Facultatea de Teologie
I04640

Bibliotecii Facultății de Teologie Ortodoxă din București, din partea autorului.
04640
LS
S28
T.

Pr. VIOREL SAVA

București, 6.09.1999.

TAINA MĂRTURISIRII ÎN RITURILE LITURGICE ACTUALE

Tipărită cu binecuvântarea
I.P.S. Daniel
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Prefața de Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula

23500
10 Eos

Editura TRINITAS Mitropoliei Moldovei și Bucovinei

Iași, 1999

BIBLIOTECA

© Editura TRINITAS, 1999
ISBN – 973-9272-38-X

264
S 28

PREFAȚĂ

În viața spirituală a credincioșilor Bisericii Ortodoxe, ai celei Romano-Catolice și ai Bisericilor Vechi Orientale, Taina Sfintei Spovedanii joacă un rol deosebit de important. Ea este Taina și lucrarea sfântă prin care se operează restaurarea sufletească a credincioșilor și împăcarea lor cu Dumnezeu și Biserica, contribuind în mod esențial la desăvârșirea morală și duhovnicească. Fiind considerată ca "*al doilea Botez*", care ne curăță haina luminoasă, primită la creștinarea noastră, de întinăciunea păcatului, Taina Sfintei Mărturisiri sau Spovedanii este nelipsită din activitatea pastoral-misionară a preotului și practicată de credincioși în vederea înaintării și progresului lor spiritual. Ea este, în același timp, și o cale și mijloc de pastorație individuală, oferindu-ne, mai mult ca orice altă lucrare liturgico-pastorală a Bisericii, posibilitatea cunoașterii vieții credincioșilor și îndrumării lor spre o viețuire autentic creștină.

Dintre toate lucrările harismatice și pastorale pe care preotul le îndeplinește în activitatea sa de păstor de suflete, Spovedania este poate cea mai grea și mai plină de responsabilitate. În scaunul de spovedanie, preotul sau episcopul nu este numai un administrator sacramental al acestei Sfinte Taine, adică o persoană sfântă, care să asculte mărturisirea credincioșilor și să dea iertare de păcate, ci el este și un învățător, pedagog și îndrumător al vieții credincioșilor. Spovedania este o catedră sau un amvon pentru fiecare din penitenții care se prezintă înaintea preotului duhovnic. În scaunul de spovedanie, duhovnicul nu trebuie numai să asculte greșeli sau păcate și să dea iertare, ci mai ales trebuie să folosească acest prilej pentru a-i învăța adevărurile de credință și a le îndruma viața pe căile adevăratei trăiri creștine. De aceea, nu se poate concepe viață creștină autentică,

fără spovedanie. În spovedanie credincioșii vin cu propriile lor probleme care nu sunt ale tuturor, ci numai ale lor pentru care trebuie date sfaturi, învățături și îndrumări cât mai potrivite. De aici provine și greutatea sau seriozitatea administrării acestei Sfinte Taine, căci, de felul cum o administrăm, depind și efectele ei. În Taina Spovedaniei, preotul poate zidi sau dărâma. Desigur că el trebuie să zidească prin priceperea și măiestria lui pastorală, prin experiența de viață și duhovnicească.

Pentru importanța liturgică și pastoral-misionară a Tainei Mărturisirii, am încredințat spre tratare, doctorandului preot Viorel SAVA, tema mai sus menționată, urmărind ca ea să îmbrățișeze și aspecte interconfesionale, legate de concepția liturgică existente și în celelalte Biserici creștine, pentru a răspunde și cerințelor sau interesului ecumenic pe care-l urmăresc astăzi toate Bisericile. De aceea lucrarea cuprinde o tratare interconfesională și ecumenistă în același timp, cu atât mai mult cu cât Biserica Ortodoxă Română este angajată astăzi în dialog teologic cu aproape toate Bisericile confesionale creștine mari, în vederea cunoașterii, apropierii și unirii cu acestea.

Lucrarea este întocmită după un plan foarte judicios alcătuit și logic, înfățișând toate aspectele care puteau fi tratate într-un asemenea studiu.

După o introducere de 16 pagini, în care autorul prezintă însemnătatea Sfintelor Taine în viața credincioșilor și evidențiază locul Tainei Mărturisirii în contextul celorlalte Sfinte Taine și în spiritualitatea creștină în general, lucrarea se împarte în cinci părți principale care sunt bine definite și tratate, ca întindere, după însemnătatea fiecăruia.

Primul capitol prezintă **Taina Mărturisirii în Biserica Ortodoxă**. Mai întâi, sunt prezentate aspectele dogmatice ale temei (instituirea și numirea Tainei, locul administrării, săvârșitorul Tainei Mărturisirii) apoi fundamentarea scripturistică și patristică a Spovedaniei, rânduiala tipiconală a Tainei Mărturisirii, evoluția ei în decursul timpului și starea actuală a ritualului ei, evidențiind evoluția ritualului acestei Taine în diferitele ediții ale Molitfelnicului românesc, ca și asemănările și deosebirile de ritual în Bisericile Ortodoxe autocefale, formula Tainei, forme de administrare ale Tainei

Mărturisirii în trecut și astăzi, canonul sau epitimia, duhovnicul ca săvârșitor al Sfintei Taine a Spovedaniei, încheind cu considerații generale asupra acestui capitol. Aspectele prezentate sunt corect înfățișate din punct de vedere teologic și liturgic, iar observațiile sunt judicios formulate. Ele sunt în concordanță cu Învățătura Bisericii.

La informațiile teoretice, culese dintr-o bogată și aleasă literatură, autorul adaugă experiența pastorală pe care o desfășoară ca preot de parohie, în care spovedania credincioșilor și mai ales a tinerilor ocupă un loc important.

Capitolul al doilea tratează despre **Taina Mărturisirii în Bisericile Vechi Orientale**. Autorul prezintă mai întâi informații privitoare la învățătura acestor Biserici despre Taina Mărturisirii, apoi se redă ritualul Tainei, așa cum se săvârșește în vremea noastră. Pentru rânduiala Tainei sunt folosite cărțile de cult ale acestor Biserici sau edițiile critice ale manuscriselor liturgice care stau la baza rânduielilor actuale. Autorul analizează și prezintă Taina Mărturisirii în Bisericile: Siriană-iacobită, Siriană din Malabar, Maronită, Coptă, Etiopiană, Armeană. La sfârșitul capitolului, se face și o evaluare critică, din punct de vedere ortodox, scoțându-se în evidență asemănările dintre aceste Biserici și cea Ortodoxă.

Capitolul al treilea prezintă **Taina Mărturisirii în Biserica Romano-Catolică**. Se analizează aspectele dogmatice, elementele contitutive esențiale ale Tainei, prevederile canonice care reglementează administrarea ei, evoluția și dezvoltarea ritualului Mărturisirii, în primele cinci secole, în Evul Mediu, în perioada modernă, după Conciliul II Vatican, rânduiala actuală a Tainei Spovedaniei, confesionalul și locul lui în activitatea pastorală, formele de administrare a Tainei, încheind cu o evaluare critică ortodoxă care subliniază aspectele deosebitoare privind evoluția și administrarea Tainei.

Capitolul al patrulea înfățișează **concepția despre Mărturisire în protestantism și neoprotestantism** evaluată din punct de vedere ortodox.

Ultimul capitol al lucrării prezintă câteva **puncte de convergență privitoare la Taina Mărturisirii în Bisericile creștine de azi, în perspectiva dialogului teologic ecumenic**. Sunt înfățișate atât deosebirile, dar mai ales asemănările sau punctele comune care

pot alcătui bază de discuție între Biserica Ortodoxă și celelalte Biserici și confesiuni creștine în cadrul dialogului teologic.

Este spiritul adevărat, specific timpurilor noastre, în care trebuie să privim și să înțelegem raporturile dintre Bisericile creștine de astăzi în care asemănările și nu deosebirile sunt cele care merită să fie luate în seamă, ele însemnând punte de apropiere și de unire între Biserici. Este unul din meritele lucrării pe care o prezintă Părintele Viorel Sava.

Lucrarea candidatului preot lector Viorel Sava este o elaborare meritorie. Autorul a lucrat cu pasiune și stăruință în tratarea unei teme de actualitate, cu atât mai mult cu cât ea este cercetată din punct de vedere ecumenic și interconfesional. Pentru întocmirea lucrării, autorul folosește o bogată și variată bibliografie de specialitate, care înregistrează cele mai reprezentative lucrări în domeniu.

Studiind în străinătate și având posibilitatea de a lua contact cu marile biblioteci de specialitate, autorul a folosit o selectă și variată bibliografie care înregistrează un număr impresionant de titluri. Este ceea ce-i dă lucrării caracter și bază științifică, necesare unei teze de doctorat.

Autorul reușește să înfățișeze în lucrare toate aspectele posibile ale temei, dovedind sistem de lucru, metodă de cercetare, putere și capacitate de analiză și sinteză, calități reale de cercetător. Expunerea este făcută într-un stil academic, plăcut și ușor de citit, cu frază bine închegată și cu exprimare clară.

Sunt realități care ne îndreptățesc să credem că autorul va lucra în continuare cu aceeași seriozitate, având înclinație și talent pentru scrisul teologic. O dovedește de altfel și printr-o serie de articole și studii care au apărut deja până acum sub semnătura sa.

Notele bibliografice ca și bibliografia sunt întocmite după toate normele științifice de lucru.

Prin noutatea temei tratate, prin analiza corectă a aspectelor doctrinare, liturgice și canonice și mai ales prin spiritul irenic și ecumenist, în care este alcătuită, lucrarea este o contribuție valoroasă la literatura teologică de specialitate.

Sunt convins că lucrarea de față nu este o încununare a activității științifice, ci doar a unei perioade de formare. Ea marchează mai degrabă un început și o validare pentru munca ce de-abia de

acum începe. În calitatea sa de dascăl de Teologie liturgică, competent, exigent dar și înțelegător, Părintele Sava este chemat ca prin studiile și lucrările pe care urmează a le elabora de acum înainte, să dea strălucire unei discipline pe care au ilustrat-o cu cinste, înaintași vrednici de pomenire.

Având încurajarea, îndemnul și mai ales exemplul Întâistătătorului Său, I.P.S. Mitropolit Dr. Daniel Ciobotea al Moldovei și Bucovinei, distins profesor de teologie, erudit cărturar și ierarh de înalt prestigiu moral și autoritate duhovnicească, Părintele Sava este așteptat să îmbogățească patrimoniul cultural teologic, cu noi și temeinice lucrări.

De aceea, împreună cu ceilalți membri ai Comisiei examinatoare și referenți: P.S. Episcop Prof. Dr. Laurențiu Streza, P.C. Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, P.C. Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, sub președinția P.C. Pr. Prof. Dr. Constantin Corniței, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București, am recomandat lucrarea pentru a fi susținută oral, în vederea dobândirii titlului de doctor în teologie. Cu convingerea că este o lucrare valoroasă și științific întocmită, folositoare preoților, studenților și elevilor teologi, o recomandăm cu toată căldura spre publicare, spre a fi citită de cât mai mulți dintre cei interesați de această temă și de viitorul relațiilor noastre ecumenice cu celelalte Biserici creștine, într-un moment în care dialogul teologic devine singura cale de cunoaștere și apreciere în vederea unirii Bisericilor creștine.

Îndrumător științific
Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula

Prodecanul Facultății de
Teologie Ortodoxă a
Universtității din București

A. INTRODUCERE

ÎNSEMNĂTATEA SFINTELOR TAINE ÎN VIAȚA CREDINCIOȘILOR

Viața spirituală, în desfășurarea și dezvoltarea ei, cunoaște o serie de etape care în Biserică sunt marcate prin Sfintele Taine ce se administrează credincioșilor. Fiecare Sfântă Taină este un mod diferit de întâlnire cu Hristos și de trăire a acestei întâlniri. În fiecare Sfântă Taină **credinciosul se întâlnește personal cu Hristos și experimentează comuniunea de iubire cu El.** Astfel, în Taina Botezului, în rugăciunea de sfințire a apei, se spune: "Arată-Te, Doamne, în apa aceasta și dă acestuia care se botează să se schimbe prin ea, să se lepede de omul cel vechi, stricat de poftele înșelăciunii, și să se îmbrace în cel nou, care este înnoit după chipul Ziditorului său, ca, fiind împreună-sădit cu asemănarea morții Tale prin Botez, să se facă părtaș învierii Tale"[1]. Aceste cuvinte exprimă două realități: pe de o parte apa sfințită Îl arată pe Dumnezeu și arătarea este reală, și nu simbolică, se petrece acum, și nu în viitor. Dumnezeu se arată în momentul în care am cerut. Aceasta este viziunea Sfintei Scripturi și rezultatul experienței ortodoxe. În Evanghelia după Sfântul Marcu, se spune: "toate câte cereți când vă rugați, să credeți că le-ați și primit, și le veți avea"(Marcu 11,24). Nu spune "le veți primi", ci "le-ați și primit". La fel se întâmplă și la învierea lui Lazăr: Mântuitorul mulțumește Părintelui ceresc pentru că L-a ascultat mai înainte de a fi săvârșit minunea, ca și

[1] **Molitfelnic**, ediția a cincea, București, 1992, p.34.

cum rugăciunea I-ar fi fost deja împlinită (Ioan 11,41)[2]. Iar în Sfânta Liturghie, deși darurile se sfințesc în timpul epiclezei, preotul mulțumește pentru aceasta mai înainte: "Mulțumim Tie și pentru Liturghia aceasta, pe care ai binevoit a o primi din mâinile noastre, deși stau înaintea Ta mii de arhangheli"[3]... Pe de altă parte, textul ne arată că în această întâlnire omul cel vechi se schimbă și se înnoiește după chipul Ziditorului. Înnoirea se produce ca urmare a îngropării și învierii împreună cu Hristos, act simbolizat prin întreita afundare în apă. Îngroparea și învierea cu Hristos nu este simbolică, ci reală, dar în chip duhovnicesc. Hristos se identifică cu stările noastre, iar ca răspuns, noi ne identificăm cu stările prin care El a trecut umanitatea pe care a asumat-o. Acest fapt este exprimat cu claritate în Sfânta Scriptură (Romani 6,3-11), dar și în cadrul cultului divin. În canonul învierii se spune: "Ieri m-au îngropat împreună cu Tine, Hristoase, astăzi înviez împreună cu Tine, înviind Tu; răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine, Însuți mă preamărește, Mântuitorule, întru împărăția Ta"[4].

În Taina Mirungerii Preotul îl roagă pe Dumnezeu să-i dăruiască nouhui botezat pecetea darului Sfântului Duh, să fie păzit în sfințenie și întărit în credința ortodoxă, să fie izbăvit de cel rău, să fie păzit în curăție și dreptate ca să devină fiu și moștenitor cerești împărăției. Și în rugăciunea Tainei Mirungerii, ca și în rugăciunea de sfințire a apei la Botez, se spune că Hristos "S-a arătat" și a strălucit lumina mântuirii celor care erau întru întuneric[5]. Când se spune în Sfânta Scriptură că Dumnezeu S-a arătat celor aleși ai Săi, se înțelege că S-a făcut cunoscut lor. Așa S-a arătat și S-a făcut cunoscut lui Avraam la stejarul din Mamvri (Facere 18); S-a arătat și S-a făcut cunoscut femeilor mironosițe după Înviere (Marcu 16,1-8); S-a arătat și S-a făcut cunoscut lui Luca și Cleopa, în Emaus, la frângerea pâinii (Luca 24,13-31).

[2] Vezi textele indicate și notele explicative din Noul Testament, revizuit și comentat de Bartolomeu Valeriu Anania, în prezent I.P.S. Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, București, 1993.

[3] **Liturghier**, București, 1995, p.148.

[4] **Slujba Învierii**, ediția a II-a, București, 1976, p.25.

[5] **Molitfelnic**, p.37.

În Sfânta Taină a Împărtășaniei credinciosul experimentează în modul cel mai intim întâlnirea cu Hristos. Toată osteneala duhovnicească a celui credincios este săvârșită din dorința de desăvârșire și pentru a intra în comuniune cu Dumnezeu. Această comuniune se realizează plenar prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos. Prin Sfânta Împărtășanie Hristos pătrunde întreaga noastră ființă. Într-una din rugăciunile de mulțumire, rostite la primirea Sfintei Împărtășanii, se spune: "... intră în alcătuirea mădularelor mele și în toate încheieturile, în rărunchi și în inimă, și arde spinii tuturor păcatelor mele; curățește-mi sufletul; sfințește-mi gândurile și oasele; numărul deplin al celor cinci simțuri îl luminează; peste tot mă pătrunde cu frica Ta"[6]... Trupul lui Hristos pătrunde trupul nostru și Sângele Lui pătrunde sângele nostru. Numai atunci când credinciosul realizează importanța întâlnirii cu Hristos prin Sfânta Împărtășanie, numai atunci când el își dorește comuniunea cu Hristos prin Sfintele Taine, oprirea de la Sfânta Împărtășanie, excomunicarea sau scoaterea din rândul și din comuniunea acelora care se cuminecă sau se împărtășesc, apare drept cea mai aspră epitimie.

Tendința omului spre păcat și materializarea acestei tendințe prin săvârșirea păcatului, îl depărtează de comuniunea cu Dumnezeu și-l izolează închizându-l într-o stare de egoism și singurătate. Ieșirea din această stare se realizează prin mărturisirea păcatelor care, ca act psihologic, înseamnă o depășire a stării de închidere în sine[7], iar pe plan duhovnicesc este hotărârea unei angajări ferme în lupta contra păcatului, pentru a redobândi comuniunea cu Dumnezeu. Întâlnirea cu Hristos și comuniunea cu El prin Taina Mărturisirii iau chipul unei dorințe arzătoare după această comuniune, în urma conștientizării că păcatul închide în sine, izolează și însingurează.

[6] **Liturghier**, p.263.

[7] Pr. Prof. D. Stăniloae, **Mărturisirea, mijloc de creștere duhovnicească**, în "Mitropolia Olteniei", VIII(1956), nr. 4-5, p.169.

În Taina Cununiei comuniunea cu Dumnezeu se realizează prin intermediul celuilalt. Cei doi nu numai că prin armonie se descoperă reciproc, ci unul prin celălalt, dar și împreună, descoperă pe Dumnezeu. În creștinism, relația dintre bărbat și femeie capătă o nouă dimensiune, iar această nouă dimensiune pe care o capătă este Hristos. El este centrul legăturii dintre bărbat și femeie. Cei doi se întâlnesc unul cu altul în Hristos. Celălalt, în cadrul căsătoriei, este privit prin Hristos. "Prin Hristos căsătoria a dobândit o semnificație eternă, devine o cale spre împlinirea creștinului în împărăția lui Dumnezeu"[8]. În vechime, logodna se oficia în pridvorul bisericii, chiar și atunci când era urmată imediat de cununie. Intrarea în biserică, după oficierea logodnei, avea loc în cadrul unei procesiuni, tinerii fiind conduși în naos de către preot. Această procesiune este foarte importantă din punct de vedere liturgic, pentru că ea simbolizează transformarea căsătoriei din ceva existând doar natural, într-o căsătorie în Hristos[9].

Taina Maslului dă sens creator suferinței. În creștinism, cel ce suferă nu este un nedreptățit și un bătut de soartă. Suferința este participare la suferința lui Hristos. Maslul descoperă un alt mod de manifestare a comuniunii credinciosului cu Dumnezeu: comuniunea prin suferință. Taina Maslului se administrează de către mai mulți preoți, de regulă șapte, și cu participarea mai multor credincioși care se unește în rugăciune. Comuniunea în rugăciune a celor care alcătuiesc trupul tainic al lui Hristos sporește puterile de viață ale bolnavului[10], dar și comuniunea cu Dumnezeu. Dar suferința nu este numai participare la suferința lui Hristos, ci ea, suferința, are și un răspuns prin aceea că Hristos participă la

[8] Alexander Schmemann, **Liturgy and Life: Christian Development through Liturgical Experience**, New York, 1983, p.103.

[9] **Ibidem.** Vezi și Pr. asist. drd. Viorel Sava, **Taina Nunții - aspecte liturgice, duhovnicești și pastoral-misionare**, în "Teologie și Viață", IV-LXX-(1994), nr. 11-12, p.47.

[10] Pr. Prof. D. Stăniloae, **Din aspectul sacramental al Bisericii**, în "Studii Teologice", XVIII(1996), nr. 9-10, p.557.

suferința celui bolnav. "Ceea ce dobândim noi prin Taina Sfântului Maslu este posibilitatea biruinței prin Hristos, care suferă cu cel bolnav pentru ca acesta să poată învinge povara și suferința"[11]. Prin suferință Dumnezeu îl cercetează pe credincios, iar prin Taina Maslului îl restaurează fizic, eliminând sau dând sens nou suferinței.

Taina Hirotoniei consacră pe primitor într-una din cele trei trepte ale ierarhiei sacramentale. Cel sfințit slujește comunitatea credincioșilor în numele lui Dumnezeu, dar în același timp slujește pe Dumnezeu în numele credincioșilor și împreună cu ei. Privită sub aceste aspecte, Hirotonia este taina care "depășește folosul strict personal și se extinde asupra comunității"[12]. După sfințirea Darurilor, preotul hirotonit la Liturghia respectivă primește de la arhiereu, pe un disc, Sfântul Agnet și atenționarea prin cuvintele: "Primește odorul acesta și îl păzește pe el până la a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos, când El are să-l ceară de la tine"[13]. După aceasta, noul hirotonit merge în partea de răsărit a Sfintei Mese și stă cu fața către credincioși. Aceasta înseamnă că preotul răspunde în fața lui Dumnezeu atât de Trupul lui Hristos, ca împărtășanie, în calitatea lui de "iconom" al Tainelor (I Corinteni 4,1), cât și de Trupul tainic al lui Hristos, Biserica. Ca iconom al Tainelor slujitorul sfințit face prezent pe Hristos în rândul comunității și în viața fiecărui credincios în parte. El duce pe Hristos la lume și lumea o duce la Hristos. Taina Hirotoniei crează posibilitatea unirii tuturor în Hristos, prin intermediul slujitorului sfințit.

În al doilea rând, importanța Sfintelor Taine în viața credincioșilor este dată de **caracterul lor comunitar.** În primele secole creștine Tainele erau legate direct de comunitatea liturgică.

[11] Doctorand Emanuel Banu, **Importanța Sfintelor Taine în creșterea noastră în Hristos**, în "Studii Teologice", XXVIII(1976), nr. 7-10, p.692. Vezi și Alexander Schmemann, **op. cit.**, p.101.

[12] Pr. Prof. D. Stăniloae, **op. cit.**, p.555.

[13] **Arhieraticon**, București, 1993, p.82.

Nu se săvârșea nici o Taină independent de Sfânta Liturghie și în absența comunității rugătoare. Fiecare credincios, indiferent de slujirea lui, primește Tainele nominal, și în acest sens formulele de administrare sunt adânc grăitoare: "Se botează robul lui Dumnezeu (N); se împărtășește robul lui Dumnezeu (N); Domnul și Dumnezeul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos , să te ierte pe tine fiule duhovnicesc (N); se cunună robul lui Dumnezeu (N) cu roaba lui Dumnezeu (N)" etc. Se administrează nominal, dar nu izolat de obștea credincioșilor. Primitorul oricărei Taine este mădularul trupului care alcătuiește Biserica lui Hristos. De aceea, în primirea Tainelor, ca și a tuturor actelor sfinte pe care Biserica le săvârșește, el este privit ca persoană distinctă, dar integrat în comunitatea credincioșilor.

Bazându-se pe aceste considerente, Biserica a săvârșit Tainele în vechime în cadrul Sfintei Liturghii, acolo unde Hristos este prezent înconjurat de cete de sfinți, dar și de credincioșii vii și adormiți, prezență simbolizată și de așezarea Sfântului Agneț și a miridelor pe Sfântul Disc, dar unde și comunitatea era chemată să participe. Astfel, cel ce primea o taină, oricare ar fi fost aceea, **era unul dintre cei adunați la un loc.**

Botezul se oficia la praznicele împărătești, cu o solemnitate deosebită, și în cadrul Sfintei Liturghii. Prezența imnului "Câți în Hristos..." în cadrul Sfintei Liturghii, înlocuind cântarea "Sfinte Dumnezeule..." la aceste sărbători, imn specific rânduielii Botezului, este o mărturie în acest sens. Botezul este considerat altoire în Trupul lui Hristos. Or, nu se poate altoi un mădular pe un trup care nu este prezent, iar serviciul divin, la care toți credincioșii trebuie să participe, este Sfânta Liturghie.

Mirungerea se săvârșește după ce noul născut a ieșit din apele Botezului și tot după Botez este și împărtășit, ceea ce înseamnă că legătura acestor două Taine cu Sfânta Liturghie se explică de la sine.

Spovedania reașează pe credincios în starea de har și-l reîncorporează acelora care se împărtășesc la Sfânta Liturghie. De aceea în spiritualitatea ortodoxă, pentru creștinul bun, dezlegarea pentru a primi Sfânta Împărtășanie este prilej de mare bucurie.

Cununia este altă Taină despre care, deși sărace, avem dovezi că, în Biserica primară, se oficia în cadrul Sfintei Liturghii. Ea consta dintr-o rugăciune pe care episcopul o rostea asupra mirilor, în partea de început a Sfintei Liturghii. La aceeași Liturghie ei erau primii care se împărtășeau, tot așa cum noul botezat este primul care se împărtășește la Liturghia din ziua în care a avut loc botezul, cum și noul hirotonit se împărtășește primul dintre cei de aceeași treaptă cu el, care au slujit la Liturghie. Ca o legătură a Tainei Cununiei cu Sfânta Liturghie și a împărtășirii mirilor imediat după primirea cununiei stă imnul "Paharul mântuirii", prezent în rânduiala actuală a Tainei.

Pe cel ce voiește să primească Taina Sfântului Maslu, rânduiala îl povățuiește mai întâi să-și mărturisească păcatele și să se împărtășească, adică să fie integrat pe deplin în rândul celor care participă la Sfânta Liturghie și se împărtășesc. Cu alte cuvinte, restaurarea sau refacerea fizică este precedată de refacerea spirituală, dar și aceasta în strânsă relație cu adunarea euharistică.

Singura Taină care și-a păstrat locul ei până astăzi este Taina Hirotoniei. Este de la sine înțeles că cel care este chemat să prezideze Euharistia, să fie sfințit în cadrul Sfintei Liturghii.

Practica statornicită în bisericile noastre dovedește nu numai faptul că Tainele au pierdut relația lor cu Sfânta Liturghie, dar și că ele au ajuns "ceremonii private"[14], participând la oficierea lor doar câteva persoane, iar obștea credincioșilor fiind adesea în totală necunoștință de cauză. Dată fiind importanța Sfintelor Taine în viața credincioșilor, cât și importanța dimensiunii lor comunitare, restaurarea vechii tradiții, potrivit căreia Tainele erau administrate în relație cu Liturghia și cu obștea credincioșilor, este un imperativ care trebuie să angajeze deopotrivă pe slujitorii Bisericii și pe păstoriții ei[15]. "Tainele au o funcție unificatoare. De aceea ele sunt

[14] Alexander Schmemann, **Din apă și din Duh**, trad. de Pr. Prof. Ion Buga, Editura Symbol, București, 1992, p.6.

[15] Vezi și Pr. asist. Viorel Sava, **Popas în spațiul liturgic**, în "Candela Moldovei", IV(1995), nr. 9-10, p.8.

ale Bisericii, ca unitate realizată cu Hristos a celor care cred în El, pentru extinderea acestei unități, sau pentru atragerea altora în ea, și pentru a întări unitatea lor în Hristos, sau unitatea Bisericii ca trup tainic al lui Hristos. Nu se săvârșește o Taină pe seama unei persoane din afară de Biserică pentru a o lăsa în afara Bisericii. Nu i se recunoaște cuiva o Taină primită în afara Bisericii, atâta timp cât rămâne în afara ei. Botezul se săvârșește în tinda Bisericii, cu fața spre interiorul ei, după ce primitorul, întors cu fața spre exterior, s-a lepădat de cel ce domnește în afara Bisericii"[16].

Nu mai puțin importantă este prezența, în viața credincioșilor, Sfintelor Taine, **privite sub aspect duhovnicesc**. Prin fiecare Sfântă Taină Biserica recreează persoana umană, transfigurând-o prin puterea harului revărsat peste ea. Referindu-se la Taina Botezului, Nicolae Cabasila spune: "Bucuroși că au primit învățătura creștină chiar din gura Mântuitorului și că I-au fost martori la toate și la darurile pe care le-a revărsat peste oameni, și la câte a suferit pentru ei, și la moartea Sa, cei dintâi creștini de niciuna din întâmplările acestea nu s-au mirat și n-au văzut ceva nou, ceva peste fire, ceva mărit sau mai bun decât în Vechiul Testament, până când nu s-au botezat. Când însă au ajuns să primească Botezul și Dubul cel Mângâietor a ajuns să se reverse în sufletele lor, atunci s-au făcut alți oameni, oameni mai însuflețiți de viața nouă, și pildă făcându-se unii altora, au început să aprindă flacăra lui Hristos, atât în sufletele lor, cât și ale altora"[17].

Privite ca lucrări sfinte, dinamizatoare și dătătoare de viață, **Tainele se constituie în trepte de urcuș duhovnicesc**, de adâncire neîncetată în cunoașterea lui Dumnezeu și în trăirea tot mai intensă a unirii cu Hristos Cel întrupat, răstignit și înviat. Tainele înseamnă "biruința distantei în timp și spațiu dintre noi și Mântuitorul,

[16] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, vol. 3, București, 1978, p.22.

[17] Nicolae Cabasila, **Despre viața în Hristos**, trad. de Teodor Badagae, Sibiu, 1946, p.56.

înseamnă o scară a lui Iacov"[18], prin urcarea căreia ne apropiem mai mult de Dumnezeu.

Privite prin prisma elementelor componente ale rânduielii, Tainele sunt **porți deschise spre împărăția lui Dumnezeu**. Formula de binecuvântare a fiecărei Sfinte Taine, cu excepția Tainei Mărturisirii, apare în forma următoare: "Binecuvântată este împărăția, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor". Împărăția lui Dumnezeu este o realitate pe care credinciosul o trăiește acum și aici. Cel care crede se osteneste duhovniceste în perspectiva intrării în această împărăție, dar totodată o trăiește anticipat și pregustă din roadele ei. Numai așa imnul liturgic: "În Biserica slavei Tale stând, în cer a sta ni se pare" își are explicația. Că împărăția lui Dumnezeu este o realitate prezentă, o mărturisește cuvântul "acum". Dar ea este și o realitate viitoare, iar aceasta o subliniază cuvintele: "și pururea și în vecii vecilor". Despre aceste două realități, una nedeplină, pe care o experimentăm în veacul acesta, și alta deplină pe care o experimentăm în veacul viitor, dă mărturie și Sfântul Pavel: "Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci față către față; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaște pe deplin..." (I Corinteni 13,12). Mai mult decât atât, împărăția lui Dumnezeu este interiorizată nouă. Mântuitorul spune: "împărăția lui Dumnezeu este în voi" (Luca 17,21). Astfel, binecuvântarea fiecărei Taine este, pe de o parte, anunțarea unei realități care începe din lumea aceasta, și se continuă în veșnicie, iar pe de altă parte, este chemarea pentru a ne aduna din risipire, ca să intrăm în împărăție, ca fii ai ei.

Sfintele Taine **orientează pe primitorul lor spre Hristos**. În rânduiala a trei Sfinte Taine întâlnim același ritual, care în esență are aceeași semnificație. După ce pruncul este scos din apa botezului, are loc ritualul înconjurării mesei pe care se află Sfânta Evanghelie. La acest ritual participă preotul slujitor, nașii și noul botezat. Acest ritual se repetă în cadrul Tainei Cununiei. După ce s-au așezat cununiile pe capetele mirilor, preotul împreună cu nașii și cu mirii înconjoară masa pe care, și de această dată, se află Sfânta

[18] Doctorand Emanuel Banu, **op. cit.**, p.686.

Evanghelie. La Taina Hirotoniei, candidatul, purtat de doi slujitori aparținând treptei în care candidatul urmează a fi hirotonit, înconjoară Sfânta Masă, pe care se află Sfânta Evanghelie. Prezența Evangheliei este prezența lui Hristos, sub chipul cuvântului. Aceasta înseamnă că toată viața celui care se botează, sau a celor care se cunună, sau a celui hirotonit, trebuie să fie orientată spre Hristos, și să graviteze în jurul lui Hristos. Într-o formă sau alta, acest fapt este exprimat și de celelalte Sfinte Taine.

Dacă luăm în considerare conținutul rugăciunilor și riturilor care alcătuiesc rânduiala Tainelor, vom constata că fiecare în parte, pune în lumină o **învățătură de credință** care se află în strânsă legătură cu scopul Tainei respective. Astfel, rânduiala Botezului pe de o parte, arată realitatea pervertirii firii umane prin păcatul strămoșesc și necesitatea restaurării acesteia, iar pe de altă parte, scoate în evidență faptul că prin întreita afundare în apă, primitorul este înnoit după chipul celui ce l-a zidit; prin Taina Mirungerii primitorul este pecetluit cu darul Sfântului Duh, ca noul botezat să crească duhovnicește în Hristos. Cel botezat primește pe Duhul Sfânt ca dar, având loc o "Cincizecime personală"[19]; Sfânta Împărtășanie se dă primitorului ca hrană și băutură arvunind viața și împărăția ce va să vină; în Taina Mărturisirii, un creștin, care prin păcate s-a depărtat de viața în Hristos, este împăcat cu Biserica și readmis la comuniunea deplină cu ea; chipul unirii bărbatului cu femeia, în Taina Cununiei, este cel al unirii lui Hristos cu Biserica Sa; în Taina Preoției, Duhul Sfânt schimbă funcția creștinului în Biserică, dându-i darurile necesare pentru a sfinți, cu puterea lui Dumnezeu, a învăța și a conduce pe credincioși; Maslul descoperă puterea dată de Hristos Bisericii de a tămădui toată boala și toată neputința în popor[20].

Iată așadar doar câteva din multiplele aspecte care scot în evidență însemnătatea Sfintelor Taine în viața credincioșilor. Esențial este faptul că fiecare în parte slujește scopului spre care tinde cel credincios, mântuirea.

[19] Alexander Schmemann, **op. cit.**, p.71.

[20] Idem, **Liturgy and Life...**, p.26. Vezi și Preot Magistrand Gh. Iordăchescu, **Sfânta Liturghie și Sfintele Taine ca mijloace de păstorire**, în "Studii Teologice", X(1958), nr. 3-4, p.489.

LOCUL TAINEI MĂRTURISIRII ÎN CADRUL CELORLALTE TAINE ȘI ÎN SPIRITUALITATEA CREȘTINĂ (IDENTITATEA TAINEI MĂRTURISIRII)

Sfintele Taine oficiate de Biserică se află într-o strânsă relație unele cu altele. Această problemă poate fi dezvoltată și privită sub mai multe aspecte. Enumerăm doar câteva dintre acestea: prezența acelorași tropare în rânduiala mai multor Taine (Isaie, dănțuiește..., Sfintilor mucenici..., Slavă Ție Hristoase Dumnezeule..., la Cununie și Hirotonie); înconjurarea mesei pe care se află Sfânta Evanghelie, la Botez și Cununie, și a Sfintei Mese, la Hirotonie; formula de binecuvântare (Binecuvântată este împărăția...), prezentă în rânduiala Tainelor, etc. Însă ceea ce am dori să scoatem în evidență în mod deosebit este prezența mâinii lui Dumnezeu, lucrătoare în Taine, element care realizează legătura dintre ele.

Astfel, exorcismele și lepădările care preced Botezul sunt introduse prin textul biblic: "**Mâinile Tale** m-au făcut și m-au zidit". Aceasta înseamnă că mâinile lui Dumnezeu, care l-au creat pe om la început, îl recreează, îl reînnoiesc în Taina Botezului; înainte de începutul Sfintei Liturghii preotul se roagă în mijlocul Bisericii, zicând: "Doamne, trimite **mâna Ta** dintru înălțimea locașului Tău și mă întărește spre slujba ce-mi este pusă înainte...", iar spre sfârșitul Sfintei Liturghii, înainte de împărtășirea clericilor și credincioșilor, preotul rostește o rugăciune în care se spune: "... și ne învrednicește **prin mâna Ta** cea puternică a ni se da nouă Preacuratul Tău Trup și scumpul Tău Sânge..."; în cadrul Tainei Cununiei, înainte de a se așeza cununiile pe capul mirilor, preotul

se roagă: "... și acum Stăpâne Doamne, **trimite mâna Ta** dintru înălțimea sfântului Tău locaș și unește pe robul Tău ... cu roaba Ta ...", ceea ce înseamnă că legătura sfântă dintre bărbat și femeie, alterată de păcat, este refăcută, re-creată de aceeași mână creatoare a lui Dumnezeu, prin Taina Cununiei; la Taina Sfântului Maslu, spre sfârșitul slujbei, preoții tin Sfânta Evanghelie deschisă pe capul celui bolnav, iar unul dintre ei citește o rugăciune în care întâlnim formulări asemănătoare celor de mai sus: "...nu pun mâna mea cea păcătoasă peste robul Tău, ci pun **mâna Ta** cea puternică și tare ce se află în această Sfântă Evanghelie ...".

Ceea ce nu apare exprimat verbal în rânduiala celorlalte Taine, apare exprimat prin ritualul liturgic al punerii mâinilor. În primele secole creștine, Taina Mirungerii se săvârșea atât prin punerea mâinilor, cât și prin ungere, iar în cadrul Tainei Mărturisirii duhovnicul pune mâinile pe capul penitentului și rostește rugăciunea de dezlegare. Același act îl săvârșește episcopul la Taina Hirotoniei. Din cele arătate iese clar în evidență adevărul că mâna lui Dumnezeu este prezentă în cadrul Tainelor, și re-crează pe primitorul lor[21]. Acesta este unul din elementele care face ca Tainele să se înrudească între ele. Referindu-ne la efectele Tainelor și având în vedere Taina Mărturisirii, putem afirma că din această perspectivă, ea se înrudește cu Botezul, Euharistia și Maslul. Primirea oricărei dintre aceste Taine vizează și iertarea păcatelor. Despre iertarea păcatelor se vorbește în Taina Botezului: "Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, și veți primi darul Duhului Sfânt" (Fapte 2,38); Euharistia se dă credinciosului "spre iertarea păcatelor și spre viața de veci", cum reiese din formula de administrare; iar privitor la Taina Sfântului Maslu, Sfânta Scriptură spune: "Este cineva bolnav dintre voi? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungându-l cu untelemn în numele Domnului. Și rugăciunea credinței va mântui pe cel bolnav și Domnul îl va ridica, și, de va fi făcut păcate, se vor ierta lui" (Iacob 5,14-15).

[21] Pr. Asist. Viorel Sava, **Popas în spațiul liturgic**, p.8.

Însă faptul că omul poate păcătui și după botez, iar botezul nu se repetă pentru a ierta păcatele, că nu se poate apropia de Sfânta Împărtășanie până ce mai întâi nu și-a cercetat conștiința (I Corinteni 11), chiar dacă se administrează credinciosului spre iertarea păcatelor, ne dovedește că Mărturisirea își are propria identitate, are un loc bine determinat în cadrul celorlalte Taine și un scop precis în viața Bisericii și a credincioșilor ei. Mărturisirea este Taina prin care omul se reînnoiește. Prin ea se reface legătura harică a omului cu Dumnezeu, legătură slăbită prin păcat. S-a spus că orice păcat este o nouă răstignire a lui Hristos. Or, această răstignire nu înseamnă altceva decât a-L pune pe Hristos în imposibilitatea de a se deschide spre tine, de a-ți întinde mâna și, implicit, pierderea comuniunii cu El. Mărturisirea ca taină urmărește tocmai restabilirea omului în stare de har și refacerea comuniunii cu Dumnezeu.

Dacă efectele Tainelor, așa după cum am arătat, uneori se suprapun, ele își păstrează identitatea prin scopul bine determinat pe care îl urmăresc.

Fără a-și pierde identitatea, unele Taine se suprapun și în ceea ce privește importanța. Astfel, privitor la Taina Mărturisirii, Sfântul Ioan Gură de Aur arată că este tot atât de importantă ca și Împărtășania. "Prin preoți, spune Sfântul Părinte, se săvârșește și Sfânta Jertfă și alte slujbe, întru nimic mai prejos decât Sfânta Jertfă și în ce privește vrednicia preoțească, și în ce privește mântuirea noastră. Oamenii care trăiesc pe pământ au primit îngăduința să administreze cele cerești și au o putere pe care Dumnezeu nu a dat-o nici îngerilor, nici arhanghelilor. Nu s-a spus îngerilor, ci oamenilor: Orice veți lega pe pământ... Au și stăpânitorii pământului puterea de a lega, dar leagă numai trupurile. Puterea de a lega a preoților, însă, leagă sufletele și străbate cerul; Dumnezeu întărește sus în ceruri cele făcute de preoți jos pe pământ; Stăpânul întărește hotărârea dată de robi. Ce oare altceva a dat Dumnezeu preoților decât toată puterea cerească?... Domnul a spus iarăși: Tatăl a dat toată judecata Fiului. Văd, însă, că toată această putere a fost

încredințată de Fiul preoților. Au fost înălțați la slujba aceasta atât de mare, ca și cum de acum s-ar fi mutat în ceruri, ca și cum ar fi depășit firea omenească, ca și cum ar fi scăpat de toate patimile omenești"[22].

Privită în lumina celor de mai sus, importanța Mărturisirii în viața Bisericii și a credincioșilor ei apare cât se poate de evidentă. Sfântul Apostol Pavel vorbește despre "omul cel vechi și omul cel nou". Omul cel nou este cel dezbrăcat de păcat și înnoit prin Hristos, îmbrăcat în Hristos (Romani 6,3-11). Această dezbrăcare, golire de păcat și înnoire prin Hristos este o permanență a vieții atâta vreme cât se dorește o creștere duhovnicească. Fără Mărturisire nu există prospețime în viața spirituală. Fiecare nouă mărturisire este o retrezire, o deșteptare dintr-un somn, căci starea de păcat este o stare de dormitare a puterilor noastre sufletești, în timp ce trupul stăpânește peste ele, de aceea ne rugăm ca să fim păziți "de întunecatul somn al păcatului"[23], iar deșteptarea din acest somn este și începutul unui nou urcuș. Din acest motiv, Mărturisirea este considerată a fi una dintre primele trepte ale procesului de creștere duhovnicească și cea care pregătește evoluția ulterioară[24]. Importanța Mărturisirii reiese și de acolo că prin ea se menține sănătatea întregului corp, Biserica, dar și sănătatea fiecărui

[22] Sfântul Ioan Gură de Aur, **Tratatul despre preoție**, trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1987, p.59-60. Vezi și Pr. drd. Viorel Sava, **Preotul duhovnic și Taina Spovedaniei**, în "Teologie și Viață", III(LXIX), 1993, nr. 1-3, p.25.

[23] Ceaslov, ediția a II-a, București, 1990, p.160 - din Rugăciunea către Mântuitorul din partea finală a Pavecerniței Mari, rugăciune atribuită monahului savait Antioh, secolul VI, numit și Pandectul, pentru că a scris o lucrare intitulată **Pandectele Sfintei Scripturi** - Vezi Preot Prof. Dr. Ene Braniște, **Liturgica Specială**, București, 1980, p.89.

[24] Pr. Prof. Ioan G. Coman, **Sfinții Părinți ca îndrumători ai duhovniciei**, în "Mitropolia Banatului", XVI(1966), nr. 4-6, p.199. Vezi și: Pr. Prof. D. Stăniloae, **Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXIII(1955), nr. 3-4, p.218-250; Pr. Prof. Al. Moisiu, **Obligația postului și a spovedaniei înainte de împărtășire**, în "Biserica Ortodoxă Română", XCIV(1976), nr. 7-8, p.704-710.

mădular în parte. Când un mădular suferă, suferă întregul corp, iar ceea ce este și mai grav, boala unui mădular se poate extinde în tot corpul. Pentru a proteja sănătatea întregului corp, ea se impune cu necesitate, pentru fiecare mădular în parte[25].

În al treilea rând, prin Mărturisire credincioșii primesc de la Dumnezeu cea mai mare binefacere: iertarea[26]. La baza armoniei interumane, Mântuitorul a pus iertarea, iar armonia cu Dumnezeu omul o dobândește în urma primirii iertării. Însă iertarea, acest dar mare, credinciosul nu o primește independent de dorința lui și de manifestarea acestei dorințe. El trebuie să-și arate disponibilitatea primirii iertării, iar aceasta o face prin acte concrete: căință și mărturisire.

[25] Vezi și Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, **Preotul ca săvârșitor al Tainei Spovedaniei și puterea lui de a dezlega păcatele, după învățătura ortodoxă**, în "Biserica Ortodoxă Română", C(1982), nr. 9-10, p.817-818.

[26] Pr. Prof. Al. Moisiu, **op. cit.**, p.708.

B. TRATARE

I. SFÂNTA TAINĂ A MĂRTURISIRII ÎN BISERICA ORTODOXĂ

1. Noțiuni generale despre Sfânta Taină a Mărturisirii – aspecte dogmatice

Instituirea și numirea Tainei. Această Taină a fost instituită de Mântuitorul Hristos după învierea Sa din morți. Textul pe care se întemeiază acest adevăr este consemnat în Evanghelia după Ioan: "Și zicând acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute" (Ioan 20,22-23). Acest fapt nu s-a întâmplat fără un precedent, ci el a fost anunțat mai înainte de Mântuitorul (Matei 18,18), anunț care avea menirea de a pregăti pe Apostoli pentru primirea acestui mare dar. Pe de altă parte, se afirmă că instituirea Tainei stă în faptul că "Hristos Însuși a săvârșit-o, acordând Cel dintâi iertarea păcatelor unor persoane și că a acordat puterea iertării păcatelor și ucenicilor Săi și urmașilor acestora"[27].

[27] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia...**, p.122. Unele texte din Sfânta Scriptură stau mărturie despre iertarea păcatelor pe care Mântuitorul Hristos o dădea înaintea vindecării trupești. Astfel, în Evanghelia după Sfântul Marcu (2, 5) citim: "Și văzând Iisus credința lor, i-a zis slăbănogului: Fiule, iertate îți sunt păcatele tale!" Relatând evenimentele întâmplate în casa fariseului Simon, Sfântul Evanghelist Luca spune: "De aceea îți zic: Iertate sunt păcatele ei cele multe, căci mult a iubit. Iar cui se iartă puțin, puțin iubește. Și a zis ei: Iertate îți

Anunțată de Hristos, săvârșită de El Însuși în repetate rânduri, ca anticipare a ceea ce va continua să facă în Biserica Sa până la sfârșitul veacurilor, instituită de El și încredințată ucenicilor și urmașilor lor, pentru a o activa în Biserică, Taina Mărturisirii se prezintă ca "taina prin care credinciosul dobândește iertarea păcatelor săvârșite după botez și împăcarea cu Dumnezeu și cu Biserica"[28]. Definiția scoate în evidență două componente esențiale ale acestei Taine: mărturisirea păcatelor și împăcarea cu Dumnezeu și cu Biserica, acestea din urmă ca efecte imediate ale iertării păcatelor mărturisite.

În limbajul teologic, dar și în cel curent al credincioșilor, Taina de care ne ocupăm apare sub mai multe denumiri[29], fiecare dintre ele punând în lumină unul sau altul dintre aspectele specifice ei.

Astfel, este numită Pocăința sau Taina Pocăinței, denumire care accentuează părerea de rău declanșată de conștientizarea stării de păcătoșenie. Cu acest înțeles pocăința nu este legată numai de Taină în sine, ci este o stare pe care credinciosul o trăiește și o exprimă sub diferite forme. În fața perfecțiunilor dumnezeiești, credinciosul se vede păcătos și nevrednic. Cu același înțeles, Pocăința este nu numai stare și trăire personală și particulară, ci este și experiență colectivă în cadrul cultului divin public al Bisericii. În Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, înainte de sfințirea Darurilor, preotul se roagă zicând: "Pentru aceasta Stăpâne prea sfinte și noi, păcătoșii și nevrednicii robii Tăi, care ne-am învrednicit a sluji

sunt păcatele" (7, 47 - 48). Din aceste texte, ca și din altele relatate de Sfintele Evanghelii, reiese că Mântuitorul este nu numai Doctorul trupurilor, ci și al sufletelor, având puterea de a ierta păcatele. Acestea sunt mărturisite de Mântuitorul Însuși: "Dar, ca să știți că putere are Fiul Omului a ierta păcatele pe pământ, a zis slăbănogului: Zic ție: Scoală-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta" (Marcu 2, 10-11). Această îndoită putere a dat-o Hristos Bisericii și ea se exercită prin slujitorii sfințiți.

[28] Pr. Prof. Dr. Ene Branișteș, **op. cit.**, p.382.

[29] Despre sensurile termenilor: **Spovedanie, Mărturisire și Căință** vezi la Preot Prof. Dr. Nicolae Necula, **Biserică și cult pe înțelesul tuturor**, editura Europartner, București, 1996, p.149-157.

sfântului Tău jertfelnic, nu pentru dreptățile noastre, că n-am făcut ceva vrednic pe pământ, ci pentru mila Ta și îndurările Tale, pe care le-ai vărsat cu prisosință peste noi, îndrăznind ne apropiem de Sfântul Tau jerfelnic..."[30].

Una dintre cele trei perioade ale anului bisericesc, perioada Triodului, are un pronunțat caracter penitențial, de pocăință, scos în evidență în special de Canonul Sfântului Andrei Criteanul, de mulțimea imnelor care alcătuiesc serviciul divin al laudelor bisericești din această perioadă, ca și de unele imne cântate în toate duminicile perioadei amintite, dintre care două, pentru frumusețea, dar și pentru profunzimea lor, le redăm aici: "Ușile pocăinței, deschide-mi mie Dătătorule de viață. Că mânecă duhul meu la biserica Ta cea sfântă, purtând locaș al trupului cu totul stricat. Ci ca un Îndurat curățește-l de toată necurăția"; "La mulțimea faptelor mele cele rele, cugetând eu, ticălosul, mă cutremur de înfricoșata zi a judecății. Dar, îndrăznind la mila milostivirii Tale, ca David strig Tie, miluiește-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta"[31]. În al treilea rând, unele dintre Laudele bisericești, cum ar fi Miezonoptica, au și ele un caracter penitențial. Privită și înțeleasă ca stare de pocăință, Taina Mărturisirii se extinde pe tot parcursul anului bisericesc. Denumirea de Taina Pocăinței scoate în evidență în mod deosebit doar unul din cele patru elemente constitutive ale Tainei.

Același înțeles îl comportă și denumirea de Spovedanie sau Taina Spovedaniei, denumire de origine slavă, care are la bază verbul **ispovediti**.

O altă denumire este aceea de Mărturisire sau Taina Mărturisirii, denumire ce are un conținut mai larg datorită faptului că ea vizează expunerea păcatelor în fața duhovnicului, trădarea ascunzișurilor conștiinței, ca urmare a conștientizării stării de păcătoșenie, a dorinței de îndreptare și de reînnoire a comuniunii de iubire cu Dumnezeu. A mărturisi ceva prin cuvânt înseamnă a avea o convingere profundă despre acel ceva. Acest lucru este afirmat

[30] **Liturghier**, p.220 - din Rugăciunea epiclezei.

[31] **Triod**, ediția a VII-a, București, 1970, p.7.

clar de Sfântul Pavel: "Că de vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mântui/Căci **cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturisește spre mântuire**"(Romani 10,9-10). Cu acest înțeles apar și cuvintele Mântuitorului care spune că va mărturisi înaintea Tatălui ceresc pentru cei ce-L vor mărturisi în lumea aceasta (Matei 10, 32), iar faptul că sinedriștii iudei excludeau din sinagogă pe cei se mărturiseau că Iisus este Hristos (Ioan 9,22; 12,42), este o dovadă în plus că mărturisirea prin cuvânt presupune existența unei convingeri[32].

Mărturisirea păcatelor este rezultatul convingerii existenței lor reale în viața noastră și a conștientizării pervertirii modului nostru de gândire și de făptuire sub influența lor, iar rezultatul mărturisirii este "schimbarea spiritului"[33], înnoirea lui, efect exprimat mai bine prin termenul grecesc metanoia (metanoia de la verbul metanoein)[34]. Termenul grecesc metanoia, termen noutestamentar, nu și-a găsit un echivalent fidel în limbile principale de răspândire a creștinismului. Cuvântul românesc "pocăință" pune accentul pe remuscare, regretul, pe durerea pentru păcatul săvârșit. Termenul penitență, derivat din poenam tenere, accentuează aspectul juridic, conștiința vinovăției, frica de pedeapsă. Cel grecesc, **metanoia** nu înseamnă nici numai căință, regret și nici numai frică de pedeapsă, ci înseamnă o transformare profundă, o schimbare radicală a convingerilor și deci o trecere dincolo de păcat prin încetarea săvârșirii lui, și un nou început de viață, un câmp nou de lucru în har și adevăr. "O mutație a minții", înnoirea ei, o naștere din nou. Aceasta

[32] Preot Dr. Ioan Mircea, **Dictionar al Noului Testament A-Z**, Bucuresti, 1984, p.291.
[33] Preot Prof. Dr. Ion Bria, **Dictionar de Teologie Ortodoxă, A-Z**, Bucuresti, 1981, p.252.
[34] Preot Dr. Ioan Mircea, **op. cit.**, p.385. Vezi și Lector Victor Iliescu, **Semnificațiile duhovnicești ale Metanoiei**, în "Mitropolia Ardealului", XXIV(1979), nr. 7-9, p.626-631.

este sensul creștin al pocăinței, o neîncetată înnoire a omului[35]. Taina Mărturisirii a fost definită de unii ca "Taina în care credinciosul, prin puterea Duhului Sfânt și rugăciunea Bisericii, primește iertarea păcatelor săvârșite după botez, spre înnoirea comuniunii cu Dumnezeu și împăcarea cu comunitatea liturgică al cărei membru este"[36]. Altfel spus, Mărturisirea este Taina în care, în urma iertării păcatelor mărturisite, se armonizează din nou relațiile noastre cu Dumnezeu, cu semenii și, am adăuga noi, cu noi înșine. Privită din această perspectivă Taina Mărturisirii poate fi numită **Taina Mărturisirii, iertării păcatelor și împăcării**.

Locul administrării Tainei Mărturisirii este biserica, acolo unde Hristos stă de față permanent în chip nevăzut. După un obicei statornicit în biserică, această Taină se administrează în pridvor sau în pronaos, locul care odinioară era rezervat penitenților[37]. Există argumente care pledează și în favoarea administrării Mărturisirii în naos, în apropierea de icoana Mântuitorului[38].

Noul context în care Biserica își desfășoară activitatea sa, context înnoit ca urmare a transformărilor pe plan social după evenimentele din decembrie 1989, impune prezența preotului în medii și instituții ale cărei porți i-au fost închise până acum. Astfel, preotul este chemat să acorde asistență religioasă în case de bătrâni, orfelinate, penitenciare, spitale, scoli, etc. Unele dintre acestea reclamă prezența preotului în mod deosebit în calitatea sa de duhovnic. De aceea situațiile în care preotul oficiază Taina Mărturisirii și în alte locuri decât în Biserică, situații considerate excepții pentru o bună perioadă de timp, au devenit foarte frecvente si obisnuite. În aceste situatii atenția preotului trebuie să fie orientată spre crearea unui cadru optim oficierii Tainei Mărturisirii.

[35] Pr. Constantin Galeriu, **Sensul creștin al pocăinței**, în "Studii Teologice", XIX(1967), nr. 9-10, p.681.
[36] Pr. Prof. Dr. Ion Bria, **op. cit.**, p.252.
[37] Preot Petre Vintilescu, **Spovedania și Duhovnicia**, ediția a II-a, Alba Iulia, 1995, p. 61-64.
[38] **Ibidem.**

În majoritatea cazurilor există receptivitate și înțelegere din partea conducerii și administrației instituțiilor respective, ceea ce poate înlesni găsirea unui spațiu care să poată fi folosit în exclusivitate pentru acordarea asistenței religioase. Adesea în penitenciare, închisori și orfelinate se întâlnesc credincioși care nu s-au spovedit niciodată. În astfel de cazuri cadrul exterior bine pregătit contribuie la realizarea unei mărturisiri autentice.Oficiată în Biserică sau în afara ei, condițiile de loc și timp, ca și toate celelalte elemente grupate în jurul Mărturisirii trebuie să facă transparentă realitatea prezenței nevăzute a lui Hristos care stă de față și primește mărturisirea[39].

Referindu-ne la **timpul săvârșirii și primirii Tainei Mărturisirii**, înțelegând prin aceasta atât timpul din cursul anului bisericesc, cât și frecvența, se poate spune că nu există anumite termene fixe din cursul anului bisericesc. Spovedania reînnoiește relația de comuniune și iubire cu Dumnezeu și cu semenii. Absența spovedaniei duce la slăbirea acestei relații, motiv pentru care se impune o spovedanie cât mai deasă. Criteriul cel mai eficient, este cel al necesității individuale: fiecare aleargă la scaunul mărturisirii atunci când se simte împovărat și vrea să se elibereze sufletește. Dar având în vedere că nu toți credincioșii au sentimentul necesității și conștiința datoriei de a se mărturisi clar conturate, Biserica a rânduit prin porunca a patra ca fiecare creștin să se mărturisească în toate cele patru posturi de durată de peste an[40]. Această reglementare arată că mărturisirea are și implicații comunitare, obștești și nu numai personale[41]. Îmbolnăvirea unui mădular al Bisericii, datorită păcatului săvârșit și petrecerea în această stare, prin amânarea mărturisirii, se răsfrânge asupra întregului corp, așa cum și vindecarea unui mădular, prin mărturisire și întreținerea stării de sănătate, prin evitarea păcatului și deasa mărturisire, se răsfrânge benefic asupra întregii comunități. În posturile de durată, și în

[39] **Molitfelnic**, p.59.
[40] **Învățătura de credință creștină ortodoxă**, București, 1952, p.294.
[41] Pr. Petre Vintilescu, **op. cit.**, p.50-51.

special în Postul Mare, se mărturisesc foarte mulți credincioși. Există în anumite zone obiceiul ca mărturisirea să se facă în prima și ultima săptămână a posturilor. Aceasta face ca uneori preotul să nu poată răspunde numărului mare de credincioși care solicită să se mărturisească. Aglomerația este stresantă atât pentru preotul duhovnic, cât și pentru credincioși. În aceste cazuri preotul nu dispune de timpul necesar unei cercetări amănunțite a fiecărui penitent. De aceea în perioada posturilor se impune alcătuirea unor programe de spovedanie care vor fi aduse la cunoștință din timp credincioșilor. Parohia, atât la orașe cât și la sate, poate fi împărțită în sectoare, iar acestea la rândul lor distribuite pe întreg cuprinsul postului. Acest lucru are un dublu efect: în primul rând credinciosul știind că este așteptat la spovedanie se va pregăti din timp pentru aceasta prin cercetarea conștiinței, prin rânduială intensă de post și rugăciune, iar, în al doilea rând, enoriașii vor sesiza că preotul nu este interesat să ia legătura cu ei numai la ajunuri, ci că efectiv este interesat de viața lor spirituală. Mai mult decât atât, o invitație la mărturisire trimisă fiecărei familii în parte, se poate constitui într-un act de o elegantă deosebită și într-o metodă pastorală inspirată. Redăm spre exemplificare textul unei astfel de invitații trimisă enoriașilor unei parohii din oraș și care, pe tărâm pastoral-misionar, a avut efecte pozitive: "Cu aleasă prețuire vă facem cunoscut faptul că pentru a vă mărturisi în Postul Mare al acestui an, sunteți invitați toți membrii familiei dumneavoastră, în ziua de ....., săptămâna a III-a din post, între orele ... Răspunsul la această invitație pentru data sus menționată, înseamnă un respect atât pentru prețiosul dumneavoastră timp, cât și pentru timpul necesar preoților ce deservesc parohia noastră pentru acordarea asistenței spirituale. Încredințându-vă de părinteasca noastră purtare de grijă, rugăm pe Bunul Dumnezeu să vă rânduiască post ușor și fără ispită, spre a trăi din plin bucuria sărbătorii ... Preot paroh ..."[42].

[42] Acest text a fost alcătuit si pus în practică de preoții slujitori la parohia Sfinții Voievozi "Frumoasa" din Iași. Vezi și Preot drd. Viorel Sava, **Preotul duhovnic...**, p.32.

O practică greșită tot mai dezvoltată este aceea a oficierii Tainei Mărturisirii în timpul sfintelor slujbe (Vecernia, Utrenia) sau, și mai grav, în timpul Sfintei Liturghii. Aceasta este dovada banalizării acestei Sfinte Taine ca și a lipsei de respect față de rânduielile sfinte în timpul cărora ea se săvârșește.

Săvârșitorul Tainei Mărturisirii. Cel care are capabilitatea harică de a săvârși Taina Mărturisirii, în Ortodoxie, este episcopul. Ca urmaș al Sfinților Apostoli, episcopul are puterea și dreptul de a lega și dezlega păcatele oamenilor, dar această putere ei o transmite și preoților care, "prin hirotonie, capătă în chip virtual puterea dezlegării păcatelor, dar dreptul de a o exercita în practică se acordă de către arhiereu prin hirotesie specială"[43]. Hirotesia în duhovnic are în structura ei două rugăciuni. În cea dintâi arhiereul se roagă ca cel ales să fie "vrednic de a lega și dezlega greșalele celor nevrednici", iar cea de a doua este rugăciunea de consacrare a preotului "spre slujba de părinte duhovnicesc"[44]. Altfel spus, ambele rugăciuni fac referire la viața spirituală a preotului duhovnic: pe de o parte se cere ca Dumnezeu să-i rânduiască o viață sfântă, să-l facă "vrednic", iar pe de alta se cere ca raportul lui în ceea ce privește maturitatea spirituală față de fiii săi duhovnicești să fie asemenea celui ce există între părinte și fiii săi după trup. Cele de mai sus își găsesc expresie și în doctrina și rânduielile canonice ale Bisericii Ortodoxe[45].

[43] Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, **op. cit.**, p.384. Vezi și Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, **Drept canonic ortodox**, vol. II, București, 1990, p.43.

[44] **Arhieraticon**, p.107-108.

[45] Canonul 7 al sinodului local de la Cartagina spune: Episcopul Aurelie zice: Dacă cineva fiind în primejdie de moarte ar cere să se împace cu sfintele altare, lipsind episcopul, atunci este cu dreptate ca presbiterul să întrebe pe episcop, și așa, după dispoziția acestuia, să împace pe cel ce este în pericol de moarte, această rânduială trebuie să o întărim prin hotărâre mântuitoare. Toți episcopii au răspuns: Se hotărăște ceea ce sfințenia voastră crede de cuviință să aprobăm în chip necesar - Vezi Arhidiacon prof. dr. Ioan N. Floca, **Canoanele Bisericii Ortodoxe**, 1991, p.230. Cu mai multă claritate exprimă aceeași idee canonul 43 al aceluiași sinod: "Celor ce se pocăiesc să li se hotărască timpul de penitență cu judecata episcopilor, după deosebirea păcatelor; iar presbiterul să nu dea absoluție celui ce se pocăiește fără știrea episcopului, decât numai în lipsa episcopului din nevoi constrângătoare...". **Ibidem**, p.243.

Potrivit rânduielilor bisericești mai vechi duhovnicia se dă preoților cu viață deosebită, care se bucură de autoritate și au sporit și înțelepciune în urma unei experiențe îndelungate. **Îndreptarea legii** pune drept condiție, pentru primirea hirotesiei în duhovnic, vârsta de 40 de ani[46]. Chiar și atunci când preotul are hirotesia în duhovnic există situații în care el nu poate dezlega pe cel ce se mărturisește. Aceste situații speciale sunt create de săvârșirea unor păcate grele, cum ar fi: lepădarea de credință, uciderea, păcatele legate de exercitarea slujirii preoțești, dezlegarea de jurământ și altele. În această privință, Sfântul Simeon al Tesalonicului spune:

"Preoții nu au puterea de a lega și dezlega, ci numai arhiereii. Însă cu porunca (cu încuviințarea n.n.) arhiereilor și preoții pot lucra aceasta, însă se cuvine ca preoții să lase aceasta în grija arhiereilor ca unii ce au daruri mai mari, căci preoții nu au voie nici să canonisească, nici să dezlege toate păcatele după propria socotință: mai ales cele ce sunt ale lepădării nu le pot dezlega decât numai arhiereii, asemenea și cele ale uciderii, și greșalele preoților, ale jurământului și altele"[47].

Cei ce nu au hirotesie nu pot spovedi pe alții, căci dacă se vor osândi cei hirotoniți și cu darul duhovniciei atunci când dezleagă ceea ce nu le este îngăduit, cu atât mai mult se vor osândi cei dintâi[48]. Asupra a ceea ce înseamnă duhovnicul în spiritualitatea ortodoxă, dată fiind importanța lui în cadrul Tainei Mărturisirii, dar și în viața duhovnicească a celor ce se mărturisesc, vom insista într-un capitol aparte.

[46] **Îndreptarea Legii**, ediția București, 1962, glava 319, p.295, la Pr. Prof. Ene Braniște, **op. cit.**, p.384.

[47] Sfântul Simeon al Tesalonicului, **Răspunsuri la întrebările unui arhiereu**, 10-13, în **Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe după adevăratele principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi**, trad. de Toma Teodorescu, București, 1865, p.313.

[48] **Ibidem**.

O atenție deosebită a acordat totdeauna Biserica **primitorului** Tainei Mărturisirii. Trebuie să precizăm din capul locului că păcatul este o realitate în viața noastră cotidiană. Sub forme foarte variate, el apare la fiecare persoană umană influențând și determinând modul de a gândi și activa în împrejurări concrete, indiferent de nivelul cultural, poziția socială, starea materială etc. Rugăciunile de iertare, pe care Biserica le rostește pentru credincioșii ei, arată fețele multiple sub care păcatul se manifestă în viața noastră: "cu voie și fără de voie, cu știință și cu neștiință, prin călcare de poruncă și prin neascultare, în timpul nopții și în timpul zilei, pe față și în ascuns"[49]. Practica și experiența liturgică nu face decât să confirme cuvântul inspirat al Sfintei Scripturi, care zice: "Dacă spunem că păcat nu avem ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este cu noi"(I Ioan 1,8). În viziunea Sfântului Simeon, dacă cineva consideră că nu are păcat, este semnul unei căderi profunde, este "cel mai mare păcat"[50]. Realitatea evidentă a păcatului în viața noastră impune oricărui credincios matur și conștient să se mărturisească pentru a se elibera de el.

Taina Mărturisirii presupune patru elemente, dintre care două, căința sau părerea de rău și mărturisirea păcatelor, au caracter personal, subiectiv, iar celelalte două, dezlegarea sau "cuvântul împăcării" și împăcarea efectivă cu Biserica și obștea credincioșilor, au caracter liturgic, sacramental, obiectiv. Primele două, deci, vizează persoana primitorului Tainei. Căința înseamnă un sentiment profund de regret pentru păcatele săvârșite, în strânsă legătură cu dorința la fel de profundă de a fi iertat. Privită prin prisma termenului grecesc utilizat pentru a exprima această realitate, căința nu este simplă părere de rău, regret pasiv, ci schimbare a spiritului, înnoirea minții, convertire profundă, reorientare fundamentală a vieții[51]. Al doilea element, mărturisirea păcatelor este "apelul la

[49] **Molitfelnic**, Rugăciunea a VI-a de la Sfântul Maslu, p.147.

[50] Sfântul Simeon al Tesalonicului, **Despre pocăință**, cap. 263-264, trad. cit., p.178. Vezi și Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, **op. cit.**, p.385.

[51] Pr. Prof. Dr. Ion Bria, **op. cit.**, p.253.

Biserică de a fi iertat și de a fi reprimit în comuniune"[52]. Aceste două elemente subiective condiționează existența celorlalte două.

Căința, ca părere de rău pentru păcatele săvârșite și mărturisirea, care este deodată dovadă a existenței sentimentului de căință și plinire a lui, sau altfel spus, recunoașterea răului și denunțarea lui, sunt universale, prezente și experimentate și în alte religii. Deosebirea esențială între creștinism și celelalte religii, dar și între creștinismul ortodox și celelalte confesiuni creștine, stă în modul de concepere și de înfrângere a răului, în depășirea lui, în căile și direcția trecerii dincolo de rău[53].

2. Taina Mărturisirii – perspectivă scripturistică și patristică

Atât în Sfânta Scriptură cât și în scrierile Sfinților Părinți apare clar, și uneori cu lux de amănunte, descrisă istoria căderii omului în păcat ca și cea a izbăvirii din robia lui prin Hristos Fiul lui Dumnezeu întrupat. Indisolubil legată de actul eliberării din păcat apare Mărturisirea ca transpunere în fapt a dorinței sincere de îndreptare și de înnoire a chipului stricat de poftele înșelăciunii.

[52] **Ibidem.**

[53] Pr. Constantin Galeriu, **op. cit.**, p.677. Un mod de înțelegere a relației existente între păcat și pocăință este descris de Sfântul Ioan Gură de Aur într-una din omiliile sale: "Sunt două lucruri: păcatul și pocăința, păcatul e rana, pocăința e leacul. Precum în trup sunt răni și leacuri, tot așa în suflet sunt păcate și pocăință. Păcatul e împreunat cu rușinea, iar pocăința aduce încredere și curaj. Ia seama cu luare aminte ca nu cumva încurcând rânduiala să pierzi folosul. Este rană și leac, păcat și pocăință; în rană e stricăciune, în leac curățire; în păcat puroi, în păcat ocară, în păcat râs; în pocăință încredere, în pocăință libertate, în pocăință curățirea de păcat. Ia seama cu luare aminte: după păcat urmează rușinea, după pocăință încrederea. Ai priceput ce spun? Satana, însă, a schimbat rânduiala aceasta și a dat păcatului încrederea și pocăintei rușinea" - **Omilia a II-a la Psalmul XXXVI**, în Migne "P.G.", vol. XLIX, col. 338, la Preot Serafim F. Morozanu, **Taina Pocăinței la Sfântul Ioan Gură de Aur**, în "Mitropolia Olteniei", VIII(1956), nr. 8-9, p.496.

În Vechiul Testament, Mărturisirea apare mai mult sub forma strigătului de durere al celui aflat sub povară. În același timp ea apare ca anticipare a celor viitoare, ca umbră a lor. Cărțile Vechiului Testament conțin și elemente privind necesitatea, componentele și lucrarea harică a Tainei Mărturisirii pe care avea să o întemeieze Hristos, dar pe care autorii inspirați o întrezăreau încă din acea perioadă îndepărtată.

Astfel, dialogul pe care Dumnezeu îl poartă cu Adam, după căderea acestuia în păcat, este interpretat ca o provocare la mărturisire. În întrebarea adresată lui Adam: "Cine ți-a spus că ești gol? Nu cumva ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit să nu mănânci?" (Facere 3,11) și în cea adresată Evei: "Pentru ce ai făcut aceasta?" (Facere 3,13), Dumnezeu face responsabil pe fiecare în parte de greșeala lui și provoacă pe fiecare în parte să se mărturisească și să răspundă pentru fapta lui. Atitudinea omului în fața unor astfel de provocări are forme variate: ea poate fi mărturisire sinceră, poate fi ocolire a mărturisirii prin încercarea transferului de vină și responsabilitate, cum s-a întâmplat în cazul primilor oameni (Adam a dat vina pe femeia dată de Dumnezeu, iar femeia a dat vina pe șarpe), sau poate fi chiar refuz direct de a mărturisi păcatul săvârșit. Însă, în toate situațiile, important este faptul că pe de o parte mărturisirea apare chiar de la început ca necesitate în urma păcatului săvârșit, iar pe de altă parte că Dumnezeu începe să pregătească omenirea pentru primirea tainei, pe care avea să o instituie Mântuitorul Hristos, chiar din momentul primului păcat săvârșit de oameni.

Mai târziu, prin Moise, Dumnezeu dă poruncă expresă pentru mărturisirea personală a păcatelor: "Deci, dacă omul a căzut în păcat prin vreunul din aceste chipuri, atunci să-și mărturisească păcatul săvârșit"(Levitic 5, 5).

Un element, care reiese cu claritate din cărțile Vechiului Testament, are în vedere persoana în fața căreia se făcea

mărturisirea[54]. Din toate textele pe această temă reiese că mărturisirea se făcea în fața persoanelor care aveau responsabilități spirituale în sânul poporului evreu, anticipând astfel ceea ce avea să se întâmple în Noul Testament când Mântuitorul dă puterea de a lega și dezlega doar unor persoane alese și pregătite în mod special. Astfel, sunt celebre și edificatoare mărturisirile personale ale regelui David relatate în cărțile Regilor (I Regi 24,10,17; II Regi 12,1-13). Mărturisirea pentru păcatul uciderii lui Urie Heteul, făcută în fața profetului Natan, "eternizată în Psalmul 50"[55], stă mărturie tuturor neamurilor. Că mărturisirea păcatelor era o grijă permanentă la poporul evreu o afirmă și o întărește odată în plus psalmistul David, prin cuvintele: "că fărădelegea mea eu o voi rosti și mă voi îngriji pentru păcatul meu"(Psalmul 37,18).

Ca argumente pentru mărturisire sunt luate și alte texte ale Vechiului Testament de către unii Sfinți Părinți și scriitori bisericești[56].

---

[54] Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu și colaboratorii, **Îndrumări Misionare**, București, 1986, p.551. Vezi și: D. Iordache, **Călăuza bunului creștin în Sfânta Scriptură**, București, 1983, p.38-39; Pr. Vasile Pop, **Sfintele Taine: temeiuri scripturistice**, în "Glasul Bisericii", XXXIV(1975), nr.1-2, p.41-47; E. Mangenot, **Confession dans la Bible**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique" tome troisieme, premiere partie, col.828-838.

[55] Pr. Prof. dr. Dumitru Radu și colaboratorii, **op. cit.**, p.552.

[56] Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: "Mântuirea este un lucru oamenlor cu neputință. La Dumnezeu însă, toate-s cu putință" și redă textele: Psalmul 94,4; Isaia 30,15; 59,1-2; 1,16-19; Ioil 2,12-13, texte în care se vorbește despre mărturisire, arătând-o astfel ca pe una din condițiile esențiale pentru dobândirea mântuirii (**Cuvânt ascetic prin întrebări și răspunsuri**, trad., introducere și note de Preot Profesor Doctor Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. II, ediția a II-a, București, 1993, p.53-54). Sfinții Varsanufie și Ioan fac referire la alte două texte și așează mărturisirea între condițiile iertării și îndreptării: "Bătrânul răspunzând, i-a spus: Cel ce-și descoperă păcatele sale capătă iertare de ele, după Scriptura care zice: Spune tu întâi păcatele tale ca să te îndreptezi (Isaia 43,26), și iarăși: zis-au: mărturisi-voi împotriva mea fărădelegea mea Domnului și Tu ai iertat necredința inimii mele (Psalmul 31,5)" - **Scrisori duhovnicești**, răspuns la întrebarea 399, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. XI, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990, p.404.

De asemeni în Vechiul Testament apare și o formă de mărturisire colectivă pentru păcatele comune săvârșite de tot poporul sau de anumite cetăți, păcate cum ar fi: idolatria, necredința, apostazia etc. (Numeri 21,17; Deuteronom 1,41; Judecători 10,10,15; I Regi 12,10). Deosebirea dintre mărturisirea de felul acesta consemnată în Vechiul Testament și cea colectivă și publică practicată de comunitățile sectare stă în faptul că cea din urmă "nu denunță nici un păcat colectiv (săvârșit de întreaga comunitate n.n.), dar nici păcate personale, fiindcă nimeni nu-și

Vezi și: Sfântul Maxim Mărturisitorul, **op. cit.**, p.54-55. În nota explicativă pe care o dă traducătorul la acest text se fac următoarele precizări: "Se îndreptează de ele. Nu e numai o iertare a lor, ci și o îndreptare a omului ca să poată să nu le mai săvârșească. Mărturisirea păcatelor este condiția fundamentală pentru îndreptarea omului de ele. Prin mărturisirea lor i se sensibilizează inima din învârtoșarea și superficialitatea care o făcea să se complacă în rău. Începe vindecarea omului datorită unei lucrări a lui Dumnezeu, care se produce prin cuvântul ce i se spune de vreun credincios, dar mai ales de preot, trăitor continuu al responsabilității sale pentru oameni în fața lui Dumnezeu" - **nota 564**, p.404.
Referindu-se la alte texte pe aceeași temă a mărturisirii, Ioan Carpatinul arată cât de ușor vine răspunsul din partea lui Dumnezeu, răspuns concretizat în iertare: "Căci ce este aceea pentru care rabzi necazuri? Desigur vreo pată oarecare. Dar privește pe un om care și-a pătat mâinile sale, cum și le curățește cu puțin untdelemn. Cu atât mai vârtos te poți curăți și tu prin mila lui Dumnezeu. Căci precum nu-ți este tie greu să-ți speli cămașa, tot așa cu mult mai mult nu-I este greu lui Dumnezeu să te spele pe tine de orice pată, chiar dacă ți-a venit în fiecare zi vreo ispită cu sila. Căci zicând tu Domnului: am păcătuit, ți se dă și răspunsul: Iartă-ți-se păcatele (Luca 17, 10). Eu sunt Cel ce șterg și nu-mi voi aduce aminte (Isaia 43,25). Pe cât sunt de departe răsăriturile de apusuri, depărtatu-s-au de la tine păcatele tale, și precum se îndură tatăl de fii mă îndur eu de tine (Psalmul 102, 12-13). Numai tu să nu te depărtezi și să nu fugi de la Cel ce te-a ales pe tine ca să cânți și să te rogi" - **Cuvânt ascetic și foarte mângâietor către monahii care l-au îndemnat din India întregind numărul celor o sută de capete**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a II-a, București, 1994, p.175. Tema relației dintre Sfânta Scriptură și Filocalie este tratată pe larg la Episcop Calinic Botoșăneanul, **Biblia în Filocalie, Antologie de texte biblice tâlcuite în Filocalia românească**, vol. I și II, Editura Trinitas, Iași, 1995.

spune într-o astfel de mărturisire păcatul sau păcatele lui speciale"[57]. Aceasta o făcea o singură persoană ca reprezentant și în numele întregului popor, cum este cazul proorocilor (Ieremia 14,7,20; Daniil 3,29), sau arhiereul în ziua împăcării.

În Noul Testament, mărturisirea apare ca Taină Sfântă instituită de Mântuitorul Hristos și dată Apostolilor și prin ei Bisericii, Taina în care iertarea și dezlegarea se dau prin puterea ce vine de sus.

Sfântul Ioan Botezătorul care anunța apropierea Împărăției cerurilor, îndeamnă la pocăință (Matei 3,6; Marcu 1,5). Același lucru îl face Mântuitorul la începutul propovăduirii Sale și revine asupra acestei probleme în diferite ocazii: în Pilda Vameșului și Fariseului (Luca 18,10-14), în Pilda Fiului Risipitor (Luca 15,11-32), etc.

Puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor este promisă de Mântuitorul lui Petru în Cezareea lui Filip (Matei 16,19) și apoi tuturor Apostolilor (Matei 18,18). Împlinirea acestei promisiuni are loc după Înviere, când Mântuitorul arătându-Se Apostolilor le spune: "Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și suflând asupra lor le-a zis: luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute"(Ioan 20,21-23). Instituind Taina Mărturisirii în momentul instituirii Tainei Hirotoniei, Mântuitorul leagă Mărturisirea de preoția harică desăvârșind practica vechi-testamentară potrivit căreia mărturisirea se făcea în fața autorității religioase a evreilor și dă totodată un răspuns acelora care cred că mărturisirea păcatelor se poate face oricărei alte persoane sau direct lui Dumnezeu.

Despre practicarea Mărturisirii în perioada apostolică dau mărturie aceleași scrieri ale Noului Testament. În Efes, Sfântul Pavel dă iertare celor care, rătăcind de la credință, și-au mărturisit păcatele (Fapte 19,18). În virtutea puterii primite de la Hristos el cere corintenilor să scoată afară din Biserică pe incestuos (I Corinteni 5,5) ca apoi tot el să-l reintegreze în Biserică după ce incestuosul s-a pocăit. Adânc grăitor în ceea ce privește necesitatea și

[57] Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, **op. cit.**, p.551.

practicarea Tainei Mărturisirii în perioada apostolică este cuvântul Sfântului Ioan din întâia sa epistolă: "Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este cu noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, El este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea"(I Ioan 1,8-9).

Mai frecvent decât în Sfânta Scriptură și mai pe larg apare pocăința ca stare permanentă a făpturii umane și Mărturisirea ca Taină, la Sfinții Părinți.

Mărturisirea în viziunea Sfinților Părinți a fost abordată în mai multe studii în teologia românească[58], însă în cele ce urmează ne propunem să scoatem în evidență câteva aspecte legate de pocăință și mărturisire în lumina gândirii, experienței și scrierilor unor părinți filocalici, în Filocalia românească, dată fiind noutatea abordării temei din această perspectivă.

În viața acelora care, retrăgându-se din lume, au trăit mai intens pentru ea, care s-au mistuit de dorul împărăției lui Dumnezeu, pocăința ca stare permanentă dătătoare de bucurie și nădejde, dar și ca Taină sfântă, a ocupat un loc central. Părinții pustiei, viețuitorii din marile mănăstiri, se retrăgeau acolo, mulți dintre ei pentru a-și plânge păcatele. Uneori starea acelora care își plângeau păcatele ca și pocăința lor profundă erau prezentate în așa fel încât creau impresia unei lumi dominate de ideea venirii iminente a Dreptului Judecător[59]. Dar pocăința lor nu era disperată,

[58] Pr. Victor I. Diaconescu, **Cele două omilii despre pocăință**, trad. din Sfântul Ioan Gură de Aur, Botoșani, 1911; Pr. Prof. Ioan G. Coman, **Sfinții Părinți ca îndrumători ai duhovniciei**, în "Mitropolia Banatului", XVI(1966), nr. 4-6, p.191-200; Ierod. Magistr. Irineu Crăciunaș, **Îndrumătorul duhovnicesc și ucenicul după Sfinții Părinți**, în "Studii Teologice", VIII(1956), nr. 9-10, p.622-640; Prof. Ștefan Bezdechi, **Predici despre pocăință și despre Sfântul Vasile**, Sibiu, 1938, p.158; Pr. Prof. D. Stăniloae, **Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXIII(1955), nr. 3-4, p.218-250; De asemenea, pe larg despre această problemă, vezi Preot Ilarion V. Felea, **Pocăința**, Sibiu, 1939, p.75-148 - pentru primele trei secole și p.149-199 - pentru perioada patristică.

[59] Redăm aici un text edificator în acest sens: "Am văzut pe unii din vinovații aceia nevinovați, stând toată noaptea până dimineața în aer liber, cu picioarele

ci plină de nădejde și pătrunsă de spiritul dreptății: "Unii de multe ori se întrebau: Oare vom scăpa, fraților? Oare ni se va împlini rugămintea? Oare va fi primită? Oare ne va deschide? Iar ceilalți răspundeau: Cine știe de se va răzgândi Domnul și ne va izbăvi pe noi de multă muncire? Dar noi să facem ceea ce ține de noi. Și de nu ne va deschide, binecuvântat să fie Domnul Dumnezeu, Cel ce ne-a lăsat afară cu dreptate. Dar să stăruim până la sfârșitul vieții noastre. Poate pentru multa noastră îndrăzneală și stăruință, ne va deschide Prea Bunul"[60].

Scrierile Părinților filocalici abordează aspecte variate ale pocăinței și mărturisirii, aspecte pe care le prezentăm pentru a creiona o imagine cât mai clară și mai completă a ceea ce ele, pocăința și mărturisirea, au însemnat în experiența vie a Bisericii.

În scrierile lor acei minunați părinți, fără a trata exhaustiv și chiar mai mult, fără a urmări să trateze o astfel de temă, **dau diferite nume Tainei Mărturisirii**.

nemișcate, clătinându-se de somn în chip jalnic, prin silirea firii și nedăruindu-și nici un pic de odihnă, ci lovindu-se și trezindu-se cu ocărâri și certuri; pe alții privind cu jale la cer și cerând de acolo ajutor cu tânguire și strigări. Pe alții iarăși, stând în rugăciune și legându-și mâinile la spate ca niște osândiți... Pe alții șezând pe pământ în sac și cenușă acoperindu-și fața cu genunchii și bătându-și fruntea de pământ. Pe alții, lovindu-și mereu pieptul... Unii dintre aceștia udau pământul cu lacrimi. Alții fiind lipsiți de lacrimi se loveau pe ei înșiși. Unii se văitau pentru sufletele lor, ca pentru niște morți, neputând să rabde strâmtorarea inimii lor. Iar alții gemeau cu inima, dar cu gura împiedicau sunetul tânguirii; însă deoarece nu mai puteau să-l țină, țipau pe neașteptate. Am văzut acolo pe unii ca ieșiți din ei înșiși în felul purtării și al gândirii, pierduți și întunecați de multa mâhnire și nesimțitori față de toate cele ale vieții... Pe alții zăcând jos îngândurați și căutând la pamânt, mișcându-și capetele și răcnind ca niște lei, din fundul inimii și scrâșnind din dinți și suspinând... Unii se pedepseau pe ei înșiși cu arșiță, alții se chinuiau în frig. Unii gustând puțină apă, se opreau îndată; gustau doar atât cât să nu moară de sete; alții, împărtășindu-se de puțină pâine, aruncau restul cu mâna departe de ei, numindu-se nevrednici de hrana cuvântătoare, ca unii ce au săvârșit faptele celor necuvântătoare" - Sfântul Ioan Scărarul, **Scara dumnezeiescului urcuș**, trad., introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IX, București, 1980, p.137-141.

[60] **Ibidem**, p.143.

Întrebându-se ce este pocăința, Sfântul Isaac Sirul răspunde: "Părăsirea celor de mai înainte și întristarea pentru ele"[61] și o așează ca început, ca primă treaptă în procesul de creștere duhovnicească, fiind urmată de curăție, ca treaptă de mijloc și desăvârșire. Referindu-se la felurile mărturisirii, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că aceasta este de două feluri: o mărturisire de mulțumire pentru binefacerile primite, mulțumire care izvorăște și din lucrarea harului în cel ce crede, și o mărturisire "pricinuită de mustrare și certare pentru fărădelegi"[62]. O numire dată mărturisirii și care reține în mod deosebit atenția, este aceea de "lucru mare și de mare cinste" și care aparține lui Simeon Metafrastul. El spune: "Căci nu este lucru mai mare și mai de cinste ca acesta: mărturisirea și marea cuviință (care n.n.) sunt lucrul Lui"[63]. Să credem oare că mărturisirea este lucru mai mare și de mai multă cinste decât dumnezeiasca Împărtășanie? Firește, nu, în ceea ce privește darul primit. Prin cea dintâi primim iertarea, prin cea din urmă pe însuși Iertătorul, pe Hristos Domnul. Dar dacă ne gândim la faptul că accesul la Hristos euharistic nu se dobândește decât după iertarea dată în scaunul mărturisirii, atunci nu există lucru mai mare și mai de cinste ca mărturisirea. Tendința de egalizare a celor două Taine, subliniem o dată în plus, nu în ceea ce privește conținutul lor și darul primit prin fiecare dintre ele, ci în ceea ce privește importanța, ordinea și intercondiționarea lor în viața credinciosului, apare și la Sfântul Ioan Gură de Aur[64]. La alți părinți cuprinși în

[61] Sfântul Isaac Sirul, **Cuvânt despre sfintele nevoințe**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. X, București, 1981, p.392-393.

[62] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. III, ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994, p.296.

[63] Simeon Metafrastul, **Parafrază la Macarie Egipteanul**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. V, București, 1976, p.367.

[64] El spune: "Prin preoți se săvârșește și Sfânta Jertfă și alte slujbe, întru nimic mai prejos de sfânta jertfă și în ce privește vrednicia preoțească și în ce privește

Filocalia românească, mărturisirea este numită lumina însăși, dătătoare de lumină și trăită ca stare de luminare. Aceasta este o realitate experimentată de fiecare preot duhovnic, dar poate fi sesizată și de oricare dintre credincioșii ortodocși vii duhovnicește. Chipul celui care se spovedește și se implică profund în actul spovedaniei, după ce și-a deșertat povara și a primit iertarea, se umple de bucurie și lumină. La acestea fac referire părinții filocalici. Cuviosul Isaia Pustnicul spune că cel ce va lupta împotriva leneviei și va rupe ștergarul întunericului, care este uitarea, "va vedea lumina pocăinței"[65]. Foarte concis, dar mai clar, exprimă aceste idei Teolipt al Filadelfiei. El spune: "Precum când apare lumina, întunericul se împrăștie, așa lumina mărturisirii șterge gândurile patimilor, fiind și ele întuneric"[66]. Tâlcuind afirmația lui

mântuirea noastră. Oamenii, care trăiesc pe pământ, au primit îngăduința să administreze cele cerești și au o putere pe care Dumnezeu n-a dat-o nici îngerilor, nici arhanghelilor. Nu s-a spus îngerilor, ci oamenilor: Oricâte veți lega pe pământ... Au și stăpânitorii pământului puterea de a lega, dar leagă numai trupurile. Puterea de a lega a preoților, însă, leagă sufletele și străbate cerul, Dumnezeu întărește sus în ceruri cele făcute de preoți jos pe pământ; Stăpânul întărește hotărârea dată de robi. Ce oare altceva a dat Dumnezeu preoților decât toată puterea cerească?... Domnul a spus iarăși: Tatăl a dat toată judecata Fiului. Văd, însă, că toată această putere a fost încredințată de Fiul preoților. Au fost înălțați la slujba aceasta atât de mare, ca și cum de acum s-ar fi mutat în ceruri, ca și cum ar fi depășit firea omenească ca și cum ar fi scăpat de toate patimile omenești" - **Tratatul despre preoție**, trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1987, p.59-60.

[65] Cuviosul Isaia Pustnicul, **Douăzeci și nouă de cuvinte**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. XII, Editura Harisma, Bucuresti, 1991, p.168. Traducătorul lucrării comentează acest text în felul următor: "Pocăința este o lumină, pentru că ne arată ce suntem de fapt: ne arată păcatele care ne îngustează în egoism, care ne țin în întuneric, în privirile infinitei măriri a lui Dumnezeu și a datoriilor noastre față de semeni" - **Nota 341**.

[66] Teolipt, Mitropolitul Filadelfiei, **Cuvânt despre ostenelile vieții călugărești**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. VII, București, 1977, p.65. Antiteza, păcat-întuneric, mărturisire-lumină, apare și la un alt scriitor filocalic, anume Ioan Carpatinul: "Luna crescând și iarăși scăzând arată starea omului, care aci face cele bune și aci păcătuiește, apoi

Teolipt, Părintele Stăniloae, traducătorul **Cuvântului despre ostenelile vieții călugărești**, spune: "Mărturisind gândurile rele, le ţintuim la stâlp şi le luăm puterea, căci le facem de ruşine, cum ne facem pe noi înşine dacă le-am da sălaş în noi mai departe. De aceea, prin mărturisire, ne detaşăm de ele. Lumina în care sunt puse prin mărturisire le arată în urâciunea lor şi le ia puterea ispititoare. A le ţine în noi, înseamnă a ne ascunde într-un întuneric; a le mărturisi, înseamnă a voi să fim deschişi şi a nu mai ocroti în noi gânduri pe care, din ruşine, le ţinem ascunse"[67].

În multe rânduri Sfinţi Părinţi şi scriitori bisericeşti, exegeţi şi teologi mai vechi sau mai noi au numit Biserica lui Hristos "corabia care ne poartă spre limanul mântuirii" punând-o în chip simbolic în relaţie cu arca lui Noe care a mântuit pe Noe şi familia lui de potop. În alte locuri, însă, Biserica este numită drept mare, o mare de iertare de această dată. Corabia care poartă pe credincioşi pe această mare a iertării este pocăinţa. "Pocăinţa, zice, este corabia, frica e cârmaciul ei, miluirea e limanul dumnezeiesc. Frica ne aşează, deci, în corabia pocăinţei şi ne trece peste marea vieţii acoperită cu aburi sărați spre limanul dumnezeiesc care este iubirea"[68]. La aceiaşi autori pocăinţa este definită ca "moarte îndoită şi de bună voie faţă de toate"[69].

se întoarce prin pocăinţă la viaţa virtuoasă. Deci nu s-a pierdut mintea celui ce a greşit... precum nu se micşorează trupul lunii, ci lumina ei. Omul îşi recâştigă aşadar iarăşi strălucirea sa prin pocăinţă, precum luna, după ce s-a mistuit, se îmbracă iarăşi de la sine cu lumina." - Sfântul Ioan Carpatinul, **trad. cit.**, p.141.

[67] Vezi **nota 82** la Teolipt Mitropolitul Filadelfiei, **trad. cit.**, p.65.

[68] Calist şi Ignatie Xanthopol, **Metoda sau cele 100 de capete**, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. VIII, Bucureşti, 1979, p.178. Această idee se găseşte exprimată şi la Sfântul Isaac Sirul: "Dar precum nu e cu putinţă a trece marea cea mare fără vapor şi corabie, aşa nu poate trece cineva spre dragoste, fără frică. Marea cea rău mirositoare aşezată între noi şi raiul înţelegător, n-o putem străbate decât prin corabia pocăinţei, mânată de vâslaşii fricii. Dacă vâslaşii aceştia ai fricii nu cârmuiesc corabia pocăinţei, prin care străbate marea lumii acesteia spre Dumnezeu, ne înecăm în marea cea rău mirositoare. Pocăinţa este corabia; frica este cârmaciul ei; dragostea este limanul dumnezeiesc. Deci frica ne aşează în corabia pocăinţei

Dar ideea cel mai frecvent exprimată este cea a relaţiei ce există între Botez şi Mărturisire. Botezul este naştere la viaţa în Hristos, este înnoirea omului după chipul Ziditorului, iar această înnoire se produce în urma iertării păcatului strămoşesc şi a tuturor păcatelor săvârşite până la Botez. Păcatele săvârşite după Botez se iartă prin Taina Mărturisirii, de aceea Mărturisirea apare ca Taină ce reînnoieşte sau renaşte. Astfel, Calist şi Ignaţie spun: "Pocăinţa s-a dat oamenilor ca har după har. Căci pocăinţa este o a doua naştere din nou din Dumnezeu..."[70]; Cuviosul Isaia Pustnicul afirmă acelaşi adevăr prin cuvintele: "Când va părăsi omul păcatele sale şi se va întoarce la Dumnezeu, pocăinţa sa îl va naşte a doua oară şi-l va face om nou"[71]. Ideea este reluată de acelaşi autor şi într-o altă lucrare citată de noi[72]. Sfântul Isaac Sirul merge mai departe şi afirmă că cel renăscut pe această cale, prin pocăinţă, află mila lui Dumnezeu: "Pocăinţa s-a dat oamenilor după Botez, ca un har peste har. Căci pocăinţa este a doua naştere din Dumnezeu şi darul a cărui arvună am primit-o prin credinţă îl primim prin pocăinţă. Pocăinţa este uşa milei, deschisă celor ce o caută pe ea. Prin uşa aceasta intrăm la milă..."[73].

Într-un alt loc Mărturisirea este numită Taina vindecării. În viziune scripturistică, între păcat şi suferinţa fizică este o strânsă legătură, aceasta din urmă fiind cauzată de degradarea spirituală, de aceea Mântuitorul înainte de a tămădui neputinţa fizică a celor ce veneau la El, restaura mai întâi spiritual, iertând păcatele. În

şi ne trece peste marea vieţii celei rău mirositoare şi ne conduce spre limanul cel dumnezeiesc, care este dragostea, la care străbat toţi cei ce se ostenesc, toţi cei împovăraţi de pocăinţă. Şi când au ajuns la miluire, au ajuns la Dumnezeu" - Sfântul Isaac Sirul, **trad. cit.**, p.364.

[69] Calist şi Ignatie Xanthopol, **trad. cit.**, p.105.

[70] **Ibidem**, p.177.

[71] Isaia Pustnicul, **Despre păzirea minţii în 27 capete**, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. I, ediţia a II-a, Editura Harisma, Bucureşti, 1992, p.459.

[72] Idem, **Douăzeci şi nouă de cuvinte**, trad. cit., p.212.

[73] Sfântul Isaac Sirul, **trad. cit.**, p.361-362.

practica ortodoxă se obișnuiește ca persoana care voiește să primească Taina Sfântului Maslu, să primească mai întâi Taina Mărturisirii, arătând prin aceasta că dacă boala trupească este urmarea păcatului și însănătoșirea trupească este condiționată de însănătoșirea sufletească. Aceste considerente stau la baza denumirii Mărturisirii ca Taină a vindecării. Acest lucru apare la Cuviosul Isaia Pustnicul: "Cei ce voiesc să facă voile lor după trup și nu voiesc să se vindece pe ei înșiși prin sfânta vindecare a pocăinței, ca să se facă curați, se vor afla dezbrăcați de haina virtuților în ceasul nevoii și se vor arunca în întunericul cel mai din afară, unde este diavolul"[74].

Alte numiri ca: "slobozire de patimi"[75], "cântarul"[76], care ne ajută să biruim cu Hristos asupra răutății sunt de asemenea întâlnite în Filocalie.

O altă viziune, pe care Sfinții Părinți o au asupra Tainei Mărturisirii, este aceea de **dar al lui Dumnezeu** lăsat Bisericii împreună cu multe altele, dar și chip al lucrării tainice a Duhului

[74] Isaia Pustnicul, **Douzeci și nouă...**, trad. cit., p.239. Comentând acest text, traducătorul spune: "Patimile sunt răni ale sufletului. Despărțirea de Dumnezeu ce o aduc sufletului, nu-l lasă pe acesta într-o simplă neutralitate, ci-l îmbolnăvesc prin rănile ce i le pricinuiesc. Omul supus patimilor nu rănește numai pe alții, ci se rănește și pe sine. El e sub starea normală, cea conformă firii. Se află în diferite neputințe dureroase. Pocăința e forța care-l vindecă, pentru că în ea este și puterea lui Dumnezeu: Și prin ea omul se ridică deasupra patimilor și se îmbracă în haina virtuților, ceea ce arată iarăși că omul nu poate fi într-o stare neutră, ci e îmbrăcat sau în patimi sau în virtuți. Nici unele, nici altele nu sunt simple acoperăminte exterioare, ci forme urâte sau frumoase întipărite în el." - Vezi **trad. cit., Nota 484**, p.239.

[75] Talasie Libianul și Africanul, **Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte către Pavel presbiterul**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994, p.23.

[76] Isihie Sinaitul, **Către Teodul: Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor despre trezire și virtute**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994, p.88.

Sfânt. Am menționat deja cuvintele lui Calist și Ignatie Xantopol care spun că: "Pocăința s-a dat oamenilor ca har după har. Căci pocăința este a doua naștere din nou din Dumnezeu și după arvuna primită din credință primim darul Lui prin pocăință."[77]. Însă cel mai clar exprimă realitatea menționată este răspunsul dat de Varsanufie unui frate. El spune: "Voiesc să afle iubirea ta că toate darurile se dau prin venirea Sfântului Duh de multe ori și în multe feluri. Odată a dat Dumnezeu Apostolilor Duhul să scoată draci; altădată să săvârșească vindecări; altădată să prevadă și altădată să învie morți. Dar Duhul desăvârșit stă în a ierta păcatele și în a elibera sufletele de întuneric și a le duce la lumină"[78].

De asemeni, referindu-se la Taina Mărturisirii și întemeindu-se pe trăire profundă și convingere, Sfinții Părinți scot în evidență ideea că **mărturisirea sinceră are puterea de a ierta orice păcat**. Singurul păcat care nu se iartă este acela pentru care omul nu manifestă părere de rău. În această privință Sfântul Isaac Sirul este cât se poate de categoric: "Nu e păcat de neiertat decât cel pentru care nu se face pocăință"[79]. Această teză este întâlnită și la alți părinți filocalici. Spre exemplu Cuviosul Teognost spune într-o scriere a sa: "Nu vom fi pedepsiți și osândiți în veacul ce va să vie pentru că am păcătuit, odată ce am primit o fire nestatornică și schimbăcioasă. Ci fiindcă, păcătuind, nu ne-am pocăit, nici nu ne-am întors de la calea cea rea spre Domnul, după ce am primit putere și vreme pentru pocăință..."[80].

Alți Părinți merg mai departe și precizează că **se iartă păcatele pentru care se manifestă pocăință profundă și intensă**. Simplul act formal al mărturisirii păcatelor, fără frângerea inimii nu atrage după sine iertarea ci mai curând osânda: "Iar dacă ți s-ar întâmpla

[77] Vezi **nota 70**.

[78] Sfinții Varsnufie și Ioan, **op. cit. și trad. cit.**, p.156.

[79] Sfântul Isaac Sirul, **op. și trad. cit.**, p.161.

[80] Cuviosul Teognost, **Despre făptuire, contemplație și preoție**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994, p.284.

să te tulburi sau să aluneci într-o cădere și să te abați de la ceea ce se cuvine, trebuie să te împaci repede cu cel ce te-a supărat sau și cu cel supărat pe tine și să te pocăiești din suflet și să plângi și să verși lacrimi și să te mustri pe tine însuți"[81]. Diadoh al Foticeii subliniază și el același lucru. El spune: să cerem lui Dumnezeu "să ne învețe deosebirea dintre virtute și păcat. În cazul celui din urmă, trebuie să-I aducem mărturisirea neîncetată a păcatelor și lacrimi nelipsite și retragere și mai multă, ca doar vom putea astfel, prin sporirea ostenelilor, să ni-L facem pe Dumnezeu milostiv, ca să caute ca mai înainte la inimile noastre"[82].

Pe considerentele arătate mai sus mărturisirea apare ca **necesitate indispensabilă vieții duhovnicești**. În acest sens Petru Damaschinul spune: "Căci precum cei bolnavi au nevoie de tăieri și de arderi pentru sănătatea pe care au pierdut-o, așa avem nevoie și noi de încercări și de ostenelile pocăinței și de frica morții și a muncilor, ca să ne redobândim vechea sănătate a sufletului și să lepădăm boala pe care necumințenia ne-a pricinuit-o"[83]. Aici se face referire la trupul deja ajuns în suferință și la sufletul deja îmbolnăvit de păcat. Pe plan fizic lupta se duce nu numai pentru a scăpa de suferință, ci și pentru a o preîntâmpina. Același lucru se întâmplă și pe plan duhovnicesc. Astfel înțeleasă mărturisirea apare ca necesitate în viața duhovnicească. Întărind cele de mai sus, același autor spune: "Dar mai trebuincioasă decât toate lucrările este curăția conștiinței și sfințenia trupului "fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul"(Evrei 12, 14)"[84].

Dimensiunea specifică pocăinței creștine în duhul autentic ortodox este aceea de **stare permanentă** a Bisericii în integritatea

[81] Calist și Ignatie Xanthopol, **op. și trad. cit.**, p.175.

[82] Fericitul Diadoh, Episcopul Foticeii, **Cuvânt ascetic, despre viața morală, despre cunoștința și despre dreapta socoteală duhovnicească, împărțit în 100 de capete**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. I, ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1992, p.437 și 448.

[83] Petru Damaschin, **Învățături duhovnicești**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. V, București, 1976, p.31.

[84] **Ibidem**, p.131.

ei și a fiecărui mădular în parte. Să reamintim faptul că una din cele trei perioade ale anului bisericesc, și anume perioada Triodului, are un caracter penitențial foarte pronunțat. De asemenea, Pavecernița, una dintre cele șapte laude bisericești, are caracter penitențial. Slujba de la miezul nopții sau Miezonoptica are caracter și simbolism eshatologic, dar gândul întâlnirii cu Hristos Care revine pentru a judeca lumea redeșteaptă sentimentul pocăinței. În Sfânta Liturghie, se cere "răspuns bun la înfricoșata judecată a lui Hristos". Amintim și faptul că anumite texte ale Sfintei Evanghelii, citite la Sfânta Liturghie, au ca temă centrală mărturisirea.

Dar, dincolo de permanentizarea stării de pocăință și îndemn spre mărturisire a păcatelor, prin intermediul formelor de cult și al perioadelor liturgice, mărturisirea ca stare permanentă este un element esențial prezent în experiența vie și personală a părinților filocalici. În viziunea lor pocăința, privită din acest unghi, se prezintă sub două aspecte: ca părere de rău pentru păcatele săvârșite prin conștientizarea faptului că prin păcat ne rănim pe noi înșine și supărăm pe Dumnezeu; ca efort susținut de păstrare a curăției dobândite prin mărturisire. La acest nivel pocăința îmbracă forma recunoștinței față de Dumnezeu care iartă multe celui ce iubește mult.

Conștiința păcatului și părerea de rău pentru săvârșirea lui se transformă în suspine și rugăciuni fierbinți la Petru Damaschinul: "Vai de ticăloșia mea, zice el, ce mi-am pricinuit-o mie, nu numai prin cele ce le-am păcătuit, ci mai vârtos pentru cele de care n-am vrut să mă pocăiesc. Căci de m-aș fi pocăit eu risipitorul, mi-ar fi primit întoarcerea, iubitorul Părinte. Și dacă mi-aș fi dat seama de mine ca vameșul, osândindu-mă numai pe mine și nu pe altcineva, aș fi luat și eu iertare de păcate de la Dumnezeu, mai ales dacă m-aș fi rugat din tot sufletul ca acela. Dar nu mă văd să fiu așa"[85]. Și tot el adaugă: "Vai mie, păcătosul, ce am pățit? De ce să mă pierd amarnic? Am încă vreme de pocăință. Stăpânul mă îndeamnă și eu amân! Până când, suflete al meu zăbovești în păcate? Până când

[85] **Ibidem**, p.80.

înăbuși pocăința? Pune-ți în minte judecata viitoare și strigă către Hristos Dumnezeu: Sfințitorule de inimi, păcătuit-am. Înainte de a mă osândi, miluiește-mă! La venirea Ta cea înfricoșată, Hristoase, să nu auzim: Nu vă știu pe voi"[86]. Exemplele de acest fel ar putea continua întrucât aceasta este una dintre temele preferate în lucrarea citată. Fără îndoială că permanentizarea pocăinței ferește de păcate. Lipsa ei, însă, sau prezența intermitentă lasă loc să pătrundă păcatul. Acest lucru îl întâlnim într-una din scrierile categoriei citate până acum: "Cei ce nu se gândesc la pocăință păcătuiesc necontenit"[87].

La doi dintre părinți se arată ce dar mare este pocăința pentru păcatele săvârșite și cât de negrăită este valoarea ei în fața lui Dumnezeu. Astfel, Sfântul Isaac Sirul spune: "Cel ce-și simte păcatele lui e mai bun decât cel ce scoală morții prin rugăciunea lui, când locuiește în mijlocul multora. Cel ce suspină un ceas pentru sufletul său e mai bun decât cel ce folosește lumii întregi prin gândirea lui. Cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine e mai bun decât cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngeri. Căci cel din urmă comunică prin ochii trupești, dar cel dintâi prin cei ai sufletului. Cel ce urmează lui Hristos în tânguirea de unul singur e mai bun decât cel ce se laudă pe sine în adevăruri"[88]. Din textul citat se vede clar că ierarhizarea valorică a stărilor pe care le trăim în relație cu semenii, a statutului pe care-l avem în rândul celorlalți este alta și total diferită de cea întâlnită în obișnuitul cotidian. În viziunea Sfântului Isaac creștinul devine cu atât mai valoros cu cât, din smerenie, își neagă propria-i valoare; devine mai util din mometul în care recunoaște că această utilitate este prin darul și lucrarea lui Dumnezeu; devine mai drept, mai curat, mai sfânt cu cât își recunoaște starea de păcătoșenie. La Ioan Carpatinul, pocăința sau nepocăința sunt dependente de voință, dar și roadele sunt pe măsura

[86] **Ibidem.**

[87] Ilie Ecdicul, **Capete morale**, 14, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, editia a II-a, Editura Harisma, București, 1994, p.304.

[88] Sfântul Isaac Sirul, **op. și trad. cit.**, p.194.

alegerii: "Aproape păcatul însuși împinge pe cel ce se căiește spre Dumnezeu, dându-i un fel de simțire a mirosului urât, a poverii și nebuniei lui. Dar pe cel ce nu vrea să se aplece spre pocăință, nu-l împinge spre Dumnezeu, ci ținându-l mai degrabă în puterea sa îl leagă în lanțuri de nedezlegat, făcând mai tari și mai năpraznice poftele pierzaniei"[89].

Cât privește al doilea aspect pe care l-am amintit și pe care dorim să-l subliniem, după Sfântul Ioan Carpatinul, trezirea cultivată în suflet alungă prin pocăință gândul pătimaș care este pricină de stricăciune în trup după greșeală[90]. Cu alte cuvinte starea de veghe și pocăința nu numai că purifică de păcat, dar și protejează de posibila repetare a lui. La Teodor al Edesei pocăința, înțeleasă ca eliberare de păcat este urmată de sporirea în virtute[91].

Un ultim aspect pe care îl abordăm aici este acela al mărturisirii ca **mijloc de creștere duhovnicească**. Pocăința este dorința arzătoare de eliberare de omul cel vechi și îmbrăcare în cel nou. Concretizată în mărturisirea păcatelor, ea aduce folos sufletesc. Iată ce spune în acest sens Petru Damaschinul: "Nimic nu pricinuiește ștergerea greșalelor ca pocăința și tăierea răului; nici sporirea mai grabnică a sufletului ca tăierea voilor și cugetărilor proprii"[92], și tot el spune că, în final, prin mărturisire permanentă se dobândește mântuirea: "Dar dacă cineva vrea, pune iarăși început prin pocăință. Dacă ai căzut, zice, ridică-te; și dacă iarăși ai căzut, iarăși ridică-te, nedeznădăjduind nicidecum de mântuirea ta, orice s-ar întâmpla"[93]. Or, a dobândi mântuirea, aceasta implică stare de curăție sufletească și belșug duhovnicesc care au drept cauză însăși pocăința. Gândurile rele și păcatele dau omului o încărcătură negativă. Eliberarea de acestea prin mărturisire dă posibilitatea

[89] Sfântul Ioan Carpatinul, **op. și trad. cit.**, p.158.

[90] **Ibidem**, p.150.

[91] Teodor al Edesei, **Una sută de capete foarte folositoare**, 20, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, editia a II-a, Editura Harisma, București, 1994, p.226.

[92] Petru Damaschin, **op. și trad. cit.**, p.155.

[93] **Ibidem**, p.144.

plinirii locului rămas gol cu o încărcătură pozitivă. Acestea reies din cuvântul lui Teolipt Filadelful. El spune: "Când cel ce se nevoieşte, întărit prin pomenirea lui Dumnezeu, va iubi disprețuirea și chinuirea trupului și își va mărturisi gândurile fără să se rușineze, îndată se vor depărta vrăjmașii, iar cugetarea eliberându-se va avea rugăciunea neîncetată și gândul la cele dumnezeiești neîntrerupt"[94].

Dacă mărturisirea este mijloc de creștere duhovnicească, absența mărturisirii este stare de stricăciune. Acest lucru este ilustrat cu putere de expresie deosebită de Cuviosul Isaia Pustnicul: "Precum mortul este mâncat în mormânt de viermi și din el curge mult miros urât, așa și monahul (dar și orice credincios - n.ns.) care a păcătuit și nu s-a mărturisit, e mâncat de multe gânduri rele și urâte. Și precum din mort iese un miros urât, încât se adună fiarele, dar de a fost miruit trupul mortului, nu se ating de el, nici nu se răspândește din el un miros urât, așa și cel ce s-a mărturisit, nu se ating de el gânduri de deznădejde, de lenevie, de întristare... Precum mărăcinile ce înfășoară pomul usucă rodul lui și precum viermele mănâncă lemnul și molia haina și rugina fierul, așa și păcatul usucă și vestejește pe cel ce nu se mărturisește"[95].

3. Rânduiala Tainei Mărturisirii: evoluția și starea actuală a ritualului ei

Așa cum se prezintă astăzi în **Molitfelnic**, rânduiala Tainei Mărturisirii este rezultatul unor multiple transformări care au survenit în timp și care au vizat toate elementele componente ale cultului divin. Este greu de urmărit peste veacuri procesul de cristalizare a rânduielii acestei Taine. Cert este că o astfel de rânduială, fie ea și foarte simplă, a existat în Biserică chiar de la început. Unii părinți și scriitori bisericești din primele secole sunt preocupați de organizarea disciplinei penitențiale și ne transmit

[94] Teolipt, Mitropolitul Filadelfiei, **op. și trad. cit.**, p.65-66.

[95] Cuviosul Isaia Pustnicul, **op. și trad. cit.**, p.266.

informații prețioase legate de aceasta. Și dacă disciplina penitențială era la un moment dat atât de bine organizată, se înțelege de la sine că și mărturisirea păcatelor, care preceda penitența, avea loc într-un cadru bine determinat și după o rânduială stabilită și cunoscută de către toți.

Dicționarele și enciclopediile[96], ca și unele lucrări de specialitate[97], când abordează problemele legate de cult sub aspect istoric, trec sub tăcere o perioadă de timp foarte îndelungată și aceasta datorită lipsei surselor de informație. În cazul rânduielii Tainei Mărturisirii, motivele care stau la baza lipsei acestor surse de informații trebuie să fie aceleași, cel puțin pentru primele trei secole, ca și în cazul celorlalte rânduieli sfinte și anume: rigoarea disciplinei arcane, care interzicea expunerea tainelor creștine sub ochii celor neinițiați, lipsa împrejurărilor de a se pune în discuție rânduielile de cult, ca și cunoașterea de către toți creștinii a acestor rânduieli în forma și în conținutul lor[98]. Cert este faptul că rânduiala întâlnită astăzi în Molitfelnicele Bisericilor Ortodoxe nu a apărut fără un precedent. Ea este rezultatul unei evoluții care a început odată cu intrarea Bisericii în istorie și căreia i-au fost supuse toate formele de cult. Acest proces de dezvoltare care nu a constat numai în îmbogățirea părților componente ale sfintelor slujbe, ci și în

[96] Jaroslav Jan Pelikan, **The history of Christianity**, în "The New Encyclopedia Britannica", vol. 16, ediția 15, de Peter B. Norton, și Joseph J. Esposito, Chicago, Auckland, London, Madrid, Manila, Paris, Rome, Seoul, Sydney, Tokyo, Toronto, 1995, p.262; 1a; Pierre Andre, **Penitance (repentir et sacrament)**, în "Dictionnaire de spiritualité", tome XII, premiere partie, Beauchesne - Paris, 1984, col. 955-959; E. Vacandard, **Confession du Ier au XIIIe siecle**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome troisieme, premier partie, col. 838-894.

[97] Josef A. Jungmann, **The Early Liturgy to the time of Gregory the Great**, Indiana, U.S.A., 1960, p.240-248; H.B. Swete, **Penitential discipline in the first three centuries**, în "The Journal of Theological Studies", vol. IV, London, 1903, p.323-336; Pr. Prof. D. Stăniloae, **Mărturisirea păcatelor în trecutul Bisericii**, p.220-231.

[98] Preot Prof. Dr. Ene Branişte, **op. cit.**, p.179.

comprimarea unora dintre ele, este rezultatul experienței Bisericii în integritatea ei. Cultul, în general, și Taina Mărturisirii, ca parte componentă a lui, este opera crescută din sâmburele originar la care au ostenit mari ierarhi și teologi, întemeietori și organizatori de obști monahale, călugări smeriți și simpli laici[99] pe parcursul a multe secole. Un moment important în conturarea unei rânduieli stabile și uniforme a Tainei Mărturisirii, cel puțin în hotarele fiecărei biserici autocefale, l-a constituit tipărirea cărților principale de slujbă, începând cu sfârșitul secolului XV.

În primele secole creștine existau rugăciuni având conținut și caracter penitențial. Unele dintre ele au fost incorporate în rânduiala oficială de rugăciune a Bisericii. Altele făceau parte din rânduiala particulară de rugăciune, dar care, cu timpul, sub influența rânduielilor monahale, au căpătat caracter public, oficial și obligatoriu pentru toți creștinii. Astfel, în rânduiala Sfintei Liturghii, descrisă în **Constituțiile Apostolice**, la sfârșitul Liturghiei catehumenilor, sunt menționate patru ectenii și patru rugăciuni de concediere corespunzătoare celor patru categorii de persoane care părăseau acum biserica. Acestea erau: catehumenii, înțelegând prin aceasta pe auditori[100] sau pe cei ce erau în curs de catehizare; energumenii, candidații la botez, adică cei care au depășit faza de inițiere prebaptismală, și penitenții[101]. În funcție de gravitatea păcatului săvârșit, de asprimea canonului rânduit și de stadiul în care se aflau în împlinirea actelor de pocăință, aceștia din urmă ocupau în biserică un loc bine determinat atunci când participau la prima parte a Sfintei Liturghii[102].

[99] **Ibidem**, p.36.

[100] **Scrierile Părinților Apostolici dimpreună cu Așezămintele și Canoanele Apostolice**, trad. de Pr. Ioan Mihălcescu, Econom Matei Pâslaru, Econom G.N. Nițu, vol. II, Chișinău, 1928, cartea VIII, cap. 6-9, p.226-231. Vezi și Preot Petre Vintilescu, **Liturghierul explicat**, București, 1972, p.192.

[101] Preot Petre Vintilescu, **op. cit.**

[102] "Locul penitenților depindea de gradul de pocăință în care se găseau. Cei din gradul IV ședeau în naos, mai în față și anume în partea rezervată credincioșilor,

Prezența unei ectenii însoțită de rugăciune în cadrul Sfintei Liturghii, fapt consemnat în cartea a VIII-a a **Constituțiilor Apostolice**, lasă posibilitatea unor concluzii semnificative pentru tema de față. În primul rând, transpare existența unei discipline penitențiale bine organizate în sânul Bisericii; în al doilea rând, și lucrul acesta este esențial, aceste rugăciuni, până să devină părți integrante ale Liturghiei au trebuit să capete formă folosindu-se de un model. Această sursă de inspirație în alcătuirea rugăciunilor cu caracter penitențial, considerăm că a constituit-o ritualul Tainei Mărturisirii și rugăciunile din cadrul acestuia. Pentru similitudinile ce există, nu atât ca formă, cât mai ales ca fond sau conținut, între ectenia și rugăciunea pentru penitenți, din Liturghia catehumenilor descrisă în **Constituțiile Apostolice** și rugăciunile din rânduiala Tainei Sfintei Mărturisiri consemnate în Molitfelnic, credem că este necesar să redăm aici conținutul celor dintâi. Iată, așadar, ce consemnează cartea a VIII-a din Constituțiile Apostolice: "Și după aceasta să zică tare: Rugați-vă cei ce vă pocăiți. Toți să ne rugăm cu osârdie pentru frații noștri care se pocăiesc, ca iubitorul de milostivire să le arate calea pocăinței, să primească întoarcerea și mărturisirea lor și degrab să sfarme pe satan sub picioarele lor și să-i scape din cursa diavolului și de asuprirea demonilor și să-i ferească de tot cuvântul necuviincios și de toată fapta rușinoasă și de gândul rău, să le ierte toate păcatele cele de voie și cele fără de voie, să distrugă înscrisul cel împotriva lor și să-i înscrie în cartea vieții, să-i curățească de toată întinăciunea trupească și sufletească și să-i unească, așezându-i din nou în sfânta Sa turmă... Iar episcopul să se roage astfel: Atottiitorule, Dumnezeule veșnic, stăpânul tuturor,

iar cei din gradul III ocupau locul din spate, adică în spatele naosului, de o parte și de alta a ușilor care dădeau în tindă sau pronaos. Penitenților de gradul II le era rezervat spațiul din față al tindei, în laturile trecerii din aceasta în naos, iar catehumenii erau așezați în spatele lor, spre ieșirea în portic; penitenții de pe prima treaptă își aveau locul afară, lângă ușa de intrare din portic în tinda sau pronaosul bisericii" - Vezi: Preot Petre Vintilescu, **op. cit.**, nota 557, p.192; Dr. Nicodim Milas, **Canoanele Bisericii Ortodoxe**, însoțite de comentarii, trad. de Pr. N. Popovici și Uroș Kovincici, vol. I, partea a II-a, Arad, 1931, p.59-61.

creatorul și cârmuitorul tuturor, care ai făcut pe om ca podoabă a lumii prin Hristos și i-ai dat lege înnăscută în el și scrisă ca să viețuiască potrivit ei ca o ființă înțelegătoare, și păcătuind i-ai dat ca amanet spre pocăință bunătatea Ta, caută spre cei ce și-au plecat Ție grumajii sufletului și ai trupului, că nu voiești moartea păcătosului, ci pocăința ca să se întoarcă de la calea lui cea rea și să fie viu. Cel ce ai primit pocăința niniviteniilor, Cel ce voiești ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină, care pe fiul ce-și cheltuise averea în desfrânări l-ai primit cu inimă părintească, pentru că s-a pocăit, însuți și acum primește pocăința celor ce se roagă Ție, că nu este care să nu greșească Ție. Că de vei căuta la fărădelegi, Doamne, cine va sta? Că la Tine este milostivirea, și-i așează iarăși în sfânta Ta Biserică în vrednicia și în cinstea de mai înainte prin Hristos, Dumnezeul nostru, prin care Ție slavă și închinăciune în Duh Sfânt se cuvine în veci. Amin."[103]. Așa cum se prezintă ea, această rugăciune apare ca o sinteză și o îmbinare armonioasă a două rugăciuni din rânduiala actuală a Tainei Mărturisirii și anume: "Dumnezeule, Mântuitorul nostru, Care prin proorocul Tău Natan..." și "Stăpâne Doamne, Dumnezeule, Cel ce ești mântuirea robilor Tăi..."[104]. În plus subliniem și faptul că slujba mărturisirii, în forma în care este cuprinsă în **Molitfelnic**, cu unele modificări, datează de la Sfântul Ioan Postitorul. Pe vremea lui rânduiala mărturisirii era următoarea: Preotul și penitentul stând în fața Sfântului Altar, după ce se citesc psalmii 6, 24, 50, 31, 69 și 101 și după cântarea unor tropare, preotul citește rugăciunea: Doamne, Dumnezeul nostru, părintele tuturor, Domnul a toate văzătorul... Apoi preotul împreună cu penitentul fac trei închinăciuni, după care preotul rostește o atenționare-îndemn: Iată, fiule duhovnicesc, mărturisirea ta nu o primesc eu, nici nu-ți dau eu dezlegare de păcatele tale, ci Dumnezeu primește mărturisirea păcatelor tale și prin gura noastră dă iertare, precum însuși prin gura sa a mărturisit, zicând în îndurarea Sa cea mare și nemărginită:

[103] **Scrierile Părinților...**, trad. și vol. cit., cartea a VIII-a, p.230-231.
[104] **Molitfelnic**, p.57-58 și 67.

Oricâte veți lega... Descoperă, așadar, și mărturisește înaintea sfinților îngeri, cum că toate câte le-ai făcut în ascuns, le vei mărturisi lui Dumnezeu, Cel ce cunoaște cele ascunse ale inimii și El va șterge toate câte ai descoperit... Nu întârzia nici nu te rușina a mărturisi înaintea lui Dumnezeu și a sfinților îngeri. Deși ți-ar părea lucru rușinos și defăimător a-ți descoperi faptele cele rușinoase și defăimătoare, totuși fii convins, că prin rușinea prezentă vei scăpa de cea viitoare și că prin ascultarea poruncilor te vei face vrednic nu numai de îndurare, ci și de cunună prin Hristos Domnul nostru, căruia să-I fie slava în veci. Amin.

După aceasta, rânduiala spune că, de este bărbat, să-și descopere capul. În cercetarea penitentului duhovnicul se ajută de chestionarul pe care rânduiala Tainei îl pune la îndemână. După ascultarea mărturisirii preotul rostește trei rugăciuni de dezlegare. Semnificativ este conținutul celei dintâi: Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos să te ierte pe tine de toate câte le-ai mărturisit nevredniciei mele în fața Lui. Odată cu încheierea acestor rugăciuni duhovnicul este îndemnat să dea sfat fiecăruia în funcție de păcatele săvârșite și mărturisite. În încheiere se citesc două pericope scripturistice: una din profeția lui Ezechiel și alta din Evanghelia după Luca. Acestui ritual îi succed o serie de povățuiri referitoare la administrarea epitimiilor, la diferite categorii de penitenți și moduri de a săvârși păcatele[105]. Toate acestea nu vor să însemne că Sfântul Ioan Postitorul introduce pentru prima dată în Biserică rânduiala Tainei Mărturisirii, așa cum nici Sfântul Vasile cel Mare sau Sfântul Ioan Gură de Aur nu introduc pentru prima dată Sfânta Liturghie în Biserică, ci el "reformează ritualul Tainei Pocăinței... aflat în Tradiția și practica Bisericii"[106].

Procesul de formare a ritualului Tainei Mărturisirii nu a început și nu a sfârșit în timpul Sfântului Ioan Postitorul, patriarhul Constantinopolului (580-595). La început el a avut o formă simplă care apoi s-a amplificat și a variat în timp în funcție de oscilațiile pe

[105] Dr. V. Mitrofanovici, **Disciplina penitențială în Biserica Ortodoxă din timpurile cele mai vechi până în ziua de astăzi**, în "Candela" 1884, p.157-160.
[106] Preot Ilarion V. Telea, **op. cit.**, p.224.

care practica mărturisirii le-a înregistrat de la o epocă la alta și de la o regiune la alta[107].

a) Evoluția ritualului Tainei Mărturisirii în diferite ediții ale Molitfelnicului românesc

Rânduiala oficială din Biserica primelor secole a cunoscut alte etape de dezvoltare odată cu organizarea Bisericii pe principii naționale și cu tipărirea cărților de slujbă de către fiecare biserică în parte. Trebuie să precizăm din capul locului că urmărirea acestei probleme chiar în sânul unei singure biserici necesită timp și muncă anevoioasă, aceasta datorită numărului foarte mare de manuscrise care au circulat, multe dintre ele neexploatate, ca și al edițiilor tipărite ale **Molitfelnicului**. Unele manuscrise nici nu cuprind rânduiala Mărturisirii, aceasta probabil datorită faptului că cei care au copiat au ales rânduielile care lipseau din colecția unității bisericești respective (parohie, eparhie), sau pe acelea care corespundeau necesităților lor imediate.

Dată fiind importanța lui în cadrul cultului și în viața credincioșilor, **Molitfelnicul** a fost cartea de cult cea mai frecvent copiată și apoi tipărită[108]. Așa se face că "nu a existat aproape nici un mitropolit sau episcop de seamă al Bisericii noastre, care să nu-și fi făcut numele său cunoscut, ostenind cu osârdie ca din litera slavonă, grecească sau din cea adusă de peste munți (a sașilor), să răsară proaspăt și cât mai luminos **Molitfelnicul**"[109].

În Biserica Ortodoxă Română ritualul Mărturisirii, până la forma în care apare astăzi în **Molitfelnic**, a cunoscut forme variate,

[107] Protopresbiter Dr. Gh. Ciuhandu, **Rânduiala Sfintei Mărturisiri la români**, Cernăuți, 1933, p.7.

[108] Vezi Pr. Victor Popescu, **Molitfelnicul, cartea de evlavie a poporului**, București, 1937.

[109] D. Bejan, **Edițiile românești ale Molitfelnicului**, București, 1937, p.1 - extras din revista "Biserica Ortodoxă Română", LIV(1936), nr.11-12, p.688-692.

dar care, în esență, aveau același scop: crearea unui cadru optim pentru mărturisire. Cele peste patru veacuri de când se tipărește **Molitfelnicul** în Biserica noastră au dat la iveală multe ediții atât în limba slavonă cât și în limba română. Cercetarea acestora duce la concluzia că Taina de care ne ocupăm a avut trei rânduieli[110] cu asemănări și deosebiri vizibile între ele. **Molitfelnicele** manuscrise și tipărite pot fi împărțite în trei grupe corespunzătoare celor trei rânduieli ale Tainei Mărturisirii[111].

I. Ediții apărute					
Titlul cărții	Data Scrierii	Locul	Limba	Pag. cu Rînd. Mărt.	Cota Bibl. Academiei Române
GRUPA ÎNTÂI					
1.Molitvenic slavon	1545	Tîrgoviște	slavonă	f. 27-34	C.V. 6
2.Molitvenic slavon	sec. 16	Țara Romînească	slavonă	f. 1-9	C.V. 4A.
3.Molitvenic slavon	1635	Cîmpulung (Tara Rom.)	slavonă	f. 58-67	C.V. 35
4. Molitvenic de întâles al lui Dosoftei	1681	Iași	română	f.120-127	C.V. 72
5. Molitvenic	1689	Bălgrad	română slavonă	f. 44-51	C.V. 87
6. Molitvenic slav și român-esc	1699	Buzău	slavonă și română	f. 41-50	C.V. 116
7.Evhologhion adecă Molitvenic	1701	Buzău	slavonă și română	f. 42-51	C.V. 123

[110] Magistrand Chițu I. Viorel, **Rânduiala Mărturisirii în Molitfelnicele românești și slavo-ruse**, în "Ortodoxa", XII(1960), nr. 3, p.432.

[111] **Ibidem**, p.433-435.

GRUPA A DOUA					
8.Evhologhion adecă Molitvenic slav și românesc	1706	Rîmnic	Slavonă și română	p. 445-447	C.V. 150[1]
9.Evhologhion adecă Molitvenic slav și românesc, ed. II	1713	Târgoviște	slavonă și română	p. 488-490	C.V. 164[1]
10.Evhologhion adecă Molitvenic (rom.), ed. III	1722	București	română	p. 531-533	C.V. 180[1]
11.Evhologhion adecă Molitvenic	1729	București	română	p. 531-534	C.V. 199
12. Molitvenic	1730	Rîmnic	română	p. 489-492	C.V. 200
13.Evhologhion adecă Molitvenic	1741	București	română	p. 531-533	C.V. 221
14. Molitvenic	1747	București	română	p. 532-534	C.V. 257
15.Evhologhion adecă Molitvenic	1747	Buzău	română	p. 531-534	C.V. 258
16. Molitvenic	1747	Rîmnic	română	f. 255v – 257	C.V. 259
17.Evhologhion adecă Molitvenic	1749	Iași	română	p.531-633	C.V. 268
18. Molitvenic	1754	Iași	română	p.531-533	C.V. 291
19. Molitvenic	1758	Rîmnic	română	f.275v-276	C.V. 308
20.Evhologhion adecă Molitvenic	1764	București	română	p.531-533	C.V. 337

GRUPA A TREIA					
21.Evhologhion adecă Molitvenic	1764	Iași	română	p.652-711	C.V. 338
22. Molitvenic	1768	Rîmnic	română	f.283-308v	C.V. 358
23. Prăvilioară de taina ispovedanii	1781	București	română	f.16 27v	C.V. 450
24. Molitvenic	1782	Rîmnic	română	f.282v-308	C.V. 453
25.Evhologhion adecă Molitvenic	1784	Blaj	română	p.54-60	C.V. 475
26.Evhologhion adecă Molitvenic	1785	Iași	română	p.724-730	C.V. 492
27. Molitvenic	1793	Rîmnic	română	f. 284v-308	C.V. 566
28. Molitvenic	1794	București	română	f. 282v-308	C.V. 579
29. Molitvenic	1802	Iași	română	f.725-731	-
30.Evhologhion	1808	București	română	f 282v-308	C.V. 739
31.Evhologhion adecă Molitvenic	1811	Brașov	română	p.45-50	C.V. 794
32.Evhologhion adecă Molitvenic	1815	Blaj	română	p.54-60	C.V. 875
33. Molitvenic bogat	1819	București	română	f.282v-308	C.V. 1041
34. Molitvenic	1820	-	română	f.40-51v	C.V. 1077
35. Molitvenic bogat	1832	București	română	p.454-485	II 65030

36.Evhologhi-on adecă Mo-litvenic bogat	1833	Rîmnic	română	p.533-565	II 141835
37.Evhologhi-on adecă Mo-litvenic bogat	1833	Sibiu	română	p.539-555	-
38.Evhologhi-on sau Mo-litvenic	1834	Iași	română	Δ-θ (la sfârșitul cărții)	II 188215
39. Molitvenic bogat	1835	Buzău	română	p.534-565	-
40.Evhologhi-on adecă Mo-litvenic bogat	1849	Sibiu	română	p.533-565	II 186638
41. Molitvenic	1853	Sibiu	română	p.467-520	I 184904
42. Molitvenic	1854	București	română	p.453-484	III 141683
43. Evhologiu sau Molitfelnic	1858	București	română	p.408-437	II 141750
44. Evhologiu	1864	București	română	p.409-438	II 268025
45. Evhologiu adecă adunare de rogaciuni	1868	Blaj	română	p.48053	II 141901
46. Molitvenic	1874	Sibiu	română	p.534-566	II 175593
47. Evhologiu ed. I	1888	București	română	p.537-551	II 154773
48. Evhologiu bogat ed. II	1896	București	română	p.392-413	II 154796
49. Trebnic	1908	-	română	p.67-85	-
50. Evhologiu bogat ed. II	1910	București	română	p.393-414	III 23745

51. Evhologiu bogat ed. IV	1920	București	română	p.380-401	-
52. Evhologiu bogat ed. V	1926	București	română	p.379-399	-
53. Molitfelnic bogat	1937	București	română	p.46-68	-
54. Molitfelnic bogat	1950	București	română	p.52-71	-
Tot în grupa a treia de încadrează și Trebnicele slavo-ruse din secolele 19 și 20. Dintre acestea am cercetat următoarele ediții:					
55. Trebnic slavo-rus	1845	Kiev	slavonă	f.27v-36	-
56. Trebnic slavo-rus	1906	Moscova	slavonă	f.37v-48	-
57. Trebnic slavo-sîrbesc	1956	Belgrad	slavonă	p.70-86	-
58. Trebnic în două părți al Patriarhiei din Moscova	1956	Moscova	slavonă	f.37v-48	-
II. Manuscrise:					
GRUPA ÎNTÂI					
59. Molitvenic româno-slav	sec. 16-17	Moldova	română și slavonă	f.149-160	Ms.R. 275
60. Evholo-ghion ce se zice Molit-venic	sec. 17	-	română	f. 38v-46	Ms R. 1668
61. Molitvenic slavon	1639	Moldova	Slavonă	f. 67-83	Ms.R. 167
62. Molitvenic	1686	Orșova	română	f.28-36	Ms.R. 545
63. Molitvenic	1688	Transilvania	română	f.43-60	MsR. 4216

64. Molitvenic	1699	-	română	f.90-104	Ms.R. 707
65. Molitvenic slav și românesc	1701	Siria (Ardeal)	slavonă și română	f.38-49v	Ms.R. 4215
66. Molitvenic	1708	Maramureș	română	f.71-78	Ms.R. 577
67.Evhologion ce se zice Molitvenic	1724	Transilvania	română		Bibl. Diecezană din Alba Iulia
68.Molitvelnic	1725	Maramureș	română	f.49-60	M.R. 3515
69.Molitvelnic de înțeles al lui Doroftei (fragment)	-	Moldova	română	f.21-29v	M.R. 452
GRUPA A DOUA					
Molitfelnicele manuscrise care se încadrează în epoca acestei grupe (1706-1764) și pe care le-am putut cerceta, sînt incomplete, și nu cuprind Rînduiala Mărturisirii.					
GRUPA A TREIA					
70. Molitfelnic	Sec. 18	-	română	f.138-151	Ms.R. 1839
71. Molitvenic	Sec. 18	-	română	f.157r-157v	Ms.R. 5206
72. Molitvenic	Sec. 19	-	română	p.40-42	Ms.R. 4316

Cele din prima grupă prezintă următoarea rânduială[112]: Cel ce va vrea să se pocăiască de păcatele sale, să intre în biserică sau în loc fără gâlceavă, cu frică și cu smerenie și cu mâinile strânse la piept. Aici îl ia pe el preotul și-i zice: Închină-te lui Dumnezeu către Carele ai scăpat. Și închinându-se de trei ori, zice: Greșit-am, Doamne, primește-mă pe mine cel ce mă căiesc și mă iartă. Doamne, cela ce m-ai zidit, curățește-mă și mă miluiește pe mine păcătosul, căci fără de număr am greșit, iartă-mă pentru numele Tău cel Sfânt[113]. Apoi, preotul ia Sfânta Evanghelie, o așează pe analoghion înaintea Sfântului Altar. Cel ce vrea să se spovedească vine și își pune mâinile și capul pe Sfânta Evanghelie, iar preotul dă binecuvântarea: Binecuvântat este Dumnezeul nostru... Au existat păreri în favoarea introducerii binecuvântării mari: "Binecuvântată este împărăția..." și în rânduiala Tainei Mărturisirii. Se consideră că ritualul acestei Taine ar fi compus din două părți distincte: una "preparatorie" și alta care ar constitui rânduiala propriu-zisă. Aceasta din urmă începe cu rugăciunea de împăcare: "Doamne Dumnezeule, Cela ce ești mântuirea robilor Tăi..." (a treia rugăciune din rânduiala actuală). Or, binecuvântarea mare și-ar afla locul cel mai potrivit chiar înaintea acestei rugăciuni[114]. Într-un Molitfelnic manuscris de la Valea Mare, copiat de Popa Flore din Josani și datat 1705, binecuvântarea de început a slujbei Mărturisirii, lăsată aici după rânduiala Cununiei, este așezată într-un alt loc. După ce preotul introduce în biserică pe cel ce vrea să se mărturisească citește de pe analog Sfânta Evanghelie, apoi rostește o rugăciune: "Doamne, Dumnezeul nostru, Cel ce pe Avraam...", rugăciune care în celelalte Molitfelnice apare în partea a doua a

[112] Se va folosi **Molitfelnicul** slavon tipărit la Târgoviște în 1545. La celelalte Molitfelnice din această grupă se va face referire numai acolo unde apar deosebiri.

[113] Aceste stihuri se întâlnesc în prezent, aproape în același fel formulate, în rânduiala Miezonopticii din zilele de rând - Vezi **Ceaslov** p.27.

[114] Protopresbiter Dr. Gh. Ciuhandu, **op. cit.**, p.15. Vezi și Pr. D. Buzatu, **Din istoria Molitfelnicului ortodox**, în "Mitropolia Olteniei", XVIII(1966), nr. 1-2, p.28.

ritualului Tainei, după care dă binecuvântarea, urmată de rugăciunile începătoare[115].

După binecuvântare urmează Doamne miluieşte (de 12 ori), Veniţi să ne închinăm[116], Psalmul 50 şi Psalmul 4[117]. După toate acestea preotul rosteşte următoarea rugăciune[118]: "Doamne, Dumnezeul mântuirii noastre, îndelung-răbdătorule şi mult milostive, Tu ai plecat şi ai coborât cerul pentru mântuirea neamului omenesc. Cela ce nu voieşti moartea păcătosului ci să se întoarcă şi să fie viu, Ţie, Puternice, ne rugăm pentru robul Tău (N.), dă-i lui loc şi vreme de pocăinţă adevărată şi-l scoate pe el din păcate, curăţeşte-l de fărădelegile lui şi iartă-i lui toate păcatele ce le-a făcut cu voie sau fără de voie, aşează-l pe el şi-l numără întru Sfânta Biserica Ta. Că a Ta este stăpânirea şi împărăţia şi puterea şi slava..."[119].

Urmează psalmul 6 şi a doua rugăciune: "Puternice Doamne Atotţiitorule, Cela ce chemi pe cei drepţi la sfinţenie şi pe cei păcătoşi la dreptate, primeşte pocăinţa şi spovedania robului Tău (N.), care se pleacă acum către mărirea Ta şi câte a greşit el, iartă-i, Bunule, şi izbăveşte-l de toate păcatele ce le-a făcut cu trupul său, iartă-i lui toate greşalile, curăţeşte-l de sfatul cel rău şi-l întăreşte spre lucrul poruncilor Tale, învredniceşte-l să fie statornic în Sfântul Tău altar (biserică) şi să se împărtăşească cu sfintele şi dumnezeieştile Taine, ca să dea roduri bogate cu sufletul şi cu trupul său cel curăţit şi-l întoarce ca să se unească cu Sfântul Tău

[115] Marin Mălinaş, **Manuscrise liturgice din Bihor. Molitfelnicul de la Valea Mare din 1705**, în "Biserica Ortodoxă Română", XCIII(1975), nr. 9-10, p.1135.

[116] "Veniţi să ne închinăm..." lipseşte în unele ediţii ale Molitfelnicului.

[117] În alte ediţii în loc de Psalmii 50 şi 4 apar Psalmii 31 şi 94 - Vezi Magistrand Chiţu Viorel, **op. cit.**, nota 14, p.436.

[118] Am considerat oportun să redăm în întregime rugăciunile pe care nu le mai întâlnim în zilele noastre, pentru a avea o imagine cât mai clară a modului în care era alcătuită rânduiala Tainei Mărturisirii în trecut.

[119] Magistrand Chiţu Viorel, **op.cit.**, p. 436.

Duh şi să fie moştenitor întru împărăţia cerească. Că Tu eşti bun şi îndurat..."[120].

Rânduiala se continuă cu Psalmul 12, urmat de a treia rugăciune: "Dumnezeule, Mântuitorul nostru, Care prin proorocul Tău Natan..."[121].

În Molitfelnicul de la Târgovişte, din anul 1545, urmează această povăţuire: "Apoi să se ridice omul şi să meargă lângă preot şi preotul să-l întrebe pe el lin, cu smerenie, şi cu toată blândeţea, de păcatele sale. Preotul să nu ţină seama la mărturisire de faţa celui care se mărturiseşte, ci în linişte să-l întrebe pe el câte un păcat". Urmează apoi un avertisment adresat penitentului: "Iată, fiule, acum mărturiseşti însuşi Părintelui Tău. Deci nu-ţi fie ruşine de mine, căci toţi suntem păcătoşi, şi mărturiseşte-ţi toate păcatele şi să nu ascunzi nici o greşală din câte vei fi făcut de la tinereţe şi până astăzi, nu numai cu lucrul, ci şi cu cuvântul şi cu gândul, căci toate păcatele noastre le ştie Dumnezeu. Spune-mi mie frate fără ruşine, păcatele tale, căci numai aşa vei fi părtaş împărăţiei cerurilor. Mărturiseşte-ţi mie toate păcatele şi nu-ţi vei pierde cinstea şi spune-mi cum ai făcut primul păcat".

Avertismentul duhovnicului adresat celui ce se mărturiseşte apare formulat în unele ediţii ale Molitfelnicului pe un ton imperativ, având scopul nu atât de a înfricoşa, cât mai ales pentru a trezi conştiinţa penitentului: "Iată, frate, îngerii lui Dumnezeu ne stau înainte, ştergând greşalele tale, pe care le mărturiseşti. Iar pentru cele care nu le vei mărturisi, dar le vei şti, oricât de mici ar fi ele, vei fi osândit la a doua venire a Domnului Hristos. Căci îţi sunt scrise greşalele tale şi dacă nu vei primi iertare pentru ele, atunci se vor vedea înaintea îngerilor şi a oamenilor. Vai, nouă, păcătoşilor, căci ne înşelăm ca într-un vis în această lume şi mult greşim şi pentru greşale, atunci, vom primi muncile fără de sfârşit. O, câtă durere şi plâns va fi la aceia care aci (pe pământ) nu se vor pocăi cu

[120] **Ibidem**, p.437. Vezi şi C. Cornescu, **Sfintele Taine în Molitfelnicul slav şi român**, în "Mitropolia Olteniei", XIV(1962), nr. 10-12, p.611.

[121] Prima rugăciune din rânduiala actuală a Tainei Mărturisirii.

pocăință curată. Deci să năzuim la Mântuitorul sufletelor noastre și să râvnim mult păcătoșilor de demult: desfrânați, tâlhari, vameși și care într-un ceas s-au pocăit și au dobândit îndată raiul pe veci. Căci așa zice Domnul Hristos: Bucurie se face în ceruri pentru un păcătos care se pocăiește. Așa și tu, fiule, străduiește-te să faci cu pocăința ta bucurie în ceruri nu numai îngerilor, ci și lui Dumnezeu, ca să te facă și pe tine moștean al bucuriei celei veșnice"[122].

În toate edițiile **Molitfelnicului**, preotul duhovnic este ajutat în scaunul mărturisirii de un chestionar care vizează păcatele frecvente și posibile pentru diferite categorii de credincioși. Variațiile de conținut ale acestor chestionare în diferite ediții ale **Molitfelnicului** sunt nesemnificative.

La sfârșitul mărturisirii, ca semn al conștientizării faptului că se află în prezența lui Dumnezeu și a sfinților Săi, penitentul spune: "Mă spovedesc lui Dumnezeu și Prea Curatei Sale Maici și tuturor sfinților Săi și ție, părinte, de toate păcatele mele și de toate lucrurile mele cele rele pe care le-am gândit în cugetul meu și le-am vorbit, pe care cu voie sau fără de voie le-am făcut de la început (de la botezul meu) și până astăzi, câte le știu și câte nu le știu, pe toate le mărturisesc lui Dumnezeu și ție, părinte, și voiesc să mă căiesc de păcatele mele, căci altfel nu-mi va ajuta Dumnezeu. Iară tu, părinte, iartă-mă și blagoslovește-mă"[123]. După rostirea acestor cuvinte penitentul îngenunchează iar preotul citește prima molitvă de iertare: "Doamne, Dumnezeul nostru, Cela ce lui Petru și desfrânatei le-ai dat iertarea păcatelor lor și pe vameșul care și-a recunoscut păcatele sale l-ai îndreptat, primește și mărturisirea robului Tău (N.) și ce a greșit cu voia sau fără de voia sa, cu cuvântul, cu lucrul și cu gândul, ca un Dumnezeu bun, iartă-i. Căci Tu ești Dumnezeu milostiv și îndurat și Ție slavă-Ți înălțăm, Tatălui...".

[122] Magistrand Chițu I. Viorel, **op. cit.**, p.437-438.
[123] **Ibidem**, nota 19, p.438.

Un moment important care succede constă în citirea pericopei apostolice luată din Epistola I Timotei, 2, 3-7 și Evanghelia de la Matei 9, 9-13[124].

După citirea pericopelor scripturistice preotul face apolisul, iar pentru cel ce este vrednic de a se împărtăși cu Sfintele Taine citește molitva de iertare a păcatelor: "Dumnezeule, Cela ce prin proorocul Tău Natan ai iertat pe David de păcatele sale pe care și le-a mărturisit și (ai iertat) lepădarea lui Petru, care cu amar a plâns și pe desfrânata care a plâns înaintea preacuratelor Tale picioare și pe Manase și pe vameșul și pe fiul desfrânat, precum se zice: Să ne mărturisim unul altuia greșalele noastre și de ne vom mărturisi greșalele noastre, credincios și drept este Dumnezeu ca să ne ierte și să ne curățească de toată nedreptatea. Însuși Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, să-ți ierte toate câte ai mărturisit înaintea Lui și a smereniei mele, în veacul acesta și în cel viitor; și să te învrednicească a fi neosândit la judecata Sa, Cel ce este binecuvântat în veci. Amin.". Această rugăciune în unele **Molitfelnice** lipsește, iar în altele este plasată în alt loc[125].

Cu mici deosebiri de text, deosebiri care vizează atât conținutul textului cât și extensiunea lui, după molitva de iertare sunt așezate o serie de îndrumări pentru duhovnic legate îndeosebi de tactul pastoral necesar în administrarea epitimiilor, după care urmează învățătura pentru canoane.

Cel ce nu a primit dezlegare pentru Sfânta Împărtășanie revine la duhovnic după împlinirea canonului, iar acesta îi citește mai multe rugăciuni (2-3) de iertare și de împărtășire[126]. Unele dintre

[124] **Ibidem**, p.439. Edițiile mai noi ale **Apostolului** nu mai prevăd o pericopă pentru Taina Mărturisirii. Sfânta Evanghelie, însă, prevede chiar două pericope pentru a fi citite la Taina Mărturisirii, altele decât cele amintite mai sus, chiar dacă rânduiala actuală nu mai prevede acest lucru. Astfel avem o pericopă obișnuită luată din Evanghelia Luca (15, 1-10) și alta care se citește la mărturisirea femeilor, luată din Evanghelia Ioan (12, 19-36) - Vezi **Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie**, București, 1993, p.359.
[125] **Ibidem**, nota 21, p.439.
[126] **Ibidem**, p.440-441.

aceste rugăciuni sunt reluate în **Molitfelnicul** de astăzi, dar incorporate în alte rânduieli sau în alte grupe de rugăciuni. Astfel, rugăciunea numită de Gh. Ciuhandu "molitva komkatise"[127] și tradusă prin "rugăciune la cuminecare"[128] este integrată în **Molitfelnicele** contemporane în **Rânduiala împărtășirii grabnice a celui bolnav**[129]. Molitva întâia din **Molitvelnicul de întâles** al Mitropolitului Dosoftei, Iași, 1681[130], este numită în **Molitfelnicul** de astăzi **Rugăciune de dezlegare la blestem**[131] și este identică cu aceasta. A doua molitvă din același **Molitfelnic** al Mitropolitului Dosoftei poartă numele în **Molitfelnicul** zilelor noastre de **Rugăciune la împăcare celor învrăjbiți**[132].

Caracteristica principală a rânduielii Tainei Mărturisirii din Molitfelnicele așezate în grupa întâia este lungimea ei. Rugăciunile citite, actele și gesturile săvârșite, însă, sunt menite să accentueze valoarea deosebită a acestei Taine în Biserică și în viața credincioșilor. Mărturisirea nu este un ritual în cadrul căruia credinciosul își rememorează și face cunoscute păcatele sale, iar Biserica le "inventariază" prin preotul duhovnic, ci act sfânt în care este prezent Dumnezeu și lucrează în Biserică prin preotul duhovnic și reînnoiește pe cel ce se spovedește. Conducerea credinciosului care a venit să se spovedească, în interiorul bisericii, în locul unde comunitatea se adună pentru rugăciune, semnifică reintegrarea lui în această comunitate de care el, în mod liber și conștient, s-a separat prin păcate. În același timp acest act vrea să semnifice aducerea la Hristos a "oii celei pierdute".

Conștientizarea și atenționarea penitentului de prezența reală a lui Dumnezeu este exprimată atât în mod direct, verbal, cât și indirect prin obiecte sfinte: mărturisirea se face în fața icoanei

[127] Protopresbiter Dr. Gh. Ciuhandu, **op. cit.**, p.33.
[128] C. Cornescu, **op. cit.**, nota 15, p.611.
[129] **Molitfelnic**, p.129.
[130] Magistrand Chițu I. Viorel, **op. cit.**, p.441.
[131] **Molitfelnic**, p.290.
[132] **Ibidem**, p.291.

Mântuitorului, icoană care exprimă tocmai acest adevăr. În **Molitfelnicele** noi Evanghelia apare în rânduiala tuturor Tainelor, cu excepția Tainei Mărturisirii. Din cele de mai sus reiese că situația nu era aceeași în trecut. Cel ce primește o Sfântă Taină, oricare ar fi aceea, face ca Hristos, a cărui prezență reală este exprimată în chip simbolic prin Evanghelie, să fie centrul existenței sale. Păcatul, în formele lui accentuate, face din săvârșitor un centru al propriei existențe. Recentrarea vieții în Hristos prin mărturisirea păcatelor justifică prezența Evangheliei în rânduiala Mărturisirii.

Prezența unor rugăciuni, care în **Molitfelnicul** contemporan au primit o altă destinație (la dezlegare de blestem, la împăcarea celor învrăjbiți etc.) exprimă și adevărul că păcatul nu alterează doar relația omului cu Dumnezeu, ci și cu sine însuși și cu semenii.

Referindu-ne acum la **Molitfelnicele** din grupa a doua trebuie să spunem dintru început că rânduiala Tainei Mărturisirii se prezintă într-o formă nouă și mult mai scurtă.

Astfel, înainte de binecuvântare apare un "cuvânt de învățătură" adresat preoților, cuvânt ce cuprinde învățături pastorale. După acestea, povățuirile spun că, atât preotul cât și credinciosul stând în picioare în fața icoanei Mântuitorului, preotul dă binecuvântarea. Urmează rugăciunile începătoare, Doamne miluiește (de 12 ori), Slavă... , Și acum... , Veniți să ne închinăm... , Psalmul 50. Preotul se așează și rostește avertismentul-îndemn: "Iată, fiule, Hristos stă nevăzut...".

Întregul chestionar și povățuirile privitoare la administrarea canonului se reduc aici la următoarele: "Și îl întreabă duhovnicul de toate pre rând. Apoi, după ce-și va spune toate păcatele, îl învață și-l canonește după cum îi va cunoaște greșalele și după cum îl va lumina Duhul Sfânt într-acel ceas".

Urmează troparele de umilință și cele două rugăciuni: "Dumnezeule, Mântuitorul nostru, Care prin proorocul Tău Natan..." și "Doamne, Iisuse Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu

Celui viu...", o ectenie întreită scurtă, asemănătoare cu cea din rânduiala din zilele noastre și apolisul[133].

Se poate constata că elementele componente ale Tainei Mărturisirii din zilele noastre sunt identice cu cele din rânduiala din Molitfelnicele grupei a doua. Doar ordinea lor este alta. Din **Molitfelnicele** grupei a doua lipsește rugăciunea de dezlegare: "Domnul și Dumnezeul și Mântuitorul nostru...". Locul acesteia este ținut de cele două rugăciuni amintite mai sus. Afirmația că ele în locul rugăciunii de dezlegare o întemeiem pe faptul că în acele **Molitfelnice** aceste două rugăciuni sunt rostite de preot după ce a ascultat mărturisirea penitentului.

Începând cu **Molitfelnicul** tipărit la Iași, în 1764, rânduiala Tainei Mărturisirii apare în forma pe care o avem și astăzi. Mici deosebiri apar la ectenia care se rostește. În unele **Molitfelnice** apare "ectenia păcii", un rezumat al ecteniei mari, adaptată momentului. Prezența acestei ectenii a determinat pe unii să afirme că locul în care ar putea fi inclusă binecuvântarea mare: "Binecuvântată este împărăția..." este acesta, întrucât ectenia mare în rânduiala Tainelor urmează totdeauna binecuvântării mari[134]. În alte ediții în locul ecteniei păcii apare ectenia întreită scurtă, iar în altele nu apare nici o ectenie[135]. Deosebiri apar și în ceea ce privește locul rugăciunii de dezlegare, însă asupra acestui aspect vom reveni într-un capitol aparte.

După fluctuații care pot fi urmărite secole de-a rândul în cărțile de cult și în alte documente cu valoare liturgică, rânduiala mărturisirii, așa cum apare ea astăzi în **Molitfelnic**, are următoarea structură[136]: Titlul sub care apare această taină este **Mărturisirea (Spovedania)**. Înainte de rânduiala propriu-zisă, **Molitfelnicul** conține o bogată și utilă **Învățătură pentru spovedanie**. Mai întâi se arată cum trebuie făcută mărturisirea pentru a dobândi iertarea

[133] Magistrand Chițu I. Viorel, **op. cit.**, p.442-443.
[134] Protopresbiter Gh. Ciuhandu, **op. cit.**, p.14-15.
[135] Magistrand Chițu I. Viorel, **op. cit.**, p.445.
[136] Vezi **Molitfelnic**, p.45-62.

din partea lui Dumnezeu. Și pentru a crea o imagine cât mai clară asupra a ceea ce înseamnă o mărturisire adevărată, sunt aduse exemple din Sfânta Scriptură (Zaheu vameșul, femeia păcătoasă etc.). În continuare preotul duhovnic este povățuit să îmbine în mod armonios iubirea, ca unul care este părinte, și dreptatea, ca unul care este slujitor în Biserica lui Hristos și nu stăpân în ea: "Drept aceea, nimeni să nu se înșele pe sine și să creadă că ar putea fi mai iertător decât Sfinții Părinți, purtându-se ca un om fără grijă și păcătuind dimpreună cu cei ce fără nici o sfială cad în păcate".

În cele din urmă învățătura face referire la diferite categorii de credincioși: la "copii de 12 ani, care pot să aibă minte mai multă decât bărbatul de 30 de ani... și omul de 25 sau 30 de ani, care poate să aibă minte sau pricepere mai puțină decât un copil de 15 ani"; la cei ce petrec în posturi "fără nici o grijă de mântuirea sufletului lor" și vin în număr mare în ultimele zile ale postului încât preotul este în imposibilitatea de a asculta pe fiecare în parte și de a da sfatul și canonul potrivit fiecăruia.

În încheiere, învățătura se adresează preotului "ce urmează să fie făcut duhovnic, cum să învețe fără sfială pe cei ce vin către dânsul". El este dator a se face "pildă și chip al faptelor bune, înfrânat, smerit,..., rugându-se către Dumnezeu ca să i se dea lui cuvântul înțelegerii și al cunoștinței, ca să poată îndrepta pe cei păstoriți de dânsul". În scaunul spovedaniei duhovnicul nu trebuie să se lase influențat de starea socială sau materială a celui ce se mărturisește, ci singurul criteriu pe care trebuie să-l aibă în vedere este cel duhovnicesc.

Următorul element este **Slujba Mărturisirii**. Pentru oficierea ei preotul trebuie să fie îmbrăcat în toate veșmintele sau cel puțin cu epitrahilul și felonul. Fără acestea nu-i este îngăduit a sluji "chiar dacă ar fi și un lucru în grabă".

Binecuvântarea este urmată de rugăciunile începătoare, Doamne miluiește (de 12 ori), Veniți să ne închinăm..., Psalmul 50, troparele de umilință, cele două rugăciuni de iertare: "Dumnezeule, Mântuitorul nostru, Care prin proorocul Tău Natan..." și "Doamne

Iisuse Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu celui viu...". Povățuirea care urmează precizează că cei ce voiesc să se spovedească, trebuie să vină câte unul și să ia o atitudine cuviincioasă. Pentru importanța și consistența atenționării pe care preotul o adresează penitentului înainte ca acesta să-și mărturisească păcatele, o redăm aici în întregime: "Iată fiule, Hristos stă nevăzut, primind mărturisirea ta cea cu umilință. Deci nu te rușina, nici nu te teme ca să ascunzi de mine vreun păcat, ci fără sfială spune toate câte ai făcut, ca să iei iertare de la Domnul nostru Iisus Hristos. Iată și sfânta Lui icoană înaintea noastră este. Și eu sunt numai un martor, ca să mărturisesc înaintea Lui toate câte-mi vei spune mie; iar de vei ascunde de mine ceva să știi că toate păcatele tale înmulțite le vei avea; ia seama de vreme ce ai venit la doctor, să nu te întorci nevindecat".

Chestionarul foarte bogat, pe care **Molitfelnicul** actual îl pune la îndemână preotului duhovnic, se referă în mod deosebit la păcatele ce pot fi săvârșite împotriva celor trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea.

La sfârșitul mărturisirii preotul povățuiește pe penitent ca de acum înainte să se păzească de toate cele săvârșite până acum "de vreme ce te-ai botezat cu al doilea botez". Apoi preotul îndeamnă pe cel ce s-a mărturisit să-și plece capul și-i citește o rugăciune de împăcare. După ce preotul rostește o ectenie întreită scurtă, apolisul și rugăciunea de dezlegare la sfârșitul căreia face semnul crucii cu mâna pe capul celui ce s-a mărturisit, urmează rugăciunea Cuvine-se cu adevărat..., ultimul element al rânduielii Tainei Mărturisirii.

Un alt element ajutător pentru duhovnic îl constituie îndrumările privitoare la tactul pastoral necesar în scaunul Sfintei Mărturisiri și la administrarea epitimiilor.

b) Asemănări și deosebiri ale ritualului Tainei Mărturisirii

în Bisericile Ortodoxe autocefale

Comparând structura actuală a rânduielii Tainei Mărturisirii, din **Molitfelnicele** românești cu cea din **Molitfelnicele** slave și grecești vom putea constata diferențieri, însă acestea nu afectează fondul slujbei. Astfel, în **Molitfelnicul** actual al Bisericii Ruse[137], apar diferențieri față de cel românesc, în partea finală a slujbei. Otpustul nu este așezat înainte de dezlegare, ci după aceasta și după rugăciunea Cuvine-se cu adevărat. După învățătura privitoare la modul administrării canoanelor **Molitfelnicul** rusesc prevede **Rugăciunea pe care o citește arhiereul sau duhovnicul pentru iertarea tuturor păcatelor celor de voie și a celor fără de voie și pentru tot jurământul și blestemul**. După această rugăciune același Molitfelnic prevede o rugăciune intitulată: **Rugăciune pentru cel ce se dezleagă de epitimie, adică de oprire sau canon**, rugăciune identică cu cea din **Molitfelnicul** românesc numită **Rugăciune la dezlegare de blestem** și care, împreună cu cea pe care o citește arhiereul sau duhovnicul, este încadrată în capitolul **Dezlegări**[138].

Cât privește rânduiala Tainei Mărturisirii în Biserica Greacă, deosebirea apare în modul în care este formulată rugăciunea de dezlegare. Dacă Biserica Rusă și cea Românească au adoptat ca formulă de dezlegare, o formulă indicativă, în care preotul apare ca dispensator al iertării: "... iar eu, nevrednicul preot și duhovnic..., te iert și te dezleg de toate păcatele tale...", Biserica Greacă a rămas la formularea veche a rugăciunii de dezlegare, formulare deprecativă[139].

---

[137] **Trebnic în două părți**, Moscova, 1966, p.30-49; **Trebnic în două părți**, partea I, Chișinău, 1985, p.59-72;

[138] Vezi **Molitfelnic**, p.329-333.

[139] Preot. Prof. Ene Branișteș, **Unitate și varietate în cultul liturgic ortodox**, în "Studii Teologice", VII(1955), nr. 7-8, p.434. Despre formula de dezlegare, vezi pe larg la Pr. Gh. Ciuhandu, **op. cit.**, p.58-92. În **Molitfelnicul** grecesc rugăciunea de dezlegare are următoarea formulare: "Dumnezeu, care prin

Din cele de mai sus reiese clar că rânduielile de slujbă au variat de-a lungul vremii, în forma și conținutul lor, atât în hotarele aceleiași Biserici, cât și de la o biserică la alta. În esență, rânduielile de slujbă sunt aceleași pe tot cuprinsul Ortodoxiei. Diferențele care apar ating părțile neesențiale ale slujbelor. Apariția acestor diferențieri este determinată de mai mulți factori, între care putem aminti: "grelele condiții politice în care au trăit popoarele ortodoxe în vremea dominației turcești și care au îngreuiat legăturile religioase dintre Bisericile Ortodoxe naționale izolate, insuficienta pregătire teologică a clerului de mir; faptul că toate cărțile liturgice grecești se tipăresc, până la sfârșitul secolului trecut, aproape exclusiv într-un centru apusean și anume la Veneția; lipsa unui control oficial și unic al tipăriturilor bisericești în trecut; libera dezvoltare în domeniul vieții liturgice a diferitelor Biserici autocefale desprinse rând pe rând de sub dependența și controlul Patriarhiei Ecumenice, lipsa unui organ panortodox care să se ocupe cu rezolvarea chestiunilor de interes comun pentru întreaga Ortodoxie etc."[140]. Fără îndoială că și ritualul Tainei Mărturisirii a fost supus influenței factorilor amintiți, fapt ce explică fluctuațiile pe care le-a cunoscut structura ei de-a lungul vremii în diferite ediții ale **Molitfelnicului**.

Formele diferite pe care le-a înregistrat încercarea de a soluționa aceste probleme pe plan local se datorează tradițiilor, înclinațiilor și concepțiilor specifice fiecărui popor.

---

proorocul Natan l-a iertat pe David când și-a mărturisit păcatele sale, pe Petru când a plâns cu amar, pe desfrânată când l-a spălat picioarele cu lacrimi, pe vameș și pe fiul risipitor, Același Dumnezeu, prin mine păcătosul, să te ierte pe tine în viața aceasta și în cea viitoare și fără de osândă să te aducă înaintea înfricoșatei Sale judecăți. El care este binecuvântat în vecii vecilor, să-ți dea pacea cea sfântă. Amin." Vezi Μικρον **Ευχολογιον**, Atena, ediția a XI-a, Atena, 1992, p.166; Michel P., **Absolution chez la grecs**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome premiere, premiere partie, col.200-205.

[140] Preot Prof. Ene Braniste, **op. cit.**, p.427. Idem, **Uniformizarea Tipicului și a textelor liturgice în cult și în săvârșirea Tainelor**, în "Ortodoxia", XV(1963), nr. 2, p.219.

Câteva lucruri se cuvin a mai fi precizate aici: cel dintâi este existența unor rugăciuni, pe care astăzi nu le mai găsim în rânduiala Mărturisirii, și care au avut scop pedagogico-pastoral și duhovnicesc. În unele ediții apare o rugăciune pe care preotul o citește doar celor ce urmează să se împărtășească. Aceasta are un scop dublu: pe de o parte vizează pregătirea pentru împărtășanie a celui ce s-a mărturisit, însă acesta nu este obiectivul principal, dacă avem în vedere că penitentul în mod normal nu se împărtășește imediat ce s-a mărturisit, ci urmează o perioadă de pregătire. Ea are în primul rând un scop pedagogic pentru cel ce nu primește dezlegare să se împărtășească. Cu alte cuvinte, deși se citește numai unora, ea vizează și pe ceilalți. Este, am putea spune, o formă de atenționare cu scop dinamizator pentru a determina pe cei ce au păcate grele să-și dorească și mai mult să primească dezlegare.

Așa cum am consemnat mai sus, în **Molitfelnicul** rusesc apare o rugăciune pe care duhovnicul o citește la încheierea canonului ca "dezlegare de epitimie". Aceasta arată că puterea de a lega și dezlega este dată de Hristos preoților, slujitorii Săi; pe de altă parte scoate în evidență relația spirituală dintre duhovnic și fiul duhovnicesc, relație realizată și întărită în scaunul spovedaniei, și dependența spirituală a celui din urmă față de cel dintâi. În Evanghelia după Sfântul Luca ne este relatată vindecarea celor zece leproși (17,12-19). Acelora Mântuitorul le spune să meargă și să se arate preoților, pentru faptul că, la poporul evreu, slujitorii templului aveau calitatea de a constata vindecarea leprei. În tradiția ortodoxă păcatul a fost asemănat adesea cu o "lepră a sufletului". Dacă preotul duhovnic are calitatea de a constata existența acestei boli sufletești, de a cerceta profunzimea ei și de a prescrie tratamentul potrivit, tot el este acela care constată și vindecarea. Duhovnicul este acela spre care orientează textul scripturistic "mergeți și vă arătați preoților", iar rugăciunea amintită descoperă clar și în toată plinătatea lor existența acestor realități duhovnicești.

În cele din urmă am putut observa, din rânduielile descrise mai sus, și faptul că până la rânduiala actuală slujba mărturisirii a suferit

comprimări și reduceri substanțiale. Sigur că motivația este în primul rând de ordin practic. Atunci când zeci de credincioși (sau poate chiar sute, cum se întâmplă astăzi în orașe și în timpul Postului Mare) așteaptă să se mărturisească, un ritual descris în **Molitfelnicul** din 1545, nu ar fi tocmai în sprijinul unei pastorații eficiente. De altfel, chiar în practica actuală, în situații similare celei amintite, preotul citește partea introductivă (de la Binecuvântare și până la cele două molifte de iertare, inclusiv) deodată pentru toți cei ce au venit să se mărturisească și doar mărturisirea însăși și dezlegarea se fac fiecăruia în parte[141]. Aceste comprimări au avut, cel puțin cu referire la tema noastră, rezultate pozitive. Pe de o parte, Biserica și-a asigurat un cadru optim în vederea realizării unei pastorații ziditoare, căutând să răspundă necesităților duhovnicești în toate timpurile și în orice context, iar pe de altă parte, **Molitfelnicul** nu a fost **sărăcit** prin aceste comprimări, ci s-a creat posibilitatea îmbogățirii lui cu rânduieli noi de rugăciune. Așa s-a întâmplat cu unele dintre rugăciunile care odinioară, în **Molitfelnicul românesc**, erau părți ale rânduielii Mărturisirii și care în prezent sunt părți componente ale altor slujbe. Această flexibilitate internă a **Molitfelnicului**, și nu numai, poate fi și un răspuns la tendința de a considera formele cultului ortodox "rigide" și "înghețate".

c) Formula Tainei Mărturisirii (Dezlegarea)

Rugăciunea de dezlegare este **formula de administrare** a Tainei Mărturisirii. În fiecare taină formula de administrare constituie punctul culminant al întregii slujbe și momentul în care taina respectivă se săvârșește. Toate celelalte părți componente: rugăciuni, ritualuri, texte scripturistice, acte și gesturi sfinte etc. sunt auxiliare având ca prim scop crearea stării necesare și a atmosferei specifice tainei respective.

[141] Pr. Prof. Dr. Ene Branișteș, **Liturgica...**, p.389.

În rânduiala actuală a Tainei Mărturisirii formula de dezlegare este următoarea: "Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu harul și cu îndurările iubirii Sale de oameni, să te ierte pe tine fiule (N.), și să-ți lase ție toate păcatele. Și eu, nevrednicul preot și duhovnic, cu puterea ce-mi este dată, te iert și te dezleg de toate păcatele tale, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin."[142].

Rostirea formulei de dezlegare este momentul în care Taina Mărturisirii "se împlinește"[143], momentul în care în viața penitentului se produce o schimbare profundă. Această schimbare este răspunsul Bisericii la dorința credincioșilor de a fi făpturi noi și mereu înnoite; este răspunsul lui Hristos la dorința de îndreptare a celor ce-L iubesc și voiesc să împlinească poruncile Lui; este inelul așezat de Părintele ceresc în dreapta "fiului risipitor" și haina nouă așezată pe umerii lui ca răspuns la dorința acestuia de a redobândi starea pierdută; este "bucuria mare" care se face în cer atunci când un păcătos se îndreaptă. Rațiunea instituirii acestei Taine și a existenței ei în Biserică stă în puterea ei înnoitoare, în puterea ei de a schimba o făptură veche într-una nouă, de a așeza lumina în locul întunericului, virtutea în locul păcatului și viața în locul morții. Dacă Bisericile occidentale au trecut pe un plan secundar Taina Mărturisirii sau au eliminat-o complet din viața liturgică, aceasta s-a întâmplat și pentru că nu a fost înțeleasă și nici pe departe trăită ca Taină care regenerează și revigorează "mlădițele" altoite prin Botez în trupul tainic al lui Hristos, Biserica.

Deși formulată lapidar, dezlegarea comportă sensuri cu semnificații profunde care se cuvin a fi punctate aici.

Mai întâi rugăciunea scoate în evidență adevărul fundamental că Cel ce iartă păcatele în scaunul de mărturisire este Hristos care stă de față în chip nevăzut și primește mărturisirea făcută cu

[142] **Molitfelnic**, p.59.

[143] Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, **Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă**, Sibiu, 1983, p.91.

umilință[144]. La Iordan, Sfântul Ioan Botezătorul Îl prezintă pe Mântuitorul ca "Mielul lui Dumnezeu cel ce ridică păcatul lumii"(Ioan 1, 29). Această prezentare anunța în chip profetic Jertfa Mântuitorului prin care ne-a mântuit pe noi, dar și ridicarea păcatelor prin Taina Mărturisirii pe care Hristos o anunțase înainte de patima Sa (Matei 18, 18) și pe care o instituie după Înviere (Ioan 20, 21-23). Hristos continuă să vină și să ridice păcatele lumii. Spre El arată acum nu Ioan Botezătorul, ci Biserica, Mireasa lui Hristos. Venirea lui Hristos ca să ridice păcatul lumii se perpetuează în Biserică. **El continuă să vină, deși este mereu prezent, și, deși prezent, continuă să vină mereu.**

Mai departe rugăciunea de dezlegare arată că cel ce s-a mărturisit redobândește starea pierdută și chipul cel dintâi. Hristos iartă "**cu îndurările iubirii de oameni**", iar cel iertat redevine "**fiul iubirii**", ucenicul iubit care își reazemă fruntea, neputințele dar și nădejdile pe pieptul lui Hristos, "**nădejdea noastră**". Această relație unică reînnoită prin spovedanie se clădește nu numai pe îndurările iubirii Sale de oameni, ci și pe **redescoperirea chipului pe care Hristos l-a sădit în cei pe care i-a zidit.** În pilda celor zece fecioare Hristos le spune celor neînțelepte că nu le cunoaște: "Adevărat zic vouă: Nu vă cunosc pe voi"(Matei 25, 12). Să credem oare că Hristos nu mai cunoaște pe cei pe care i-a zidit, sau, mai bine, să înțelegem că nu-și mai recunoaște chipul sădit și pe care cei ce-l poartă l-au pervertit? Mărturisirea umple din nou de strălucire chipul umbrit de păcat și Hristos își recunoaște iarăși chipul. De fapt este o recunoaștere reciprocă: **Hristos recunoaște ceea ce a zidit, iar cel zidit recunoaște ceea ce trebuie să devină.** Referindu-se la iertare și la roadele ei benefice, nu numai pentru cel ce o primește ci și pentru cei din jur, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: "Dumnezeu nu disprețuiește pe adulter, nu gonește pe betiv, nu urăște pe cel ce se închină idolilor, nu aruncă pe mincinos, nu gonește pe blesfemiator și pe îngâmfat, ci înnoind și pe unul și pe altul, îi schimbă. Dacă Dumnezeu ar fi fost grabnic la răzbunare (dacă nu ar

[144] **Molitfelnic**, p. 59.

ierta cu îndurările iubirii de oameni n.n.), Biserica n-ar fi putut avea pe Pavel..."[145]. **Logica duhovnicească, fundamentată scriptu-ristic și patristic și experimentată în spațiul liturgic, nu păstrează imaginea păcătosului care cade, ci a credinciosului care se ridică.** Tatăl ceresc nu a primit pe fiul risipitor, ci pe fiul care s-a întors, iar Hristos nu a primit pe Saul care prigonea Biserica, ci pe Pavel care avea să o slujească precum nimeni altul.

În partea a doua a rugăciunii de dezlegare preotul duhovnic apare și el ca iertător de păcate: "iar eu nevrednicul preot și duhovnic, cu puterea ce-mi este dată, te iert și te dezleg de toate păcatele tale...". Acest fragment de rugăciune se pare că vine în contradicție atât cu prima parte a rugăciunii, în care Hristos este Cel ce iartă păcatele, cât și cu textul Sfintei Scripturi care spune că singur Dumnezeu are puterea de a ierta păcatele (Luca 5, 21; Matei 9, 6). Însă conținutul însuși al rugăciunii contrazice și explică totodată aceste aparențe. Preotul duhovnic iartă "cu puterea ce-i este dată", cu puterea lui Hristos și "în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh", nu în numele său. Când Mântuitorul Hristos trimite pe Apostoli în lume îi înzestrează cu puterea pe care El Însuși a primit-o de la Tatăl: "Datu-Mi-S-a toată puterea în cer și pe pământ. Drept aceea mergând învățați... "(Matei 28, 19-20). Această **toată putere** include și puterea de a ierta și a dezlega. Hristos Mântuitorul face părtași lucrării Sale iubitoare, dar și puterii Sale iertătoare pe cei pe care i-a ales.

Pe de altă parte când duhovnicul iartă și dezleagă se scoate în evidență raportul în care se află el față de Hristos și față de penitent. Față de Hristos este în raport de supunere și ascultare, este slujitorul

[145] Sfântul Ioan Gură de Aur, **Cele două omilii despre pocăință** p.106. Vezi și: Pr. Serafim I. Morozanu, **Taina Pocăinței la Sfântul Ioan Gură de Aur**, în "Mitropolia Olteniei", VIII(1956), nr. 8-9, p.496. J.B. Pelt, **Absolution, d'apres l'Ecriture Sainte**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome premiere, premiere partie, col.138-145; E. Vacandard, **Absolution au temps des Peres**, în dict. cit., vol. cit., col. 145-161; Michel P., **op. cit.**; N. Tolstoy, **Absolution dans l'Eglise ruse**, în "Dict. cit.", vol. cit., col.205; A. Vacant, **Absolution sans forme déprecatoire**, în "Dict. cit.", vol. cit., col. 244-252.

care lucrează în numele și cu puterea Celui ce l-a trimis. Față de penitent este tatăl, părintele duhovnicesc care iartă și dezleagă pe cei ce revin la ascultarea față de Dumnezeu. Altfel spus, preotul "roagă pe Hristos să-l dezlege pe penitent, apoi adaugă și dezlegarea sa". Aceasta arată că cel ce dezleagă de fapt pe penitent în acel moment este Hristos, dar rugăciunea duhovnicului este aceea care aduce efectiv iertarea din partea lui Hristos. Venirea iertării prin rugăciunea preotului arată în același timp pozitia smerită a preotului, dar și necesitatea lui, ca rugător, pentru producerea iertării. Dezlegarea preotului care se adaugă este ca un fel de constatare a iertării dată de Hristos prin rugăciunea lui ca reprezentant autorizat al Bisericii și ca organ văzut prin care Hristos săvârșește Taina"[146].

Pe lângă toate cele arătate s-a afirmat și faptul că duhovnicul este purtătorul iertării și din partea comunității, sau mai bine zis iertarea dată de el este semnul împăcării cu membrii comunității din care penitentul face parte. Păcatul, indiferent de felul și gravitatea lui, are efect tridimensional afectând relația omului cu sine, cu Dumnezeu și cu semenii. De aceea iertarea dată prin mărturisire nu doar liniștește conștiința armonizând pe penitent cu sine însuși, ci deopotrivă, restaurează relația lui cu Dumnezeu și cu semenii.

O singură idee își mai face loc aici și ea se referă la cuvântul "dezleg" întâlnit și el în formula de dezlegare. **El descoperă puterea eliberatoare a Tainei Mărturisirii.** Păcatul robește, leagă și ucide sufletește. Hristos are puterea să dezrobească, să dezlege și să învie sufletește. El dezleagă pe cel ce s-a făcut pe sine rob de bună voie păcatului. Când se rostesc cuvintele "te iert și te dezleg" pentru cel ce s-a mărturisit începe o nouă viață în Hristos, cu Hristos, în har și libertate. Această nouă stare și acest nou statut cere și un nou mod de viață. "Te iert și te dezleg... îmi spune nu doar să nu mai greșesc de aici înainte, să nu înșel, să nu desfrânez, să nu fur, să nu ucid..., ci mai mult, îmi spune că dincolo de păcat

[146]Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, vol. cit., p.141.

"dezlegarea" cheamă la o nouă viață sufletul meu viu care dormita sub vraja lui, "aduce apele curate din adâncul nostru peste pământul uscat de la suprafață, spre a rodi în har și în mai multă viață. Astfel păcatul e și biruit și depășit"[147].

În zilele noastre, deși întreaga experiență a Bisericii a arătat rolul covârșitor al Tainei Mărturisirii și al puterii ei restauratoare, există unele tendințe de a minimaliza importanța și necesitatea mărturisirii păcatelor și primirii dezlegării prin preotul duhovnic. Astfel, se afirmă că "mărturisirea păcatelor, înainte de primirea Împărtășaniei, se cere mai ales celor ce au săvârșit păcate de moarte și au rupt legătura cu Biserica pentru o perioadă mai lungă"[148]. Într-un alt loc, făcându-se referire la un text care aparține lui Nicolae Cabasila, și anume: "... credincioșii care n-au săvârșit păcate de moarte care i-ar putea despărți de Hristos, nu sunt întru nimic opriți să se împărtășească cu Sfintele Taine și să devină părtași la sfințire, atât cu numele cât și cu fapta, ca unii care sunt mădulare vii, pentru că păstrează unitatea cu Capul (Hristos)"[149], citim: "Nu se poate spune că aceste păcate - păcătoșenia, slăbiciunea și nevrednicia întregii noastre vieți în general - nu au nevoie de pocăință și de iertare. (Cei cu astfel de păcate - n.ns.) nu au nevoie de Taina Spovedaniei, de dezlegare sacramentală, cea din urmă aplicându-se numai celor excomunicați. Păcatele noastre "nu cele de moarte" și **păcătoșenia** noastră sunt mărturisite de membrii Bisericii de fiecare dată când ne adunăm pentru Taina Prezenței lui Hristos, iar întreaga viață a Bisericii constituie această permanentă pocăință"[150]. Același

[147]Pr. Constantin Galeriu, **op. cit.**, p. 684-685. Că mărturisirea este și eliberare o confirmă și termenul "iertare" care provine de la latinescul vulgar "libertare" - a elibera - Vezi Doctorand Emanuel Banu, **op. cit.**, p. 690.

[148] Preot Prof. Dr. Ion Bria, **Liturghie după Liturghie, o tipologie a misiunii apostolice și mărturiei creștine azi**, Editura Athena, 1996, p.62.

[149]Nicolae Cabasila, **Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii**, cap.XXXVI, trad., studiu introductiv și note de Pr.Prof. Dr. Ene Branișteă, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, ediția a II-a, București, 1989, p.85.

[150] Alexander Schmemann, **Postul cel Mare**, trad. de Andreea și Laurențiu Constantin, ediția a II-a, Editura Doris, București, 1998, p.166.

autor afirmă că "prin transformarea Tainei Spovedaniei într-o condiție formală și, de fapt, unica condiție pentru Împărtășanie, ea înlocuiește adevărata pregătire pentru Împărtășanie, pregătire ce constă... în adevărata pocăință lăuntrică"[151]. O astfel de învățătură deformează Taina Spovedaniei"[152]. La acestea pot fi adăugate și alte opinii similare ce au stârnit reacții în rândul teologilor ortodocși[153].

Față de acestea, trebuie să facem următoarele precizări:

Mai întâi, când vorbim de păcate mari sau mici se are în vedere nu faptul că unele fac obiectul Tainei Mărturisirii, iar altele nu, ci se face referire la măsura în care acestea afectează relația săvârșitorului lor cu Dumnezeu, cu semenii și cu sine, și la stricăciunea pe care ele o produc în viața lui și, în funcție de aceasta, la timpul necesar pentru vindecare. Raportat la Dumnezeu, păcatul, mare sau mic, este **păcat** și face obiectul Tainei instituite în vederea iertării păcatelor, adică al Tainei Mărturisirii. Păcatul prin cuvânt, spre exemplu, păcat ce ia forme foarte variate, deși nu este trecut între păcatele "de moarte", apare menționat în diferite rugăciuni din cadrul sfintelor slujbe. Ne punem firesc întrebarea: dacă nu este un păcat mare, de ce a preocupat atât de mult pe alcătuitorii textelor și rânduielilor liturgice, iar dacă afectează moral persoana umană și relațiile ei cu semenii și cu Dumnezeu, cum să nu facă obiectul Mărturisirii, chiar dacă nu este păcat de moarte?

În al doilea rând, textul invocat în susținerea neobligativității mărturisirii păcatelor care nu ne despart de Hristos este luat dintr-o lucrare care are drept scop explicarea Sfintei Liturghii și nu categorisirea păcatelor care trebuie mărturisite și care nu. Locul unde se constată gravitatea unor păcate, dar și intensitatea pocăinței pentru ele, ca și gravitatea mai mică a altor păcate, este scaunul

[151] **Ibidem**, p.167.

[152] **Ibidem**.

[153] Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, **Se poate da Sfânta Împărtășanie tuturor credincioșilor care iau parte la Sfânta Liturghie?** în "Vestitorul Ortodoxiei", VIII(1997), n.171, 1-15 ianuarie, p.7.

Mărturisirii. Îndepărtarea de la Sfânta Împărtășanie sau primirea ei nu se face ocolind scaunul Spovedaniei. Și nu credinciosul este acela care decide care păcat este de moarte și trebuie mărturisit și care nu este de moarte și se poate împărtăși fără ca să-l mărturisească. Nu el este măsura lucrurilor. Pervertirea minții poate fi atât de profundă încât omul ajunge să spună răului bine și binelui rău. Când se ajunge în această situație, puterea de discernământ scade considerabil. În Taina Mărturisirii credinciosul este ajutat să vadă ce este și i se arată ce trebuie să devină. Tot aici, cel ce vrea să devină purtător de Hristos, prin primirea Sfintei Împărtășanii, realizează că toate păcatele, indiferent de felul în care ar fi tentat să le numească și să le categorisească, sunt **păcate**. "Oricât de mic ar fi păcatul, tot păcat este și dacă se adună păcatele mici, pot atârna tot atât de greu ca și cele mari... Deci toate păcatele trebuie mărturisite, dar aprecierea lor, ca gravitate, o face duhovnicul"[154]. Înțeleasă astfel, Taina Mărturisirii va premerge totdeauna primirii Sfintei Împărtășanii. Poate să existe mărturisirea păcatelor fără a fi urmată de primirea Sfintei Împărtășanii, însă cea din urmă nu poate fi primită fără primirea celei dintâi.

Biserica Ortodoxă Română nu admite practica existentă în unele Biserici Ortodoxe, de a administra Taina Sfintei Împărtășanii fără Spovedanie, dezlegare și încuviințare a primirii Trupului și Sângelui lui Hristos. De la datoria mărturisirii păcatelor înainte de împărtășire nu se poate da nimănui dispensă, fiindcă oricât de buni și drepți ne-am socoti, tot avem păcate[155].

În cele din urmă, precizăm și faptul că mărturisirea păcatelor în Taina Mărturisirii, înainte de primirea Sfintei Împărtășanii, nu se substituie pregătirii pe care credinciosul care voiește să se împărtășească trebuie să o facă. Nici pregătirea în general, care

[154] Idem, **Cum trebuie să ne pregătim pentru primirea Sfintei Împărtășanii**, în "Vestitorul Ortodoxiei", VIII(1996), n.153, 1-15 aprilie, p.7.

[155] Idem, **Este bine și folositor să oprim pe credincioși de la Sfânta Împărtășanie pe perioade lungi?**, în "Vestitorul Ortodoxiei", VII(1995), n.147, decembrie, p.7.

constă în împăcarea cu toată lumea, citirea rânduielii de rugăciune din Ceaslov, post, ferirea de mâncare și băutură încă din seara precedentă, abținerea de la împreunarea trupească, primenirea ținutei corporale, nu înlocuiește Mărturisirea și nici aceasta din urmă nu le înlocuiește pe cele dintâi[156]. Ele merg împreună și alcătuiesc un tot unitar pe care trebuie să-l împlinească cel ce urmează să se împărtășească.

Din cele arătate reiese că dezlegarea, indiferent de felul păcatului, este esențială. Diferențierea apare abia după mărturisirea păcatelor, când, deși duhovnicul citește penitentului rugăciunea de dezlegare și iertare a păcatelor, el nu este vrednic de primirea Împărtășaniei dacă are păcate grave. "Păcatul săvârșit și mărturisit se iartă, dar starea de boală creată de el rămâne și trebuie vindecată prin oprirea de la Sfânta Împărtășanie și faptele milei trupești și sufletești..."[157].

A nu ține cont de aceste lucruri înseamnă a păși pe o cale pe care au urmat-o unele confesiuni creștine și, urmând-o, au ajuns să elimine din rânduielile lor Taina Mărturisirii.

Referindu-ne în continuare tot la conținutul rugăciunii de dezlegare, însă de această dată sub aspect istoric și evolutiv, vom descoperi că nu a existat totdeauna o singură rugăciune de dezlegare și nici nu a fost totdeauna aceeași.

După cum am menționat deja, **Molitfelnicul** din 1545 are o rugăciune de dezlegare pe care duhovnicul o citea numai celor pe care-i găsea vrednici de a se împărtăși, rugăciune pe care am redat-o mai sus. Cei ce nu erau aflați vrednici de a se împărtăși reveneau la duhovnic după împlinirea canonului. Acestora li se citeau, conform aceluiași **Molitfelnic,** alte trei rugăciuni, și anume:

1. "Dumnezeule, atotputernice și veșnice, se mărturisește Ție robul Tău (N), curățește faptele lui și lasă greșalele lui și-l înțelepțește, îl povățuiește și îl izbăvește de muncile cele veșnice și

[156] Idem, **Cum trebuie să ne...,** p.7.
[157] **Ibidem.**

primește-l cu milostivirea Ta, prin Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Tău, cu care împreună viezi și împărățești, Dumnezeule, în unire cu Duhul Sfânt, acum și pururea..."[158].

2. "Doamne, Dumnezeule, atottiitorule, atotputernice, preamilostive, ajutorul celor păcătoși, Cela ce pe toți îi aduci la pocăință și la mărturisirea hotărâtă, miluiește-ne (Tu); Cel ce dezlegi legăturile păcatelor, după înălțimea și slava Ta dezleagă păcatele robului Tău (N.) și învrednicește-l de Sfintele Tale Taine și apără-l de toate necazurile, pentru ca să fie păzit și ca să se păstreze curată mărturisirea lui cu harul Tău. Precum ai învrednicit pe vameșul și pe desfrânata și pe Petru, care, pocăindu-se au dobândit milostivire, învrednicește-l ca să fie părtaș împărăției Tale, împreună cu toți cei care Ți-au plăcut Ție din veac, cu rugăciunile Preacuratei Născătoarei de Dumnezeu și ale tuturor sfinților Tăi. Că Tu ești acela ce ierți păcatele noastre și Ție slavă înălțăm..."[159]

3. "Doamne Iisuse Hristoase, atottiitorule, Cela ce ai adus din neființă la ființă toate cele văzute și nevăzute, Cela ce ai binecuvântat pe Avraam, pe Isaac și pe Iacov și pe toți drepții Tăi, de la cei dintâi până la cei de pe urmă, Cela ce ai binecuvântat pe patriarhi, pe prooroci, pe apostoli, pe ucenici și pe cuvioșii Tăi și ai dat pocăință spre iertarea păcatelor, Cela ce ai pătimit pentru mântuirea lumii și ai dat trupul Tău spre mâncare credincioșilor care-ți strigă Ție: Tu ești, Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru. (Tu) Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeule primește pocăința robului Tău care se căiește de păcatele sale, și-i dăruiește, Doamne, robului Tău, căruia îi pare rău de păcatele sale, să se împărtășească cu preacuratele, cerești le și de viață făcătoarele Tale Taine și-l învrednicește să șadă de-a dreapta Ta. Că Tu ești Cela ce ierți păcatele noastre și Ție slavă..."[160].

La aceste formule de dezlegare s-ar putea adăuga și altele pe care le întâlnim în unele Molitfelnice și care se deosebesc și ca

[158] Magistrand Chițu I. Viorel, **op. cit.,** p. 440.
[159] **Ibidem.**
[160] **Ibidem,** p.441.

număr și ca formulare, ideea, însă, de pocăință și cererea iertării se întâlnește pretutindeni. De altfel, în fiecare taină, formula de administrare este aceea, care mai mult decât toate celelalte părți componente ale slujbei, într-o formă concentrată, dă mărturie a ceea ce este taina respectivă.

Formula de dezlegare întâlnită astăzi în Molitfelnicele românești este relativ nouă și a pătruns în rânduiala Tainei Mărturisirii prin filieră slavă. Originile ei sunt apusene. În Ortodoxie a fost introdusă pentru prima oară la Kiev de către Petru Movilă, în 1646, și adoptată apoi de Biserica Rusă în 1757[161]. După afirmația unor teologi, includerea rugăciunii actuale de dezlegare în rânduiala Mărturisirii s-a făcut sub influența teologiei latinizante a lui Petru Movilă și a urmașilor săi"[162].Noi, însă, credem că formula actuală de dezlegare este rezultatul unui proces de dezvoltare a ritualului Tainei Mărturisirii, care a durat foarte mult și care a înregistrat extensiuni sau comprimări, variațiuni în forma și, uneori, chiar fondul textelor care o compun, toate acestea fiind impuse de situații concrete care au confruntat viața Bisericii în ansamblul ei.

Prima parte a rugăciunii de dezlegare are caracter deprecativ, asemănându-se prin aceasta cu cea din **Molitfelnicul** grecesc, iar partea a doua are caracter indicativ și este de origine latină[163].

Deosebirea fundamentală între practica ortodoxă și cea catolică stă în faptul că în ortodoxie preotul duhovnic, în rostirea formulei de dezlegare, ca și în administrarea celorlalte Taine, nu se substituie lui Hristos, ci rămâne slujitorul prin care Hristos continuă să lucreze în Biserică. În Ortodoxie, deși preotul rostește "eu...te iert și te dezleg", el face aceasta nu cu puteri proprii, ci "cu puterea ce-mi este dată".

[161]Paul Evdokimov, **Ortodoxia**, tradusă de Dr. Irineu Ioan Popa, Arhiereu vicar, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 317.

[162] Alexander Schmemann, **op.cit.**, p.165 și 171.

[163]Pr. Prof. Ene Branișteș, **Liturgica...** , p. 389, nota 21 bis vezi și Gh. Ciuhandu, **op.cit.** p. 20-21.

În cele din urmă, referindu-ne la locul pe care formula de dezlegare l-a ocupat în cadrul rânduielii Sfintei Mărturisiri, se constată că el nu a fost totdeauna același, ci a oscilat, înainte și după apolis. Așezarea ei după apolis așa cum o găsim în rânduiala actuală apare de "neînțeles"[164] pentru unii teologi și aceasta pe bună dreptate dacă avem în vedere faptul că apolisul sau otpustul marchează încheierea oricărei slujbe. Însă așezarea dezlegării după încheierea slujbei considerăm că a fost determinată de două motive: pe de o parte rugăciunea de dezlegare nu se rostește tuturor penitenților, ci numai celor ce au fost găsiți vrednici de a se împărtăși. Dacă unora nu li se rostește urmând mai întâi să parcurgă o perioadă de pocăință datorită păcatelor mari pe care le-au săvârșit și le-au mărturisit, este de la sine înțeles că rânduiala de slujbă a Tainei Mărturisirii trebuie să fie totuși încheiată; pe de altă parte, rostirea rugăciunii de dezlegare nu înseamnă un sfârșit, ci tocmai ea anunță pentru credinciosul care s-a mărturisit începutul unei vieți noi. În plus, reamintim că mutațiile pe care unele părți componente ale slujbelor le înregistrează în cadrul rânduielilor din care fac parte, nu afectează fondul rânduielii respective, esența ei, ci forma. Această modificare a formei, fără a afecta fondul, este expresie a adaptării cultului la situații, cerințe și condiții variate.

d) Forme de administrare ale Tainei Mărturisirii în trecut și astăzi

Încă de la început se impune să facem o distincție clară între:

1. Mărturisirea păcatelor, ca act de recunoaștere a păcatelor săvârșite, și descoperirea lor în fața duhovnicului;

2. pocăința, ca act și stare care precede, însoțește și urmează actului mărturisirii.

1. În trecutul Bisericii, ca și în prezent mărturisirea păcatelor a fost și este o problemă personală, individuală, așa cum și săvârșirea

[164]147. Pr. Gh. Ciuhandu, **op.cit.**, p.22.

păcatului este o problemă personală. Pocăința, însă, în trecutul Bisericii și în prezent a căpătat uneori aspecte comunitare, așa cum și păcatul săvârșit de o persoană poate avea implicații comunitare.

De aceea, considerăm necesar a clarifica problemele legate de cele două forme ale mărturisirii păcatelor în trecut, și anume: **Mărturisirea individuală și publică**. Cercetările făcute pe această temă au dus la concluzia că mărturisirea individuală a fost cea care a dominat viața Bisericii de la Cincizecime și până în prezent și că mărturisirea publică nu a existat decât sporadic în anumite perioade și ea a fost considerată ca stare anormală. Aceasta din urmă, în primele secole creștine, a fost determinată de faptul "că în acel timp Biserica încă nu fixase definitiv momentele psihologice și rituale ale Tainei spovedaniei"[165]. În prezent, acolo unde, la nivel de parohie ea mai este practicată uneori, are la bază două cauze majore: numărul foarte mare de credincioși care solicită mărturisirea în ultima săptămână a Postului Mare și în preajma unor sărbători și conștiința responsabilității preoțești, insuficient cultivată la unii preoți[166]. O astfel de practică, însă, este condamnată de Biserică din mai multe motive: în primul rând, ea nu se face după ritualul tradițional al Bisericii, ci este încadrată în "Rugăciunea de iertare a tuturor păcatelor celor de voie și celor fără de voie și a tot jurământul și blestemul", în care sunt menționate păcatele pe care le-ar putea săvârși cineva. În timp ce preotul citește, enumerând păcatele, credincioșii răspund afirmativ; în al doilea rând, această mărturisire nu este deplină, nici sub aspect material, nici ca act de pocăință, adică preotul nu are posibilitatea să cunoască nici circumstanțele în care au fost săvârșite păcatele, circumstanțe ce pot spori sau diminua gravitatea lor, și nici pocăința și aplecarea spre îndreptare a celui care se mărturisește. În aceste condiții, preotul nu-și poate exercita rolul său de părinte duhovnicesc, de îndrumător spiritual care sfătuiește, mângâie, prescrie "medicamentul", dar și

[165]Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, **Tradiție și înnoire în slujirea liturgică**, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, p.174.
[166] **Ibidem**, p.172.

ceartă când este nevoie; în al treilea rând, prin răspunsul afirmativ dat la toate păcatele care se menționează în acea rugăciune, chiar dacă cei care stau la rugăciune nu le-au săvârșit, mărturisirea capătă un caracter "mecanic și formalist", spirit care va domina și actul următor, anume primirea Sfintei Împărtășanii[167].

Nu ne propunem să oferim "rețete" pentru remedierea unei astfel de situații, însă vom spune că prima cauză poate fi eliminată printr-un program de spovedanie eșalonat pe săptămâni și sectoare ale parohiei, iar cea de a doua prin conștientizarea faptului că preotul prin actul hirotoniei este legat de parohie și răspunde în fața lui Dumnezeu de fiecare suflet încredințat și față de care nu a manifestat grija așteptată de la un părinte duhovnicesc și păstor de suflete.

Pentru că am făcut de la început distincția între mărturisirea păcatelor și penitență, le vom prezenta în cele ce urmează pe fiecare în parte cu aspectele specifice ce se desprind din mărturiile scrise ale trecutului.

Astfel, despre mărturisire, se găsesc mărturii în veacul al doilea. **Epistola lui Barnaba**, Sfântul Clement Romanul, Sfântul Irineu și alții îndeamnă la mărturisirea păcatelor[168].

În Biserică nu se poate merge pentru rugăciune, având o conștiință încărcată, precizează Didahia celor 12 Apostoli (**Didahia**,4)[169].

[167] Pr. Prof. Petre Vintilescu, **Sfânta Împărtășanie în spiritualitatea creștină: Deasă ori rară împărtășire?**, în "Studii Teologice", IV(1953), n.5-6, p.401-402.
[168] J.B. Lightfoot, **The Apostolic Fathers**, Grand Rapids, Baker, 1974, p.49, vezi și Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, **Mărturisirea păcatelor și pocăința...**, p. 223-224.
[169] J. B. Lighfoot, **op.cit.**, p.125, vezi și Michael G . Lawler, **Symbol and Sacrament, a contemporary sacramental theology**, New Jersey,1987, p.107; Herbert Vorgrimler, **Sacramental Theology**, Patmos Verlag, 1987, trad. engleză de Linda M. Maloney, Cellegeville, Minnesota, 1992, p.207-208. Alte lucrări consultate de noi și care abordează această problemă, mai mult sau mai puțin diferențiat, sunt: A. Villien, **The History and Liturgy of the Sacraments**, London, 1932; H.B. Swete, **Penitential discipline in the first centuries**, în "The Journal of Theological Studies", vol IV, London, 1903, p.323-336; J.G. Devlés,

În Epistola I către Corinteni a Sfântului Clement se precizează că "este bine să-ți mărturisești păcatele tale decât să-ți împietrești inima" (cap. 15).

Formulări de felul acesta apar și în alte scrieri din acea perioadă[170]. Această formulare la persoana a doua singular întâlnită în diferite scrieri ale veacului doi confirmă faptul că spovedania se făcea în particular[171].

Acest fapt dovedește că practica sănătoasă și corectă este cea întâlnită de la început în Biserică și nu situațiile de excepție survenite ulterior.

În secolul al treilea, informații prețioase referitoare la mărturisirea păcatelor întâlnim la Tertulian. La el apare clară precizarea că mărturisirea păcatelor se făcea în particular și era secretă și doar penitența care urma mărturisirii era uneori publică[172]. Tot Tertulian este acela care descrie etapele pe care trebuia să le parcurgă cel ce a săvârșit păcate grele și le-a mărturisit.

Perioada de pocăință presupunea trei acte distincte: trecerea în rândul penitenților, săvârșirea unor acte de pocăință în acord cu gravitatea păcatelor savârșite și în cele din urmă iertarea și împăcarea cu Biserica[173].

Mai mult decât Tertulian, insistă asupra necesității mărturisirii păcatelor Sf. Ciprian al Cartaginei, iar la Alexandria, Origen. Cel dintâi îndeamnă pe cei care s-au depărtat de credință, în timpul persecuțiilor lui Deciu, să vină la pocăință și să se mărturisească[174]. Cel din urmă, interpretând, între altele, textul de la Levitic 5,4: "Deci, dacă cineva a căzut în păcat în vreunul din aceste chipuri, să mărturisească păcatul său", spune: "este o Taină minunată și faptul

A select liturgical lexicon, London, 1965, p.57-58; R. C. Mortimer, **The Origins of Private Penance**, London, 1939.

[170] Vezi la Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, **op.cit.**, p.223.

[171] **Ibidem**, p.224.

[172] A. D'Ales, **La Théologie de Tertullien**, Paris,1905, p.342-343, apud Pr. Prof. Dumitru Stăniloae,**op.cit.**, p.224-225.

[173] J.B. Lightfoot, **op.cit.**, p.107.

[174] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, **op.cit.**, p.225-226.

că poruncește să-și pronunțe păcatul. Fiindcă în tot felul trebuie să fie pronunțate și divulgate toate cele ce le facem. Dacă facem ceva în ascuns, dacă am săvârșit ceva numai în cuvânt, sau în gândurile secrete, toate trebuie date pe față, toate trebuie spuse; spuse însă de acela care este și acuzatorul păcatului și ațâțătorul lui. Dacă, deci i-o luăm în viața aceluia înainte și ne facem noi înșine acuzatorii noștri, scăpăm de răutatea diavolului, inamicul și pârâșul nostru. Căci așa zice și proorocul undeva:

"Spune tu întâi toate și te vei îndrepta" (Isaia 43,26). Oare nu arată în chip vădit taina de care vorbim, când zice: "Spune tu întâi" ca să-ți arate ție că trebuie să previi pe acela care e gata spre acuzare? Spune tu deci, zice, întâi, ca să nu ți-o ia înainte acela. Pentru că dacă vei spune primul și vei aduce jertfa penitenței..., ți se va spune și ție: "Pentru că ai primit și tu în viața ta rele, odihnește-te aici..."[175].

Într-o altă lucrare, același autor arată rolul pe care-l are comunitatea în vindecarea sufletească a unui membru al ei. Atunci când duhovnicul găsește de cuviință aceasta, el poate prescrie o penitență publică: "...probează mai întâi medicul căruia trebuie să-i spui cauza bolii tale, care știe **boli** (suferi n.n.) cu cel bolnav, să plângă cu cel ce plânge, care să cunoască disciplina participării la durere și a compătimirii; ca astfel, de va spune ceva acela, care mai înainte s-a arătat ca medic priceput și milos, de va da vreun sfat să-l împlinești și să-l urmezi, de va înțelege și prevedea că boala este de așa fel că trebuie expusă și tratată în comunitatea întregii Biserici, prin ceea ce s-ar folosi, eventual, și ceilalți și te-ai putea însănătosi și tu mai ușor, să dai ascultare acestui sfat mult deliberat și destul de priceput al acestui medic"[176].

În secolul IV deosebirea dintre mărturisirea individuală și secretă și pocăința publică apare și mai evidentă. Această problemă

[175] Origen, **Omilie la Levitic**, III, 4, apud Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, **op.cit.**, p.226.

[176] Origen, **Omilie la Psalmul XXXVII**, apud Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, **op.cit.**, p.227.

este sancționată îndeosebi de unele dispoziții canonice ale sinoadelor ecumenice și particulare și ale unor Sfinți Părinți cu o mare autoritate duhovnicească.

Din mulțimea canoanelor care abordează această problemă, vom selecta doar câteva exemple edificatoare în acest sens. Asfel, în canonul 12 al Sinodului I ecumenic de la Niceea (anul 325) se spune: "La toți aceștia se cuvine a se cerceta bunăvoința și felul căinței lor. Deci câți dintre ei vor arăta convertirea lor, cu frică și cu lacrimi și cu stăruință și prin fapte bune iar nu numai la aparență, aceștia primind vremea hotărâtă pentru ascultare, vor participa împreună după merit la rugăciuni..."[177]. Când canonul afirmă că trebuie cercetată bunăvoința și felul căinței lor (canonul se referă la cei ce în timpul persecuției lui Liciniu s-au înrolat în armată și au prigonit pe creștini[178]), aceasta presupune un dialog direct cu fiecare din cei ce au păcătuit și nu unul purtat cu un grup de oameni sau cu o comunitate întreagă.

Mai explicit apare acest lucru într-un canon al Sfântului Vasile cel Mare: "Cel ce-și mărturisește vrăjitoria și fermecătoria, se va mărturisi (va face penitență - n.n.) aceeași durată ca și ucigașul, fiind tratat cu cel ce și-a vădit el însuși păcatul"[179]. A vădi el însuși păcatul înseamnă a avea inițiativa să se mărturisească în fața duhovnicului.

Paralel cu mărturisirea individuală si secretă a păcatelor a existat și o mărturisire publică. Aceasta a fost determinată și întreținută de râvna unor credincioși care, în dorința lor de a se desăvârși, considerându-se foarte păcătoși, își afirmau eșecurile morale în public. Pe de altă parte, această situație a fost întreținută și de rigorismul vieții bisericești și de gravitatea unor păcate devenite publice. Însă chiar și în aceste cazuri nu există mărturii

[177] Dr. Nicodim Milaș, **Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii**, vol.I, partea I, traducere de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici, Arad, 1930, p. 61.

[178] **Ibidem**.

[179] **Ibidem**, vol. II, partea a II-a, p.114.

foarte clare care să pledeze în favoarea mărturisirii publice ca stare normală și generală în Biserică.

Se înțelege de la sine că un păcat devenit public era public prin însăși săvârșirea lui și nu neapărat prin actul mărturisirii. Dacă și mărturisirea se făcea în public, aceasta venea să confirme pe de o parte, faptul că săvârșitorul a ajuns la conștiința gravității păcatului. Dacă în situații extreme, cum extremă era și gravitatea unor păcate, autoritatea bisericească cerea o mărturisire și mai ales o penitență publică, considerăm că aceasta urmărea să arate că Biserica se implică responsabil în viața membrilor ei, iar pe de altă parte se urmărea un scop pedagogico-educativ în vederea atenționării credincioșilor să nu cadă în păcatele în care unii dintre frații lor întru credință au căzut. O situație de acest fel este consemnată în canonul 43 al Sinodului local de la Cartagina: "Celor ce se pocăiesc să li se hotărască timpul de penitență cu judecata episcopilor, după deosebirea păcatelor, iar preotul să nu dea absoluție celui ce se pocăiește fără știrea episcopului, decît numai în lipsa episcopului din nevoie constrângătoare; dar dacă vreodată delictul celui ce se pocăiește este public și divulgat, zguduind biserica întreagă, apoi asupra aceluia înaintea tindei să se pună mâna"[180].

Încă de la sfârșitul secolului IV mărturisirea publică a început să fie îngrădită[181], însă dovada că ea a continuat să existe o constituie canoanele 37 și 132 Cartagina și chiar mult mai târziu în secolul IX canonul 28 al Sfântului Nichifor Mărturisitorul[182].

Până în zilele noastre, însă, problema mărturisirii particulare și publice în primele secole creștine, a locului uneia vis-a-vis de cealaltă și a amândurora în viața Bisericii, este înțeleasă și tratată în mod diferit de către teologi. Asfel, unii sunt de părere că cele două forme de spovedanie au coexistat în primele secole creștine[183]. Alții

[180] **Ibidem** , vol. II, partea I, p. 200.

[181] Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, **Drept Canonic Ortodox**, vol. II, București, 1990, p.45.

[182] Dr. Nicodim Milaș, **op. cit.**, p.286 și vol. II, partea a II-a, p.238.

[183] Mgr. Batiffol, **La discipline dans l'Eglise primitive; les origines de la penitence**, în "Etudes d'histoire et de théologie positive", tome I, 1904;

sunt de părere că a existat doar mărturisirea publică[184]. O a treia categorie o constituie aceia care consideră că a afirma doar existența spovedaniei publice înseamnă a fi în dezacord cu doctrina Bisericii referitoare la această taină. A afirma, pe de alta parte că a existat doar cea particulară, nu este ușor să fie demonstrat istoric.

"Mi se pare, spune un teolog, că mărturisirea publică și cea particulară nu trebuie considerate ca două instituții distincte și independente, ci ca o taină administrată public, iar în anumite cazuri privat. Dincolo de toate, dacă detaliile Tainei Mărturisirii au variat de-a lungul secolelor, în esență ea a rămas aceeași"[185]. Altfel spus, Biserica s-a adaptat situațiilor speciale care au confruntat-o. Același teolog menționează că **"mărturisirea publică nu a fost în mod necesar, exclusiv și absolut publică în toate elementele ei. Ea nu exclude mărturisirea în secret și doar dezlegarea în public"**[186], după perioada de penitență.

Concluzionând, putem spune că practica autentică este aceea care s-a impus și dăinuie de-a lungul veacurilor, chiar dacă alături de ea au existat și alte practici pe care însă Biserica nu le-a validat și nu le-a păstrat în tradiția ei liturgico-pastorală.

În prezent, atitudinea față de Taina Mărturisirii diferă de la o Biserică Ortodoxă la alta. Mai întâi semnalăm faptul că în anii din urmă în două mânăstiri românești s-a practicat mărturisirea și dezlegarea colectivă[187], însă această practică a fost interzisă de

Mgr.Bondinieu, Revue du Clerge, 1897-1898. Vezi și Ladislas Orsy, The Evolving Church and The Sacrament of Penance, Denville, New Jersey, New York, 1978, p.31-34.

[184] Alex Pare, De Sacramento Paenitentiae, Paris, 1926; Piere Galtier, De Paenitentia, tractatus dogmatico - historicus, Paris, 1923.

[185] Rev. C. Laltey, **Six Sacraments**, London, 1930, p.159-160; Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, **op.cit.**, p.44; Joseph L. Cunningham, **Confession of sins**, in "The New Dictionary of Sacramental Worship", Edited by Peter E. Fink, S.J., The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990, p.246.

[186] Rev. C. Laltey, **op.cit.**,p.160. Paul Mayendorff, **Penance in The Orthodox Church Today**, în "Studia Liturgica", An international ecumenical review for Liturgical research and renewal, vol. 18, 1988, p.109.

[187] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, **op cit.**,p.219.

autoritatea bisericească la vremea respectivă. Această practică încă se mai întâlnește în unele parohii[188], acolo unde conștiința pastorală a preoților slujitori lasă de dorit. Dincolo de aceste abateri de la rânduiala tradițională, Biserica Ortodoxă Română a urmărit cu strictețe și a educat credincioșii arătând necesitatea mărturisirii. Mai mult decât atât, credincioșii ortodocși români nu numai că nu concep primirea Sfintei Împărtășanii fără spovedanie, ci solicită spovedania, mulți dintre ei, atunci când își simt conștiința apăsată de păcat, fără a intenționa să se împărtășească.

În bisericile grecești și de limbă arabă însă, conștiința necesității spovedaniei a dispărut aproape complet. "Mărturisirea este redusă la recitarea rugăciunilor din ritualul tainei, după care, penitenții nu mai trebuie să facă o mărturisire actuală a păcatelor"[189]. Aceasta se face doar în cazul păcatelor grave. Practica mărturisirii s-a menținut doar în mânăstiri[190].

În bisericile slave, practica mărturisirii s-a menținut, însă există tendința de a fi redusă doar la o singură dată pe an[191]. În Biserica Serbiei, ori de câte ori se face mărturisirea, credincioșii se pregătesc printr-o săptămână de post foarte sever și prin participarea la Sfânta Liturghie. În Biserica Finlandei și în Statele Unite, acolo unde credincioșii se împărtășesc săptămânal, a început să prindă rădăcini practica mărturisirii lunare sau în funcție de hotărârile luate de duhovnic și penitent în scaunul mărturisirii[192].

Având în vedere această varietate de atitudini, se cuvine să facem câteva referiri și la frecvența primirii Sfintei Împărtășanii și, implicit, la frecvența primirii Mărturisirii.

În această privință, unii teologi contemporani sunt de părere că toți credincioșii care participă la Sfânta Liturghie trebuie împărtășiți

[188] Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula , **op.cit**, p.174.

[189] Paul Mayendorff, **op.cit.**, p. 109.

[190] **Ibidem.**

[191] **Ibidem**, p.110.

[192] **Ibidem.**

fără o pregătire specială[193], pe când alții, mai reținuți, sunt de părere că în parohiile noastre trebuie intensificată împărtășirea credincioșilor, însă nu a tuturor celor ce participă la Sfânta Liturghie, ci doar a celor care s-au pregătit, și-au mărturisit păcatele și au primit dezlegarea de la duhovnic pentru a se împărtăși. De această problemă s-au ocupat teologi români de marcă, specialiști în domeniu, și au arătat semnificațiile profunde ale Sfintei Împărtășanii, ca și foloasele ei în viața noastră, dar și responsabilitatea care revine atât celui care o administrează, cât și primitorului, dacă este primită cu nevrednicie[194]. Împărtășirea la Sfânta Liturghie a tuturor celor prezenți, fără pregătirea adecvată, ieșind astfel de pe făgașul practicii și experienței dintotdeauna a Bisericii, nu este semnul unei suficiente responsabilități și al suficientei cunoașteri a ceea ce înseamnă Sfânta Împărtășanie. Bunii credincioși refuză ei înșiși să se apropie de Sfântul Potir dacă nu s-au pregătit pentru aceasta. Biserica nu a impus nimănui să se apropie de Sfânta Împărtășanie ci, dimpotrivă, urmând îndemnul Sfântului Pavel de a ne cerceta conștiința înainte de împărtășire, a povățuit pe credincioșii ei, iar când a fost cazul, i-a oprit pe anumite perioade de timp de la Sfânta Împărtășanie. De asemenea, trebuie luat în calcul și faptul că nu toți cei care sunt de față la momentul împărtășirii sunt înfometați și însetați după Hristos. Unii sunt atrași doar de pictura bisericii, de cântarea bisericească, nefiind preocupați de probleme religioase. Mai mult decât atât, unii ar putea fi chiar necreștini[195].

Ceea ce trebuie să facă astăzi slujitorii altarului este să conștientizeze pe credincioșii încredințați lor de foloasele împărtășirii cu Sfintele Taine și de necesitatea pregătirii în vederea primirii lor și să găsească metode noi și eficiente pentru a-i apropia

[193] Pr. Prof. Dr. Ion Bria, **op.cit.**, p.61-62; Alexander Schmemann, **op.cit.**, p.149-158.

[194] Pr. Prof. Petre Vintilescu, **op.cit.**, p.382-406; Idem, **Împărtășirea la Sfânta Liturghie privită sub aspectul spiritualității creștine**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXXI(1963), n.9-10, p.962-976.

[195] Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, **Se poate da...**, p.7.

de Sfântul Potir. Între acestea am putea menționa: începutul anului școlar pentru elevi, momente importante din viață (examene, călătorii, căsătorie, ziua onomastică etc.), sărbătoarea hramului bisericii parohiale și altele, evenimente în care prezența lui Hristos prin împărtășire este deosebit de benefică.

Referindu-ne acum la pocăință, ca exercitiu ce urma mărturisirii, ea a existat în trecutul Bisericii, mai ales în cazul în care penitenții săvârșiseră păcate grele și avea rostul "să întărească firea slăbită prin păcat, să dezrădăcineze înclinarea spre păcatele săvârșite, să curăță orice urmă , orice afecțiune din fire pentru păcatele cu care se obișnuise"[196]. Cel care cădea în păcate grave, din momentul în care se mărturisea, era scos din comuniunea celor care participau la Sfânta Liturghie și se cuminecau, adică era **excomunicat**. Din același moment începea o perioadă de pocăință în vederea vindecării lui și a reintegrării lui ca mădular însănătoșit în comunitatea credincioșilor.

Despre necesitatea penitenței, despre rolul ei vindecător, despre durata și modurile ei de manifestare avem numeroase mărturii în primele secole creștine.

Astfel, în secolul II, Clement Romanul îndeamnă pe cei ce s-au mărturisit "să se supună preoților și să primească disciplina pocăinței" (**Epistola I către Corinteni**, 5,4)[197]. **Păstorul lui Herma** și Tertulian în lucrarea **De Poenitentia** adoptă aceeași atitudine. Pentru a încuraja pe credincioși să se mărturisească și să facă penitență, Tertulian se întreabă retoric: "Ce este mai bine, a fi condamnat în secret, ori iertat în public?"[198]. Caesar, episcop de Arles invită pe păcătoși să se înroleze ca penitenți când păcatul este încă proaspăt. Rușinea nu este un impediment atâta vreme cât se are

[196] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **op.cit.**, p.231.

[197] **Ibidem**.

[198] **De paenitentia**, 10 apud Michael G. Lawler, **op.cit.**, p.110.

în vedere suferința pedepsei veșnice[199]. Dar cel care a insistat mai mult decât alții asupra necesității penitenței atât pentru păcatele grele, cât și pentru cele ușoare, este Sfântul Ciprian. El spune că cei ce nu au răbdare să se pocăiască adaugă la păcatul propriu alt păcat[200]. Tot el susține necesitatea unei penitențe îndelungate pentru cei ce s-au lepădat de credință în timpul persecuțiilor și apoi au revenit la credință, iar pe preoții care au oscilat în aplicarea penitenței el i-a excomunicat[201]. Atitudini în consonanță cu cele amintite întâlnim și la Clement Alexandrinul, Origen și Didascalia Apostolilor[202].

O formă evoluată se înregistrează, în ceea ce privește penitența, în a doua jumătate a secolului III și mai ales în secolul IV. Acum pocăința publică ia forme bine organizate și se desfășoară etapizat pe durate care variau în funcție de gravitatea păcatelor săvârșite. Canoanele sinodului local de la Ancyra (314) enumeră patru etape ale penitenței: mai întâi penitenții petreceau în lacrimi câțiva ani la ușa bisericii, apoi li se îngăduia să participe împreună cu catehumenii la prima parte a Liturghiei, urma apoi o perioadă în care ei participau la toată Liturghia stând în genunchi și, în fine, participau la Liturghie stând ca și ceilalți credincioși, fără, însă, ca să se împărtășească. Spre edificare, dăm un singur exemplu din mai multe întâlnite în canoanele sinodului amintit: "În privința celor ce prin constrângere au jertfit idolilor și pe lângă aceștia și în privința celor ce au participat la ospețele de la idoli, toți aceia, care deși au fost seduși, au mers acolo cu înfățișare mai veselă și au îmbrăcat haină mai luxoasă și s-au împărtășit fără rezervă din ospățul pregătit,

[199] **Sermo**, 64, apud Mary M. Mueller, **The Fathers of The Church**, 37, New York,1956, p.308.

[200] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **op.cit.**, p.232; Jesef A. Jungmann, **The Early Liturgy, to the time of Gregory the Great**, Indiana, U.S.A., 1960, p.241.

[201] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **op. cit.**

[202] **Ibidem**, p.234-238; Jesef A. Jungmann, **op.cit.**, p.240-241; Michael G. Lawler, **op.cit.**, p.107.110.

sinodul a hotărât ca un an să fie ascultători, trei ani să facă prosternări și doi ani să participe numai la rugăciune și numai atunci să se apropie de ceea ce este desăvârșit (de Sfânta Împărtășanie)" (can. 4)[203].

De-a lungul întregii perioade, penitentul era asistat de Biserică. Această asistență cuprindea trei elemente esențiale: mai întâi, cel care se mărturisea era declarat excomunicat în cadrul unui serviciu public[204], apoi în mod regulat penitentul primea binecuvântarea din partea episcopului la fiecare Sfântă Liturghie[205]. Am amintit faptul că la sfârșitul Liturghiei Catehumenilor una din cele patru ectenii însoțite de rugăciune era pentru penitenți. Aceasta era deopotrivă atenționare și întărire. Momentul din Sfânta Liturghie când se dădea această binecuvântare nu era același în toate regiunile. În răsărit aceasta se dădea la sfârșitul Liturghiei Catehumenilor, în nordul Africii înainte de momentul împărtășirii, iar la Roma după momentul împărtășirii[206]. Ei aveau permisiunea de a fi de față la momentul împărtășirii, dar fără să se împărtășească. Cel de-al treilea element îl constituia reconcilierea penitentului cu Biserica. Prin acest act el era reîncorporat ca membru deplin și activ al Trupului Tainic al Domnului. Reconcilierea era un act sacramental întrucât episcopul rostea dezlegarea prin care penitentul redobândea starea de har și armonia în relația cu Dumnezeu și cu semenii. Din **Sacramentarium Gelassianum** (ff.63) (datat secolul VI sau chiar mai devreme) aflăm că ritualul reconcilierii era încorporat în rânduiala Liturghiei, după citirea Sfintei Evanghelii. Acum diaconul rostea o atenționare arătând semnificația actului care urmează să aibă loc. Apoi episcopul rostea un cuvânt prin care penitenții erau îndemnați să nu se întoarcă iarăși la păcat. La sfârșitul cuvântului, penitenții veneau în fața episcopului și

[203] Dr. Nicodim Milaș, **op. cit.**, vol. II, partea I, p.7; Rev. C. Lattey, **op.cit.**, p. 141-143.

[204] Jesef A. Jungmann, **op. cit.**, p. 242-243.

[205] **Ibidem**.

[206] **Ibidem**, p.243.

îngenuncheau, iar episcopul rostea o rugăciune de dezlegare, punându-și mâinile pe fiecare dintre ei. După aceasta, credinciosul se ridica fiind ajutat de către episcop. Tot acest ritual avea loc în Săptămâna Patimilor de luni până joi, în așa fel încât cei ce-și încheiau perioada de penitență să poată sărbători Paștele împreună cu întreaga comunitate[207].

În secolele următoare, caracterul public al penitenței a început să dispară și să fie îngrădită prin dispoziții canonice.

Concluzionând, reafirmăm că în mod normal, mărturisirea a avut caracter particular și secret și că doar în situații de excepție ea a devenit publică, însă practica liturgico-canonică a Bisericii nu a generalizat astfel de situații. Pe de altă parte, perioada de vindecare a fost supravegheată strict de Biserică și ea a căpătat uneori dimensiuni comunitare lăsând să se vadă prin aceasta angajarea responsabilă a întregului trup în scopul vindecării unui mădular al lui.

e) Canonul sau epitimia

Deși termenul de canon are și alte sensuri, în cadrul Tainei Mărturisirii el are sensul de "normă sau dreptar după care ne rânduim viața"[208], de normă sau regulă de viață. De aici trebuie să înțelegem că epitimia sau canonul nu este o pedeapsă pentru păcatul săvârșit, ci o nouă rânduială corespunzătoare **noii vieți pe care credinciosul o dobândește prin mărturisire**. Acest fapt este confirmat și de numirile care se dau canonului: "gimnastică spirituală"[209], "exercițiu de căință"[210], "dietă" necesară celui "slăbănogit și predispus la păcat"[211] etc.

[207] **Ibidem**, p. 243-244.

[208] Pr. Prof. Dr. Ene Branișteș, **op. cit.**, p.390; Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, **Tradiție și...**, p.175; Pr. asist. Liviu Streza, **Preotul în scaunul Spovedaniei**, în "Îndrumător Bisericesc", 130, Sibiu, 1982, p.182.

[209] Pr. Prof. Sp. Cîndea, **Taina Sfintei Mărturisiri, mijloc de pastorație individuală**, în "Mitropolia Olteniei", VIII (1956), nr. 6-7, p.321.

Dacă aruncăm o privire atentă asupra acestor încercări de definire a termenului canon sau epitimie este suficient pentru a realiza care este **rolul** lui în viața celui ce se mărturisește. Mai întâi, canonul este un medicament administrat celui bolnav sufletește, este tratamentul prescris celui ce "prin sfatul voii sale" și prin lucrare liberă și conștientă s-a vătămat pe sine. În al doilea rând, este un exercițiu duhovnicesc, ce are menirea de a-l ține preocupat pe cel obișnuit cu păcatul și tentat să se întoarcă la el. Dar ca și exercițiul fizic, exercițiul spiritual are și puterea și darul de a întări sufletește, de a fortifica puterile sufletești ale celui ce-l practică. Este clar pentru oricine că un canon care constă în osteneli duhovnicești ca: rugăciunea, postul, fapte de milostenie și ajutorare a celor aflați în nevoi, citirea cărților de zidire sufletească etc. nu numai că-l țin preocupat pe cel ce odinioară era preocupat de săvârșirea păcatului, ci sunt și mijloace de întărire în lupta contra păcatului.

În al treilea rând, "dieta" spirituală presupune o rânduială cu caracter restrictiv, dar care urmărește același scop: însănătoșirea sufletească și eliberarea de păcat. Cel doritor de îmbogățire trebuie deprins cu milostenia, trebuie învățat să-și adune "comoară în cer unde moliile nu le strică și hoții nu le sapă și le fură". Râvna lui de a se îmbogăți nu trebuie înăbușită, ci doar reorientată. Lacomul va fi învățat cu postul, clevetitorul cu tăcerea, dar tăcerea nu este simplă tăcere, ci ascultare a cuvântului lui Dumnezeu.

Putem spune că orice canon pe care preotul duhovnic îl rânduiește în scaunul Sfintei Mărturisiri are scopul de a menține în stare de libertate pe cel ce s-a eliberat de păcat prin mărturisire și de a orienta creator tot potențialul lui psiho-fizic.

Cât privește **modul fixării canonului** trebuie să spunem că aici este necesară multă prudență, înțelepciune duhovnicească și tact pastoral din partea preotului. Atâta vreme cât păcatul angajează și

[210] Paul Evdokimov, **op. cit.**, p.316.

[211] Arhimandrit Seraphim Papacostas, **Repetance**, ediția a II-a, Atena, 1987, p.112.

trupul și sufletul, canonul trebuie să ajute la vindecarea amândurora: "Să știi, duhovnice, că și canonul și împlinirea lui se împart, îndeobște în două: în ce este trupesc și în ce este duhovnicesc"[212]. Osteneala trupească se referă la post, metanii, la faptele milei trupești (ajutorarea săracilor, cercetarea bolnavilor etc.), iar canonul duhovnicesc constă în rugăciune, citirea Sfintei Scripturi și a cărților de zidire sufletească, întoarcerea la credință a celor rătăciți, mângâierea celor întristați etc[213].

Aceste osteneli date penitentului ca norme de viață trebuie să aibă în vedere câteva aspecte de importanță majoră. Preotul trebuie să cerceteze gravitatea păcatului înțeleasă **extensiv** (frecvența repetării lui și modul în care s-a răsfrânt asupra semenilor) și **intensiv**, înțelegând prin aceasta necesitatea de a constata și a cerceta cât de adânc a pătruns păcatul în viața săvârșitorului și cât de profundă este rana produsă de el. Un alt aspect pe care preotul duhovnic trebuie să-l aibă în vedere ține de **condițiile** în care a fost săvârșit păcatul (acestea sunt determinate de vârstă, sex, poziție socială, nivel cultural, mediu, timp, loc etc.)[214]. Referitor la aceasta, un sfânt părinte spune: "Există păcat ce se face din slăbiciune, la care omul este atras fără voie și există păcat făcut cu voia și din neștiință. Câteodată face cineva păcatul din vreo întâmplare; și iarăși uneori din stăruirea și deprinderea în rău. Toate aceste feluri și chipuri ale păcatelor, deși sunt toate vrednice de certare, privite din punctul de vedere al pedepsei ce li se cuvine, nu sunt deopotrivă, ci unul e mai mare decât altul. Unuia i se cuvine certarea cea mai mare și de la el se așteaptă o pocăință cu mai multă osteneală. Păcatul altuia este mai aproape de iertare. Și precum Adam și Eva și șarpele au primit toți de la Dumnezeu aceeași răsplată a păcatului, dar au luat blesteme mult deosebite, așa și urmașii lor; fiecare a luat

[212] Sfântul Nicodim Aghioritul, **Carte foarte folositoare de suflet, sfătuire către duhovnic**, trad. de Prof. Alexandru Elian, Timișoara, 1986, p. 57; Pr. Petre Vintilescu, **Spovedania...**, p. 214-215.

[213] Sfântul Nicodim Aghioritul, **op. Cit.**

[214] **Ibidem**, p.30-35.

asprimea pedepsei după intenția și după pofta lui de a păcătui"[215]. În același spirit problema este abordată și în alte locuri[216].

De asemeni, duhovnicul trebuie să țină seama de **puterile și posibilitățile de a primi, înțelege și împlini canonul rânduit.** Se înțelege de la sine că nu se poate impune un post aspru unui penitent cu afecțiuni stomacale, sau metanii unui penitent imobilizat la pat, dar nu înseamnă că duhovnicul nu trebuie să caute și să impună o rânduială adaptată posibilităților fizice ale acestora.

Rămânând în cadrele aceleiași probleme, un aspect esențial care ne apare atunci când vorbim de epitimie este legat de **cunoașterea dispozițiilor canonice referitoare la aceasta și interpretarea lor.**

Calitatea de duhovnic presupune și o bună cunoaștere a rânduielilor canonice **în litera și duhul lor.** Cunoașterea canonului și aplicarea numai în litera lui nu zidește. El trebuie aplicat în lumina experienței Bisericii și a viziunii ei largi și creatoare. Principiul scripturistic: "Litera ucide, duhul dă viață" (II Corinteni 3, 6) este aplicabil și în cazul rânduielilor canonice. Pătrunderea sensurilor pe care canoanele le conțin se realizează prin studierea atentă a lor. Ele trebuie privite și înțelese în contextul larg al vieții bisericești, prin prisma motivelor care au determinat apariția lor, ținând cont de spiritul care a dominat epoca în care au apărut. La toate acestea se adaugă contextul în care ele se aplică. Vom lua un singur exemplu: canonul 66 apostolic spune: "Dacă vreun cleric s-ar găsi postind în ziua duminicii sau a sâmbetei (afară numai de una) să se caterisească, iar dacă este laic, să se afurisească"[217], iar canonul 69 apostolic spune: "Dacă vreun episcop, sau preot, sau

[215] Sfântul Isaac Sirul, **op.cit.**, p.214-215.

[216] În Constituțiile Apostolice, II, 48, se spune: "să nu dai pentru fiecare păcat aceeași sentință, ci pentru fiecare una proprie, judecând cu multă chibzuială fiecare greșeală, pe cele mici și pe cele mari, și într-un fel pe cea cu lucrul, într-altul pe cea cu cuvântul, în mod deosebit pe cea cu intenția, sau calomnia sau bănuiala. Și unora le vei impune ajutarea săracilor, altora posturi, iar pe alții îi vei despărți pe măsura păcatului lor" Vezi. **trad. cit.**, p.231.

[217] Dr. Nicodim Milaș, **op.cit.**, vol. I, partea I, p.284.

diacon, sau ipodiacon, sau citeț, sau cântăreț nu postește Sfântul și Marele Post al Paștelui, sau miercurea, sau vinerea, să se caterisească, fără numai dacă va fi împiedicat de slăbiciune trupească; iar dacă va fi laic să se afurisească"[218].

Citite separat și aplicate separat și în litera lor, aceste canoane pot duce la derută și confuzii și pot pune sub semnul întrebării valoarea rânduielilor privitoare la post. Primul ar lăsa să se înțeleagă, că afară de o singură zi de peste an, Sâmbăta Sfintelor Paști, postul se desființează în zilele de sâmbătă și duminică, indiferent de perioada în care ne aflăm. Nerespectarea acestei rânduieli atrage după sine aplicarea unor epitimii foarte severe. Dacă ținem cont de contextul istoric și de motivele care au determinat apariția unui astfel de canon, lucrurile stau altfel. Potrivit interpretarilor care s-au dat, canonul apare ca o măsură împotriva tendințelor extremiste apărute în sânul Bisericii. Deși duminica este zi de bucurie în care Hristos a biruit moartea prin înviere, postul nu se desființează, ci se **îmblânzește**[219]. Canonul 69, care prevede obligativitatea ținerii Postului Mare în întregime, inclusiv zilele de sâmbătă și duminică, nu contrazice și nu anulează prevederile canonului 66, ci le confirmă și le explică. Confirmă, pe de o parte, faptul că prin canonul 66, postul este doar ușurat în zilele de sâmbătă și duminică, iar pe de altă parte explică faptul că pe parcursul anului există zile de sâmbătă și duminică în care se postește și acestea sunt cele din Postul Mare și, prin analogie, cele din timpul tuturor posturilor de peste an. Necunoașterea, neînțelegerea, citirea trunchiată și ruptă de context a rânduielilor canonice face să apară discrepanțe mari în modul abordării și soluționării problemelor duhovnicești în parohie[220].

[218]**Ibidem**, p.290.

[219]**Ibidem**, p. 285.

[220] Pr.Prof. Dr. Nicolae D. Necula, **Cât timp trebuie să postim înainte de primirea Sfintei Împărtășanii?**, în "Vestitorul Ortodoxiei", IX(1997), n.193-194, decembrie, p.7.

Concluzia pe care o desprindem din cele de mai sus, tinteste spre necesitatea cunoașterii, înțelegerii și interpretării canoanelor și aplicarea epitimiilor având în vedere contextul larg în care Biserica și-a desfășurat activitatea. **Dacă sub aspect formal canoanele apar ca rânduieli rigide și foarte adesea severe, sub aspect duhovnicesc ele au o flexibilitate deosebită.**

Această flexibilitate trebuie să o caute preotul, să o descopere, să o înțeleagă și să o pună în lucrare.

Parcurgând canoanele, vom întâlni multe referiri la Taina Mărturisirii și la multiplele ei aspecte[221] însă, în cele ce urmează, dorim să mai subliniem doar un singur aspect.

În administrarea canonului se descoperă în plinătatea lui tactul pastoral al preotului duhovnic. Același duhovnic, pentru aceleași păcate, dar la penitenți diferiți, trebuie să aplice în mod diferit prevederile acelorași canoane. El trebuie să folosească **acrivia** în situațiile care impun aceasta și **iconomia** impusă de situații opuse celor dintâi. Intuirea necesității de a o pune în valoare pe una sau pe cealaltă ține de tactul pastoral.

Lipsa acestei intuiții, ca rezultat al lipsei de tact și înțelepciune, poate conduce la săvârșirea a două mari greșeli. "prima este aceea a unei prea mari îngăduințe, ceea ce ar duce la încurajarea săvârșirii păcatului, iar cea de-a doua ar fi aceea a unei prea mari exigențe sau asprimi, care ar duce la descurajarea și îndepărtarea penitentului de Biserică"[222].

Modul de a impune epitimiile când cu acrivie, când cu iconomie, este practică experimentată de Biserică de-a lungul timpului. În acest sens vom face referire la canoanele unor sfinți părinți, atât pentru valoarea lor în acest domeniu, și nu numai, dar și pentru că autoritatea lor duhovnicească s-a impus cu valoare de lege. Astfel, pentru cei ce se mărturisesc "din îndemn propriu", adică au realizat starea de păcătoșenie în care se află și s-au hotărât

[221]Magistrand Munteanu C. Armand, **Chestiuni de cult în Sfintele Canoane**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXVIII (1960), nr.3-4, p.272-274.

[222]Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, **Tradiție și...**, p.176.

să-şi vădească păcatul, rânduielile canonice prevăd ca ei să fie trataţi cu mai multă blândeţe şi înţelegere. Iată ce spune în acest sens canonul 61 al Sfântului Vasile cel Mare: "Cel ce a furat, dacă, pocăindu-se, singur se va acuza pe sine, un an se va opri de la împărtăşirea celor sfinte, iar de se va vădi prin altul, atunci în doi ani..."[223].

Aceeaşi larghеţe o exprimă şi Nichifor Mărturisitorul în canonul 29[224]. Atunci când mărturisirea este însoţită de acte penitenţiale, perioada de pocăinţă se reduce considerabil. Referitor la aceasta Sfântul Ioan Postitorul, în canonul 3, spune: "Eu socotesc că celor ce judecă drept nu li se pare că scurtarea de către noi a timpului de pocăinţă nu este o părere salvatoare. Căci deoarece nici Părintele Vasile cel Mare şi nici cei mai vechi dumnezeieşti părinţi ai nostri nu au stabilit pentru cei ce păcătuiesc vreo ajunare , sau priveghere, sau număr de plecări de genunchi, fără numai îndepărtarea de la Sfânta Împărtăşanie, noi am socotit că în privinţa celor care se pocăiesc cu adevărat şi cu sârguinţă îşi chinuiesc trupul cu disciplină aspră, şi cu înţelepciune, îşi schimbă viaţa contrabalansând răutatea anterioară, **după măsura înfrânării să măsurăm şi scurtarea timpului de pocăinţă.** De pildă, dacă cineva ar primi să nu bea vin în anumite zile, am judeca să-i iertăm şi noi un an din epitimia hotărâtă de către Părinţi pentru greşeala lui. Aşişderea, dacă ar făgădui reţinerea de la carne până la un timp, am socotit să-i reducem încă un an, iar dacă de la brânză şi de la ouă sau peşte, sau de la untdelemn s-ar reţine, să-i mai iertăm câte un an pentru fiecare... Iar dacă cineva după păcătuire s-a dedat vieţii de Dumnezeu iubitoare şi singuratice, am socotit că este bine să dobândească iertare încă şi mai scurtă..."[225].

[223] Dr. Nicodim Milas, **op. şi trad. cit.**, vol.II, partea a II-a, p.113.
[224]**Ibidem**, p.238.
[225]**Ibidem**, p.209-210.

O astfel de opinie nu este singuratică, ci ea este susţinută şi de alte prevederi canonice[226].

Nu este mai puţin adevărat că atunci când gravitatea păcatelor era foarte mare şi penitentul nu manifesta dorinţă de îndreptare, autoritatea bisericească, prin intermediul rânduielilor canonice, a luat atitudine tranşantă şi uneori cât se poate de severă. O adevărată "cheie a canoanelor"[227] este canonul 102 trulan. În acest canon cele două moduri de a aplica epitimiile în scaunul de mărturisire îşi găsesc exprimarea lor deplină. Pentru importanţa lui, în acest sens ,îl redăm aici în întregime:"Cei ce au primit de la Dumnezeu puterea de a lega şi dezlega, trebuie să ţină seama de calitatea păcatului şi de aplecarea spre întoarcere a celui ce a păcătuit şi astfel să dea bolii tratament potrivit, ca nu cumva aplicând (tratamentul) în chip disproporţionat pentru fiecare din cele două, să greşească în privinţa mântuirii celui bolnav. Căci boala păcatului nu este simplă, ci de multe feluri şi deosebită şi odrăsleşte multe vlăstare ale pierzaniei din care răul mult se revarsă şi se lăţeşte mai departe până când se opreşte prin puterea medicului. Drept aceea, cel ce dovedeşte pricepere medicală în privinţa sufletului, mai întâi trebuie să cerceteze dispoziţia celui ce a păcătuit, şi dacă (acela) înclină spre sănătate, dimpotrivă, (dacă) prin moravurile sale provoacă asupra-şi boala să supravegheze în ce chip se îngrijeşte el între timp de întoarcerea sa şi de nu se împotriveşte medicului şi de nu creşte rana sufletului prin întrebuinţarea doctoriilor puse asupra ei şi aşa să măsoare milostivirea după vrednicie. Căci toată grija lui Dumnezeu şi a celui ce i s-a încredinţat puterea pastorală este de a

[226]Canoanele: 12 - Sinodul I ecumenic; 16 - Sinodul IV ecumenic; 102 - trulan; 5 - Ancira; 74 - Sfântul Vasile cel Mare. Vezi şi Drd. Grigore Pătrulescu, **Epitimiile canonice şi ascetice în general**, în "Studii Teologice", XXXII (1980), nr. 3-6, p.535-550; Simion Radu, **Despre semnul ortodox al canonului în Taina Sfintei Pocăinţe**, în "Mitropolia Ardealului", VIII (1963), nr.3-4, p.395-397; Pr. Silviu Petre Pufulete, **Hotărâri privitoare la cult în canoanele apostolice**, în "Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LI (1975), nr.9-12, p.715.
[227]Prot. Nicodim Belea, **Funcţiunea soteriologică şi educativă a Tainei Spovedaniei**, în "Biserica Ortodoxă Română", C (1982), nr.5-6, p.489.

întoarce oaia cea rătăcită și de a tămădui pe cea rănită de șarpe, și nici spre prăpastia deznădejdii a o împinge, nici frânele a le slăbi spre renunțarea la viață și spre disprețuirea ei; ci la orice caz să stea într-un chip împotriva patimei,ori prin doctoriile cele mai amare, ori prin cele mai delicate și blânde să se nevoiască spre cicatrizarea ranei, cercetând rodurile pocăinței și îndreptând înțelepțește pe omul cel chemat către strălucirea cea de sus. Deci se cuvine nouă să le știm pe amândouă, și pe ale stricteței și pe ale obiceiului, și la cei ce nu primesc cele extreme, să urmăm felul cel predanisit, precum ne învață Sfântul Vasile"[228]. Singurul criteriu în prescrierea epitimiilor este "dispoziția celui ce a păcătuit". Aceasta determină pe duhovnic să le aplice pe cele ale "strictețeî" atunci când penitentul oscilează în hotărârea lui de a se îndrepta sau când conștiința păcătoșeniei nu este pe măsura păcatului săvârșit și tot ea este aceea care îl determină să le aplice pe cele ale "obiceiului" și ale "blândeții" atunci când dorința de îndreptare a penitentului este susținută de efort personal în acest sens.

Dincolo de toate, înțelepciunea duhovnicească întâlnită în canoane și în experiența Bisericii, trebuie să devină experiența și modul însuși de a lucra a celui căruia i s-a dat "puterea pastorală".

Aspectele legate de epitimie sunt multe și comportă nuanțe variate. Din acestă multitudine am ales doar câteva cu scopul de a scoate în evidență importanța acestei etape în cadrul Tainei Mărturisirii. Experiența oricărui duhovnic bun și dăruit slujirii sale poate aduce și alte nuanțări care să descopere dimensiuni noi ale rostului pe care canonul îl are în cadrul mărturisirii. Un lucru se cuvine a mai fi spus: Schimbările care au survenit în societatea noastră în ultimii ani au influențat și viața spirituală. Unele păcate săvârșite cu multă greutate până acum (avortul, perversiunile sexuale) și de teama sancțiunilor ce ar fi putut veni din partea

[228] Dr. Nicodim Milaș, **op.cit.**, vol.I, partea I, p.488. Despre ceea ce înseamnă iconomia în experiența Bisericii, vezi Victor - Emil Iliescu, **Pogorământul ca fapt duhovnicesc**, în "Mitropolia Banatului", XXVI (1976), nr. 1 - 4, p.214 - 219.

autorității civile, au ajuns astăzi un fel de "modă". În plus, ele au căpătat un cadru legal oficial. Singurul obstacol îl mai costituie conștiința și teama de Dumnezeu. Cu această nouă situație se confruntă preotul duhovnic. Dacă ea este nouă pentru el, pentru experiența atât de îndelungată a Bisericii, lucrurile stau altfel. Aceste probleme au confruntat Biserica și în alte perioade. De aceea, în aplicarea epitimiilor, preotul trebuie să revină iară și iară la experiența Bisericii ca la un izvor pururea curgător și dătător de înțelepciune.

Din cercetarea credincioșilor la mărturisire, s-a constatat că mare parte dintre ei nu realizează greutatea canonului opririi de la Sfânta Împărtășanie. Aceasta pentru că unii duhovnici i-au orientat adesea și i-au obișnuit cu epitimii care afectează partea materială a lor. Dacă păcatul depărtează de Dumnezeu, mărturisirea apropie de El. Mărturisirea se face din dorința de a redobândi comuniunea cu Dumnezeu, iar plinătatea acestei comuniuni o realizează credinciosul prin primirea Sfintei Împărtășanii. Oprirea de la Sfânta Împărtășanie este totodată oprirea de la comuniunea cu Dumnezeu pe care credinciosul și-o dorește. De aici rezultă greutatea și asprimea acestui canon. Înțelegerea corectă a acestui canon atât de neînțeles de către mulți dintre creștinii care se mărturisesc este de maximă actualitate.

Al doilea aspect caută să vină în sprijinul activității pastorale și misionare a preotului. S-a constatat, cel puțin în anumite zone ale țării, că libertatea de manifestare religioasă nu a umplut bisericile, ci le-a golit. Scaunul spovedaniei le poate umple din nou. În acestă misiune trebuie angajați credincioșii care vin să se mărturisească. Soția trebuie povățuită să-și aducă la biserică și la spovedanie sotul și copiii, copiii să-și aducă frații, rudele, colegii de aceeași vârstă sau de vârste apropiate. Credincioșii, deci, trebuie orientați spre slujire și misiune. La aceasta, îndeamnă și Scriptura: "dacă vreunul va rătăci de la adevăr și-l va întoarce cineva, să știe că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui își va mântui sufletul din moarte și va acoperi mulțime de păcate" (Iacob 5,19-20).

f) Persoana duhovnicului în administrarea Tainei Mărturisirii
Considerații generale

"Πνευματικός πατὴρ este, înainte de toate, cel ce s-a născut el însuși din Duh"[229]. Denumirea de ***duhovnic*** pe care spiritualitatea ortodoxă o atribuie preotului care a primit îngăduința de a săvârși Taina Mărturisirii comportă sensuri profunde. Ea presupune o stare harică deosebită, stare pe care preotul o dobândește odată cu experiența adăugată râvnei sale în slujirea preoțească. Faptul că vechile rânduieli ale Bisericii prevedeau ca duhovnicia să se dea la vârste mai înaintate este o dovadă în acest sens. Nu încape nici o îndoială că duhovnicul este omul Duhului, persoana prin care lucrează Duhul lui Dumnezeu, însă lucrează asupra celorlalți atâta vreme cât mai întâi este viu și lucrător în viața lui.

El devine om duhovnicesc printr-o muncă asiduă, prin efort continuu și prin modelarea propriei persoane în lumina poruncilor lui Dumnezeu, care sunt "sfinte și sfințitoare".

Dacă puterea de a săvârși Taina Mărturisirii o primește preotul prin însuși actul hirotoniei, îngăduința de a exercita această putere se dă prin hirotesia în duhovnic. Aceasta nu este o simplă îngăduință sau o simplă **dezlegare** din partea arhiereului, ci mai mult decât atât. Întrucât ea se dă printr-o rânduială liturgică, crează și o stare harică deosebită. Această stare harică, pe de o parte îl ajută pe preot în lucrarea sa în cadrul spovedaniei. "Prin hirotesie, duhovnicul primește duhul priceperii, ca să-și chiverniséască cu vrednicie îndeletnicirea sa și să mântuiască cu înțelepciune sufletele păcătoșilor, așa cum prin punerea mâinilor lui Moise, a primit Isus Navi duhul chibzuinței" (Deuteronom 34,9)[230]. Pe de altă parte i se dă o identitate proprie preotului respectiv între ceilalți preoți. El

[229] Paul Evdokimov, **op.cit.**, p.313.
[230] Sfântul Nicodim Aghioritul, **op.cit.**, p.37-38.

devine **preot duhovnic**. Această realitate și distincție în același timp apare și în rugăciunea de dezlegare: "iar eu nevrednicul **preot și duhovnic**, cu puterea ce-mi este dată...".

Instituția duhovniciei de-a lungul istoriei

Instituția duhovniciei a avut o sferă mult mai largă în trecutul Bisericii. Sintagma **părinte duhovnicesc** apare în Sfânta Scriptură ca temei al noilor relații ce s-au statornicit, prin Hristos, între om și Dumnezeu. Hristos Mântuitorul ne așează în raport de filiație față de Dumnezeu Tatăl, fapt ce reiese cu claritate din rugăciunea "Tatăl nostru" (Matei 6,9) sau altfel spus, începând cu Hristos, relația stăpân - rob face loc misterului tată - fiu[231].

Paternitatea și filiația spirituală nu rămân numai în relația om - Dumnezeu, ci încă de la început s-a extins și în cadrul relației dintre apostoli și ucenicii lor și credincioșii acelor timpuri. Cel renăscut în Hristos prin botez devenea fiu, iar cel prin care se săvârșea lucrarea devenea părinte:

"Căci de ați avea zeci de mii de învățători în Hristos, totuși nu aveți mulți părinți. Căci eu v-am născut prin Evanghelie în Hristos" (I Corinteni 4,15). Pe temeiul celor arătate, antichitatea creștină a dat duhovnicului numele de "părinte"[232]. De la început, părintele duhovnicesc sau duhovnicul, apare în relație cu Taina Mărturisirii, însă paralel cu viața monahală au apărut părinții duhovnicești, acei "avva", "stareți" sau "bătrâni". Aceștia, adesea nehirotoniți, erau îndrumători de conștiințe, sfătuitori, îngrijindu-se de modelarea sufletească și de creșterea duhovnicească a ucenicilor din mănăstire

[231] Pr. Dumitru Moca, **Instituția duhovniciei în tradiția răsăriteană**, în "Mitropolia Banatului", XXXVIII (1988), nr. 4, p.39.
[232] **Ibidem**, p.41.

sau din afara ei. Starea lor profund duhovnicească "transmite ca odinioară Ilie lui Elisei, Duhul ucenicilor săi"[233].

Deși această îndrumare nu avea și putere sacramentală, Biserica a admis această stare de lucruri. "Această derogare se explică prin starea monastică, o stare de pocăință absolută: stăpâni pe această artă, starețiipot să-i ajute pe alții"[234].

Deși cele două moduri de exercitare a paternității duhovnicești au coexistat în viața Bisericii, funcțiile lor nu s-au confundat niciodată. Mai mult decât atât, când împrejurările au cerut-o, Biserica a făcut deosebire clară între slujba de sfătuitor și puterea de dezlegare și a reafirmat tradiția potrivit căreia episcopii și preoții sunt împuterniciți cu slujirea mărturisirii și a iertării păcatelor[235].

Având în vedere cele de mai sus, duhovnicia apare ca o noțiune complexă și se manifestă pe două direcții: una **sacramental-liturgică** legată nemijlocit de administrarea Tainei Spovedaniei și alta, **pedagogico-pastorală** care are în vedere viața duhovnicească în general.

Pe baza Revelației, a conștiinței Bisericii și a experienței ei, "iconomul" pocăinței este episcopul. El ascultă mărturisirile celor ce păcătuiesc și le dă dezlegarea. Odată cu înmulțirea comunităților creștine, episcopul trece sarcina slujbei mărturisirii și a iconomiei pocăinței asupra preoților[236]. Potrivit rânduielii, episcopul, ca unul care are deplinătatea puterii harice, are calitatea și puterea de a excomunica, dar și de a reprimi în comuniune. El făcea aceasta în mod regulat atunci când adunarea euharistică din fiecare comunitate era prezidată de un episcop. Dezlegarea pentru împărtășirea de la masa euharistică o are numai cel ce prezidează adunarea euharistică. Atunci când comunitățile creștine s-au înmulțit, preotul a primit delegația de a prezida adunarea euharistică și odată cu

[233]Paul Evdokimov, **op.cit.**, p.314.

[234] **Ibidem**.

[235] **Ibidem**. Pentru deosebirea dintre preotul duhovnic și cel care nu a primit duhovnicia, vezi și Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, **op.cit.**, p.179-183.

[236]Paul Evdokimov, **op.cit.**, p.213.

aceasta și îngăduința de a lega și dezlega pe cei ce vin la mărturisire și care, până atunci, erau legați sau dezlegați de păcate numai de către episcop.

Pregătirea și calitățile necesare duhovnicului

Revenim asupra unui citat din Tratatul **Despre Preoție**, în care Sfântul Ioan Gură de Aur spune: "Prin preoți se săvârșește și Sfânta Jertfă și alte slujbe, întru nimic mai prejos de Sfânta Jertfă și în ce privește vrednicia preoțească și în ce privește mântuirea noastră. Oameni care trăiesc pe pământ au primit îngăduința să administreze cele cerești și au o putere pe care Dumnezeu n-a dat-o nici îngerilor, nici arhanghelilor. Nu s-a spus îngerilor, ci oamenilor: "Orice veți lega pe pământ...". Au și stăpânitorii pământului puterea de a lega, dar leagă numai trupurile. Puterea de a lega a preoților, însă leagă sufletele și străbate cerul; Dumnezeu întărește sus în ceruri cele făcute de preoți jos pe pământ; Stăpânul întărește hotărârea dată de robi. Ce oare altceva a dat Dumnezeu preoților decât toată puterea cerească?... Domnul a spus iarăși: "Tatăl a dat toată judecata Fiului". Văd însă că toată această putere a fost încredințată de Fiul preoților. Au fost înălțați la slujirea aceasta atât de mare, ca și cum ar fi depășit firea omenească, ca și cum ar fi scăpat de toate patimile omenești"[237]. Această viziune a Sfântului Părinte, asupra puterii dată de Hristos preoților, de a lega și a dezlega păcatele, impune celor din urmă o pregătire adecvată și calități pe măsura chemării ce li s-a făcut.

Referindu-ne la prima parte a problemei, aceea care vizează pregătirea, constatăm că pregătirea teologică, cultura generală și formarea duhovnicească sunt condiții impuse oricărui slujitor al altarului. Dar există pe lângă aceasta și o pregătire specială care ține de latura sacramentală a slujirii preoțești. Dacă se cere ca preotul să fie un bun rugător, înțelegând prin aceasta că trebuie să-și formeze și să posede o predispoziție permanentă pentru rugăciune, dacă se

[237]. Sfântul Ioan Gura de Aur, **Tratatul...**, **trad. cit.**, p.59-60.

cere ca el să fie un conștiincios săvârșitor al slujbelor sfinte, așa cum prevede rânduiala, dacă se cere ca el să fie un bun predicator, un bun sfătuitor, să degaje bunăcuviință și sfințenie[238], în cazul săvârșirii Tainelor, și în mod deosebit a două dintre ele, Mărturisirea și Euharistia, se cere ceva mai mult. Și aceasta pentru că la săvârșirea Euharistiei, preotul se află în fața Trupului și Sângelui real al lui Hristos și lucrază cu aceste elemente. Pregătirea pentru săvârșirea acestui act se impune de la sine și nu necesită comentarii sau adaosuri.

În cazul Mărturisirii, preotul operează asupra sufletelor celor încredințați spre mântuire, iar acesta nu este un lucru ușor și la îndemâna oricui. Dacă ținem cont și de faptul că Sfântul Ioan Gură de Aur acordă aceeași importanță slujirii Mărturisirii ca și slujirii Sfintei Jertfe, se înțelege de la sine că aceeași atenție se cuvine să se dea și pregătirii pentru săvârșirea Tainei Mărturisirii, ca și pentru săvârșirea Euharistiei. Referitor la aceasta putem vorbi de o pregătire **îndepărtată** și alta **apropiată** săvârșirii Spovedaniei.

Pregătirea **îndepărtată** presupune o multitudine de aspecte, dintre care încercăm să prezentă câteva. Mai întâi lucrarea care se săvârșește în scaunul mărturisirii **poartă o adâncă pecete a prezenței harului**. Dar acest har nu se dobândește oricum, ci prin neîncetate osteneli duhovnicești care dovedesc deschiderea spre har și dorința de a-l primi. Fără acest har, roadele lucrării în scaunul mărturisirii întârzie să apară[239].

Harului i se adaugă **experiența și cunoașterea**. Preotul trebuie să fie un bun pedagog cu putere de pătrundere și cunoaștere a oamenilor ce vin către dânsul, iar acestea trebuie îngemănate cu o experiență bogată câștigată în anii grei și lungi, căci spovedania te învață ea despre ea însăși. Fiecare penitent constituie oarecum un fel de material didactic și astfel ai în față atâtea obiecte de

[238] Pr. Prof. Dr. Al. Moisiu, **Pregătirea preotului pentru slujbe, ierugii**, în "Îndrumător Bisericesc", Alba Iulia,1980, p.76-78.

[239] Firmilian, Mitropolitul Olteniei, **Duhovnicul**, în "Mitropolia Olteniei", VIII (1956), nr. 1-3, p.4.

învățământ câți penitenți ai[240]. Aceasta nu înseamnă că are îngăduința ca, lipsit de experiență și puterea de pătrundere să înceapă mai rău și apoi să se perfecționeze sau că are voie să greșească și din greșeli să tragă învățăminte.

Cunoașterea și experiența se adâncesc, capătă profunzime și consistență, dar ele nu pot lipsi la începutul drumului. Corăbierul nu iese în largul mării dacă nu cunoaște meșteșugul conducerii, în speranța că va învăța sau că marea însăși îl va învăța cum să o traverseze. El își poate adapta doar meșteșugul conducerii la drumul pe care îl are de parcurs.

Acestea toate își găsesc împlinirea lor **când sunt dublate de o serie de alese calități necesare preotului duhovnic**. Cu ele preotul se naște sau le dobândește. Și într-un caz, și în celălalt ele trebuie cultivate. Între acestea pot fi enumerate: **sfințenia vieții, moralitate exemplară**[241], **știință și cultură**. Preotul trebuie să posede un orizont larg de cunoaștere.

Spovedania îl pune pe preot în contact cu credincioșii ce provin din sfere și domenii de activitate foarte largi și variate. Biserica nu are o viață și formă de manifestare închise în sine. Ea nu lucrează numai spre mântuirea celor care îi păsesc pragul, ci spre mântuirea tuturor categoriilor sociale, inclusiv a celor care datorită mediului în care lucrează, gradului de cultură, de pregătire, datorită posibilităților materiale reduse, sunt plasați la extremitățile corpului. Pentru a pătrunde în mediul lor și a-i înțelege, pentru a putea să-i ridice la lumina mântuitoare, el trebuie să le cunoască modul de viață, de gândire, să le cunoască preocupările intelectuale, pregătirea profesională și conținutul acesteia etc. Or, toate acestea presupun multă știință și o vastă cultură. Scriptura spune că "orb pe orb nu poate să călăuzească" (Matei 15, 14). În scaunul mărturisirii se pune în valoare în mod deosebit latura învățătorească, a slujirii preoțești. "Lucrarea aceasta grea și complicată nu poate fi

[240] Prot. Nicodim Belea, **op.cit.**, p.480 și 484.

[241] Pr. Prof. Spiridon Cândea, **op.cit.**, p.317-319.

îndeplinită în condiții pe deplin satisfăcătoare decât de duhovnicul acela care stăpânește, care posedă cunoștințele veacului său"[242].

O problemă importantă este aceea a necesității cunoașterii mijloacelor de lucru psihanalitice și psihoterapeutice și a efectelor acestora față de Taina Mărturisirii. Aceasta este o temă de actualitate întrucât există mulți oameni și în special tineri care preferă un psihiatru în locul unui duhovnic.

Cunoștințele în acest domeniu îi pot descoperi preotului duhovnic interferențele acestora cu Mărturisirea[243], dar și superioritatea celei din urmă față de cele dintâi. Psihoterapia arată necesitatea unui confesor, descătușează, dar nu reface, nu reînnoiește, pentru că atât confesorul, în speță medicul, cât și metoda în sine sunt lipsite de suportul haric. Dacă psihoterapia reorientează comportamentul în aceleași limite de manifestare,

[242] **Ibidem**, p.318; pe larg despre aceasta vezi Karl R. Stolz, **The Church and Psychotherapy**, New York, Neshville, 1943, p. 230-296.

[243] Sigmund Freud, **Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză și psihopatologia vieții umane**, trad., studiu introductiv și note de Dr. Leonard Gavriliu, București, 1980, p.63; W.L.Horthbridge, **Psychology and Pastoral practice**, London, 1938, p.168-170. Între elementele și modalitățile comune de lucru în care duhovnicul și psihoterapeutul se întâlnesc pot fi enumerate: ascultarea cu atenție și răbdare a destăinuirilor făcute de pacient sau de penitent, păstrarea secretului celor destăinuite etc; Vezi și: Gote Bergsten,**Pastoral psychology. A study in the care of souls**, London, 1951, p.78-98; Klemens Richter, **Was die sacramentalen Zeichen bedenten. Zu Fragen aur der Geneinde von beaute**,Verlag Herder, 1988, trad.în engleză de Linda M. Maloney, **The Meaning of Sacramental Symbols. Answers to Today's Questions**, Collegeville, Minnesota,1990, p.101-103. William A.Barry, S. J., **Reconciliation and Therapy**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", p.1039-1042. Edward Collins Vacek, **Confidentiality**,în "The New...", p.247-252. Un alt element comun celor două domenii, recomandat de studiile de specialitate, este empatia - vezi John Foskett, **Meaning in madnes, the pastor and the mentally ill**, London, ed.II, 1987, p.110-111; Alte studii recomandă atât duhovnicului, cât și psihoterapeutului atitudine de simpatie și prietenie: Paul E. Johnson, **Psychology and Pastoral Care**, New York, Nashville, 1953, p.112-113. Ultimul dintre autori recomandă și examenul de conștiință - **Ibidem**, p.265-266.

Mărturisirea îl plasează pe penitent din ordinea naturală în ordinea supranaturală, în ordinea harului.

Un element deosebit de important, care ține atât de pregătirea îndepărtată pentru săvârșirea Tainei Mărturisirii, dar și de cea apropiată, este credința tare în lucrarea tainei. În rugăciunea de dezlegare se spune: "...iar eu nevrednicul preot și duhovnic, **cu puterea ce-mi este dată**, te iert și te dezleg..."[244]. Iertarea este expresia uneia dintre prerogativele supreme ale unui împărat, și anume mila. Cu cât se apropie mai mult de înțelegerea tainei lui Dumnezeu ca Împărat milostiv și iertător, omul realizează și descoperă propria demnitate[245]. Dacă penitentul trebuie să creadă că în momentul rostirii formulei de dezlegare este iertat și împăcat cu Dumnezeu, cu atât mai mult trebuie să creadă preotul că în momentul rostirii ei, iertarea de la Dumnezeu se revarsă prin el peste penitent. Credincioșii simt această putere în preot și cred în ea. Ei vin la mărturisire nu numai dintr-o necesitate psihologică, nu numai pentru a scăpa de coșmarul conștiintei și a se împăca cu Dumnezeu, ci și din convingerea că iertarea și mila lui Dumnezeu vin prin preotul duhovnic, prin puterea dată lui. Și dacă credincioșii cred în această putere, cred în ea și o simt, înseamnă că ea există, fapt pentru care, mai mult decât alții, trebuie să o simtă și să creadă în ea cel ce o posedă, preotul duhovnic. Puterea dată preotului este o putere nepământească și în fața ei se cutremură și preotul și penitentul[246].

Pregătirea **apropiată** are în vedere o "pravilă", o rânduială pe care preotul duhovnic trebuie să o respecte de fiecare dată când are de oficiat Taina Mărturisirii. Referindu-se la persoana duhovnicului, Sfântul Vasile cel Mare spune: "Se numește duhovnic

[244] **Molitfelnic**, p.59.

[245] Vladimir Lossky, **In the Image and Likeness of God**, New York, St. Vladimir's Seminary Press, 1974, p.227.

[246] Pr.Prof.Ene Braniște, **Sfaturi și îndemnuri pentru duhovnici în vechile cărți românești de învățătură pentru preoți**, în "Mitropolia Olteniei", VIII (1956), nr.10-12, p.623.

acela care nu mai trăiește după trup, ci este purtat de Duhul lui Dumnezeu, fiind fiu al lui Dumnezeu și făcându-se asemenea chipului Fiului lui Dumnezeu"[247]. Trăirea după duh este condiționată de purificarea de patimi, de înnoirea permanentă a omului lăuntric. Această înnoire, purificare și înduhovnicire, preotul nu o începe de la credinciosi spre sine, ci invers.

Mai întâi, preotul trebuie să fie conștient că judecata pe care o face în scaunul mărturisirii, în numele și cu puterea lui Hristos, asupra penitentului, este imaginea judecății din urmă și urmărește în ultimă instanță ferirea acestuia de osânda acelei judecăți, dar tot așa preotul trebuie să fie conștient că judecata nu-l va ocoli nici pe el, căci "Domnul va face... și judecata judecătorilor rânduiți de El"[248]. Cu acest gând el se îndreaptă spre scaunul mărturisirii.

În al doilea rând, dar în strânsă legătură cu cele de mai sus, înainte de a oficia Taina Mărturisirii, se impune ca preotul mai întâi să se mărturisească[249]. El este un permanent luptător împotriva păcatului nu doar prin cuvânt, ci și prin faptă, nu doar împotriva păcatului prezent în enoriașii săi, ci și împotriva păcatului care și pe el îl încearcă.Un cuvânt despre pocăință care se adresează doar credincioșilor, care nu angajează și persoana preotului, rămâne fără ecou. Preotul duhovnic este fereastra prin care credincioșii în scaunul de mărturisire privesc spre Hristos, el este fereastra prin

[247] Sfântul Vasile cel Mare, **Despre Sfântul Duh**, XXV, la Pr. Conf. Ilie Moldovan, **Preotul duhovnic și darul iertării păcatelor**, în "Ortodoxia", XXXIV (1982), nr.4, p.584.

[248] Pr. Conf. Ilie Moldovan, **op.cit.**, p.585. Preotul duhovnic ne apare ca judecător, părinte, păstor și doctor - vezi William A.Clebsch and Charles R. Jackle, **Pastoral care in historical perspective**, New York,1975, p.57-59, 97-99; Tertulian, **Treaties on Penance**, trad. engleză de William Le Saint, Westminster, 1959, p.21-22; **The Didascalia Apostolorum**, trad. engleză de Margaret Dunlop Gibson, în "Horae Semiticae" II, London,1903, p.28-29, 32-36, 41-42, 4-57; T.Ortolan, **Confession.Questions morales et pratique**, în "Dictionnaire de Théologie Catolique",tome troisieme, premiere partie, col.942-960.

[249] Despre aceasta, a se vedea Teofil, Episcopul Romanului, **Spovedania clericilor**, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", XXXI (1955), nr.10-11, p.698-702.

care lumina harică de la Hristos, care de față "stă nevăzut" se revarsă peste penitent. Dacă preotul nu este curat sufletește, curățit de păcate prin spovedanie, dacă este robit de patimi nu mai poate fi fereastra ce se deschide ca penitentul pocăit să aibă acces la comuniunea cu Hristos, ci este zid despărțitor între penitent și Hristos. În vechile cărți de învățătură pentru preoți, aceștia erau povățuiți astfel: "Drept aceasta, fiul meu, mai întâi te apucă însuți de sine: pocăiește-te singur și să se apropie mai întâi de tine împărăția cerurilor... Grăbește către părintele sufletesc, pică înaintea lui, mărturisește-i toate ascunsurile sufletului tău, curățește-l, gustă mai întâi toată dulceata milostivirii și a împăcării cu răscumpărătorul; smerește în post sufletul tău și atunci numai vei putea fără primejdie și cu folos a vindeca neputințele altora. Deci temelia păstoreștei tale îndatoriri întru fapta mărturisirei să fie pocăința ta însuți"[250].

În al treilea rînd merită să fie reținut efectul psihologic pe care îl are spovedania preotului asupra penitentului și spovedania penitentului asupra preotului.Când preotul este mărturisit și credincioșii care vin la el știu acest lucru, cuvântul de învățătură pe care îl adresează penitentului în timpul mărturisirii are pentru acesta din urmă putere de lege. Mai adăugăm și faptul că dacă efectele tainelor nu sunt atinse de vrednicia săvârșitorului, pe plan moral, pastoral și psihologic, ele se resimt profund în funcție de vrednicia sau nevrednicia preotului[251].

Cât privește efectul psihologic pe care îl are mărturisirea credinciosului asupra preotului, acesta este foarte important. Preotul deprins să se mărturisească va înțelege stările prin care trece penitentul înainte și în timpul mărturisirii, pentru că pe acestea le-a trăit el mai întâi. În aceleași îndrumări vechi, dar actuale prin conținutul lor, se spune: "Din cunoașterea inimei tale învață-te de a ghici și a cunoaște inimile poporănilor tăi"[252].

[250] Al. Sturdza, **Epistoli sau scrisori despre datoriile sfintei dregătorii preoțești**, trad. rom. de Arhim. Filaret Scriban, Iași,1843, **vol I, p.110.**

[251] Pr. Prof. Ioan G.Coman, **op.cit.**, p.200.

[252] Al. Sturdza, **op.și vol.cit.**, p.112.

Duhovnicul, pregătitor al penitentului pentru mărturisire

Mărturisirea ca Taină se justifică în viața Bisericii numai dacă se aplică pe tărâm practic. Simpla teoretizare pe marginea acestui subiect nu poate înnoi viața credincioșilor ei sau viața Bisericii în general. Vrem să spunem că, existența acestei taine se justifică numai în cazul în care creștinii se mărturisesc. În cuvintele de instituire (Ioan 20,22-23) se cuprinde nu numai puterea dată Apostolilor de a lega și dezlega păcatele, ci și obligația creștinilor de a se mărturisi[253]. În zilele noastre, însă, unii credincioși păsesc rar pragul bisericii, și extrem de rar se îndreaptă spre scaunul mărturisirii. Pentru a se sustrage de la acest act invocă o mulțime de scuze și pretexte[254]. În astfel de situații, o pregătire a credincioșilor pentru mărturisire este mai mult decât necesară. Aceasta poate fi făcută credincioșilor în grup, deci o pregătire **colectivă**, dar și fiecăruia în parte, pregătire **individuală**.

În pregătirea **colectivă**, preotul se folosește mai ales de cuvânt. Acesta are putere să schimbe cursul vieții, să înnoiască modul de gândire și de manifestare. El "mișcă inima" (Fapte 2) și îi schimbă pe oameni. Aceasta pentru că el, cuvântul, poartă în sine luminile harului, întrucât izvorul lui este Însuși Hristos, Cuvântul Tatălui.

Serviciile religioase săvârșite în parohie sunt un bun prilej pentru pregătirea credincioșilor în vederea mărturisirii, dar locul cel mai indicat pentru aceasta este amvonul. Prin activitatea omiletică se urmărește conștientizarea păcatului și a stării de păcătoșenie,"fără de care spovedania nu poate avea un sens clar pentru viața sufletească a creștinului și nu poate prezenta o necesitate... Când preotul va fi făcut să pătrundă adânc în conștiințe toată istoria păcatului..., când va fi ajuns să determine ură împotriva păcatului, atunci el a reușit să realizeze și pentru chestiunea spovedaniei un

[253] Pr. Prof. Dr. Alexandru Moisiu, **Despre spovedanie**, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", XVI(1971), nr. 3-4, p. 287.
[254] **Ibidem**, p.285.

serviciu mai mult decât indirect"[255]. Dacă omul este conștient de gravitatea păcatului, mărturisirea este o urmare firească. În sprijinul acțiunii de conștientizare a păcatului desfășurată de preot vin o serie de texte evanghelice duminicale care sugerează teme cu referire la păcat, pocăință, iertare etc., sau perioade din cursul anului bisericesc în care cântările și citirile de la strană au un profund caracter penitențial. Este suficient să reamintim aici, rugăciunea cântată: "Ușile pocăinței...", specifică perioadei Triodului. Înmormântarea unui creștin nemărturisit și neîmpărtășit, păcatele mari săvârșite de unii enoriași și cunoscute de toți enoriașii parohiei, calamitățile naturale, sunt tot atâtea ocazii care inspiră pe preot să-și îndemne credincioșii la pocăință. Tot în cadrul acestei etape pregătitoare preotul trebuie să-și deprindă credincioșii cu examenul de conștiință[256].

Pregătirea **individuală**, pe lângă cea colectivă, care are un caracter general, are specificul ei în aceea că în cadrul ei preotul simte mai bine zvâcnirile sufletești ale penitentului, frământările, suspinurile, mustrările cugetului, dorința de îndreptare, sau la alții, pasivitatea și împietrirea inimii.

Pregătirea individuală se poate realiza cu ocazia vizitelor pe care preotul le poate face la invitația credincioșilor sau în cadrul vizitelor pastorale pe care singur și le programează. El își poate înmulți contactele cu credincioșii prin vizite la domiciliu, lunare, trimestriale, în funcție de numărul credincioșilor din parohie. Cu ocazia acestor vizite, preotul își poate întocmi evidențe cu fiecare familie, care pot conține referiri la ocupația fiecărui enoriaș, la starea materială și morală, la problemele care-i preocupă etc. Primele vizite de acest fel vor fi privite cu o anumită rezervă de unii dintre credincioși, dar cu timpul vor înțelege că dacă ei nu reușesc totdeauna să-și facă timp pentru o discuție cu preotul, își face preotul timp pentru aceasta. Tot cu ocazia acestor vizite, preotul poate instrui pe credincioși în tainele mărturisirii. De asemenea, ei

[255] Pr. Petre Vintilescu, **op. cit.**, p. 44-45; Pr.Prof. Ene Branișteș, **op. cit.**, p.625.
[256] **Ibidem**, p. 47.

trebuie povățuiți și instruiți asupra necesității mărturisirii nu numai la soroacele rânduite de biserică, ci și în momente de răscruce ale vieții: examene importante, căsătorie, călătorii etc. În toate împrejurările, este necesară o pregătire atentă a credinciosului, care se poate desfășura în etape. O primă etapă se poate constitui într-o invitație adresată persoanei respective pentru una sau mai multe discuții pregătitoare în care preotul poate să depisteze boala "pacientului" și gradul ei. Adesea, mărturisirea a fost numită o " chirurgie spirituală". Când chirurgul are de operat, el trebuie mai întâi să-și cunoască pacientul, de aceea îl cercetează, după care urmează o perioadă de pregătire timp în care îi poate administra și un tratament adecvat și abia în cele din urmă îl operează. O lucrare asemănătoare desfășoară preotul duhovnic. Până la următoarea discuție, "pacientul" duhovnicului este îndemnat la rugăciune și examen de conștiință. "Cercetându-și conștiința, penitentul coboară în adâncul inimii, stă de vorbă cu sine însuși"[257]. În acest interval de timp, și preotul duhovnic se pregătește. Medicul se concentrează asupra cazului său, se documentează, își pregătește instrumentele de lucru. Preotul are și el instrumentele sale de lucru: rugăciunea pentru sine și pentru penitent, astfel instaurându-se între ei o stare harică și o intimă legătură sufletească.

Prin rugăciune, între cei doi, duhovnic și penitent, se interpune Hristos, Cel care va fi prezent și în timpul mărturisirii "în chip nevăzut". Totodată, duhovnicul se documentează pregătindu-și

[257] Doctorand Nicolae Stoleru, **Rolul pocăinței pentru promovarea moralității credinciosului**, în "Studii teologice", XXV (1973), nr.1-2, p. 62; vezi și: Pr. Prof. Spiridon Cândea, **Taina Sfintei Mărturisiri privită din punct de vedere pastoral și metodologic**, în "Mitropolia Banatului", XVI(1966), nr. 4-6, p.233; Idem, **Examenul de conștiință - element important în pregătirea penitentului pentru mărturisire**, în "Mitropolia Banatului", XII(1962), nr.9-12, p.714; Pr. Prof. Constantin Galeriu, **op. cit.**, p.675,677,680; Alexander Elchaninov, **The Diary of a Russian Priest**, trad. engleză de Helen Iswolsky, ediție pregătită de Kallistos Timothy Ware, editura Faber and Faber, London, 1967, p.211 și următoarele; Thomas N. Tentler, **Sin and Confession on the Eve of the Reformation**, Princenton, New Jersey, 1977, p.101-103.

argumente, sfaturi și învățături adecvate bolii penitentului, lucrare ușurată și de discuțiile purtate cu acela în prealabil[258].

Sintetizând, putem spune că: "...duhovnicul trebuie să dovedească prin permanenta lui disponibilitate, prin puterea lui de trezire a duhului de comuniune, că e omul rânduit de Dumnezeu semenilor săi ca cel ce totdeauna poate da o împlinire voinței de comuniune a celor ce vin la el cu acest gând, sau o poate naște în cei ce vin de formă. El trebuie să fie focul la care se pot încălzi cei ce vin cu această dorință și care poate dezmorți pe cei ce nici nu bănuiesc că ar găsi o asemenea căldură la el"[259].

Duhovnicul și penitentul în scaunul mărturisirii

Studiile referitoare la Taina Mărturisirii au, în marea lor majoritate, în centrul atenției pe cel ce se mărturisește, conținutul mărturisirii lui, treptele mărturisirii, canonul sau epitimia etc. Mai puțin s-a accentuat dispoziția pe care trebuie să o aibă preotul în scaunul mărturisirii. Mărturisirea este o nastere duhovnicească marcată de durerile provocate de părerea de rău pentru păcatele săvârșite. Aceste dureri ale unei noi nașteri le simte și le suportă deopotrivă și preotul. Prezența preotului este o prezență activă, el se interiorizează penitentului, coboară în adâncurile de taină ale

[258] Referitor la aceasta, Sfântul Ioan Gură de Aur spune:"...bolile oilor le cunoaștem ușor... Și nu-i puțin lucru acesta pentru îndepărtarea pricinilor ce le supără. Când oile nu vor să primească de bună voie leacurile, păstorii pot să le silească... cu bolile sufletești ale oamenilor, lucrurile nu stau tot așa. Mai întâi nu le poți vedea ușor... Ce doctorie să dea bolii, când nu știe felul ei, iar de cele mai multe ori nici nu poate bănui că este bolnav? Iar dacă ajunge să cunoască boala, atunci greutatea este și mai mare, că preotul nu are atâta putere pentru vindecarea oamenilor, câtă putere are păstorul pentru vindecarea oilor. Și aici, trebuie să lege, să oprească de la mâncare, să ardă, să taie. Dar nu stă în puterea preotului ca bolnavul să primească leacurile, ci în puterea celui bolnav", **op. și trad. cit.**, p.44-45.

[259] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, **Mărturisirea, mijloc...**, p.173.

acestuia și odată cu el coboară și Hristos: "Duhovnicul trebuie să pătrundă în viul celui ce se mărturisește, ca mărturisirea aceluia să țâșnească de acolo. Trebuie să coboare prin cuvântul lui, cu dragostea lui până la acel viu. Dar la viul cuiva nu se poate pătrunde decât prin viul propriu. Cel ce se mărturisește trebuie să simtă el că mărturisirea atinge viul din duhovnic, făcându-l să vibreze frățește. În mărturisire trebuie, deci, să se întâlnească oameni adevărați, adică prin viul din ei. Numai prin aceasta devin una, se deschid unul altuia prin sensibilitate. Altfel rămân două coji care se ating una pe alta[260]. Duhovnicul trebuie să aibă **darul și priceperea de a pătrunde în tainele cele mai ascunse ale inimilor fiilor săi sufletești**, pentru a putea converti conștiințe și voințe. Duhovnicul nu face un **transplant** de voință și conștiință, înlocuind conștiința și voința fiilor săi duhovnicești cu voința și conștiința lui, ci le modelează pe ale acelora după voința lui Dumnezeu. Pătrunzând în adâncuri, duhovnicul eliberează, descătușează. "**Singura rațiune de a fi** (a relației duhovnic - fiu duhovnicesc n.n.) **este aceea de a converti sclavia în libertatea de care se bucură copiii lui Dumnezeu**"[261]. În această coborâre se cere din partea duhovnicului multă prudență, sau cu un termen consacrat, mult tact pastoral[262]. Duhovnicul trebuie să pătrundă în sufletul penitentului atât cât a pătruns păcatul și să aducă lumina acolo unde a pătruns întunericul, pacea în locul furtunii, bucuria în locul întristării, nădejdea în locul deznădejdii și starea de fiu a lui Dumnezeu în locul celei de rob al păcatului.

Mărturisirea constă dintr-un dialog între duhovnic și penitent, dialog ce debutează cu întrebări care-l ajută pe duhovnic la

[260] **Ibidem**, p.175.

[261] Paul Evdochimov, **Iubirea nebună a lui Dumnezeu**, traducere de Teodor Baconsky, Editura Anastasia, p.91. Vezi și Pr.Asist. Viorel Sava, **Duhovnicul - părinte pentru fiii săi duhovnicești**, în "Candela Moldovei", III (1994), n.11-12, p.4.

[262] Despre această problemă, la Prot. Dr. Marcu Bănescu, **Simțul pastoral și bun - simțul duhovnicului**, în "Mitropolia Banatului", XXXI (1981), nr. 1-3, p.102.

conturarea personalității civile, religioase și morale a penitentului[263]. În cadrul acestui dialog, "mărturisirea apare ca o masă comună pentru duhovnic și penitent"[264] la care duhovnicul are o **altă mâncare** cum oarecând Iisus la fântâna lui Iacob în discuția cu femeia samarineancă. Aici la această "masă" duhovnicului i se cere multă răbdare pentru a putea ancora în veșnicie pe cel ce se mărturisește, pentru că ceea ce dezleagă preotul străbate cerurile și intră în **memoria veșniciei**. De aceea, el, duvonicul, trebuie "să asculte mărturisirea fiecărei persoane ca și cum ar fi ultima mărturisire a acestuia înainte de moarte"[265].

Una dintre întrebările pe care duhovnicul se cuvine să le adreseze celui ce se mărturisește vizează ultima mărturisire și împlinirea canonului rânduit. De ce aceasta? Într-una din rugăciunile Tainei Mărturisirii, între altele, întâlnim cuvintele: "...sau poruncile duhovnicilor nu le-au păzit". În scaunul mărturisirii, preotul lucrează cu puterea lui Hristos, cu "puterea ce-i este dată" și în numele lui Hristos. "Prin gura lui vorbește însuși Fiul lui Dumnezeu"[266].

Legătura harică slăbită prin păcat se reface în Taina Mărturisirii prin preotul duhovnic, dar, în același timp, și între duhovnic și penitent se realizează o legătură harică ce durează în

[263] Chestionare bogate pe tema mărturisirii, ca și modul de abordare a diferitelor categorii de credincioși a se vedea: **Molitfelnic**, p.59-66; Pr. Petre Vintilescu, **op. cit**, p.99-123; Pr. Prof. Ene Branițte, **Din înțelepciunea și experiența duhovnicilor de odinioară**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXVIII (1960), nr.1-2, p.142; Adrianne von Speyr, **Confession**, Einsiedeln, Switzerland, 1960, trad.engleză de Douglas W.Stott, San Francisco, 1985, p.95-121; Sister Magdalen, **Reflexion on children in the Orthodox Church today**, Essex, Angleterae,1988, p.42-45; Pr. Prof. Corneliu Sârbu,**Duhovnicul,cunoscător de suflete,în** "Mitropolia Olteniei", IX (1959), p.139 -148; Arhimandrit Nicodim Sachelarie, **Pravila bisericească**, ediția a doua,Valea Plopului,1996, p.187-188.

[264] Adrianne von Speyr, **op.cit.**, p. 92.

[265] Alexander Elchaninov, **op.cit.**, p.219.

[266] Pr. Prof. Ioan G. Coman, **Sfinții Părinți ca îndrumători ai duhovniciei**, în "Mitropolia Banatului", XVI (1966), nr.4-6, p.196.

timp atât cât duhovnicul continuă să fie preocupat de starea morală a ucenicilor, preocupare concretizată în rugăciune, sfaturi etc., dar și atâta vreme cât penitentul aplică în viața lui îndemnurile date de duhovnicul lui. Când fiii duhovnicești încetează de a mai păzi "poruncile duhovnicilor", legătura harică dintre părinte și fiu duhovnicesc slăbește și o dată cu aceasta și legătura dintre penitent și Hristos.

În această situație, creștinul se întoarce la păcatele pe care le-a mai săvârșit. Rânduiala dată de duhovnic are scopul de a ridica pe credincios din starea de păcat și a-l menține în starea de har. Ori, este de la sine înțeles că întoarcerea la aceleași păcate se explică nu numai prin obișnuința cu păcatele respective, ci și prin neîmplinirea rânduielilor date sau prin insuficienta lor împlinire.

Duhovnicul și fiul duhovnicesc după mărturisire

Odată cu sfârșitul mărturisirii și rostirea rugăciunii de dezlegare nu ia sfârșit și legătura duhovnicului cu penitentul, ci dimpotrivă acestă legătură care a luat ființă se continuă și se consolidează. Din acest moment preotul îi este părinte duhovnicesc ucenicului și are datoria de a-l crește duhovnicește, iar această creștere se realizează în timp. Începând cu momentul mărturisirii, penitentul, ucenicul, devine parte integrantă a vieții părintelui său sufletesc. Duhovnicul îl poartă cu sine și răspunde pentru el în fața lui Dumnezeu mai mult decât până la mărturisire. El poartă cu sine nu doar păcatele mărturisite, ca "martor" al mărturisirii, ci și omul înnoit prin mărturisire. Această purtare cu sine o realizează duhovnicul mai ales prin rugăciune. "Afară de rugăciunea cea de obște unul pentru altul, dator este părintele duhovnicesc și însuși în taină să se roage des lui Dumnezeu pentru fiii săi duhovnicești, ca să-i întărească Dumnezeu întru pocăință și să-i îngrădească cu darul

Său, ca să nu mai cază în păcate grele..."[267]. Rugăciunea duhovnicului pentru fiii săi duhovnicești precede și succede mărturisirea. Înainte de mărturisire duhovnicul încălzește inima și conștiința ucenicului prin rugăciunea ce o înalță pentru el și apoi îl ajută să rămână în comuniune cu Dumnezeu, după mărturisire, prin rugăciunea pe care o continuă pentru el.

Despre Sfântul Antonie cel Mare se spune că s-a rugat trei zile și trei nopți pentru un ucenic chinuit de diavoli, până ce diavolii s-au prăvălit în fața lui Dumnezeu, implorându-l să-l scoată pe sfânt din rugăciune pentru că nu mai puteau suporta flacările ce ieșeau din el, iar avva Iosif spune:"De vrei să fii desăvârșit, fă din tine o flacără"[268].

Sfaturile pe care duhovnicul le dă penitentului se adaugă pe măsură ce ucenicul crește duhovnicește. Pentru un alt fel de viață e necesar un alt fel de hrană. Mărturisirea îl eliberează pe cel ținut de păcat, face din robul păcatului fiul libertății, iar sfaturile care i se dau au rolul de a-l ține pe cel ce s-a mărturisit în această stare de libertate și implicit în comuniune cu Dumnezeu.

Există credincioși care, apăsați de povara unor păcate, îl caută pe preot pentru a se mărturisi, după aceea însă evită întâlnirile cu preotul datorită rușinii. Trebuie precizat faptul că **preotul nu păstrează imaginea celui ce a păcătuit, ci a celui ce s-a mărturisit și s-a îndreptat.** Față de aceștia duhovnicul trebuie să arate mai multă purtare de grijă, mai multă apropiere și chiar mai multă afecțiune. El poate să facă dovada că-și poate aminti orice, numai păcatele care i-au fost mărturisite, nu. În sprijinul acestei atitudini pe care se cuvine să o aibă preotul duhovnic vine însăși convingerea pe care o au cei mai mulți dintre credincioșii care se mărturisesc, că Părintele ceresc îi primește "cu îndurările iubirii Sale de oameni". Ortodoxia, spre deosebire de protestantism unde cel botezat este și mântuit, a cultivat stăruitor ideea că în Biserică se

---

[267] Episcopul Vichentie Ioanovici Vidac al Timișoarei și Lipovei, **Indreptarea păcătosului cu duhul blândețelor**, la Pr.Prof. Ene Branișteș, **Sfaturi și...**, p.619.
[268] Paul Evdochimov, **op.cit.**, p.89.

întâlnesc, în jurul lui Hristos, sfinți și păcătoși care doresc să devină sfinți.

În preotul duhovnic, ucenicul nu trebuie să vadă doar pe cel ce predică, pe cel ce mustră, ci și pe cel ce iubește. Duhovnicul este cel ce **iubește cu iubirea lui Hristos**. Dacă fiul duhovnicesc poartă cu sine chipul moral al părintelui sufletesc, acesta din urmă poartă cu sine neputințele celui dintâi. Despre Sfântul Paisie cel Mare se spune că se ruga pentru un ucenic ce se lepădase de Hristos. Atunci Domnul i s-a arătat și i-a cerut să nu se mai roage pentru cel ce se lepădase de El. Dar Sfântul cu mai multă râvnă s-a rugat pentru ucenicul pierdut. Atunci Domnul i s-a arătat din nou și i-a spus: "Paisie, prin dragostea ta te-ai făcut una cu Mine"[269]. Dar dacă iubirea duhovnicului nu zidește, nu este creatoare, i s-a făcut lui nevirtute. Iubirea adevărată nu îngăduie superficialitate sau delăsare, ci impune mai multă trezvie. Duhovnicul nu este un depozit de iertare care se administrează fără discernământ. **Din iubire duhovnicul dezleagă, iartă, dacă aceasta zidește și tot din iubire leagă, nu iartă, tot pentru a zidi. Iubirea duhovnicului este nepărtinitoare și nepătimașă. El iubește pe toți aceia pe care i-a iubit și-i iubește Hristos.** Iubirea și bunătatea duhovnicului în scaunul spovedaniei este asemenea iubirii și bunătății lui Hristos **deodată plină de căldură, dar și de responsabilitate.** Iubirea și bunătatea nesusținute de responsabilitate nu zidesc, ci strică, nu eliberează, ci mai mult robesc.

În cele din urmă, **duhovnicul trebuie să fie primul prieten al fiului duhovnicesc**. S-a spus că un prieten adevărat este acela care îți poate sluji de model și care te poate ajuta. Aceasta înseamnă că duhovnicul trebuie să se bucure el mai întâi de prietenia lui Dumnezeu, Cel ce poate ajuta nemăsurat și sluji de model desăvârșit. El, prietenul lui Dumnezeu, dăruiește prietenilor săi, fiilor duhovnicești, "ceea ce-i șoptește Duhul Sfânt"[270]. O prietenie

[269] **Ibidem**.

[270] **Ibidem**, p.91; "Săvârșitorul Tainei Pocăinței este doar instrumentul prin care lucrează Hristos... In Taina Pocăinței credința trebuie să ne ducă dincolo de preotul vizibil pentru a vedea dacă acolo este mâna invizibilă a lui Hristos care

sinceră și intensă crează o comuniune spirituală, o circulație a fiecăruia în toți și a tuturora în fiecare[271].

Dacă mărturisirea este o treaptă în scara desăvârșirii și preotul se cuvine să fie preocupat de progresul duhovnicesc al ucenicilor săi, înseamnă că lucrarea preotului asupra ucenicului după mărturisire este începutul pregătirii acestuia din urmă pentru o nouă mărturisire.

Având în vedere cele de mai sus, legătura penitentului cu duhovnicul apare ca necesară. Ea nu poate fi întreruptă prin schimbarea duhovnicului. El, duhovnicul, este medicul sufletesc cel ce cunoaște bolile ucenicilor săi, evoluția lor duhovnicească, râvna lor și dorința statornică de îndreptare. Schimbarea duhovnicului de la o spovedanie la alta, preferând unul mai blând în locul altuia mai aspru, unul "cu har" în locul altuia "fără har", sau pur și simplu pentru a vedea "cum e și în alt loc", apare nu numai ca o "neguțătorie" a mărturisirii, ci și ca o banalizare a rolului pe care această Taină Sfântă îl are în viața credincioșilor doritori de mântuire. Duhovnicul poate fi schimbat când altul poate oferi un folos duhovnicesc mai mare, sau când cel pe care l-am cunoscut a trecut la cele veșnice[272]. După Sfântul Ioan Scărarul, duhovnicul poate fi schimbat când el însuși își mărturisește neputința de a tămădui sufletește pe ucenic: "Când un doctor își mărturisește neputința, e nevoie să mergem la altul. Căci rar sunt (întâlniți - n.ns.) cei ce se tămăduiesc fără doctor"[273], dar tot el arată că dacă ucenicul care a avut folos sufletesc din partea părintelui său caută să meargă la altul, el este vrednic de osânda lui Dumnezeu: "Bolnavii, care, după îngrijirea din partea unui doctor și după folosul avut de

ne iartă. Cărturarii au motivat corect când au spus: cine poate ierta păcatele decât singur Dumnezeu? (Marcu 2,7). Vezi M.M.Philipon, **The Sacraments in the Cristian life**, London,1954, p.192.

[271] Pr.Prof. Ioan G. Coman, **op.cit.**, p.195. Vezi și Magistr. Irineu Crăciunaș, **Îndrumătorul duhovnicesc și ucenicul, după Sfinții Părinți**, în "Studii Teologice", VIII (1956), nr.9-10, p.622-640.

[272] Pe larg despre schimbarea duhovnicului la Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, **op.cit.**, p.183-187.

[273] Sfântul Ioan Scărarul, **op. și trad.cit.**, p.112.

la el, părăsesc pe acesta, alegând pe altul înaintea tămăduirii desăvârșite, sunt vrednici de toată osânda de la Dumnezeu"[274].

Secretul mărturisirii

Un ultim aspect la care dorim să ne referim, are în vedere secretul mărturisirii. După ascultarea mărturisirii, duhovnicului nu-i este îngăduit să divulge cele ce i s-au spus de către credincioși. Acest lucru este sancționat de sfintele canoane.

Spre exemplu canonul 28 al Sfântului Nichifor Mărturisitorul spune: "Duhovnicul, care primește mărturisirea celor ce mărturisesc păcate ascunse, trebuie să-i oprească pe aceștia de la împărtășire; dar să nu-i oprească de a intra în biserică; **nici să nu dea în vileag cele ce le știe despre ei**, ci să-i sfătuiască cu blândețe ca să stăruiască ei întru pocăință și rugăciune..."[275]. Același lucru a fost sancționat și de unele legi civile bizantine.

În capitolul 120 al **Nomocanonului în 228 capitole** se prevedea, pentru astfel de cazuri, suspendarea preotului pe timp de trei ani și canonisirea lui cu 100 de metanii pe zi. Această prevedere a fost reiterată și în **Pravila lui Matei Basarab (glava 319)**[276]. În alte locuri sunt prevăzute și pedepse mai aspre. Atât prevederile canonice, cât și cele provenite de la autoritatea civilă, își găsesc expresia și în legiuirile bisericești actuale. Potrivit **Regulamentului de procedură al instanțelor disciplinare si de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române**, violarea secretului mărturisirii se consideră delict și se pedepsește cu depunerea din treaptă (art. 3, aliniatul d și art. 28)[277].

[274] **Ibidem.**
[275] Dr. Nicodim Milaș, **op.cit.**, vol.II, partea a II-a, p.238.
[276] Pr.Prof. Ene Branișteș, **Liturgica...**, p.390.
[277] **Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române**, București, 1953, p.53 și 59.

II. TAINA MĂRTURISIRII ÎN BISERICILE VECHI ORIENTALE

Oricare ar fi aspectele pe care le abordăm, atunci când ne referim la Bisericile Vechi-Orientale, ele prezintă un interes deosebit pentru noi. Este de ajuns să amintim că timp de aproape cinci secole aceste Biserici s-au dezvoltat urmând tiparele specifice întregului răsărit creștin. Această dezvoltare împreună s-a făcut pe baza unui izvor comun care s-a reflectat cu timpul în cult, învățătura de credință și în forma de organizare. Cultul acestor Biserici, ca și al Bisericii Ortodoxe are aceeași origine, descinzând din cultul Bisericii primare, cult care, în secolele V-VI, cu excepția unor variante locale nesemnificative, era aproape uniform. O notă specifică Bisericilor Vechi-Orientale, în ceea ce privește cultul, este aceea că ele au rămas fidele stadiului de dezvoltare în care se aflau la momentul separării Bisericilor[278]. Dat fiind faptul că învățătura de credință nu a exercitat o influență atât de puternică și nu a avut același rol important, pe care l-a avut în Ortodoxie pentru formarea cultului, "aproape nimic din specificul doctrinei adevăratului monofizitism (eutihianism) și nestorianism, condamnat de Biserica Ecumenică, nu se vede în textele liturgice sau în formele externe ale acestui cult"[279].

[278] Pr. Prof. Ene Branișteș, **Cultul Bisericilor creștine vechi din Orient. Liturghiile riturilor orientale**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr.1, p.87.
[279] **Ibidem.**

Sinodul IV ecumenic, ținut la Calcedon (451), a însemnat un moment de răscruce pentru întreg răsăritul creștin. O terminologie teologică insuficient dezvoltată și înțeleasă, care a generat controverse dogmatice, interese politice și adesea ambiții personale, au stat la baza tensiunilor și frământărilor care au dus în cele din urmă la respingerea formulei dogmatice de la Calcedon de către unele Biserici răsăritene, constituindu-se astfel grupa Bisericilor necalcedoniene sau Vechi-Orientale[280].

Chiar dacă, în general, cultul Bisericilor Vechi-Orientale și-a păstrat o configurație proprie, totuși, de-a lungul timpului, s-au exercitat asupra lui influențe externe venite pe trei direcții: din partea popoarelor necreștine cu care credincioșii acestor biserici au conviețuit, din partea Ortodoxiei și din partea catolicismului[281].

Din punct de vedere dogmatic, în rândul Bisericilor Vechi Orientale se înregistrează tot trei direcții: unele dintre ele, cum ar fi cea coptă și cea armeană au îmbrățișat un monofizitism moderat, altele s-au separat formând grupa bisericilor nestoriene, iar a treia grupă o constituie creștinii din Liban care, din secolul VII, au devenit monoteliți[282].

Bisericile Vechi-Orientale constituie în prezent un domeniu vast de cercetare a cărei finalitate este în mod cert descoperirea valorilor nealterate comune Bisericii celei nedespărțite. În ultimele

[280] Pe larg despre aceste aspecte vezi: Pr. Prof. Ioan G. Coman, **Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr.1, p.44-82; Teodor M. Popescu, **Importanța istorică a Sinodului al IV-lea ecumenic**,în "Ortodoxia",III (1951), nr.3, p.188-294; Idem, **Condițiile istorice ale formării vechilor biserici orientale**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr.1, p.28-43.

[281] Pr. Prof. Ene Braniște, **op.cit.**

[282] Pr.asist. Liviu Streza, **Botezul în diferite rituri liturgice creștine**, teză de doctorat, partea I, "Ortodoxia", XXXVII (1985), nr.1, p.112; Pr.Prof. D. Stăniloae, **Posibilitatea reconcilierii dogmatice între Biserica Ortodoxă și Vechile Biserici Orientale**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr.1, p.5-27; Idem, **Definiția dogmatică de la Calcedon**, în "Ortodoxia", III (1951), nr.2-3, p.295-440.

decenii, prin osteneala susținută a unor teologi au fost explorate și făcute cunoscute o serie de compartimente din viața și activitatea acestor biserici[283]. Nu este mai puțin adevărat că pentru a avea o

[283] Menționăm aici o parte din studiile în acest domeniu publicate la noi: Arhim. Zareh Baronian,**Slujba Botezului și a Mirungerii în Biserica Armeană**, în "Mitropolia Banatului", XIX (1969),nr.4-6,p.236-257; Idem, **Despre imnele liturgice ale Bisericii Armene**, în "Ortodoxia", XXI (1969), nr.4, p.524-536; Idem,**Liturghia Bisericii Armene în cadrul liturghiilor celorlalte rituri liturgice răsăritene (studiu comparativ)**, teză de doctorat, în "Ortodoxia", XXVII (1975), nr.1, p.15-171; Idem, **Rânduiala hirotesiilor și hirotoniilor în Biserica Armeană**, în "Ortodoxia", XXIII (1971), nr.1, p.68-81; Pr.Prof.Ene Braniște, **op.cit.**, p.83-131; Idem, **Baze liturgice între Biserica Armeană și Biserica Ortodoxă Română**, în "Ortodoxia", XXV(1973), nr.2, p.253-263; Diac asist.Mihai Colibă, **Cultul Bisericii Etiopiene**, în "Ortodoxia", XVIII(1966), nr.3, p.423-447; Idem, **Cultul Bisericii Nestoriene**, în "Ortodoxia", XVIII (1966), nr.4, p.533-551; Idem, **Cultul Bisericii Monofizite Copte**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr.2, p.338-353; Drd. Dumitru M. Culotelo, **Hirotonia preotului în riturile liturgice orientale**, în "Studii Teologice", XVIII (1976), nr.7-10, p.646-656; Magistrand Vasile Costin, **Liturghia Sfântului Iacob din ritul sirienilor iacobiți**, în "Ortodoxia", XVII(1965), nr.2, p.354-366; Pr. Drd. Nicolae Dragomir, **Liturghiile Bisericii Copte și ale Bisericii Etiopiene (ritul alexandrin), în comparație cu cele ortodoxe**, în "Studii Teologice", XXXVI (1984), nr.3-4, p.233-247; Pr. asist. Nicolae V.Dură, **Biserica coptă în lumina mărturiilor istorice și aghiografice**, în "Studii Teologice", XXXIV (1982), nr.3-4, p.200-218; Idem, **Anaforalele Bisericii Etiopiene. Procesul apariției și dezvoltării lor**, în "Studii Teologice", XXVIII(1976), nr.7-10, p.589-599; Diac.Drd. Aruppala Gheevarghis, **Slujba Botezului și a Mirungerii în Biserica Ortodoxă Siriană din India în comparație cu cea din ritul bizantin**, în "Ortodoxia", XXIII (1971), nr.1, p.57-67; Idem, **Grija pentru cei morți în cultul Bisericii Ortodoxe de rit sirian din India (Malabar) în comparație cu cel al Bisericilor Ortodoxe de rit bizantin**, în "Ortodoxia", XXIII (1971), nr.3, p.415-428; Idem, **Liturghia Bisericii Ortodoxe Siriene din India în comparație cu Liturghia bizantină**, în "Ortodoxia", XXII (1970), nr.4, p.553-568; Drd.Gârma Wolde-Kirkos, **Slujba (rânduiala) Botezului în Biserica Etiopiană Ortodoxă și în Bisericile ortodoxe de rit bizantin, studii comparative**, în "Studii Teologice", XXIV (1972), nr.9-10, p.711-722; Idem, **Rânduielile Bisericii Etiopiene privitoare la slujba Botezului, Mirungerii și a Împărtășaniei**, în "Studii Teologice", XXVIII

imagine cât mai completă și mai clară, este necesar să se continue această muncă. O etapă în plus pe care ne propunem a o parcurge, prin intermediul studiului de față, vizează Taina Mărturisirii sub aspectele pe care ea le îmbracă în viața liturgică a acestor Biserici.

(1976), nr.1-2, p.140-161; Idem, **Slujba Mirungerii în ritul liturgic etiopian și în cel bizantin**, în "Ortodoxia", XXIV (1972), nr.2, p.218-227; Idem, **Liturghia Bisericii Etiopiene în comparație cu Liturghia ritului liturgic bizantin**, în "Ortodoxia", XXIV(1972), nr.1, p.38-51; Pr. Al. Ionescu, **Liturghia Sfântului Iacob a Bisericii Ortodoxe de rit sirian din Malabar-India**, în "Glasul Bisericii", XXII(1963), nr.5-6, p.442-464; Pr.Asist. Nicolae D.Necula, **Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte reflectate în textele ei liturgice (rugăciuni și imne)**, teză de doctorat, în "Ortodoxia", XXVIII(1976), nr.4, p.473-625; Idem, **Cultul Maicii Domnului în Biserica Coptă**, în "Ortodoxia", XXIV(1974), nr.1, p.107-118; Idem, **Rânduiala laudelor bisericești din Biserica Coptă în comparație cu rânduiala din ritul bizantin**, în "Glasul Bisericii", XLI(1982), nr.4-6, p.391-397; Idem, **Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile răsăritene**, în "Glasul Bisericii", XXX (1971), nr.9-10, p.828-846; Idem, **Cântarea cultică în Biserica Coptă Ortodoxă**, în "Glasul Bisericii", XXXII (1973), nr.7-8, p.773-780; Idem, **Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare din ritul liturgic copt (introducere, traducere și note)**, în "Glasul Bisericii", XXXVIII (1979), nr.11-12, p.1141-1156; Idem, **Scurtă privire asupra literaturii religioase a Bisericii Copte și îndeosebi asupra cărților ei de cult**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXXIX(1971), nr.5-6, p.644-659; Popescu Gabriel,**Cultul Bisericii Armene**, în "Glasul Bisericii", XXI (1962), nr.5-6, p.608-617; Drd. Mihai Gh. Radu, **Hirotonia episcopului în ritul liturgic ortodox și în cel armean - studiu comparativ**, în "Studii Teologice", XXIX(1977), nr.5-8, p.542-551; Pr. Cornel Rădulescu, **Câteva cuvinte despre Sfânta Liturghie a Bisericii Armene**, în "Glasul Bisericii", XXXIV (1975), nr.9-10, p.779-805; Pr. asist.Liviu Streza, **op.cit.**, p.112-186; Idem, **Taina Mirungerii în Biserica Ortodoxă și în Bisericile Vechi-Orientale**, în "Ortodoxia", XXXIX (1987), nr.2, p.62-83.

a) Mărturisirea în Biserica Sirienilor monofiziți (Biserica Iacobită)[284]

Biserica Siriană Iacobită este păstrătoarea cea mai fidelă a vechiului rit liturgic sirian (antiohian), folosind în cult și în prezent limba siriacă veche (dialectul aramaic apusean)[285].

Taina Mărturisirii s-a păstrat la sirienii iacobiți și ea a avut un loc important în spiritualitatea acestei Biserici. Denumirea siriacă a Tainei Mărturisirii este: maoudyonou-tho[286], iar pentru a desemna iertarea sau dezlegarea se folosește termenul: husoio dahtohe - iertarea păcatelor.

Termenul husoio sau husaia este folosit și pentru a desemna ritualul în întregime al Tainei, rugăciunile de primire a penitenților și rugăciunile pentru cei adormiți[287].

Ca și Biserica Ortodoxă și cea Catolică, Biserica Iacobită crede în posibilitatea iertării păcatelor pentru creștinii botezați. Potrivit teologiei siriene, creștinii vinovați de păcate grave nu se pot apropia de Sfânta Împărtășanie dacă mai întâi nu s-au curățit de păcate și s-au împăcat cu Dumnezeu prin pocăință și prin iertarea păcatelor dată de preot în virtutea puterii primită de la Mântuitorul. În anul 337 Aphraate, într-o omilie despre pocăință, se exprima astfel: "Penitentul este un nefericit rănit, victimă a slăbiciunii sau a

[284]Împărțirea și ordinea prezentării Bisericilor Vechi-Orientale s-a făcut după Pr. asist. Liviu Streza, **Botezul...**, p.112-186.

[285]Pr.asist. Liviu Streza, **op.cit.**, p.112. Pentru istoria, cultul și doctrina Bisericii Iacobite, vezi **Ibidem**, nota 294, p.112 și mai sus în studiul de față nota 283 studiile referitoare la această biserică. Vezi și Magistrand Cezar Vasiliu, **Biserica Monofizită Iacobită a Siriei**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr.1, p.132-148; Pr. Dr. Milan Șesan, **Despre Bisericile Orientale Necalcedoniene**, în "Mitropolia Ardealului", XIV (1969), nr.7-8, p.480-498.

[286] V. Ermoni, **Confession chez les syriens**, în "Dictionnaire de Théologie Catolique", tome III, partea I, col.929.

[287]. J.Lamy, **Absolutions chez les Syriens**, în "Dictionnaire de Théologie Catolique", tome I, col.206.

imprudenței sale în războiul în care patimile îl aruncă. Dacă vrea să se vindece și să trăiască, trebuie să-și descopere rănile sale doctorului spiritual, lăsat de Iisus Hristos și să folosească remediile pe care acesta i le prescrie pentru a se vindeca[288].

În secolul VII patriarhul iacobit, Mihail cel Mare, în tratatul intitulat **Pregătirea pentru Împărtășanie**, arată necesitatea mărturisirii în fața duhovnicului pentru cel care își simte conștiința încărcată de păcate, ridicându-se împotriva copților care, la acea dată, neglijau mărturisirea. El spune: "mărturisirea făcută în fața preotului este un botez spre iertarea păcatelor... Penitentul trebuie să se poarte față de duhovnicul său cu simplitatea unui copil, să nu-i ascundă nimic din ceea ce a păcătuit cu gândul, prin cuvânt și cu fapta, să se supună cu smerenie sfaturilor sale"[289].

Privitor la elementele componente ale Tainei, sirienii cer din partea penitentului căință pentru păcatele săvârșite și hotărârea de a nu le mai săvârși. Acestora urmează "mărturisirea sinceră și amănunțită" a tuturor păcatelor săvârșite. Acestea reies dintr-o critică vehementă adusă armenilor în secolul XI de patriarhul Jean X Bar Schouchan (+1073). Iată ce spune el: "Cât privește mărturisirea, ei (armenii) nu folosesc metoda care se cere pentru această Taină, ci ei au scris toate păcatele care au fost făcute în lume și cele care nu au fost făcute și când un om vrea să-și mărturisească păcatele și să dobândească iertarea, preotul se așează și îi citește tot ce a făcut el și ce nu a făcut, și chiar lucrurile despre care el nu a auzit vorbindu-se și care nu au fost cunoscute niciodată sufletului său. Astfel, gândul său pe care l-a avut față de cei ce-l dușmănesc, auzind aceste fapte care au fost făcute și sunt scrise,el însuși le învață și le face. Mai mult, preotul însuși care citește aceste moduri rușinoase de a păcătui pe care nu le-a auzit de la nimeni și care nu au venit de la nimeni, își vede voința întristată și tulburată

[288] Patrologia Syriaca, Paris, 1894, tome I, p.313, la J.Lamy, **op.cit.**
[289] J. Lamy, **op.cit.**, p.206.

de aceste păcate, iar ele (păcatele) îi stăpânesc în mod constant mintea"[290].

Preotul care primește mărturisirea este "doctorul sufletelor" care trebuie să cunoască răul săvârșit de credincioși, pentru aceasta ei sunt datori să-și mărturisească toate păcatele și apoi să împlinească "prescripțiile medicale"[291]. Există păreri care susțin neobligativitatea mărturisirii păcatelor pentru a obține iertarea. Iacob al Edesei este de părere că atunci când creștinul se rușinează de "doctorul sufletelor", sunt suficiente căința și satisfacțiile (înțelegând prin acestea actele penitențiale: post, rugăciune etc. - n.ns.), însă tot el adaugă: "dar a merge la doctor înseamnă a avea un mijloc rapid și care vindecă complet"[292]. Cu toate acestea mărturisirea individuală, în special înainte de primirea Sfintei Împărtășanii, este obligatorie.

Potrivit reglementărilor canonice ale Bisericii primare, rânduieli însușite și de iacobiți, dar și rânduielilor proprii acestei Biserici, obligația mărturisirii revine credincioșilor în preajma a trei mari sărbători din cursul anului bisericesc: La Crăciun, la Paști și la Cincizecime. În situații speciale este admisă și o singură mărturisire într-un an. De asemenea, creștinii sunt îndemnați să se mărturisească ori de câte ori au săvârșit păcate grele, cât și înainte de moarte (conform canoanelor 50, 68, 98 ale Bisericii Siriene)[293].

Într-o lucrare intitulată **Candelabrul**, teologul sirian Barhebraeus, după ce afirmă că numai episcopii și preoții au puterea de a ierta păcatele, arată care sunt calitățile duhovnicului: să

[290] I. Ziade, **Eglise Syrienne. Théologie sacramentaire**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", fascicola 134-136, partea I, col.3058-3059.
[291] **Ibidem**.
[292] **Ibidem**, col.3059.
[293] H. Denzinger, **Ritus Orientalium in administrandis sacramentis**, vol. I,Wursbourg, 1863, p.440-443, 485. Traducerea textelor din limba latină s-a făcut cu sprijinul d-lui prof. Gh. Badea de la catedra de limbi clasice a Facultății de Litere, din cadrul Universității "Al. I. Cuza", Iași, căruia, pe această cale îi aduc vii mulțumiri.

se comporte ca un părinte și doctor, să fie model de virtute, calm și blând[294].

Ritualul Tainei Mărturisirii

Barhebraeus, în lucrarea amintită, face o descriere sumară a ritualului mărturisirii. El spune că penitentul venind la duhovnic își pleacă privirea și capul în jos și zice: "Păcătuit-am la cer și în fața lui Dumnezeu și având nădejdea iertării vin să mă mărturisesc". Apoi își mărturisește păcatele, după care cere duhovnicului să-L roage pe Dumnezeu ca să nu-i închidă ușile milostivirii Sale. Duhovnicul îl mângâie și-l încurajează folosind texte scripturistice (din parabola Fiului Risipitor și din parabola despre oaia cea pierdută). După acestea penitentul este atenționat asupra necesității părerii de rău, a hotărârii de a nu mai repeta păcatele săvârșite și de a-și împlini canonul. Toate acestea sunt condiții pentru dobândirea iertării. "Domnul Dumnezeu, Atotputernicul, să te conducă spre viața veșnică, prin puterea Tainei mari a Preoției, cea pe care Domnul nostru Iisus Hristos a dat-o Sfinților Săi Apostoli zicându-le: tot ce veți lega pe pământ va fi legat și în cer și tot ce veți dezlega pe pământ, va fi dezlegat și în cer; la rândul lor, Sfinții Apostoli au încredințat-o urmașilor lor, din neam în neam, până la mine nevrednicul și ticălosul. Prin această putere îți iert, frate, orice păcat pe care l-ai mărturisit și orice păcat pe care l-ai uitat și de care te pocăiești. Fii binecuvântat, sfințit, iertat de toate păcatele, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, unicul Dumnezeu. Amin". Apoi preotul face de trei ori semnul Sfintei Cruci pe fruntea penitentului și rostește rugăciunea "Tatăl nostru..."[295].

Într-un manuscris păstrat în biblioteca maronită din Alep aflăm o rânduială a Tainei Mărturisirii a cărei alcătuire este atribuită episcopului iacobit de Amida, Dionisie Bar-Salibi, sec.XII. El a

[294] I. Ziade, **op.cit.**

[295] **Ibidem.**

scris un **ritual de pocăință** intitulat: **Canoanele modului de a-i primi pe penitenți în Taina Mărturisirii**. Iată pe scurt acest ritual:

- penitentul se așează la ușa bisericii sau la ușa altarului, își descoperă capul, își încrucișează brațele, își fixează privirea în pământ și face o mărturisire sinceră a păcatelor. Rânduiala spune că nici penitentul nu privește pe duhovnic și nici invers, întrucât mărturisirea se face în fața lui Dumnezeu;

- după ce penitentul și-a mărturisit păcatele, duhovnicul i se adresează cu blândețe și bunăvoință, cu aceste cuvinte: Privește, iubitul meu, și fii sigur că dacă te mărturisești din suflet, dacă te hotărăști să nu mai cazi în păcatele pe care le-ai mărturisit și să nu mai săvârșești nici un păcat, Dumnezeu îți spune acum prin gura mea: păcatele tale îți sunt iertate și tot ce ai spus în mod liber și ai mărturisit va fi ascuns în marea zi a înfricoșatei Judecăți și tu nu vei fi judecat pentru aceste greșeli în tribunalul dreptății";

- urmează o serie de psalmi, antifoane, rugăciuni, citiri din Sfânta Evanghelie și imne pe care preotul sau episcopul le rostește ținând mâna pe capul penitentului. Tot acum preotul rostește rugăciuni pentru fiecare păcat. Iată acum, spre exemplu, rugăciunea citită pentru păcatele trupului și pentru minciună: "Doamne, milostivește-te spre ruga mea, ascultă plângerile mele, Te chem pentru robul Tău (N) care a păcătuit, a mâhnit Duhul Tău cel Sfânt și a călcat poruncile Tale. Totuși îndrăznind pentru făgăduințele pe care le-ai făcut Sfinților Tăi Apostoli, zicând: oricâte veți dezlega pe pământ vor fi dezlegate și în cer, Te rog, Doamne, să dezlegi, să ștergi și să ridici datoriile și greșelile robului Tău, săvârșite cu voie sau fără de voie, cu știință sau cu nestiință, adulterele...(sunt enumerate păcatele respective). Șterge-le Doamne, ridică-le, eliberează-l de osânda de care este vrednic. Smulge din inima lui, din trup și din suflet, legăturile acestor păcate, ca să primească iertarea prin Duhul Tău cel Sfânt, să se împace cu Tine, căci vine la milostivirea Ta și făgăduiește din suflet să se pocăiască. Să nu intri la judecată cu el... ca să te lăudăm cu inima, cu gura, prin cuvânt,

Tată, Fiu și Duh Sfânt, acum și în vecii vecilor. Amin."[296]. Alte rugăciuni din această categorie sunt rostite pentru cei care sunt stăpâniți sau tulburați de demoni, pentru cei ce și-au călcat jurământul, pentru cei ce s-au blestemat pe ei înșiși sau au blestemat pe alții, pentru cei ce au călcat cuvântul lui Dumnezeu, pentru jurământ, minciună, falsă acuzare, pentru cei ce au săvârșit adulter sau desfrânare (pe această temă există mai multe rugăciuni), o rugăciune generală pentru cei care cer iertare pentru orice fel de rătăcire, pentru femeia care a avortat și se mărturisește, pentru femeia care a fost violată, pentru hoțul care făgăduiește să nu mai fure, pentru cel ce a ucis, pentru cel ce a hulit numele lui Dumnezeu, pentru cei ce au căzut în erezie, pentru orice gând rău care se naște în minte, pentru cei ce au fost în dușmănie, pentru cei ce au avut vise necurate, pentru părinții cărora le-a murit copilul nebotezat etc[297].

- preotul rânduiește un canon potrivit cu păcatele mărturisite, dar având în vedere și posibilitățile penitentului de a-l împlini, ca și dorința lui de îndreptare. În anumite perioade, au existat liste îndrumătoare sub forma unui barem fix, cuprinzând epitimii pentru fiecare păcat în parte. Acestea erau numite canoane de pocăință[298];

- după împlinirea canonului de pocăință, penitentul revine la preot. Acesta suflă asupra feței lui de trei ori[299], îi așează mâna pe cap și rostește rugăciunea de dezlegare: "Fie ca păcatul tău să iasă din suflet, în numele Tatălui. Amin. Să fii iertat și sfințit, în numele Fiului. Amin. Să fii vrednic a participa la Sfintele Taine în numele Sfântului Duh, în vecii vecilor. Amin"[300].

[296] H. Denzinger, **op.cit.**, vol.I, p.448-465.
[297] **Ibidem**.
[298] **Ibidem**, p.475.
[299] Un ritual asemănător este întâlnit în Biserica Ortodoxă în Taina Botezului, la începutul rânduielii catehumenatului, unde preotul săvârșitor suflă de trei ori asupra celui ce se botează. Vezi **Molitfelnic**, p.17. Aceasta aratã încă o dată legătura dintre botez si Taina Mărturisirii, numită adesea al doilea botez.
[300] **Ibidem**, p.440-442. Vezi și I. Ziade, **op.cit.**

Există și o a treia rânduială a pocăinței, atribuită tot lui Dionisie Bar Salibi. Aceasta, deși urmează aceeași structură ca și rânduielile pe care le-am prezentat, prevede, pe lângă episcopul sau preotul săvârșitor, și un **mijlocitor** sau **interpret** întrucât se administrează penitenților care vorbesc o altă limbă[301]. A patra rânduială descrisă de Denzinger[302] se deosebește de celelalte prin bogăția rugăciunilor și a formulelor pe care le conține.

În sfârșit, găsim în Biserica Iacobită o rânduială a Mărturisirii care se administrează ereticilor convertiți, fie calcedonienilor (catolicii sau grecii schismatici), fie stiliștilor (cei care țin calendarul iulian)[303]. Această rânduială debutează cu o serie de antifoane, stihuri și lecturi, după care preotul îl conduce pe penitent în fața altarului și îl îndeamnă să anatematizeze orice erezie și mai ales pe aceea pe care a părăsit-o. Apoi penitentul face o mărturisire de credință în Sfânta Treime, după care mărturisește public că se căiește pentru toate faptele sale. Mărturisirea credinței este pecetluită de penitent cu semnul crucii. Dacă cel ce se întoarce de la rătăcirea lui a fost episcop, preot sau diacon, el va trebui să părăsească rangul său. Episcopul, stând cu fața spre răsărit, rostește această rugăciune: "Dumnezeule, Tată Atotputernic, care judeci inimile și cunoști cele ascunse ale oamenilor, care de la început ne-ai creat prin mila Ta și prin întruparea Fiului Tău Unul-Născut, Iisus Hristos, Stăpânul nostru, ne-ai izbăvit de greșeală și ne-ai adunat din rătăcirea după lucruri deșarte și ne-ai adus la ușa Ta divină și prin pogorârea Ta sfântă ne-ai chemat și ne-ai îndreptat la această

[301] H.Denzinger, **op.cit.**, p.475-500; vezi și I.Ziade, **op.cit.**; Raymond Janin, **Les Eglises orientales et les Rites orientaux**, ediția a II-a, Paris, 1925, p.453-454.
[302] H.Denzinger, **op.cit.**, p.442.
[303] Această rânduială amintește de perioada foarte îndelungată de timp, de la Sinodul ținut la Calcedon și până în zilele noastre, perioadă în care cele două grupe de Biserici răsăritene au fost separate. În această situație, și de o parte și de cealaltă, s-au alcătuit rânduieli de slujbă care se oficiau celor ce reveneau la una sau la alta dintre Biserici. În prezent, când cele două grupe de Biserici nu se mai socotesc reciproc "eretice" și când ele tind să fie una, rânduiala amintită, ca și altele similare, vor ieși din uz.

slujire preoțească, și acum, Tu, Doamne, Iubitorule de oameni, să ne ai plăcuți în slujirea noastră și primește pe acest rob al Tău, care se întoarce la Tine și a cunoscut adevărul Tău după rătăcirea dinainte a ereziilor de care era stăpânit și a mărturisit în fața neputinței noastre adevărul Tău. Dă-i, Doamne[304], iertare de păcate ca, numărat în turma mieilor Tăi, să primească de la Tine răsplata dreaptă în ziua arătării Tale slăvite și cu mieii adunați de-a dreapta Îți vom aduce slavă și laudă și Fiului Tău Cel Unul-Născut și Duhului Sfânt, acum și pururea...".

- După rostirea acestei rugăciuni, episcopul se întoarce către penitent, cu fața către apus, îi pune mâna dreaptă pe cap și, plecându-se asupra lui, rostește rugăciunea următoare: "Doamne, Dumnezeule Atotputernic, Tatăl Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care vrei ca toți oamenii să se îndrepte și să ajungă la cunoașterea adevărului, Tie robul Tău acesta și-a plecat capul său și gâtul minții lui și aleargă la mila Ta și fuge de lucrările ticăloase și de viclenia înșelătorului și de ereziile nelegiuite (și le numește pe acelea). Cerem de la Tine si Te rugăm, Doamne, să trimiți peste el Sfântul Tău Duh. Îndepărtează de la el toate gândurile care trebuie respinse și dă-i să meargă drept pe calea poruncilor Tale domnești, iertându-i și îndepărtându-i toate nedreptățile lui pe care le-a săvârșit cu știință sau cu neștiință. Numără-l cu poporul Tău și fă-l părtaș moștenirii Tale; binecuvintează-l și mântuiește-l și-l umple de puterea Ta, îndreaptă-l spre voia Ta bună prin Domnul Dumnezeul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, care a fost făgăduit în acest chip celor păcătoși: strigați și voi răspunde; bateți și voi deschide; prin care și cu Care Ți se cuvine slava, cinstea și puterea cu Duhul Tău cel Sfânt".

- Episcopul suflă apoi de trei ori în formă de cruce spre fața penitentului, zicând: "Redă-mi bucuria și mântuirea Ta și să nu îndepărtezi de la mine Duhul Tău cel Sfânt. Întărește-mă cu Duhul Tău care trebuie lăudat".

[304] Aici episcopul ridică glasul.

- Se întoarce spre răsărit și plecându-și capul, rostește în taină o rugăciune în care cere binecuvântare pentru cel convertit, pază de orice rătăcire eretică și întărire în credința ortodoxă.

În cele din urmă, episcopul însemnează pe penitent la frunte cu semnul crucii, zicând: "Se înseamnă (N) ca să fie miel în staulul sfânt și oaie a turmei creștine, numărat între fiii Sfintei Biserici și moștenitor al credinței ortodoxe, în numele Tatălui. Amin. Și al Fiului. Amin. Și al Sfântului Duh, spre viață veșnică în vecii vecilor. Amin"[305].

b) Mărturisirea în Biserica Ortodoxă Siriană din Malabar[306]

Biserica Ortodoxă Siriană din Malabar recunoaște hotărârile primelor trei sinoade ecumenice, respectiv Niceea (325), Constantinopol (381) și Efes (431). Simbolul de credință niceo-constantinopolitan, cu mici deosebiri de formă, fără adaosul filioque, este păstrat cu sfințenie în această Biserică. Cât privește disensiunile care au urmat sinodului de la Calcedon (451), teologii Bisericii din Malabar susțin că ele s-au datorat neînțelegerii terminologiei folosite și nu unor principii teologice esențiale. Doctrina acestei Biserici condamnă, împreună cu întreaga Biserică dreptmăritoare, toate învățăturile eretice și crede că firea

[305] H.Denzinger, **op.cit.**, p.465-467.

[306] Malabar este numită o regiune din sud-vestul Peninsulei Indiei unde creștinismul, potrivit mai multor tradiții, este de origine apostolică. Cel care a propovăduit Evanghelia în acea parte a lumii a fost Sfântul Toma, motiv pentru care creștinii din acea zonă își zic "tomiți" sau "creștinii Sfântului Toma". Creștinii din Malabar sunt divizați în prezent în mai multe biserici și confesiuni. Vezi Pr.asist. Liviu Streza, **op.cit.**, nota 346,pag.121; Prof. Nicolae Chițescu, **Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici**, în "Ortodoxia", XIII (1961), nota 4, p.535 - 541; E.Amann, **Rites Malabares**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome IX, partie II, col.1704-1745; Raymond Janin, **op.cit.**, p.497 și urm.; Al.Ionescu, **O vizită făcută Bisericii Ortodoxe de rit sirian din Malabar**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXX (1962), notele 5-6, p.458 și urm.

dumnezeiască și cea omenească sunt unite în mod neamestecat și nedespărțit în aceeași persoană, Iisus Hristos. Astfel, Biserica din Malabar este ortodoxă, în credința și practica ei, și apostolică în ce privește întemeierea ei[307].

Cât privește Tainele, creștinii din Malabar săvârșesc aceleași taine ca și creștinii ortodocși de rit bizantin.

Taina Mărturisirii nu cunoaște o formă prea diferită de cea folosită la sirieni. Începând din a doua jumătate a secolului XVIII, în structura rânduielii mărturisirii se produc modificări esențiale sub influența misiunii de catolicizare desfășurată de Biserica Apuseană. Astfel, pentru Biserica Sirianâ din Malabar unită cu Roma se tipărește la Roma **Ordo Chaldaicus,** în 1845. Acest ritual poartă amprenta doctrinei catolice referitoare la spovedanie. Imnele și rugăciunile utilizate, ca și rugăciunea de dezlegare, nu sunt altele decât cele ale Bisericii Romano-Catolice folosite la acea dată. Însă practica oficierii mărturisirii în manieră apuseană este mult mai veche în Biserica unită din Malabar. Un sinod ținut în Liban în 1736 și aprobat de papă oficializează trecerea de la forma deprecativă a rugăciunii de dezlegare, la cea indicativă. "Acest sfânt sinod poruncește și prescrie tuturor preoților să nu se servească de o altă formulă decât cea exprimată de cuvintele indicative: Eu îți iert păcatele tale, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh"[308].

[307] Al.Ionescu, **op.cit.**, p.462.

[308] Raymond Janin, **op.cit.**, p.522-523. Vezi și J.Lamy, **op.cit.**, p.210.

c) Taina Mărturisirii în Biserica Nestoriană[309]

În Biserica Nestoriană, Taina Mărturisirii a avut de-a lungul timpului un rol foarte important. Teologi de seamă ai acestei Biserici, între care putem aminti pe Teodor de Mopsuestia, Isoiahab I și alții au accentuat în scrierile lor însemnătatea mărturisirii individuale și necesitatea păstrării secretului mărturisirii de către preoți. În anumite perioade s-a practicat și mărturisirea auriculară, însă din secolul XVIII aceasta a dispărut. În vechime, în Biserica Nestoriană au existat mai multe forme de mărturisire, între care pot fi amintite: proclamația preotului adresată penitenților la slujba din prima zi a postului ninivitenilor; pocăința individuală a apostaziaților, care constă din mai multe rugăciuni, urmate de punerea mâinilor, ungerea cu untdelemn și primirea Sfintei Împărtășanii; o formulă de iertare asemănătoare cele din ritualul ortodox; un ritual general al mărturisirii, care constă dintr-o rugăciune citită asupra penitenților înainte de utrenie[310].

Însă, între ceea ce a existat în vechime și realitatea prezentă este o mare deosebire. De secole, nestorienii "au căzut într-o ignoranță profundă"[311] nemaiutilizând Taina Mărturisirii. În prezent, ei folosesc doar o rânduială de iertare și reintegrare a celor apostaziați. Cărțile de cult prezintă două forme ale acestei rânduieli,

[309] Conform tradiției, Biserica Sirienilor persani este de origine apostolică, aceștia fiind încreștinați de Sfântul Apostol Toma. Până în prima jumătate a secolului V, această Biserică s-a aflat sub jurisdicția Patriarhiei de Antiohia. După sinodul local din Seleucia (424), s-a declarat autonomă. Vezi Pr.asist.Liviu Streza, **op.cit.**, nota 382, p.130.

Pentru istoria, învățătura de credință, cultul și forma de organizare a Bisericii Nestoriene, vezi: Pr.Prof.Ene Braniște, **Cultul Bisericilor...**, p.83-131; Drd Mihai Colibă, **Cultul Bisericii Nestoriene**, p.533-551; Drd. Nicolae Necula, **Ritualul Botezului creștin...**, p.828-846; Raymond Janin, **op.cit.**, p.394-422; E.Tisserant, **Nestoriene, Eglise**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome XI, col.157-323.

[310] Doctorand Mihai Colibă, **op.cit.**, p.547.

[311] Raymond Janin, **op.cit.**, p.493.

una alcătuită de patriarhul Jesujab, iar alta de catolicosul Mar Jaschuaiahab[312]. Întrucât aceste rânduieli au o structură asemănătoare, vom prezenta doar una dintre ele, și anume cea atribuită patriarhului Jesujab:

- Penitentul stă în genunchi la ușa sau în tinda bisericii;
- Preotul se apropie și rostește: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu...; Tatăl nostru; apoi o rugăciune adresată Sfintei Treimi;
- Psalmii 24 și 129;
- mai multe rânduri de antifoane;
- dacă penitentul este femeie se cântă un singur antifon;
- rugăciuni;
- canonul;
- doxologia[313].

- După toate acestea, preotul rostește deasupra capului penitentului rugăciunea de dezlegare: "Dumnezeul nostru, Cel bun și plin de milă, al Cărui har și a Cărui milostivire s-au revărsat peste toate, varsă, Doamne, blândețea bunătății Tale peste acest rob al Tău și schimbă-l prin nădejdea întregii înnoiri spre viața harului. Înnoiește în el Duhul Tău cel Sfânt, întru care a fost pecetluit pentru ziua mântuirii și curățește-l prin blândețea Ta de orice pată și îndreaptă pașii și obiceiurile lui pe cărările dreptății și cu sfinții Bisericii Tale fă-l părtaș al nădejdii tari în înfierea măreției Tale și dulcelui Tainelor Tale dătătoare de viață. Întărește-l cu ajutorul milostivirilor Tale ca să păzească învățăturile Tale, ca să împlinească voia Ta și să mărturisească, să cinstească și să laude numele Tău sfânt, totdeauna Doamne al tuturor"[314].

Sfârșind rugăciunea, preotul face semnul Sfintei Cruci peste capul penitentului. Dacă penitentul s-a îndepărtat de bună voie și conștient de la credință, preotul îl unge cu untdelemn, zicând: "Să

[312] Henri Dalmais, **The Eastern Liturgies**, Londra, 1960, p.95-96.

[313] Această primă parte a rânduielii de iertare a celor apostaziați se aseamănă în bună parte cu rânduiala Utreniei din ritul bizantin.

[314] H.Denzinger, **op.cit.**, p.468-471.

fie însemnat, să fie înnoit, să fie pecetluit și să fie sfințit (N) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin"[315]. Dacă penitentul a negat credința din neștiință sau a fost forțat să o facă, atunci nu mai este necesară ungerea cu untdelemn, ci preotul face numai semnul Sfintei Cruci cu mîna pe capul lui. Penitentul urmează să se împărtășească în ziua de Paști[316].

La nestorienii uniți cu Roma, ritualul mărturisirii este aproape același ca și în ritul roman. Aceeași este și formula de dezlegare. Aici însă, în Biserica nestorienilor uniți practica mărturisirii a devenit obligatorie[317].

d) Taina Mărturisirii în Biserica Maronită

"Ritul liturgic maronit este la origine ritul sirienilor antiohieni, modificat în cursul veacurilor de monotelitii din Liban și remaniat în urma trecerii la catolicism"[318]. Această Biserică a fost atașată Bisericii Romano-Catolice începând cu secolul al XII-lea. Denumirea de Biserică Maronită s-a dat după numele unui pustnic vestit, pe nume Maron, care a trăit la sfârșitul secolului IV și începutul celui următor, în apropiere de orașul Cir. În cinstea lui a fost ridicată o mănăstire care-i poartă numele și în care a și fost înmormântat[319].

Cât privește Taina Mărturisirii, dată fiind catolicizarea timpurie a acestei Biserici, nu se poate vorbi de o identitate proprie în această privință. Încă de la începutul secolului XVIII, formula de dezlegare care s-a impus în cadrul Mărturisirii este cea declarativă

[315] O formulă aproape identică întâlnim în ritul bizantin în cadrul Tainei Botezului, formulă rostită de preot în momentul în care șterge cu buretele locurile în care a fost miruit noul botezat. Vezi **Molitfelnic**, p.41.

[316] H.Denzinger, **op.cit.**, p.471. Vezi și J.Lamy, **op.cit.**, col.210.

[317] Raymond Janin, **op.cit.**, p.493.

[318] Pr.asist. Liviu Streza, **op.cit.**, p.146.

[319] **Ibidem**, nota 452, p.146.

specifică tradiției romano-catolice. Tot din acea perioadă se generalizează confesionalul, ca loc special în care să se facă mărturisirea[320]. Dat fiind faptul că, pentru Bisericile unite, cărțile de slujbă erau tipărite la Roma, rânduielile cuprinse în ele nu puteau fi altele decât cele aflate în uz în romano-catolicism. Această "strategie" avea drept scop producerea unei rupturi cât mai complete cu tradiția pe care Bisericile respective au avut-o până în momentul uniației.

e) Taina Mărturisirii în Biserica Coptă[321]

"În familia Bisericilor Ortodoxe Orientale ale creștinătății răsăritene, Biserica Coptă deține un loc de frunte, fiind caracterizată printr-o puternică spiritualitate, un neabătut conservatorism și o intensă viață religioasă și de cult, cu o doctrină bine definită, care se reflectă fidel în cărțile sale de cult, în imne și rugăciuni,

[320] Raymond Janin, **op.cit.**, p.549.

[321] Termenul de "copt" vine de la grecescul αιγυπτος, care înseamnă **egiptean** și care, prin înlăturarea diftongului inițial și a terminației, a dat cuvântul "copt" (în arabă "quibt" sau "ghibt"), desemnând pe locuitorii Egiptului dinainte de cucerirea arabă, care, la acea dată, erau toți creștini. El este deci sinonim cu acela de **creștin egiptean** și toate cuvintele derivate din el definesc realități care se referă la creștinii din Egipt. Așadar, prin limba, arta, literatura și Biserica Coptă înțelegem limba, arta, literatura și Biserica creștinilor din Egipt, separați de restul lumii creștine ortodoxe în urma sinodului ecumenic de la Calcedon (451), din pricina condamnării patriarhului lor, Dioscor al Alexandriei, acuzat de monofizism, căruia i-au rămas fideli. Creștinii egipteni care au îmbrățișat doctrina sinodului de la Calcedon au fost numiți "melkiți", adică adepți ai doctrinei împăratului (malak sau melek) care a patronat sinodul. De asemenea, melkiții au fost denumiți și "diofiziți", spre deosebire de copți, care au fost numiți "monofiziți". Au fost și alte păreri în legătură cu originea termenului "copt", dar care nu au fost admise. Vezi Pr.asist.Nicolae D.Necula, **Doctrina și viața religioasă...**, nota nr.2, p.478.

păstrătoarele autentice ale învățăturii dogmatice a unei Biserici"[322]. Cultul acestei biserici este foarte dezvoltat și se aseamănă cu cel al Bisericilor Ortodoxe de rit bizantin[323].

Pentru săvârșirea Sfintelor Taine Biserica Coptă nu și-a alcătuit și nu folosește o carte asemenea **Molitfelnicului** ortodox, ci cărți speciale pentru fiecare taină în parte. Pentru rânduiala Mărturisirii însă nu există o carte specială care să redea un formular al ei sau descrierea săvârșirii ei[324].

Potrivit învățăturii de credință copte, Pocăința sau Mărturisirea (al-i'tiraf) este taina prin care în urma mărturisirii păcatelor și a dezlegării date de preot, penitentul primește iertarea. Absența unei cărți de cult specială care să cuprindă ritualul Mărturisirii este motivată, pe de o parte, de faptul că ea a fost considerată uneori o "slujbă particulară care nu are nevoie de un rit special", iar pe de altă parte, pentru că "ritul desfășurării ei aparține cărților canonice unde, pe lângă canoanele care trebuiau date pentru păcate, se cuprindea și ritualul Tainei"[325]. Mărturisirea este indisăpensabilă primirii Sfintei Împărtășanii. Nepocăința și nemărturisirea amplifică gravitatea păcatelor săvârșite. Mărturisirea se face direct preotului, o mărturisire generală fiind considerată insuficientă pentru ca preotul să poată să dea canoane adecvate. Epitimia pe care preotul o impunea, în trecut, trebuia să fie împlinită înainte de primirea dezlegării[326]. Uneori s-a considerat că această Taină a existat la copți doar sub forma unei mărturisiri făcută direct lui Dumnezeu de fiecare credincios în parte, la începutul liturghiei, în momentul căderii pe care preotul o făcea, motiv pentru care a și fost numită

[322] Pr.asist.Nicolae D.Necula, **op.cit.**, p.478 studiile referitoare la această Biserică.

[323] **Ibidem**, p.483. Diferite aspecte legate de istoria, doctrina, cultul, viața religioasă, forma de organizare etc. a Bisericii Copte, vezi mai sus nota 283.

[324] **Ibidem**, p.506-507 și 562.

[325] **Ibidem**, p.562.

[326] **Ibidem**, p.563.

"mărturisire sub cădelniță"[327]. Întorcându-se în altar, preotul prezenta lui Dumnezeu mărturisirea făcută de popor și rostea o rugăciune de dezlegare, adresată Tatălui: "O, Dumnezeule, care ai primit mărturisirea tâlharului pe cruce, primește mărturisirea poporului Tău și iartă toate păcatele lui, pentru numele Tău cel Sfânt, care a fost invocat peste el"[328].

Dacă cercetăm **Liturghierul** ortodox, vom constata că în cadrul Sfintei Liturghii există mai multe rugăciuni care au caracter penitențial, dar care nu pot fi identificate și nici confundate cu Taina Mărturisirii. Ele au scopul de a pregăti pe credincioși în vederea participării la o Taină așa de sfântă cum este Împărtășania. Același scop trebuie să-l aibă actul penitențial amintit și în Biserica Coptă.

În secolul al XII-lea, disputa dintre preotul Marcu Ibn Kabar, care susținea mărturisirea auriculară, și episcopul Mihail de Damieta, care se opunea mărturisirii auriculare nu infirmă existența Tainei Mărturisirii până la acea dată, ci subliniază faptul că punctele de vedere referitoare la această problemă erau diferite. Trecerea Mărturisirii pe un plan secundar în acea perioadă s-a datorat entuziasmului scăzut înregistrat la unii dintre credincioși, ca și ignoranței și nepăsării unora dintre preoții duhovnici[329].

În prezent, Taina Mărturisirii are, în Biserica Coptă, aceeași importanță ca și în Bisericile Ortodoxe de rit bizantin[330].

Rânduiala Mărturisirii aflată astăzi în uzul Bisericii Copte este luată după Renandotius, care la rândul lui o preia din codicele arab Colbertinus, scris în anul 1409. Cât privește originea acestei rânduieli, Renandotius este de părere că ar fi de proveniență siriacă,

[327] **Ibidem**. Vezi și Doctorand Mihai Colibă, **Cultul Bisericii Monofizite Copte**, p.349.

[328] Ceres Wissa Wassef, **Pratiques ritualles et alimentaires des Coptes**, Le Caire, 1971, p.112, la Pr.Asist. Nicolae D.Necula, **op.cit.**, p.563.

[329] Pr.Asist. Nicolae D.Necula, **op.cit.**, p.563-564.

[330] **Ibidem**, p.564.

atribuind-o Bisericii Siro-Iacobite. Denzinger însă este de părere că această rânduială este de origine coptă. El aduce ca argumente existența primei rugăciuni de dezlegare, care este adresată Mântuitorului, și în rânduiala Mărturisirii din Biserica Etiopiană, iar cea de-a doua rugăciune de dezlegare, adresată Tatălui, se găsește și în rânduiala Liturghiei copte, înainte de momentul împărtășirii[331].

Înainte de rânduiala propriu-zisă, Renandotius prezintă câteva sfaturi pentru "doctorul duhovnicesc" și anume: dezlegarea să nu se dea celui ce nu merită iertarea; în cazul în care greutatea epitimiei ar putea dăuna penitentului, duhovnicul trebuie să modereze epitimia atât cât permit canoanele; preotul să procedeze în așa fel încât păcătosul să vină singur la mărturisire; Legea Veche pedepsea cu moartea unele categorii de păcătoși, Legea Nouă îi pedepsește cu oprirea de la Sfânta Împărtășanie, iar celelalte păcate sunt tratate cu post, abstinență, rugăciuni[332].

Ritualul Mărturisirii, după Renandotius și consemnat la Denzinger, are următoarea structură: preotul și penitentul rostesc împreună rugăciunea Tatăl nostru... (de 50 de ori), Am păcătuit, Doamne Hristoase, curățește-mă pentru numele Tău cel Sfânt (de 100 de ori), Kyrie eleison (de 100 de ori), după care penitentul îngenunchează, își înclină capul și "arată preotului ce are în suflet". După mărturisirea tuturor păcatelor, preotul rostește asupra penitentului această rugăciune: "Te rugăm stăruitor, Părinte Sfinte, Cel ce iubești bunătatea, să nu ne duci pe noi în ispite, nici să nu aibă ele vreodată putere asupra noastră, ci ne izbăvește de toate faptele necurate și de gândurile la acele fapte care ne fac plăcere, de la simțirea și obiceiurile lor. Ține departe de noi pe vrăjmașul care ne ispitește, îndepărtează-l și alungă-l, înfrânează tulburările și înșelătoriile lui care ne stăpânesc. Îndepărtează de la noi toate gândurile care ne îndeamnă la păcat, primejdia sufletelor și trupurilor noastre. Du departe de noi sfatul celor ticăloși și apără-ne în tot

[331] H.Denzinger, **op.cit.**, p.434.

[332] **Ibidem**, p.435-436.

timpul cu dreapta Ta puternică și dătătoare de viață fiindcă Tu ești sprijinitorul și apărătorul nostru și întru Tine se vor bucura inimile noastre, prin harul și bunătatea Fiului Tău Unul-Născut, Domnul Dumnezeu, Învățătorul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, căruia I se cuvine slava, împreună cu Tine și cu Sfântul Tău Duh..."

Urmează alte două rugăciuni în tonul celei de mai sus, iar după acestea preotul binecuvintează pe penitent și cere de la Dumnezeu ca să-l curățească de păcate și de nedreptăți, să-l întărească în virtuți, să-i ierte păcatele, să-l întărească cu puterea crucii și să-l facă vas ales al lui Iisus Hristos. Aceasta este prima rugăciune de dezlegare. Penitentul face trei închinăciuni în fața altarului și alta în fața preotului căruia, sărutându-i picioarele, îi zice: "Am păcătuit, părinte, iartă-mă", iar preotul răspunde "Te iert de toate păcatele"[333].

Penitentul se ridică și va merge să-și împlinească epitimia. În fiecare zi, până la primirea dezlegării, el revine la duhovnic pentru a-i spune, fără să ascundă ceva, tot ce i se întâmplă bine sau rău.

După împlinirea canonului, preotul rostește cea de-a doua rugăciune de dezlegare: "Doamne, Iisuse Hristoase, Fiule Unule-Născut, Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl, Care ai rupt toate legăturile păcatului prin patima Ta dătătoare de viață, Care ai suflat în fața sfinților ucenici, Apostolii Tăi evlavioși, și le-ai spus: Luați Duh Sfânt: cărora le veți ierta păcatele, vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute; Tu, Doamne, prin Sfinții Tăi Apostoli ai dat celor care săvârșesc preoția totdeauna în Biserica Ta să ierte păcatele pe pământ, să lege și să dezlege toate legăturile greșelilor. Așadar, acum Te implorăm și rugăm bunătatea Ta, Iubitorule de oameni, pentru robul Tău acesta (N) și pentru mine cel vrednic de milă, care

[333] **Ibidem**, p.436-438; vezi și H.Hyvernat, **Absolution chez les coptes**, în "Dictionnaire Pratique...", t.I, col.211-214; O.H.E.KHS Burmester, **The Egyptian or Coptic Church, a detailed description of her services and the rites and ceremonies observed in the administration of the Sacraments**, Le Caire, 1967, p.126-128, 316-320; V.Ermoni, **Confession chez les coptes**, în "Dictionnaire de Théologie...", tome III, col.929-930.

plecăm capetele noastre în fața sfintei Tale slave, să ne arăți mila Ta. Smulge de la noi legăturile păcatelor noastre și, deși am păcătuit față de Tine, cu știință sau din neștiință, prin împietrirea inimii, cu fapta, prin cuvânt sau cu gândul... Tu, Care cunoști slăbiciunea omenească, ca un bun și de oameni iubitor, Dumnezeu, dă-ne nouă iertare pentru păcatele noastre, binecuvintează-ne, curățește-ne, dezleagă-ne, umple-ne de teamă față de Tine, îndreaptă-ne spre voia Ta cea bună, fiindcă Tu ești Dumnezeul nostru și ție ți se cuvine slava și măreția, împreună cu Tatăl Tău cel bun, cu Sfântul Tău Duh, acum și pururea și în veci. Amin"[334].

O rânduială aparte de dezlegare se administrează în Biserica Coptă apostaziaților și desfrânaților. Pentru reintegrarea acestor categorii de penitenți, este prevăzută următoarea rânduială: Preotul binecuvintează apa și toarnă Sfântul Mir în ea de trei ori în formă de cruce, în numele Sfintei Treimi, urmează trei lecturi biblice (I Timotei, 1, 3-16; Psalmul 2,4; Luca, 15, 3-10), rostește o rugăciune urmată de rugăciunea de dezlegare, face semnul binecuvântării deasupra apei, rostind o formulă rituală, îl dezbracă pe penitent și toarnă peste el apă de trei ori, zicând: "Eu te spăl în numele lui Dumnezeu Tatăl și al Fiului și al Sfântului Duh", îi poruncește apoi să se îmbrace și să-și plece capul și citește asupra lui o altă rugăciune de dezlegare adresată Fiului lui Dumnezeu. După această rugăciune, preotul rostește: "Ești sănătos, nu mai greși". Urmează împărtășirea penitentului, ca semn al integrării lui plenare în comunitate, și binecuvântarea finală[335].

Creștinii copți uniți au în uz o rânduială a Mărturisirii foarte simplă, constând doar din mărturisirea păcatelor făcută în fața preotului și rostirea unei rugăciuni de dezlegare adresată Fiului, a-ceeași pe care o întâlnim în rânduiala mărturisirii după Renandotius[336].

[334] **Ibidem**, p.438.
[335] **Ibidem**, p.440. Vezi și Pr.Asist. Nicolae D.Necula, **op.cit.**, p.563.
[336] **Ibidem**, p.439.

Această rânduială din urmă este prevăzută de **Cartea de rugăciuni**, atribuită lui Tukins[337].

f) Taina Mărturisirii în Biserica Etiopiană[338]

Cultul Bisericii Etiopiene[339], în formele lui de exprimare, stă mărturie despre ortodoxia acestei Biserici. Elementele și învățătura de credință specifice monofizitismului și nestorianismului, nu se regăsesc în textele liturgice și în formele externe ale cultului. Cultul acestei Biserici se înrudește îndeaproape cu cel al Bisericii Ortodoxe, având aceeași origine și descinzând din cultul Bisericii primare, de origine apostolică. El s-a menținut în stadiul de dezvoltare pe care îl avea în momentul separării Bisericilor, de aceea unele deosebiri care apar între cultul Bisericii Etiopiene și cel al Bisericii Ortodoxe se datorează faptului că cel dintâi a rămas într-un stadiu mai vechi al evoluției și s-a dezvoltat sub influența

[337] Ibidem; vezi și H.Hyvernat, **op.cit.**, col.213-214.

[338] Potrivit tradiției, creștinismul etiopian este de origine apostolică. Acolo ar fi putut propovădui famenul etiopian, botezat de diaconul Filip (Fapte 8, 27-40) sau chiar unul dintre Sfinții Apostoli. O misiune intensă, soldată cu trecerea masivă a etiopienilor la creștinism, au desfășurat în secolul al IV-lea misionarii greci, Frumențiu și Edesiu. Cel dintâi a fost hirotonit la Alexandria de către Sfântul Atanasie, ca primul episcop al Bisericii Etiopiei. Vezi Pr.asist.Liviu Streza, **op.cit.**, nota 572, p.168.

[339] Informații referitoare la cult, învățătura de credință, istoric și organizare, vezi: mai sus nota 283 studiile referitoare la această Biserică; E.Coulbeaux, **Ethiopie**, în "Dictionnaire de Théologie...", tome V, col.922-923; Pr. Prof. Nicolae V. Dură, **Organizarea Bisericii Etiopiene și bazele ei canonice**, teză de doctorat, în "Ortodoxia", XLII(1990), n.1, p.94-135; n.3, p.102-160; n.4, p.3-112; Pr.prof.Liviu Stan, **O nouă patriarhie: Biserica din Etiopia**, în "Ortodoxia", XII (1960), nota 1, p.34-73.

noilor împrejurări prin care a fost nevoită să treacă această Biserică[340].

Cât privește Sfintele Taine, Biserica Etiopiană păstrează același număr ca și Biserica Ortodoxă. Particularitățile în legătură cu administrarea lor nu ating fondul credinței ortodoxe. Rânduiala lor este asemănătoare cu cea din Biserica Coptă, păstrând în general o linie ortodoxă[341]. Cartea de cult care cuprinde rânduiala Tainelor și ierurgiilor este Molitfelnicul, însă, ca și copții, etiopienii folosesc și cărți sau fascicule separate care cuprind rânduiala acestora[342].

Taina Mărturisirii (Șer-âta-Nesehâ) se face în Biserica Etiopiană atât individual cât și public.

Mărturisirea individuală are caracter secret și constă în mărturisirea penitentului în fața preotului duhovnic, mărturisire încadrată într-un ritual asemănător celui din Biserica Coptă. Rânduiala se găsește într-o carte de cult numită **Ușa penitenței** (Eukâșa Nesehâ). Pentru apostaziați, ca și pentru cei ce au căzut în păcate trupești cu necreștini, se folosește o rânduială specială descrisă în **Cartea profanării** (Masehafa-Keder), carte a cărei apariție a fost determinată de invazia musulmană în secolul XVI. Epitimiile au scop terapeutico-pedagogic și constau din rugăciuni, posturi, fapte de milostenie etc[343]. Fiecare credincios este liber să-și aleagă duhovnicul care devine "părintele sufletesc" și garantul iertării în fața lui Dumnezeu. Schimbarea duhovnicului nu este permisă fără motive bine întemeiate.

Mărturisirea păcatelor este absolut necesară mai ales pe patul de moarte. **Cel care moare nemărturisit este îngropat în afara locurilor sfinte**. Credincioșii încep să se mărturisească la vârsta de 25 de ani[344]. În ultima vreme se înregistrează un interes tot mai

[340] Pr.Prof. Ene Branișteș, **Cultul Bisericilor...**, p.87; vezi și Doctorand Mihai Colibă, **Cultul Bisericii Etiopiene**, p.426-427.

[341] Doctorand Mihai Colibă, **op.cit.**, p.440.

[342] **Ibidem**, p.430.

[343] **Ibidem**, p.441; vezi și E.Coulbeaux, **op.cit.**, p.946.

[344] **Ibidem**.

scăzut față de Taina Mărturisirii, credincioșii apelând la ea doar în ceasul morții[345].

În Biserica Etiopiană se practică uneori și mărturisirea publică făcută de obicei în prezența episcopului[346], însă frecvența acesteia trebuie să fie extrem de redusă de vreme ce nici cea particulară nu se bucură de o prea mare popularitate.

g) Taina Mărturisirii în Biserica Armeană[347]

Între cultul Bisericii Ortodoxe și cel al Bisericii Armene există similitudini care mărturisesc despre izvorul comun din care provin, dar și despre influențarea reciprocă de-a lungul timpului. Acest lucru poate fi sesizat și în rânduiala Sfintelor Taine[348].

În ce privește Taina Mărturisirii, Biserica Armeană practică atât mărturisirea particulară cât și pe cea publică.

Mărturisirea particulară se face în case, în biserică sau într-o cameră special amenajată în biserică sau în afara ei. Instituția

[345] Raymond Janin, **op.cit.**, p.606.

[346] I.Mihalcesco, **La Théologie symbolique au point de vue de l'Eglise Orthodoxe**, Bucuresti-Paris, 1932, p.68, la Doctorand Mihai Colibă, **op.cit.**, p.441.

[347] Potrivit unei tradiții orientale vechi, Evanghelia ar fi fost rostită pentru prima dată în teritoriile armene de Sfinții Apostoli Tadeu și Vartolomeu. Lucrarea lor a fost desăvârșită în secolul al III-lea în urma misiunii de evanghelizare desfășurată de Sfântul Grigorie Luminătorul (†332). Vezi Pr.Asist.Liviu Streza, **op.cit.**, nota 609, p.175.
Pentru istoria, cultul și învățătura de credință a Bisericii Armene, vezi mai sus nota 283 studiile referitoare la această Biserică și L.Petit, **Arménie**, în "Dictionaire de Théologie...", tome I, 2, col.1945-1967; Pr.Prof.Ene Braniște, **Baze liturgice comune..., Cultul Bisericilor creștine...**; M.G. Popescu, **Cultul Bisericii Armene**, în "Glasul Bisericii", XII(1962), note 5-6, p.608-617; Diacon Lector I.Pulpea, **Posibilitatea întoarcerii Bisericilor Monofizite la Ortodoxie**, în "Ortodoxia", III (1951), nota 4, p.586-636; Arhim. Zareh Baronian, **Liturghia Bisericii Armene...**, p.15-171.

[348] Pr.Prof.Ene Braniște, **Baze liturgice...**, p.258-259.

duhovnicilor nu este cunoscută în Biserica Armeană, mărturisirea putând fi săvârșită de oricare dintre preoții căsătoriți. Episcopii și preoții necăsătoriți nu ascultă mărturisirea decât în situații excepționale[349]. Situația este alta în Biserica armenilor uniți cu Biserica Romano-Catolică, unde existența duhovnicilor este generalizată.

În timpul mărturisirii, penitentul stă în genunchi în fața duhovnicului care stă turcește. O parte din veșmântul duhovnicului este așezată pe capul penitentului.

Mărturisirea în comun se face separat pentru copii și adulți. Cei dintâi stau așezați în semicerc în jurul preotului. Acesta citește, sub formă de rugăciune, o listă cu păcate. După fiecare păcat enunțat, copiii răspund deodată: "Am păcătuit" sau "Am păcătuit împotriva lui Dumnezeu". După aceasta se rostește imediat o rugăciune de iertare[350]. Pentru adulți există o rânduială de mărturisire publică, făcută duminica dimineața în cadrul serviciului divin public. Ea constă dintr-o enumerare a păcatelor făcută de preot, aceeași ca și în cadrul mărturisirii particulare, la care credincioșii răspund autoacuzându-se: "Am păcătuit". După aceasta, liturghisitorul dă iertarea generală folosindu-se de aceeași rugăciune de iertare pe care o întâlnim și în cadrul rânduielii de mărturisire particulară[351].

Pe lângă aceste forme de mărturisire, mai întâlnim în Biserica Armeană **Rânduiala reconcilierii (împăcării) penitenților**. Aceasta nu este altceva decât o mărturisire publică solemnă. Această rânduială este rezultatul îmbinării celor două rânduieli ale mărturisirii, particulară și publică. Ea a fost alcătuită pe la anul 480 de patriarhul armean Jean Mandakuni[352].

Ritualul mărturisirii particulare la armeni are următoarea structură: - așezați în poziția specifică oficierii acestei Taine,

[349] Raymond Janin, **op.cit.**, p.388; L.Petit, **op.cit.**, col.926.

[350] L.Petit, **op.cit.**, col.927.

[351] **Ibidem.**

[352] **Ibidem**, col.928.

penitentul în genunchi iar preotul stând turcește, se citește o rugăciune lungă în care sunt specificate diferite păcate și categorii de păcate[353], cu scopul de a reîmprospăta memoria penitentului. Urmează mărturisirea făcută de penitent, introdusă prin cuvintele următoare: "Am păcătuit față de Prea Sfânta Treime, față de Tatăl și de Fiul și de Sfântul Duh. Am păcătuit în fața lui Dumnezeu. Mărturisesc în fața lui Dumnezeu și în fața ta, sfinte părinte, toate păcatele mele, căci am păcătuit față de Dumnezeu cu gândul, prin cuvânt și cu fapta, de voie și fără de voie, cu știință și cu neștiință". Continuă cu mărturisirea, amintind pe rând păcatele făcute, fiind învins de trup și înșelat de satana. Apoi preotul îi rânduiește un canon care va fi împlinit de penitent în următoarele opt zile. După împlinirea canonului, penitentul revine la preot și i se adresează astfel: "Părinte sfinte, pe tine te am mijlocitor și garant al iertării la Fiul lui Dumnezeu, cel Unul-Născut și te rog ca, prin autoritatea care ți-a fost dată, să mă dezlegi de lanțurile păcatelor mele", la care preotul răspunde, rostind rugăciunea de iertare:

"Să se milostivească de tine Dumnezeul Cel prea blând și să-ți ierte toate păcatele pe care le-ai mărturisit și pe care le-ai uitat. Și eu, cu puterea preoției, cu autoritatea și din porunca divină: cele ce veți dezlega pe pământ, vor fi dezlegate și în ceruri, cu același cuvânt te dezleg de orice legătură a păcatelor, de gânduri, de cuvinte și de fapte în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh și te redau Sfintei Biserici și orice bine vei face să-ți fie spre înmulțirea meritelor[354] și spre slava vieții viitoare".

Ritualul mărturisirii continuă cu rugăciunea Tatăl nostru, urmată de o mulțime de rugăciuni speciale pentru fiecare păcat în parte[355], ca și la siro-iacobiți.

---

[353] O astfel de rugăciune întâlnim și în Biserica Ortodoxă, unde este citită de obicei de arhiereu în diferite ocazii și poartă numele de: Rugăciunea pe care o citește arhiereul sau duhovnicul, pentru iertarea tuturor păcatelor celor de voie și a celor fără de voie și pentru tot jurământul și blestemul, și este inclusă în capitolul **Dezlegări**. Vezi **Molitfelnic**, p.287-289.

[354] Poate fi sesizată o ușoară influență a teoriei romano-catolice despre merite.

[355] H.Denzinger, **op.cit.**, p.472-474.

O rânduială a mărturisirii aflăm și în Biserica unită a armenilor. Aceasta urmează rânduiala de mai sus cu foarte puține și neînsemnate deosebiri și anume: lipsește rugăciunea din partea introductivă care conține o listă generală a păcatelor; dezlegarea se dă imediat după mărturisire, iar la sfârșitul rugăciunii de dezlegare se adaugă cuvintele: "Sângele Fiului lui Dumnezeu, care s-a vărsat pe cruce și a izbăvit firile omenești de iad, să te izbăvească de păcatele tale. Amin"[356].

Taina Mărturisirii în Bisericile Vechi Orientale, evaluare din punct de vedere ortodox

Când ne referim la Taina Mărturisirii în Bisericile Vechi Orientale, două realități ne reținem în mod deosebit atenția: una legată de vechii orientali uniți cu Roma a căror identitate s-a contopit cu cea a Bisericii Romano-Catolice și alta legată de vechii orientali rămași pe făgașul autentic al tradiției a căror identitate s-a conturat făcându-le să apară ca Biserici distincte cu forme de manifestare specifice.

Luând în considerare cercetările făcute și la care deja ne-am referit, constatăm o înrudire foarte intimă între tradiția bizantină și cea a Bisericilor Vechi Orientale. Separarea acestora din urmă, după Sinodul IV Ecumenic, a fost una mai mult administrativă și mai puțin una bazată pe diferențe dogmatice și cultice. Din monofizitismul de altădată, în învățătura de credință a celor mai multe dintre Bisericile Vechi Orientale, au supraviețuit doar elemente nesemnificative. Identitatea unor rânduieli de cult, identitate ce constă adesea nu numai în spiritul, ci și în litera lor, stă mărturie pe de o parte despre izvorul comun al celor două grupe de Biserici, iar pe de altă parte confirmă existența tradiției cultice neîntreruptă în ritul bizantin.

---

[356] **Ibidem**, p.474.

Asemănările dogmatice și liturgice sunt elementele esențiale care au dat posibilitatea să se vorbească despre "ortodoxia Bisericilor Vechi Orientale".

Privind realitatea din acest unghi, o evaluare din punct de vedere ortodox **a ceea ce este ortodox** nu mai apare ca necesară, de aceea, referindu-ne la tema noastră, nu vom face decât câteva aprecieri cu caracter general.

Remarcăm, întâi de toate, caracterul de taină al Mărturisirii. Necesitatea ei se impune pe tot parcursul vieții, începând de la vârste ce variază de la o biserică la alta, și până la ultimele clipe ale vieții. Dacă instituția duhovniciei nu s-a impus peste tot, aceasta este motivată de faptul că, în Bisericile Vechi Orientale, ca și în cea Ortodoxă de altfel, preotul dobândește capabilitatea harică de a săvârși Taina Mărturisirii prin însuși actul hirotoniei.

Conștiința prezenței păcatului, dar și efortul Bisericii de a elibera pe credincios de sub stăpânirea lui sunt transpuse pe plan liturgic în mulțimea rugăciunilor pentru fiecare păcat grupate în jurul spovedaniei în tradițiile vechi orientale. Astfel de rugăciuni am văzut că au existat și în tradiția ortodoxă.

Amânarea rostirii rugăciunii de dezlegare până la împlinirea canonului arată locul și importanța disciplinei penitențiale în cadrul acestor biserici, dar și caracterul vindecător și pedagogico-educativ al canonului.

Rugăciunea de dezlegare cunoaște forme de exprimare și dimensiuni variate în rânduiala mărturisirii la vechii orientali, dar ideea care transpare de la un capăt la altul este aceeași: Cel ce iartă păcatele este Dumnezeu, iar preotul are doar rolul de slujitor al Tainei.

Deși în anumite locuri se înregistrează un interes destul de scăzut față de Taina Mărturisirii, privită în forma și fondul ei, această Taină ne apare cu un loc bine determinat în ansamblul tradiției și experienței liturgice al Bisericilor Vechi Orientale.

III. TAINA MĂRTURISIRII ÎN BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

Prezența acestui capitol în lucrarea de față este determinată de mai mulți factori, dintre care putem aminti mai întâi: importanța vieții liturgice, a cultului în ansamblul vieții și formelor de manifestare ale Bisericii Romano-Catolice. Deși din punct de vedere liturgic creștinismul apusean s-a dezvoltat independent de cel răsăritean[357], romano-catolicismul acordă până în prezent o importanță majoră cultului divin, public și particular, ca forme de adorare a lui Dumnezeu, de sfințire și de instruire a credincioșilor. În al doilea rând, în relațiile inter-bisericești și în cadrul dialogului interteologic, cunoașterea valorilor liturgice comune, dar și a celor specifice este mai mult decât necesară. În orice domeniu necunoașterea poate avea urmări dezastruoase, iar cunoașterea se poate constitui într-o punte de dialog. În al treilea rând, Conciliul II Vatican (1962-1965), în **Constituția despre liturgie**[358] intitulată

[357] Într-un studiu intitulat **Schisma și cultul creștin**, publicat în "Ortodoxia" VI (1954), notele 2-3, p.260-299, Părintele Profesor Ene Branișteare face o prezentare și o analiză amănunțită a elementelor deosebitoare, din cadrul cultului divin, existente între Răsărit și Apus în momentul producerii schismei. Între concluziile care se desprind din studiul amintit este și aceea că elementele care în secolul al XI-lea apar ca specifice Bisericii de Apus aveau deja o lungă istorie și că nu erau altceva decât rezultatul unei direcții proprii de dezvoltare pe tărâm liturgic. Aceeași problematică o găsim tratată și în teza de doctorat a Părintelui Petre Vintilescu, **Cultul și ereziile**, Pitești, 1926.

[358] Precizăm că prin termenul de **liturgie** teologia catolică înțelege totalitatea formelor de cult. Acest înțeles a fost păstrat la început și de Ortodoxie. Însă cu timpul, conținutul termenului de liturghie a fost restrâns doar la serviciul liturgic

"Sacrosanctum concilium" s-a ocupat și de reformarea cultului divin[359], arătând care părți ale acestuia sunt supuse procesului de înnoire și readaptare.

1. Sacramentul Pocăinței - aspecte dogmatice

În cărțile de învățătură romano-catolice această taină este numită Sacramentul Pocăinței și al Reconcilierii. Prin acest sacrament, "cei ce se apropie dobândesc de la mila lui Dumnezeu iertarea pentru ofensa adusă și în același timp sunt reconciliați cu Biserica, pe care au rănit-o prin păcat și care, prin dragostea, exemplul și rugăciunea ei, colaborează la convertirea lor"[360].

în cadrul căruia se reactualizează Jertfa Mântuitorului Iisus Hristos, adică la ceea ce numim Sfânta Liturghie. Pentru denumirea tuturor slujbelor sfinte la modul general, Ortodoxia folosește termenul de cult. Pr.Prof.Dr.Ene Braniște, **Liturgica specială**, p.170-172.

[359] Câteva studii pe această temă: Prof. Ioan Bria, **Teologia romano-catolică și Conciliul II de la Vatican**, în "Ortodoxia", XVI (1964), nota 1; Pr. Barbu Gr.Ionescu, **Conciliul II de la Vatican - Dezbaterile și hotărârile primei sesiuni**, în "Ortodoxia", XVI (1964), nota 1; Cezar Vasiliu, **Relațiile Bisericii Ortodoxe cu Biserica Romano-Catolică după Vatican II**, în "Ortodoxia", XXVIII (1976), nota 1. Drd.Dumitru M.Colotelo, **Mișcarea liturgică în creștinismul apusean**, teză de doctorat, în "Ortodoxia", XXXVII (1985), notele 1-2 și 3-4; Idem, **Epicleza în liturghiile răsăritene și liturghia catolică astăzi**, în "Glasul Bisericii", XXVIII (1976), notele 1-2. Archbishop Annibale Bugnini, **The reform or the Liturgy**, trad.engleză de Matthew J.O Conell, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990; Frederick R.Mamany, **Liturgical Reform of Vatican II**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", p.1081-1097;*Alternative Futures for Worship, 7 volume, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1987; C.Last, **Remembering the Future: Vatican II and Tomorrow's Liturgical Agenda**, New York, 1983, Austin Flannery, O.P., **Roman Liturgical documents since Vatican II**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", p.358-365. Pr.Drd. Vasile Juravle, **Constituția despre cultul divin a Conciliului II Vatican, privită din punct de vedere ortodox**, în "Studii teologice", XXXII (1980), notele 3-6, p.517-534.

[360] **Catehismul Bisericii Catolice**, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, 1993, p.311.

Numirile care se dau sunt: "**sacramentul convertirii,** pentru că realizează sacramental chemarea lui Iisus la convertire[361]; "**sacramentul Pocăinței**", deoarece consacră o încercare personală și eclezială de convertire, de căință și de îndestulare din partea creștinului păcătos[362]; "**sacramentul Spovezii (Mărturisirii*),** atât pentru faptul că mărturisirea păcatelor este un element esențial al acestui sacrament, dar și pentru că "într-o semnificație adâncă, acest sacrament este și o "mărturisire", recunoaștere și laudă a sfințeniei lui Dumnezeu și a milostivirii Lui față de omul păcătos"[363]; "**sacramentul Iertării**", pentru că prin dezlegarea sacramentală a preotului, Dumnezeu acordă penitentului iertarea și pacea[364]; "**sacramentul Reconcilierii**", pentru că dăruiește păcătosului iubirea lui Dumnezeu care reconciliază[365]. Termenul "reconciliere" este cel mai adesea folosit pentru a denumi Taina Mărturisirii, începând cu Vatican II, chiar dacă termenii "penitență" și "mărturisire" au continuat să coexiste. Ritualul acestei taine, reformat în 1973, este intitulat **Ritualul Pocăinței**. Până la Conciliul II Vatican termenul "penitență" cu sensul de "convertire" a fost termenul teologic preferat. El derivă din expresia patristică **poenitentia secunda** folosită pentru a face distincție între prima convertire care preceda botezul și cea de-a doua care stă în relație cu mărturisirea păcatelor[366].

Începând cu Evul Mediu timpuriu o înțelegere "simplă, de suprafață" a acestui sacrament a orientat atenția spre iertarea păcatelor în urma mărturisirii lor în fața preotului, fapt ce a favorizat răspândirea termenului de "mărturisire" pentru desemnarea tainei. Acest termen, se afirmă de către unii teologi catolici,

[361] **Ibidem.**

[362] **Ibidem.**

[363] **Ibidem**, p.312.

[364] **Ibidem.**

[365] **Ibidem.**

[366] James Dallen, **The Sacrament of Reconciliation,** în "The New Dictionary of Sacramental Worship", p.1052. Vezi și Andrew L. Nelson, **Conversion from sin**, în "The New...", p.292.

este expresia unei înțelegeri neadecvate a acestui sacrament întrucât "riscă să dea prioritate ritualului și actelor individului față de grația lui Dumnezeu experimentată în comunitate"[367]. Acest sens al Tainei Reconcilierii este inclus în cel de "penitență"[368].

Atât penitența cât și iertarea sunt personale dar niciodată individuale, afirmă teologii catolici. Reconcilierea, în sensul larg al cuvântului, "dă prioritate iubirii harice a lui Dumnezeu care, în Hristos, atrage pe ucenicii păcătoși într-o comuniune dătătoare de viață care-i transformă într-o imagine a lui Hristos și-i face liberi față de păcat"[369]. Aceasta include atât penitența sau convertirea cât și iertarea păcatelor[370].Necesitatea Pocăinței se întemeiază pe faptul că viața nouă primită în "inițierea creștină" (prin botez - n.ns.), nu a suprimat fragilitatea și slăbiciunea naturii umane, nici înclinația spre păcat, de aceea primei convertiri îi urmează a doua convertire care ne apare ca o "îndatorire neîntreruptă pentru întreaga Biserică"[371]. Aceste idei sunt fundamentate de teologia romano-catolică pe convertirea Sfântului Petru după întreita lui lepădare de Hristos (Luca 22, 61), ca și pe textul din Apocalips 2,5,16. Chemarea la Iisus are în vedere convertirea inimii, pocăința interioară, iar pocăința interioară este înțeleasă ca "reorientare radicală a întregii vieți, o întoarcere, o convertire la Dumnezeu din toată inima, o ruptură cu păcatul, o aversiune față de rău, împreună cu repulsia față de faptele rele săvârșite"[372]. Acestea sunt strâns unite cu dorința de schimbare a vieții, cu speranța în îndurarea divină și cu încrederea în ajutorul harului.

[367] **Ibidem**, p.1052.
[368] Joseph L. Cunningham, **Confession of sins**, în "The New..." p.246.
[369] James Dallen, **op.cit.**, p.1052. Vezi și Peter E.Fink, S.J., **Reconciliation and Forgiveness: A Theological Reflection**, în "Alternative Futures for Worship. Reconciliation", vol.4, Collegeville, Minnesota, 1987, p.45.
[370] James Dallen, **op.cit.**, p.1052.
[371] **Catehismul...**, p.312-313.
[372] **Ibidem**, p.313.

Felul în care Sacramentul Pocăinței operează în viața Bisericii și a credincioșilor ei este solidar cu modul în care catolicismul privește păcatul și înțelege urmările acestuia în rândul săvârșitorilor lui. Astfel, definind păcatul, catehismul catolic spune: "Păcatul este, înainte de toate, ofensă adusă lui Dumnezeu, ruperea comuniunii cu El. În același timp, prejudiciază comuniunea cu Biserica. De aceea, convertirea aduce cu sine în același timp iertarea lui Dumnezeu și reconcilierea cu Biserica"[373]. Faptul că Iisus primește pe păcătoși la masa Sa "exprimă atât iertarea lui Dumnezeu, cât și reîntoarcerea (păcătoșilor - n.ns.) în sânul Poporului lui Dumnezeu"[374].

Sacramentul Pocăinței a fost instituit de Hristos pentru toți membrii păcătoși ai Bisericii Sale, dar mai ales pentru cei care, după Botez, au căzut în păcat grav, "pierzând harul baptismal și rănind comuniunea eclezială". Întrucât acest sacrament dă o nouă posibilitate păcătosului de a se converti, a fost socotit "a doua plută de salvare după naufragiul care este pierderea harului"[375].

Elementele esențiale ale Sacramentului Pocăinței

Indiferent de formele pe care acest sacrament le-a îmbrăcat de-a lungul timpului, el a păstrat aceeași structură fundamentală și aceleași elemente esențiale: "pe de o parte faptele omului care se convertește sub acțiunea Duhului Sfânt: căința, mărturisirea și îndestularea; pe de altă parte, acțiunea lui Dumnezeu prin intervenția Bisericii. Aceasta din urmă, prin episcopi și preoți, acordă în numele lui Hristos iertarea păcatelor și stabilește modalitatea îndestulării și totodată se roagă pentru păcătos și face pocăință împreună cu el"[376].

[373] **Ibidem**, p.315.
[374] **Ibidem**, p.316.
[375] **Ibidem**.
[376] **Ibidem**, p.317.

Pocăința obligă pe păcătos să accepte de bună voie toate elementele ei: "în inimă, căința; pe buze, mărturisirea; în purtare, umilința deplină sau îndestularea rodnică"[377].

Căința, primul element, este "o durere a sufletului și o detestare a păcatului săvârșit, unită cu hotărârea de a nu mai păcătui". Ea poate fi "desăvârșită" atunci când izvorăște din dragoste față de Dumnezeu și "nedesăvârșită" (attritio) izvorâtă din teama de osânda veșnică și de celelalte pedepse care-l așteaptă pe cel păcătos. Ea mai este numită căința din frică. Cea dintâi, căința desăvârșită, dobândește iertarea păcatelor "lesne iertătoare", iar când este urmată și de hotărârea de a recurge, îndată ce este posibil, la spovada sacramentală, dobândește și iertarea păcatelor de moarte"[378]. Dacă cineva a trezit în inima sa căința desăvârșită și moare înainte de a fi apucat să se spovedească, moare iertat[379].

Cât privește cel de-al doilea element, **mărturisirea păcatelor**, se afirmă că prin aceasta omul privește în față păcatele de care s-a făcut vinovat și își asumă responsabilitatea pentru ele. Se recomandă ca "penitenții să enumere toate păcatele de moarte de care sunt conștienți după un examen de conștiință serios, chiar dacă aceste păcate sunt foarte ascunse și chiar dacă privesc numai ultimele două porunci ale decalogului, căci uneori aceste păcate rănesc mai grav sufletul și sunt mai periculoase decât cele ce au fost săvârșite în văzul tuturor[380]. Dacă mărturisirea păcatelor de moarte este absolut necesară, mărturisirea greșelilor zilnice (păcatele veniale), "fără a fi strict necesară, este totuși recomandată cu tărie de Biserică"[381].

Al treilea element îl constituie **pocăința** sau **îndestularea**. Ce presupune aceasta? Păcatul provoacă suferință aproapelui, dar "îl rănește și îl istovește și pe păcătosul însuși, precum și relațiile lui cu

[377] **Ibidem**.

[378] **Ibidem**, p.316-317. Vezi și Joseph L.Cunningham, **Contrition**, în "The New...", p.289-290.

[379] Pr. Claudiu Dumea, **Semnele mântuirii, Liturghia creștină catolică**, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 1996, p.157.

[380] **Catehismul...**, p.318.

[381] **Ibidem**, p.319. Vezi șiPr.Claudiu Dumea, **op.cit.**, p.161-164.

Dumnezeu". Întrucât dezlegarea ridică păcatul, dar nu repară toate dezordinile pe care acesta le-a provocat, este necesar ca penitentul, pentru ca să-și îndrepte greșelile, să facă ceva mai mult: el trebuie să "îndestuleze", să "ispășească" păcatele proprii. Îndestularea sau ispășirea este impusă de duhovnic și ea trebuie să țină seama de situația personală a penitentului, să caute binele lui spiritual și să corespundă gravității și naturii păcatelor săvârșite[382]. Îndestularea corespunde epitimiilor din practica ortodoxă.

Celebrantul sau săvârșitorul Pocăinței

Cel care reglementează disciplina penitențială și deține puterea și slujirea împăcării este episcopul[383].

Preoții, în calitatea lor de colaboratori ai episcopului, exercită această putere numai în virtutea mandatului primit fie de la episcopul locului, fie de la papă: "Preoții, deși nu dețin plinătatea preoției și depind de episcopi în exercitarea puterii lor, sunt totuși uniți cu aceștia în demnitatea sacerdotală"[384], iar în alt loc se spune: "Preoții, înțelepți **colaboratori** ai ordinului episcopal, **ajutoare și instrumente** ale acestuia... alcătuiesc, împreună cu episcopul lor, o unică Preoție..."[385]. Puterea de a ierta păcatele o primesc episcopii și preoții prin actul hirotoniei. De reținut sunt o serie de calități care se cer duhovnicului. Referitor la aceasta, Catehismul precizează:

[382] **Ibidem**, p.319; vezi și Pr. Claudiu Dumea, **op.cit.**, p.165-166.

[383] **Lumen gentium**, 26, în "Conciliul...", p.68.

[384] **Ibidem**, 28, p.69. Vezi și: Walter J. Woods, **Reconciliation and Priesthood**, în "The New Dictionary...", p.1034-1037; David L. Flaming, S.J., **Reconciliation and spiritual direction**, în "The New...", p.1037-1039; **Idem**, **The Christian Ministry of Spiritual Direction**, în "Review for Religious", St.Louis, 1988; Richard M. Gula, **To Walk together again. The Sacrament of Reconciliation**, New York, Paulist Press, 1984.

[385] **Lumen gentium**, p.70. Vezi și Doris Donnelly, **Ministers of Reconciliation**, în "The New...", p.1050-1051, Konrad Baumgartner, **The proces of conversion and its ministries**, în "Concilium", aprilie 1987, trad.engleză de Margaret Kohl, p.41-42, 50.

"Duhovnicul nu este stăpânul, ci slujitorul iertării lui Dumnezeu. Celebrantul acestui sacrament are datoria de a se uni cu intenția și cu iubirea lui Hristos. Trebuie să aibă o cunoaștere verificată a comportamentului creștin, experiența realităților omenești, respect și delicatețe față de cel care a căzut, să iubească adevărul, să fie fidel Magisteriului Bisericii și să-l călăuzească pe penitent cu răbdare spre vindecare și spre maturitate deplină. Trebuie să se roage și să facă pocăință pentru el, încredințându-l îndurării Domnului[386].

Preotul care ascultă mărturisirea păcatelor este obligat să păstreze secretul mărturisirii. Acest fapt poartă numele de "sigiliu sacramental" pentru că ceea ce penitentul i-a mărturisit preotului rămâne "sigilat" de sacrament[387].

Roadele sau efectele pocăinței

Primul rod al sacramentului pocăinței, potrivit învățăturii romano-catolice, îl constituie **reconcilierea cu Dumnezeu**. Prin pocăință, credinciosul este reașezat în starea de har și în unirea cu Dumnezeu într-o mare și intimă prietenie. Pe de altă parte, sacramentul pocăinței aduce **împăcarea cu Biserica**. Cel ce s-a mărturisit a fost reașezat în comuniunea bisericească și prin aceasta el contribuie la înviorarea vieții Bisericii care a suferit din cauza păcatului unuia dintre mădularele ei[388].

Strâns legată de roadele pocăinței este **practica indulgențelor**. Indulgența este definită ca "iertare în fața lui Dumnezeu a pedepsei vremelnice datorată păcatelor a căror vină este ștearsă deja, iertare pe care credinciosul bine dispus sufletește o obține în condiții determinate, prin acțiunea Bisericii care, în calitate de distribuitoare

[386] **Catehismul...**, p.321.
[387] **Ibidem**.
[388] **Ibidem**.

a răscumpărării, împarte și aplică, prin autoritatea ei, tezaurul îndestulărilor aduse de Hristos și de sfinți"[389]. Indulgența este parțială sau plenară, după cum eliberează în parte sau în totalitate de pedeapsa vremelnică datorată păcatului. Indulgențele se aplică atât celor vii cât și celor răposați.

Practica indulgențelor stă în strânsă legătură cu modul în care păcatul cu urmările acestuia este înțeles în romano-catolicism. Potrivit doctrinei despre păcat, el are o dublă consecință în viața omului. Pe de o parte, păcatele grave duc la pierderea comuniunii cu Dumnezeu și-l fac pe om incapabil de viața veșnică și de aceea se numește **pedeapsă veșnică** pentru păcat, iar pe de altă parte, orice păcat întrucât "antrenează un atașament nesănătos față de făpturi", face să fie necesară o purificare, fie aici pe pământ, fie după moarte în purgatoriu. Această purificare eliberează de ceea ce se numește **pedeapsa vremelnică** pentru păcat[390].

Pedepsele veșnice ale păcatului sunt șterse prin iertare și prin refacerea comuniunii cu Dumnezeu, însă cele vremelnice rămân și ele trebuie ispășite.

Indulgențele alcătuiesc **tezaurul Bisericii** și constau în "valoarea infinită și necreată pe care o au la Dumnezeu ispășirile și meritele lui Hristos... Acestui tezaur îi aparține deopotrivă prețul cu adevărat imens, incomensurabil și mereu nou pe care îl au la Dumnezeu rugăciunile și faptele bune ale Preafericitei Fecioare Maria și ale tuturor sfinților... care lucrând la propria mântuire au conlucrat deopotrivă la mântuirea fraților lor în unitatea Trupului mistic[391].

Indulgența se obține prin Biserică. Aceasta, în virtutea puterii de a lega și a dezlega, deschide creștinului tezaurul meritelor lui Hristos și ale sfinților pentru a dobândi ștergerea pedepselor

[389] **Ibidem**, p.322.
[390] **Indulgentiarum doctrina, Normae**, 1-3, apud **Catehismul...**, p.322.
[391] **Ibidem**, 5, p.323.

vremelnice datorate păcatelor. Întrucât cei răposați sunt și ei membri ai comuniunii sfinților, indulgența poate fi aplicată și acelora[392].

Pocăința - prevederi canonice

La Taina Pocăinței fac referire canoanele 959-997. Acestea sunt structurate pe mai multe capitole, după cum urmează: celebrarea sacramentului, canoanele 960-964; slujitorul sacru al sacramentului Pocăinței, canoanele 965-986; penitentul, canoanele 987-991; și indulgențele, 992-997[393].

După ce în canonul 959 este definit sacramentul Pocăinței, în canonul următor se arată că, deși mărturisirea individuală și completă și dezlegarea constituie unicul mod obișnuit prin care un credincios este reconciliat cu Dumnezeu și cu Biserica, există totuși și alte moduri, impuse de situații speciale, în care poate fi dobândită reconcilierea. Situațiile speciale în care preotul poate da dezlegarea generală fără o mărturisire individuală, potrivit canonului 961, sunt: un iminent pericol de moarte, iar preoții nu dispun de timpul necesar pentru a asculta mărturisirea fiecărui penitent; existența unui număr mare de penitenți pentru care nu există suficienți confesori ca să le asculte mărturisirea și din această cauză "penitenții ar fi constrânși, fără vina lor, să rămână mult timp lipsiți de harul sacramental sau de Sfânta Împărtășanie. În astfel de situații, un penitent beneficiază în mod valid de dezlegarea sacramentală dată mai multor credincioși deodată, numai dacă s-a hotărât să facă mărturisirea individuală a păcatelor grave (962).

Locul specific oficierii mărturisirii este biserica, în confesional. Acesta trebuie așezat într-un loc vizibil și să fie prevăzut cu gratie fixă între penitent și confesor. Afară de

[392] **Ibidem**, 8, p.324.

[393] **Codul de Drept Canonic**, trad. de Pr.Ioan Tamas, Tipografia "Presa Bună", Iași, 1995, p.238-246. Vezi și John M.Huels, O.S.M., **Liturgical Law**, în "The New...", p.661-669.

confesional mărturisirea nu se poate face decât din motive bine întemeiate (964).

Cât privește pe slujitorul Pocăinței, acesta este episcopul și preotul. Cel din urmă, deși are această putere prin însuși actul hirotoniei, el nu o poate exercita decât după ce a primit "facultatea de a asculta mărturisirile tuturor credincioșilor", din partea Ordinariului locului (969). Această facultate se acordă numai preoților care au fost recunoscuți capabili în urma unui examen (970). Ea se acordă în scris (973) și poate fi pe o perioadă determinată de timp sau pe termen nelimitat (972). Din motive grave, facultatea de a asculta mărturisirile poate fi revocată (974). Când un credincios este în pericol de moarte, orice preot, indiferent dacă are sau nu facultatea de a asculta mărturisirile, poate da dezlegarea.

Canonul 978 conferă preotului în scaunul mărturisirii calitatea de judecător și medic, pe de o parte, dar și aceea de slujitor al dreptății și al milei divine, pe de altă parte. Referitor la modul de a întreba, canonul 979 recomandă prudență și discreție, să țină seama de vârsta și condiția penitentului și să nu caute a descoperi numele complicelui. Necesitatea păstrării "sigiliului sacramental" (secretului mărturisirii - n.ns.) este subliniată cu claritate în canoanele 983-984.

Dispozițiile canonice care se referă la penitent vizează în special obligația fiecărui credincios de a-și mărturisi, cel puțin o dată pe an, atât păcatele grave, cât și pe cele ușoare, săvârșite după Botez, neacuzate într-o mărturisire individuală. Vârsta de la care orice credincios trebuie să se mărturisească este "vârsta priceperii" (989). Această vârstă a priceperii ar fi momentul primirii primei împărtășanii, dacă avem în vedere că același Conciliu de la Vatican hotărăște ca, înainte de a primi prima împărtășanie, copiii să fie pregătiți prin "mărturisirea sacramentală" (914)[394].

[394] Mai ales în ultimii 20 de ani, în Biserica Romano-Catolică s-a pus prolema spovedaniei copiilor înainte de prima împărtășanie. Aceasta a generat puternice discuții controversate care au creat o bogată literatură pe această temă. Menționăm câteva dintre acestea: Daniel p. Grigassi, O.F.M., **Children and first Penance**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", p.187-191; John O Brien, C.P., **Children and Eucharist**, în "The New...", p.185-187; Linda

Ultimul capitol se referă la indulgențe și la felul în care acestea se aplică. În canonul 992 se dă o definiție a ei: "Indulgența este iertarea în fața lui Dumnezeu a pedepsei temporare pentru păcatele iertate deja în ce privește vina, pe care un credincios, dispus cum se cuvine și îndeplinind anumite condiții stabilite, o dobândește prin mijlocirea Bisericii care, în calitate de slujitoare a răscumpărării, împarte și aplică cu autoritate tezaurul meritelor lui Hristos și al Sfinților". Așa cum s-a mai afirmat, indulgența poate fi plenară sau parțială (993) și poate fi dobândită de orice credincios viu sau adormit (994). Condițiile cerute de disciplina canonică pentru dobândirea indulgențelor sunt: primitorul lor trebuie să fie botezat, în comuniune cu Biserica, în stare de har sfințitor, să aibă cel puțin intenția generală de a le dobândi și să îndeplinească faptele prescrise în timpul stabilit și în modul cuvenit (996). În ce privește autoritatea care are calitatea de a dărui indulgențe, aceasta stă în puterea Pontifului Roman. El poate desemna și alte persoane în vederea distribuirii indulgențelor (995).

Gaupin, **Let Those Who have Faith not be havsty:Penance and Children**, în "Reconciliation", editat de Robert J. Kennedy, Collegeville, Liturgical Press, 1987, p.219-238; John M. Huels, **Disputed questions in the Liturgy Today**, Chicago, Liturgy Training Publications, 1988, p.67-74; Norbert Nette, **Children's Confession - A plea for a Child-centered practice of Penance and Reconciliation**, trad.engleză de Graham Harrison, **The fate of Confession**, în "Concilium", Edinburgh, 1987, p.64-73.

2. Evoluția și dezvoltarea ritualului Tainei Mărturisirii în Biserica Romano-Catolică

a) În primele cinci secole creștine

Dacă în decursul istoriei au existat și perioade în care modul înțelegerii și aplicării disciplinei penitențiale a fost același în Răsărit și în Apus, dacă evoluția rânduielilor canonice și liturgice au urmat un drum comun pentru multă vreme, trebuie să spunem și faptul că chiar de la început au apărut și nuanțe deosebitoare care, cu timpul, au prins contur și s-au constituit în cărți de identitate specifice pentru fiecare din cele două tradiții și aceasta nu numai în planul teologico-doctrinar, ci și în cel liturgic.

Astfel, ceea ce a preocupat teologia apuseană, mai mult decât pe cea răsăriteană, a fost să stabilească numărul tainelor instituite de Mântuitorul Iisus Hristos și momentul când aceasta s-a întâmplat.

Referindu-se la momentul instituirii Tainei Mărturisirii, deși se afirmă că aceasta a avut loc după Învierea Mântuitorului, când El dă Sfinților Apostoli puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor (Ioan 20,21-23), credință exprimată și de teologia ortodoxă, există teologi romano-catolici care leagă momentul instituirii acestei Taine de dialogul purtat de Mântuitorul Iisus Hristos cu Sfântul Apostol Petru (Matei 16,15-19; 18,18)[395]. Accentul deosebit pus pe acest text nu este întâmplător. "Puterea cheilor" dată Sfântului Petru are implicații adânci în eclesiologia romano-catolică și ea depășește hotarele temei de față. Vom spune totuși că puterea de a lega și dezlega este dată Apostolilor și urmașilor acestora, altfel spus este legată de preoția slujitoare, sacramentală, iar instituirea

[395] Peter E.Fink, S.J., **History of The Sacrament of Reconciliation**, în "Alternative...", vol.4, p.74. Vezi și Cesare Girando, **Confession of Sins in the Old Testament**, trad.engleză de Dinah Livingstone, în "Concilium", aprilie, 1987, p.86-87.

Sfinților Apostoli în această slujire a avut loc după Înviere (Ioan 20,21-23).

Posibilitatea căderii chiar și pentru cei botezați, dar și a integrării acestora în comunitate, după o perioadă de pocăință, au fost experimentate de Biserică chiar din veacul apostolic (2 Corinteni, 5).

În veacurile imediat următoare apariția unor curente religioase rigoriste, cum au fost montanismul și navațianismul, au determinat Biserica să-și definească și mai clar atitudinea canonică, dar și liturgică față de păcat și păcătoși[396]. Aceasta s-a intensificat în Apus în secolele IV-V, ca urmare a noului cadru legal și public dobândit de creștinism[397]. Rânduielile canonice impun asistență din ce în ce mai bine organizată din partea Bisericii pentru toți aceia care se convertesc, ca și pentru cei ce au căzut și se căiesc de păcatele lor. Atitudinea canonică și liturgică a Bisericii față de penitenți a fost numită "penitență canonică"[398].

Elementele constitutive ale Tainei Pocăinței în Apus, în primele secole, erau:

- posibilitatea pocăinței. Având la bază credința că orice păcat pentru care creștinul manifestă căință și dorință de îndreptare, poate fi iertat, s-a admis posibilitatea pocăinței pentru fiecare credincios, însă aceasta doar o singură dată în viață. Acest principiu rămâne în vigoare până în secolul al VII-lea[399];

- pentru păcatele grave (mortalia, capitalia), chiar dacă acestea nu erau publice, pocăința impusă era publică. Reconcilierea privată nu era cunoscută. Păcatele ușoare erau ispășite prin osteneli spirituale (post, rugăciune, fapte bune etc.)[400]. Pocăința, la rândul ei, cunoștea trei etape:

[396] James Dallen, **op.cit.**, p.1053-1054.
[397] **Ibidem**, p.1054.
[398] **Ibidem**.
[399] Pr.Claudiu Dumea, **Sacramentele**, Iași, 1995, p.88.
[400] **Ibidem**.

- integrarea în rândul penitenților după ce penitentul, într-un cadru privat, își recunoștea păcatul în fața episcopului. Penitența era impusă de către episcop în mod solemn în fața întregii comunități. După ce îi impunea mâinile, episcopul așeza peste penitent **ciliciul** - o haină din piele de capră pe care acesta era obligat să o poarte la adunările de cult pe parcursul întregii perioade de pocăință. În afara slujbelor, penitentul purta haine de culoare închisă și nu avea voie să se ocupe de igiena corporală. Ca semn distinctiv pentru penitenți, dar și ca o expresie văzută a pocăinței, în Galia bărbații își rădeau capul, în Spania, dimpotrivă, își lăsau barbă și plete. La sfârșitul ceremoniei, penitentul era expulzat din biserică folosindu-se cârja episcopală, ca semn că era îndepărtat de la euharistie". Din acest moment până la integrarea lui oficială în comunitate, penitentul participa la adunările de cult stând în pronaosul bisericii[401].

- traversarea perioadei de penitență, perioadă în care credinciosul trebuie să ducă un regim special de viețuire. În această perioadă penitentul era asistat liturgic de către Biserică prin acele rugăciuni rostite pentru penitenți, în special în cadrul Sfintei Liturghii[402].

- ultima fază o constituie reintegrarea credinciosului pocăit și vindecat în sânul comunității ca membru plenar al ei. Aceasta se făcea în prezența episcopului și a întregii comunități. Reconcilierea penitenților se făcea o singură dată într-un an, la început în noaptea de Paști, însă cu timpul la Roma aceasta s-a făcut în Joia Sfintelor Patimi, iar în Spania în Vinerea Sfintelor Patimi, la ceasul al nouălea din zi (ora 3), momentul în care Mântuitorul a murit pe cruce. La această ceremonie se cânta un psalm penitențial, având intercalată după fiecare verset rugăciunea tâlharului: "Pomenește-mă, Doamne, când vei veni întru împărăția Ta". Tot în cadrul

[401] **Ibidem**, p.90.
[402] **Ibidem**. Vezi și Jose Ramos Regidor, **"Reconciliation" in the Primitive Church and its Lessons for Theology and Patoral Practice Today**, trad.engleză de Paul Burns, în "Concilium", ianuarie, 1971, p.79-80; A.Villien, **Les sacrements, histoire et liturgie**, ediția a III-a, Paris, 1931, 175-184.

acestei ceremonii de reconciliere, diaconul, în numele penitentului, prezenta episcopului o cerere în care erau exprimate sentimentele celui din urmă și rugămintea de a fi reconciliat. După rostirea omiliei, adecvată momentului, episcopul își punea mâinile peste penitent și rostea o rugăciune deprecativă. Una dintre aceste rugăciuni are următoarea formulare: "Așează-ți mâna Ta plină de îndurare peste mâna noastră, pentru ca prin impunerea mâinii noastre, prin cooperarea Ta, să se reverse asupra lor harul Duhului Sfânt"[403].

Dacă teoretic reconcilierea marca sfârșitul perioadei penitențiale pentru păcătosul convertit, în practică el continua să aparțină clasei penitenților până la sfârșitul vieții. El trebuia să se supună anumitor interdicții, să nu se căsătorească nici în timpul perioadei de penitență, nici după aceasta, castitate până la moarte etc[404]. Datorită nerepetării pocăinței, dar și slăbiciunii firii omenești, unii creștini nu intrau în ordinul penitenților decât la bătrânețe. Credincioșii care nu aveau păcate mari se apropiau de împărtășanie fără a fi reconciliați sacramental[405].

b) În Evul Mediu

Începând cu secolul al VI-lea, Biserica Apuseană se confruntă cu situații noi care declanșează frământări ce vor afecta și în final vor modifica modul de administrare al mărturisirii, de împlinire a actelor penitențiale și de reconciliere. Pe lângă faptul că pocăința publică, suportată de cele mai multe ori cu eroism de către credincioși, a declanșat reacții mai ales din partea elementului laic, un alt factor important a mai contribuit la transformările amintite, și anume: prezența și influența tot mai pronunțată a elementului monahal de origine irlandeză și misiunea de evanghelizare pe care

[403] Pr.Claudiu Dumea, **op.cit.**, p.91.
[404] **Ibidem**, p.92.
[405] **Ibidem**; vezi și Jose Ramos Regidor, **op.cit.**, p.82.

unii călugări misionari irlandezi au desfășurat-o pe continent. Aceștia, dezvoltând practica împrumutată din Răsărit, de a permanentiza pocăința, de a se lăsa în seama unui "expert spiritual", a părintelui duhovnicesc și de a se mărturisi cât mai des și cu lux de amănunte și în chip privat, particular, au început să o propage în locurile pe care le evanghelizau sau le vizitau. Scrupulozitatea acestora, uneori dusă la extremă, cerea ca fiecare păcat mărturisit "să fie compensat cu acte penitențiale concrete", corespunzătoare acelui păcat. Apar acum **cărți penitențiale** cu liste de păcate împărțite pe categorii și cu acte penitențiale corespunzătoare. După mărturisire, credinciosul nu numai că era îndepărtat de la împărtășanie și că trebuia să se roage, să postească și să facă eforturi de îndreptare, ci adesea trebuia să suporte chinuri fizice, lovituri cu biciul, să petreacă în morminte, să se izoleze în camere întunecoase și lipsite de lumină ca și de condițiile minime de viețuit. Aceste "datorii" care trebuiau "plătite" pentru păcatele săvârșite puteau fi înlocuite de alte fapte și osteneli creștinești[406].

Acest mod de înțelegere a penitenței a dat naștere la ceea ce teologia catolică numește "pocăința tarifată"[407].

Dar acesta nu este încă sfârșitul. Păcatul, înțeles ca ofensă adusă lui Dumnezeu, ca lezare a majestății divine, îl face dator față de Dumnezeu pe cel ce a păcătuit, motiv pentru care el trebuie să "plătească", să dea satisfacție sau să fie pedepsit. "Acumularea de datorii penitențiale" și neputința de a plăti pentru ele a făcut să apară și să se dezvolte, mai ales în secolele VIII-IX, practica indulgențelor, "ca o asistență eclesială" a celui dator[408]. Odată cu aceasta apare și ideea că o persoană poate să plătească pentru alta: "Nu contează cine a plătit datoria. Zece ani de post ținut de o

[406] James Dallen, **op.cit.**, p.1055. Vezi și Peter E.Fink, **History of...**, p.80-81.
[407] **Ibidem.**
[408] **Ibidem**, p.1056. Vezi și Paul De Clerck, **Célébrer la pénitence ou la reconciliation?**, în "Révue Théologique de Louvain", 13(1982), p.387-424, în engleză de Fr. John C. Nuttall, **Celebrating Penance or Reconciliation**, în "The Clergy Review", LXVII (1983), p. 314-315.

singură persoană este la fel cu un singur an ținut de zece persoane deodată. Alții pot plăti datoriile pentru tine. Cei vii pot plăti datoriile atât pentru ei cât și pentru cei adormiți, și chiar cei adormiți, dacă au ajuns în viața de dincolo cu un surplus de fapte bune, ei pot plăti atât pentru cei vii cât și pentru cei adormiți"[409].

Conceptele de datorie și pedeapsă, de substituire și, în final, cel despre indulgențe își au originea în concepția despre **comuniunea sfinților**.

Conceptele menționate sunt clădite după "modelul economic" care are la bază ideea de **datorie și merit**. Astfel, nu numai în plan fizic, material, ci și în cel spiritual, meritele "nefolosite", prisositoare, ale sfinților și mai ales "meritele infinite ale Jertfei lui Hristos" pot fi acordate ca indulgențe, pentru cei vii, ca și pentru cei adormiți "pentru a li se șterge datoria"[410].

O altă etapă, pe lângă cea marcată de prezența călugărilor irlandezi și a influențelor lor în materie de spovedanie, o constituie reforma carolingiană care a încercat, între altele, să reînvie și pocăința canonică. O serie de compromisuri au pregătit drumul pentru o formă oficială nouă de pocăință. În ce privește mărturisirea, prin compromis, la acea dată se înțelegea acceptarea sau neacceptarea ca mărturisirea să fie făcută unui preot. În acest context, trei idei au căpătat contur deosebit: mărturisirea păcatelor să se facă ori direct lui Dumnezeu, ori unui preot "care nu este subiect al disciplinei canonice" (adică nu poate impune penitență - n.ns.); penitență canonică pentru păcate canonice cunoscute public și mărturisire privată pentru păcate canonice care nu sunt publice; mărturisire privată, particulară și satisfacție particulară urmată de reconcilierea formală din partea episcopului în timpul Săptămânii Sfinte sau de dezlegarea dată de către preot[411].

În aceeași perioadă, paralel cu reconcilierea făcută de către episcop, apare în centrul atenției "absolvirea" - dezlegarea "ca o

[409] Peter E.Fink, S.J., **op.cit.**, p. 82.
[410] **Ibidem**.
[411] James Dallen, **op.cit.**, p.1056.

exercitare a puterii cheilor"[412]. Aceasta la început a fost o "binecuvântare de încheiere a serviciului religios", însă cu timpul a devenit "o declarație rituală prin care penitentul era absolvit de obligația de a mai da satisfacție"[413].

În timp ce mărturisirea particulară a fost "adaptarea distinctivă medievală la necesitățile pastorale", au continuat să existe și alte forme de convertire și reconciliere, cum ar fi presărarea cenușii pe cap la începutul Postului Mare. Pocăința canonică, deși este utilizată sporadic și discontinuu, încercarea Bisericii de a o reactiva a avut ca rezultat elaborarea de ritualuri în acest sens. Din secolul al XII-lea pocăința canonică este numită "pocăință solemnă"[414]. De asemenea, forme ale penitenței publice erau considerate pelerinajele. În secolele IX-XIV dezlegarea a fost dată adesea tuturor credincioșilor deodată în cadrul Missei mai ales atunci când ei urmau să primească împărtășania.

În timp ce în perioada patristică convertirea (întoarcerea de la păcat - n.ns.) era condiția necesară reintegrării în comunitate, în Evul Mediu timpuriu, pentru dobândirea iertării divine, condiția esențială era satisfacția. Totodată, satisfacția pentru păcat intrând în declin, datorită faptului că dezlegarea se dădea imediat după mărturisire, mărturisirea însăși a păcatelor "a căpătat sensul de umilință de sine și autopedepsire, absorbind astfel funcția satisfacției"[415]. Astfel, ritualul compus din mărturisire și absolvire devine determinant în obținerea iertării divine, înlocuind pe cel compus din mărturisire urmată de satisfacție. Din aceste motive, evul mediu a fost condamnat chiar de catolici pentru că a sfărâmat unitatea dimensiunii personale și eclesiale a pocăinței.

Încercând să arate care este relația între părerea de rău a penitentului, mărturisirea păcatelor în fața preotului și dezlegare, teologii scolastici au avut opinii diferite: unii au accentuat rolul

[412] **Ibidem**.
[413] **Ibidem**.
[414] **Ibidem**, p.1057.
[415] **Ibidem**.

părerii de rău personale (Abelard, Lombard), alții rolul puterii eclesiale a cheilor. Toma d'Aquino pledează pentru "o relație cauzală intrinsecă: actele penitentului (părerea de rău, mărturisirea și satisfacția) reprezintă materia sacramentului (convertirea), iar dezlegarea dată de preot reprezintă forma eclesială"[416]. El unifică astfel elementele personale cu cele eclesiale dând întâietate grației divine și scoțând în evidență rolul credinței și iubirii pentru dobândirea iertării.

Scolasticii de mai târziu au văzut relația ca "extrinsecă" și au accentuat rolul dezlegării în actul iertării[417].

c) Perioada modernă

Trecerea de la perioada medievală la cea modernă este marcată de Sinodul IV Lateran (1215). Sinodul afișează o atitudine mai clară și mai categorică. În viziunea sinodalilor, mărturisirea și dezlegarea au dimensiuni eclesiale și sunt impuse anual înainte de Paști. Obligația revine tuturor acelora care au ajuns la vârsta discernământului (vârsta de 14 ani)[418]. După secolul al XV-lea pocăința apare în forma ei completă: mărturisirea și dezlegarea au fost considerate singurele forme normale ale sacramentului pocăinței[419].

Reformatorii au respins mărturisirea și dezlegarea în forma în care ele s-au conturat la Conciliul IV Lateran și după aceea, acuzând că nu sunt altceva decât inventii ale acelui conciliu.

În fața ofensivei protestante, Conciliul Tridentin ia atitudine canonică, dogmatică și liturgică.

[416] **Ibidem.**
[417] **Ibidem.**
[418] **Ibidem**, p.1058. Vezi pe larg P.Bernard, **Confession du Concile de Latran au Concile de Trente**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome III, premiere partie, col.894-926.
[419] James Dallen, **op.cit.**, p.1058.

Cu referire la sacramentul reconcilierii, conciliul a dat cincisprezece canoane care abordează patru teme majore: instituirea acestui sacrament de Însuși Hristos Fiul lui Dumnezeu (canoanele 1-3)[420]; necesitatea lui în planul lui Dumnezeu (canoanele 6-8)[421]; rolul sacramental și juridic al preotului confesor (canoanele 9-11)[422]; elementele esențiale ale sacramentului: părerea de rău, mărturisirea, dezlegarea și satisfacția (canoanele 4-5, 12-15)[423].

Împotriva lui Luther, care nega necesitatea mărturisirii particulare, ca și instituirea ei de către Hristos, Conciliul Tridentin afirmă că acest sacrament a fost instituit de către Hristos și "declară că este necesar pentru mântuire"[424] și aduce mai multe argumente în acest sens: posibilitatea păcatului după botez, exercitarea puterii cheilor etc. În al doilea rând, încercând să răspundă concepției lui Luther care se îndoia de faptul că cineva ar putea să-și amintească toate păcatele pentru a le putea mărturisi, Conciliul afirmă obligativitatea "mărturisirii complete". Pentru ca "judecata sau discernământul să fie adevărat, complet și corect, mărturisirea trebuie să fie deplină, nu parțială sau trunchiată; trebuie să conțină toate păcatele și circumstanțele lor particulare, așa încât legarea sau dezlegarea să fie în acord cu specificul păcatelor"[425]. În formularea

[420] **Examination of the Council of Trent. Concerning Penance**, în "Concilium", aprilie, 1987, p.551-570 - se face atât o prezentare a acestor canoane, cât și interpretarea lor.
[421] **Ibidem**, p.590-619.
[422] **Ibidem**, p.620-628, 631-649.
[423] **Ibidem**, p.571-589, 620-649; vezi și Peter E.Fink, S.J., **op.cit.**, p.83.
[424] Dionisio Borobio, **The Tridentine Model of Confession in its Historical Context**, trad.engleză de Paul Burns, în "Concilium", aprilie 1987, p.27. Vezi și Franz Nikolasch, **The Sacrament of Penance: Learning from the East**, trad.engleză de Mark Hollebone, în "Concilium", ianuarie, 1971, p.67.
[425] Dionisio Borobio, **op.cit.**, p.28. Vezi și Carl Peter, **Integral Confession and the Concil of Trent**, în "Concilium", ianuarie, 1971, p.99-109; Alexandre Ganoczy, **An introduction to Catholic Sacramental Theology**, Darmstadt, 1979, ediția engleză de Rev. William Thomas, New York, 1984, p.114.

răspunsurilor la obiecțiunile protestante, teologia catolică apelează la experiența ortodoxă[426].

Mai departe, Conciliul afirmă că mărturisirea păcatelor nu este invenție a Bisericii, așa cum afirmau protestanții, ci este poruncă divină și poate fi fundamentată pe Sfânta Scriptură și pe experiența Bisericii[427].

Un element nou pe care îl precizează și-l accentuează teologia tridentină este necesitatea unui examen amănunțit de conștiință înainte de fiecare mărturisire. Totodată, ținând cont de condițiile fizice, ca și de capabilitatea morală a fiecărui subiect, Conciliul spune că "păcatele uitate sunt incluse în păcatele mărturisite"[428]. Aceeași importanță o acordă Conciliul și secretului mărturisirii. În timp ce, cu secole în urmă, apusenii considerau că mărturisirea particulară și dezlegarea sunt invenții sub influența elementului monastic, în fața protestantismului, părinții Conciliului Tridentin sunt determinați să arate că, deși mărturisirea și penitența publică au fost larg răspândite în primele secole, mărturisirea particulară și secretul acesteia sunt realități existente și experimentate de Biserică de la început[429].

Un ultim punct vizează obligativitatea fiecărui credincios de a se mărturisi o dată pe an. Reformatorii negau necesitatea acestei obligații afirmând că ea este o practică nouă introdusă de Sinodul IV Lateran. Față de acestea, Conciliul Tridentin afirmă: "Fără îndoială acesta (obligativitatea mărturisirii o dată pe an - n.ns.) este un precept uman, nu divin, dar valoarea lui pedagogică, relația lui strânsă cu mărturisirea în general, și funcția lui de pregătitor pentru

[426] I.H. Dalmais, **Le sacrement de pénitence chez les Orientaux**, în "La Maison Dieu", 56(1958), p.22-29; I.Ligier, S.J., **Dimension personelle et dimension communautaire de la pénitence en Orient**, în "La Maison Dieu" 90(1967), p.155-188; **Ibidem**, **Le sacrement de pénitence selon la tradition orientale**, în "Nouveau Revue Théologique", 89(1967), p.940-967.

[427] Dionisio Borobio, **op.cit.**, p.28-29; Mary Collins..., **op.cit.**, p.590-619.

[428] **Ibidem**, p.29.

[429] **Ibidem**, p.30.

Paști, contribuie la convingerea credincioșilor că trebuie să împlinească această obligație în Postul Mare"[430].

Ca o expresie a concepției tridentine despre mărturisire și a măsurilor disciplinare prevăzute de canoane, ritualul acestui sacrament capătă și el nuanțe noi. Astfel, **Ritualul Roman**, din 1614, prevede un ritual simplu care minimalizează rugăciunea și elementele eclesiale și supraestimează mărturisirea păcatelor de către penitent și exprimarea părerii de rău. Toate culminează cu dezlegarea rostită de preot. Mărturisirea particulară crește astfel în importanță ca expresie a loialității față de Biserică și de ceea ce înseamnă iertarea[431].

Starea de lucruri statornicită de Conciliul Tridentin a rămas constantă până în secolul XX.

Anul 1922 marchează începutul unei noi etape în procesul evolutiv de înțelegere și de abordare a problemelor legate de Taina Mărturisirii. Un nou curent reformator readuce în discuție faptul că în vechime "pocăința a avut un caracter social și comunitar orientat spre reconcilierea păcătosului cu Biserica și, deci, cu Dumnezeu"[432].

În anul 1943, Papa Pius XII în **Mediator Dei** încurajează intensificarea studiilor și reflecțiilor în vederea unei mișcări liturgice. Situațiile speciale create de cel de-al doilea război mondial determină ca necesitatea unei reforme liturgice să fie și mai profund simțită. Încă din anii 1950 încep să se contureze trei direcții în ce privește administrarea Sacramentului Pocăinței în Biserica Romano-Catolică: mărturisire particulară; mărturisire generală a stării de păcătoșenie de către întreaga comunitate și dezlegare dată de preot fără o mărturisire individuală a păcatelor; o mărturisire generală a păcatelor fără absolvire, fără dezlegare[433].

[430] **Ibidem**, p.31.

[431] James Dallen, **op.cit.**, p.1058. Vezi și Theodore Alois Buckley, **The Catehism of the Concil of Trent**, London, 1852.

[432] James Dallen, **op.cit.**, p.1059.

[433] **Ibidem**.

În 1963 Conciliul II Vatican cheamă la o reformă liturgică realizată în așa fel încât să arate clar natura socială și eclesială a Tainei Mărturisirii, cât și efectele ei.

d) Câteva referiri la Constituția despre cult a Conciliului II Vatican

Constituția "Sacrosanctum concilium" cuprinde o introducere, șapte capitole și o anexă.

Chiar în primul paragraf al introducerii, conciliul arată scopul pe care îl urmărește reforma liturgică: "Deoarece Sfântul Conciliu își propune creșterea necontenită a vieții creștine în rândul credincioșilor, mai buna adaptare la necesitățile epocii noastre a acelor instituții care sunt supuse schimbărilor, favorizarea a tot ceea ce poate contribui la unirea tuturor acelora care cred în Hristos și întărirea a tot ceea ce duce la chemarea tuturor oamenilor în sânul Bisericii, el consideră de datoria sa să vegheze în mod deosebit și la reînnoirea și cultivarea liturgiei"[434]. Fără a insista prea mult și mai ales fără a intra în polemică, se cuvine totuși să facem câteva remarci:

"Adaptarea la necesitățile epocii noastre" are conotații pozitive, dar poate fi și un risc. În sens pozitiv, adaptare pentru fiecare epocă sau generație însemnă a face transparent, accesibil, același mesaj dat odată pentru totdeauna și experimentat de comunitatea rugătoare și doritoare de sfințire, împreună cu sfinții, în spațiul liturgic având pe Hristos ca centru spre care se îndreaptă toată suflarea și de la care vine "toată darea cea bună și tot darul cel desăvârșit". Altfel spus, adaptare în acest sens înseamnă efortul Bisericii prin slujitorii ei de a găsi metodele potrivite și de a le aplica în așa fel încât credincioșii fiecărei generații să se înalțe la înțelegerea celor neînțelese, să pătrundă pe cele nepătrunse, să

[434] **Sacrosanctum concilium**, introd.1, în "Conciliul Ecumenic Vatican II", Nyiregyhaza, 1990, p.9.

descopere "această frumusețe veche și totuși nouă" și netrecătoare, să descopere această sursă de "apă vie" din care cel ce bea nu mai însetează în veci.

Pe de altă parte, adaptarea poate fi un risc atunci când ea caută să "placă oamenilor". Afirmațiile de felul: "oamenii nu mai au timp" sau "nu mai au răbdare" înseamnă doar că nu au, nu și că **nu pot avea**. Adaptarea în funcție de ritmul fiecărei generații, de răbdarea și de timpul ei poate merge până la desființarea unor forme de cult. Acest lucru s-a întâmplat în creștinismul apusean, unde adaptarea s-a făcut prin **trunchiere**, prin reducere, nu prin condensare. Această trunchiere duce nu numai la sărăcirea vieții liturgice, ci și la sărăcirea și trunchierea învățăturii de credință care se exprimă și devine accesibilă în cadrul cultului divin prin intermediul imnelor și textelor liturgice, a rugăciunilor, actelor, riturilor și gesturilor sfinte. O urmare inevitabilă a adaptării în acest mod este pierderea identității Bisericii întrucât cultul divin, păstrat în integritatea și curăția lui dintru început, o face să fie locul prezenței tainice a lui Dumnezeu în mijlocul celor ce cred în El. A pierde această calitate înseamnă a deveni o instituție orientată spre veacul acesta și nu spre cel viitor.

Capitolul I al Constituției despre liturgie cuprinde principii generale pentru reforma și progresul liturgiei[435]; capitolul II se referă la misterul euharistic[436]; capitolul III are în vedere reforma celorlalte sacramente (taine - n.ns.) și a sacramentaliilor (ierurgiilor - n.ns.)[437]; capitolul IV este intitulat oficiul divin[438]; capitolul V se referă la anul liturgic[439]; capitolul VI vizează reforma muzicii sacre[440]; iar capitolul VII se intitulează arta sacră și materialul de

[435] **Ibidem**, p.10-19.
[436] **Ibidem**, p.19-21.
[437] **Ibidem**, p.22-25.
[438] **Ibidem**, p.25-28.
[439] **Ibidem**, p.29-31.
[440] **Ibidem**, p.31-32.

cult[441]. Anexa acestei Constituții cuprinde Declarația Conciliului II Vatican despre revizuirea calendarului[442].

În mod deosebit, pentru lucrarea de față ne interesează capitolul III care se referă la sacramente și sacramentalii[443]. Din cuprinsul acestui capitol reiese că toate tainele, într-o măsură mai mare sau mai mică, sunt atinse de suflul reformator al Conciliului. Această reformă este motivată de elementele străine care s-au adăugat tainelor și care afectează natura și scopul lor: "În decursul veacurilor au pătruns în ritualul sacramentelor și sacramentaliilor anumite elemente care, astăzi, fac mai puțin clare natura și scopul lor și de aceea trebuie să se opereze în ele anumite adaptări la necesitățile timpului nostru[444].

Dacă în cazul celorlalte taine se fac referiri clare la modul în care reforma operează asupra ritualului lor, în ce privește ritualul Pocăinței, Conciliul se exprimă într-o formă lapidară. Conciliul hotărăște: "ritualul și formulele Pocăinței vor fi revizuite în așa fel încât să exprime mai clar natura și efectul sacramentului"[445].

[441] **Ibidem**, p.33-34.
[442] **Ibidem**, p.35.
[443] Teologia romano-catolică preferă în locul denumirii de **taină** pe cea de **sacrament**. Despre implicațiile dogmatice pe care le comportă fiecare dintre acești termeni, vezi la Pr.Prof.Dr.Ion Bria, **Dicționar...**, p.351-353. Un studiu amplu referitor la sensurile noțiunii de sacrament și evoluția lor de-a lungul istoriei, vezi Alexandre Ganoczy, **op.cit.**, p.7-28. Autorul prezintă sensurile termenului de sacrament în cadrul cultului divin, în gândirea filosofică, în Sfânta Scriptură, în Biserica primară, în gândirea teologică a Fericitului Augustin și a lui Toma d'Aquino.
[444] **Sacrosanctum...**, III, 62, p.22.
[445] **Ibidem**, III, 72, apg.24.

e) Sacramentul Pocăinței după Conciliul II Vatican

În acord cu cele prevăzute în Constituția despre cult, după Conciliul II Vatican a urmat partea practică a reformei, parte care s-a desfășurat în două faze.

Prima fază (1966-1969)

La data de 2 decembrie 1966, s-a constituit grupul care să studieze problemele referitoare la Sacramentul Pocăinței. Pentru a-și face o imagine de ansamblu asupra problemelor reale care confruntă Biserica în ceea ce privește mărturisirea, comisia a trimis chestionare în Franța, Anglia, Scoția, Statele Unite, Australia și Africa. Acestea au fost completate de elevi, studenți, credincioși din parohii și preoți. Această cercetare a scos la lumină "o nemulțumire crescândă față de Sacramentul Pocăinței și dorința de restaurare a vitalității ei prin reducerea practicii mecanice și formale și prin arătarea în mod clar a aspectului social și comunitar al păcatului, ca și al reconcilierii[446]. S-a exprimat totodată speranța ca ritualul pentru mărturisirea particulară să fie completat cu unele forme pentru o celebrare comună. Această cerință se justifică prin modul în care este înțeles păcatul și urmările lui:

- păcatul prin natura sa este o ofensă adusă lui Dumnezeu și rană produsă Bisericii;
- Sacramentul reconcilierii este reconcilierea cu Dumnezeu și cu Biserica;
- întreaga comunitate lucrează împreună pentru convertirea păcătoșilor[447].

Grupul de studiu a avut prima întâlnire la Roma, în februarie 1967, și a avut drept scop selectarea problemelor principale și alcătuirea unui program de lucru. Raportul acestei întâlniri a fost

[446] Archbishop Annibale Bugnini, **The Reform of The Liturgy, 1948-1975**, trad.engleză de Matthew J. O' Connell, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990, p.664-665.
[447] **Ibidem**, p.665.

prezentat Consiliului la cea de-a opta întâlnire generală, din aprilie 1967.

Problema unei posibile celebrări a pocăinței într-o formă comună, cu absolvire generală, fără a fi precedată de o mărturisire individuală, a apărut imediat ca o problemă serioasă care cere un studiu complet. Discuțiile purtate au fost lungi și aprinse și s-au încheiat prin a cere grupului de studiu să alcătuiască schematic formularele de celebrare[448].

O altă problemă importantă pusă în discuție a fost cea referitoare la formula sacramentală de dezlegare. Au fost sugerate mai multe soluții:

- păstrarea textului prezent, cu unele revizuiri;
- să se facă cercetări în tezaurul bogat al tradiției primare, latine și răsăritene, pentru alcătuirea unui nou text;
- mai multe formule opționale, dintre care una ar putea fi chiar cea prezentă, într-o formă revizuită. Cea din urmă variantă a fost respinsă[449].

A doua întâlnire a grupului de studiu a avut loc la Roma în mai, 1967. Urmând directivele date de Conciliu, la această întâlnire s-a pus în discuție reforma ritualului pocăinței aflat în uz, s-au făcut eforturi în vederea alcătuirii unui ritual pentru celebrarea în comun și s-a început căutarea și adunarea de texte din ultimii o mie de ani, pentru o formulă sacramentală de dezlegare. S-a făcut, de asemenea, un studiu istoric al evoluției Tainei Pocăinței[450].

A treia întâlnire a avut loc în decembrie, același an. Atunci a fost întocmit un document care avea să fie prezentat la cea de-a zecea întâlnire generală a consiliului, aprilie, 1976. Acest document era bine întocmit și cuprindea principiile referitoare la reforma celebrării sacramentale, aspecte istorice și ritualul. Partea liturgică a

[448] **Ibidem**.

[449] **Ibidem**.

[450] **Ibidem**, p.666. Vezi și: James Dallen, **Church Authority and the Sacrament of Penance: The Synod of Bishops**, în "Worship", 58(1984), Collegeville, Minnesote, n.3, p.200-207.

documentului cuprindea o formă de celebrare individuală a tainei și alta pentru celebrare comună urmată de mărturisire individuală și absolvire. Cât privește absolvirea generală nu se propunea un ritual, ci doar se făcea o prezentare a problemei. Atenția conciliului a fost orientată spre formula sacramentală întrucât decretul conciliar cerea ca aceasta "să exprime mai clar scopul și efectele tainei". Decretul lasă loc să se contureze două nuanțe diferite ale problemei:

- dacă ar trebui să fie o formă declarativă ("eu te absolv") așa cum deja apăruse în ultima vreme, formă care accentuează rolul săvârșitorului, sau să se întoarcă la forma veche deprecativă care accentuează lucrarea lui Dumnezeu ("să te absolve pe tine");
- dacă să fie o pluralitate de formule care să permită alegerea în funcție de varietatea cazurilor și necesităților.

Participanții la adunarea generală au aprobat modificarea formulei existente și textul propus[451]. Privitor la posibilitatea mai multor formule, din care celebrantul să aleagă pe cea adecvată fiecărui caz particular, după discuții contradictorii, propunerea a fost respinsă[452].

La cea de-a unsprezecea adunare generală, octombrie 1968, problema pluralității formulelor de dezlegare revine în actualitate. S-a ajuns la concluzia că posibilitatea existenței mai multor formule de dezlegare nu este exclusă, însă luarea unei decizii a fost amânată până la următoarea adunare generală care a avut loc în noiembrie, 1969. La această adunare, participanții s-au împărțit în două grupe: unii în favoarea existenței mai multor formule de dezlegare, iar alții considerau discuția încheiată încă de la adunările generale precedente. Aceștia din urmă vedeau pluralitatea formulelor ca "o trădare a unității și o sursă de confuzii pentru credincioși. În cele din urmă, cei care erau favorabili existenței mai multor formule de dezlegare au învins și astfel încă două formule, pe lângă cea deja existentă, au fost aprobate. S-a completat apoi ritualul cu

[451] **Ibidem**, p.667.

[452] **Ibidem**; vezi și J.D. Crichton, **The Ministry of Reconciliation: A Comentary on the Order of Penance**, Champman, London, 1974, nota 23.

elementele noi și, în februarie 1970, a fost trimis Congregației pentru Învățătura de Credință[453].

Ritualul pentru celebrarea individuală, în această fază, urma în mare parte, cu mici simplificări, pe cel existent. Cel care viza celebrarea comună a pocăinței, cu mărturisire individuală și dezlegare, nu era suficient elaborat. El specifica doar că, dacă un grup de credincioși este prezent, poate fi organizată o rânduială pe scurt a Liturghiei Cuvântului în vederea pregătirii penitenților, iar la sfârșit poate fi rostită o rugăciune de mulțumire. De asemenea, ritualul cuprindea o formulă de dezlegare colectivă fără o mărturisire individuală în prealabil. La acest ultim raport, Congregația pentru Învățătura de Credință dă, în luna iulie1970, un răspuns reticent. Congregația decretează că poate fi publicată doar introducerea, urmată de ritualul pentru pocăința individuală. Secțiunea cuprinzând dezlegarea și mărturisirea generală, trebuia revizuită în acord cu normele care vor fi date[454].

Referindu-se la formula sacramentală, Congregația precizează: "Trebuie să existe o singură formă obligatorie a sacramentului... Conferințele episcopale pot, dacă este necesar, propune alte formule care să reflecte mentalitatea diferitelor categorii de oameni"[455].

Noul ritual atinge și persoana săvârșitorului tainei. Cu referire la el se afirmă :

- este necesar să se accentueze rolul preotului de păstor și judecător;

- dezlegarea trebuie să fie dată numai de preotul care a ascultat mărturisirea;

- în problema extinderii jurisdicției pentru mărturisire, aceasta trebuie studiată împreună cu membrii Congregației pentru Disciplina Tainelor și ai Congregației Clerului și apoi să se ia o decizie finală.

[453] Achbishop Annibale Bugnini, **op.cit.**, p.668-669.

[454] **Ibidem**, p.669. Vezi și James Dallen, **op.cit.**, p.205.

[455] **Ibidem**. Archbishop Annibale Bugnini, **op.cit.**, p.669.

Răspunsul conținea totodată detalii cu referire la locul mărturisirii, veșmintele folosite etc.[456].

Faza a doua (1972-1973)

În iunie 1972 Congregația pentru Învățătura de Credință elaborează un document cu principiile doctrinare și practice privitoare la dezlegarea generală și la modul de celebrare a sacramentului. În document se precizează că această celebrare este pentru cazuri cu adevărat excepționale. Această nouă orientare a făcut necesară și revizuirea integrală a **Rânduielii Penitenței**. În acest sens s-a constituit un grup de studiu, altul decât cel care a lucrat în prima fază, care avea să lucreze în lumina noilor orientări. După trei întâlniri în care s-au alcătuit rânduielile ritualului pocăinței, în decembrie 1972, forma finală a **Ritualului** a fost trimisă Congregației pentru Învățătura de Credință, Congregației pentru Sacramente, pentru Cler, ca și altor congregații, iar un exemplar a fost înaintat papei. Remarcile și sugestiile făcute de diverse congregații au fost apoi reanalizate de Congregația pentru Cultul Divin și de cea pentru Învățătura de Credință[457]. Neconcordanțele dintre cele două congregații au fost rezolvate prin intervenția directă a papei.

După dezbateri îndelungate și adesea contradictorii, noul **Ritual al Penitenței** a fost publicat, la sfârșitul anului 1973. În decretul elaborat de Sfânta Congregație pentru Cultul Divin, datat 2 decembrie 1973, se precizează că acest nou ritual, pe lângă rânduiala pentru împăcarea fiecărui credincios în parte, "pentru ca să se scoată în evidență aspectul comunitar al sacramentului", au

[456] **Ibidem**, p.669-670. Vezi și J.D. Crichton, **op.cit.**; Herbert Vorgrimler, **Comentary on the Documents of Vatican II**, vol.I, Freiburg, 1966, trad.engleză de Lalit Adolphus, Kevin Smith, Richard Streichman, ediția a III-a, Londra, 1969, p.51-53.

[457] **Ibidem**, p.670-673. Vezi și Pierre Adnes, S.J., **Vatican II. Assessment and Perspectives: twenty five years after (1962-1987). Penance and Reconciliation**, trad.engleză de Leslie Wearne, Paulist Press, New York, Mahwat, 1988, p.110-112; Peter E.Fink, **History**..., p.83-84.

fost stabilite încă două ritualuri: unul pentru împăcarea mai multor penitenți urmat de mărturisire și dezlegare individuală și altul tot pentru împăcarea mai multor penitenți, dar cu mărturisire și dezlegare generală[458].

f) Rânduiala actuală a Tainei Pocăinței

Ritul reconcilierii individuale

Ritul actual al spovezii are următoarea rânduială:

- penitentul este întâmpinat de preot cu bunăvoință și amabilitate. Apoi, penitentul, sau în locul lui preotul, rostește "În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.";
- preotul îndeamnă pe penitent la încredere în Dumnezeu prin aceste cuvinte: "Dumnezeu care revarsă lumina în inimile noastre să te ajute să-ți recunoști cu sinceritate păcatele și să ai încredere în mila Sa";
- penitentul răspunde: "Amin!"; acest îndemn apare și sub alte forme, dintre care preotul alege pe cea care i se pare mai potrivită;
- citirea Cuvântului lui Dumnezeu, dacă preotul dorește;
- citirea sau recitarea din memorie a unui text scripturistic în care să se arate mila lui Dumnezeu și prin care omul este chemat la pocăință;
- mărturisirea păcatelor și primirea pocăinței. Dacă este necesar, preotul este povățuit să ajute pe penitent să-și mărturisească toate păcatele și să-i dea sfaturi potrivite stării lui. Apoi preotul "îi propune o faptă de pocăință pe care penitentul o acceptă cu scopul de a ispăși păcatele sale și a-și îndrepta viața";
- urmează rugăciunea penitentului prin care el își exprimă părerea de rău: "Dumnezeul meu, îmi pare rău din toată inima de răul pe care l-am făcut; pentru că păcătuind te-am jignit pe tine, care

[458] **Ritualul Roman, Rânduiala Penitenței**, București, 1977, p.6, Archbishop Annibale Bugnini, **op.cit.**, p.677.

ești nesfârșit de bun și vrednic de iubire. Îmi iau hotărârea, ca, ajutat de harul Tău, să fac pocăință, să nu te mai supăr cu păcate și să evit orice prilej de păcat. Prin meritele patimii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, ai milă de noi." Ritualul prevede și alte rugăciuni pe care penitentul le poate rosti;

- după această rugăciune, preotul întinde ambele mâini deasupra penitentului (sau cel puțin mâna dreaptă) și rostește dezlegarea: "Dumnezeu, Părintele îndurărilor, care a împăcat lumea cu sine prin moartea și învierea Fiului Său și a trimis pe Duhul Sfânt spre iertarea păcatelor prin puterea acordată Bisericii, să-ți dăruiască iertare și pace. *Iar eu te dezleg de păcatele tale* în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh;
- penitentul răspunde: "Amin.";
- urmează o rugăciune de laudă adusă lui Dumnezeu și trimiterea sau concedierea penitentului. Preotul rostește: "Lăudați pe Domnul pentru că este bun", iar penitentul continuă: "În veci ține îndurarea Lui", după care preotul conchide: "Domnul ți-a iertat păcatele. Mergi în pace". Ritualul recomandă și alte texte pentru finalul rânduielii[459].

Ritualul reconcilierii mai multor penitenți cu mărturisirea și dezlegarea individuală

Riturile introductive:

- în timp ce preoții intră în Biserică, credincioșii fiind adunați, se cântă un psalm, un antifon sau un alt imn adecvat momentului. Spre exemplu: "Ascultă-ne, Doamne, pentru că mare este îndurarea Ta și, în mila Ta nesfârșită, privește asupra noastră". Sau: "Să ne apropiem cu încredere de tronul harului ca să dobândim îndurare și să aflăm bunăvoință și ajutor";
- salutul: la sfârșitul imnului, preotul salută pe cei prezenți prin cuvintele: "Har vouă, milă și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la

[459] **Ibidem**, p.45-48.

Iisus Hristos, Mântuitorul nostru". Credincioșii răspund: "Și cu duhul tău". Preotul poate rosti și alte formule. Urmează o atenționare din partea preotului prin care se arată importanța și motivul celebrării;

- urmează o rugăciune în tăcere rostită de credincioși. Pentru aceasta, preotul îi îndeamnă pe cei prezenți prin cuvintele: "Să ne rugăm, fraților, ca Dumnezeu, care ne-a chemat la întoarcere, să ne dea harul unei pocăințe adevărate și rodnice". Apoi, toți credincioșii se roagă în tăcere;

- urmează rugăciunea rostită de preot: "Te rugăm, Doamne, ascultă rugăciunea acestor credincioși și iartă-le păcatele pe care ți le vor mărturisi, ca să ne dai, totodată, cu bunăvoință, iertarea și pacea." Sau: "Trimite, Doamne, Duhul Tău în mijlocul nostru care, spălându-ne cu apa curată a pocăinței, să facă din noi o jertfă plăcută ție și să ne învrednicim, ca primind viață printr-însul, să preamărim în tot locul nespusa Ta îndurare". Credincioșii răspund: "Amin.". Aceste texte pot fi înlocuite cu altele pe care le prevede **Ritualul**.

Liturghia Cuvântului

- textul care se citește poate fi luat din Evanghelie sau dintr-o altă carte a Sfintei Scripturi. Dacă se vor face mai multe citiri biblice, se recomandă ca printre ele să fie intercalați psalmi sau alte imne sau chiar momente de tăcere așa încât fiecare să poată pătrunde mai adânc cuvântul lui Dumnezeu;

- omilia sau predica are scopul de a ajuta pe credincioși să-și vadă păcatele în lumina cuvântului lui Dumnezeu și să manifeste căință pentru a primi iertarea și reconcilierea;

- urmează cercetarea inimii în liniște.

Ritualul reconcilierii

- preotul sau diaconul face un îndemn la mărturisirea păcatelor: "Fraților, mărturisiți-vă păcatele și rugați-vă unii pentru alții ca să aveți parte de mântuire". Credincioșii răspund: "Mărturisesc lui

Dumnezeu atotputernicul și vouă fraților că am păcătuit prea mult cu gândul, cuvântul, fapta și omisiunea (și bătându-și pieptul continuă) din vina mea, din vina mea, din prea mare vina mea. De aceea, rog pe Sfânta Maria, pururea Fecioară, pe toți îngerii și sfinții, și pe voi, fraților, să vă rugați pentru mine la Domnul, Dumnezeul nostru";

- preotul sau diaconul: "Să-l rugăm cu umilință pe Domnul milostivirilor, ca el, care curăță inimile celor ce se mărturisesc și dezleagă de orice legătură a răutății, pe cei ce se învinuiesc, să ierte pe cei vinovați și să vindece pe cei răniți. Dăruiește-ne harul adevăratei credințe";

- răspunsul credincioșilor: "Te rugăm, ascultă-ne". Acest răspuns se repetă după fiecare cerere;

- preotul: "Dăruiește iertare slujitorilor Tăi și scapă-i de pedeapsa meritată pentru fărădelegile săvârșite; ajută-i pe fiii Tăi, care prin păcatele lor au slăbit unirea cu Biserica, să se întoarcă nevătămați la sânul ei de mamă și să primească iertarea păcatelor; aceia care și-au pătat botezul cu noroiul păcatelor să-și recapete strălucirea dintru început; cei redați sfântului Tău altar, să se îndrepte prin nădejdea măririi veșnice; cei pătrunși de tainele Tale să rămână într-o sinceră evlavie și să Te aibă cu adevărat stăpân; cei reînnoiți prin dragostea Ta să dea mărturie despre dânsa în fața lumii; dăruiește-le harul să stăruie cu credință în păzirea poruncilor Tale și să dobândească în viitor viața fără de sfârșit";

- după un îndemn adresat de diacon sau de un alt slujitor se rostește rugăciunea "Tatăl nostru...", după care preotul spune: "Îndură-te, Doamne, de slujitorii Tăi, pentru ca aceia care se recunosc păcătoși în Biserica Ta, eliberați printr-însa de orice păcat, să se învrednicească a-ți aduce mulțumiri cu inima reînnoită, prin Hristos Domnul nostru".

- credincioșii încheie rostind: "Amin." **Ritualul** prevede și alte texte decât cele arătate mai sus;

- penitenții se apropie unul câte unul de preot. Acesta întreabă pe fiecare: "Recunoști că ești un păcătos în fața lui Dumnezeu?"

Răspunsul: "Recunosc." Preotul: "Îți pare rău pentru toate păcatele tale?" Penitentul: "Îmi pare rău mai ales pentru..." și enumeră unul sau două păcate săvârșite.

Dezlegarea

- după ce penitentul și-a mărturisit păcatele, preotul întinde mâinile asupra lui și rostește dezlegarea: "În dragostea lui Hristos eu te dezleg de toate păcatele tale, în numele Tatălui..."

- după o rugăciune de laudă, care poate fi un psalm sau un alt imn, preotul rostește această rugăciune de binecuvîntare și mulțumire: "Dumnezeule atotputernic și milostiv, Tu l-ai creat pe om în chip minunat și l-ai reînnoit în mod și mai minunat; Tu nu părăsești pe cel păcătos, ci te arăți față de el ca un Părinte iubitor; Tu ai trimis pe Fiul Tău în lume ca prin pătimirea Sa să distrugă păcatul și moartea și prin înviere să redea bucuria și viața; Tu ai trimis în inimile noastre pe Sfântul Duh ca să fim fiii și moștenitorii Tăi; Tu ne reînnoiești continuu prin sacramentele mântuirii, ca să ne eliberezi de sclavia păcatului și zilnic să ne transformi mai mult în icoana Fiului Tău iubit. Îți mulțumim, Părinte îndurător, pentru minunata bunătate a Ta și împreună cu întreaga Biserică Te lăudăm, cântându-Ti un cântec nou, cu gura, cu inima și cu fapta. Tie să-Ti fie slava, prin Hristos, în Duhul Sfânt, acum și totdeauna". Credincioșii răspund: "Amin." Această rugăciune poate fi înlocuită cu altele prevăzute de **Ritual**;

- în încheiere diaconul sau preotul rostește: "Dumnezeu v-a iertat păcatele. Mergeți în pace.", la care toți răspund zicând: "Mulțumim lui Dumnezeu." [460].

Explicarea riturilor principale

Prezența preoților în mijlocul credincioșilor, chiar de la începutul slujbei, arată că nu sunt doar simpli "dătători" de

[460] Walter H. Cuenin, **Alternative 1: Communal Celebration of the Sacrament of Reconciliation with Individual Presentation of sins and Individual Absolution**, în "Alternative...", vol. 4, p.96-101; **Ritualul Roman**, p.49-74.

dezlegare pentru alții, ci că și ei sunt păcătoși și au trebuință de reconciliere[461].

Citirea din Sfânta Scriptură, imnul cântat și omilia slujesc la orientarea atenției spre scopul final al slujbei ajutând totodată pe credincioși să se prezinte sinceri și smeriți în fața lui Dumnezeu cel iertător și reconciliator[462].

Rugăciunea de absolvire, care apare în prezent în textele oficiale, este rezultatul îmbinării a două tradiții: forma imprecatorie specifică Răsăritului și cea declaratorie existentă în Apus, începând cu secolul al XII-lea[463].

Mărturisirea păcatelor nu este înțeleasă în "termeni de integritate juridică". Integritatea este înțeleasă mai mult ca onestitate și deschidere spre mărturisire[464]. Rugăciunea de binecuvântare și mulțumire rostită de preot după rugăciunea de dezlegare are scop catehetic și mistagogic. Ea prezintă "faptele lui Dumnezeu" în virtutea cărora credincioșii speră încă odată în lucrarea Lui. Includerea acestei rugăciuni în ritual restabilește caracterul anamnetic al acestei taine[465].

Rânduiala reconcilierii mai multor penitenți cu mărturisirea și dezlegarea generală

Rânduiala reconcilierii mai multor penitenți cu mărturisire și dezlegare generală urmează aceeași succesiune a momentelor ca și Rânduiala reconcilierii mai multor penitenți cu mărturisirea și dezlegarea individuală. Semnalăm în continuare doar diferențele specifice:

[461] **Ibidem**, p.101; J.D. Crichton, **op.cit.**, p.40.
[462] **Ibidem**, p.102.
[463] **Ibidem**.
[464] **Ibidem**.
[465] **Ibidem**.

- în timpul omiliei, credincioșilor care vor să primească dezlegarea generală, li se amintește că au datoria de a se pregăti, de a se hotărî să nu mai săvârșească păcatele pentru care acum primesc dezlegare și, la timpul cuvenit, să-și mărturisească toate păcatele mari pe care acum nu le pot mărturisi. În același timp, preotul le va indica și o pocăință (un canon) pe care toți vor trebuie să o facă și la care pot adăuga și alte eforturi personale;

- diaconul sau preotul invită pe toți penitenții care vor să primească dezlegarea, ca printr-un semn oarecare (îngenunchierea, înclinarea etc.) să arate că cer acest lucru;

- la momentul dezlegării preotul ridică mâinile deasupra penitenților și rostește rugăciunea: "Eu vă dezleg de păcatele voastre în numele Tatălui..."[466].

Pentru situații de excepție, **Ritualul** prevede și o rânduială prescurtată a reconcilierii mai multor credincioși cu mărturisire și dezlegare generală. În astfel de cazuri, după o citire scurtă din Sfânta Scriptură și impunerea pocăinței, preotul dă dezlegarea. Când pericolul morții este iminent, preotul poate rosti doar dezlegarea[467].

Alte forme de mărturisire și reconciliere

În procesul de reformă a Tainei Pocăinței, în continuă dezvoltare, mai pot fi semnalate încă alte două etape. Astfel:

Orientările mai noi propun și o altă rânduială; ca se referă la cazul în care un slujitor nehirotonit primește mărturisirea păcatelor. Într-o astfel de situație, el se roagă împreună cu penitenții pentru iertare și împăcare, după care împreună cu penitenții se prezintă pentru confirmare și completare în cadrul adunării liturgice. Iată pe scurt acest ritual:

- după ce penitenții s-au adunat, slujitorul se roagă ca Dumnezeu să-i dea înțelepciune să-și poată sluji semenii;

[466] **Ritualul Roman...**, p.75-78.
[467] **Ibidem**, p.79.

- cuvântul lui Dumnezeu poate fi citit direct din Sfânta Scriptură sau anumite texte scripturistice pot fi incluse într-o rugăciune;

- urmează îndemnul slujitorului: "Veniți în fața lui Dumnezeu și arătați în rugăciune părerea de rău și pocăința", iar penitenții răspund cu această rugăciune de pocăință și iertare: "Dumnezeul meu, îmi pare rău din toată inima pentru păcatele mele. Alegând să fac răul în loc să fac binele, am păcătuit împotriva Ta, Cel pe care trebuia să-L iubesc mai presus de toate. Doresc, cu ajutorul Tău, să fac pocăință, să nu mai păcătuiesc și să mă feresc de a mai cădea vreodată în păcat.";

- slujitorul așează mâinile peste penitenți și rostește o rugăciune prin care cere iertarea de la Dumnezeu;

- urmează rugăciunea "Tatăl nostru" și încheierea[468].

Acest ritual este completat în cadrul unei adunări liturgice. Aceasta are următoarea rânduială:

- în timp ce preoții intră, se cântă un imn de bucurie. Urmează rugăciunea de început, citirile scripturistice și predica;

- slujitorul care a primit mărturisirea îi prezintă preotului pe penitenți, dacă este posibil chiar pe fiecare în parte;

- instruirea penitenților;

- declarația intenției penitenților;

- rugăciunea de iertare și dezlegarea. Aceasta din urmă este puțin modificată față de forma întâlnită până acum: "Eu te absolv de păcatele tale și te împac cu Dumnezeu și cu Biserica, în numele...";

- riturile finale ale slujbei[469].

O altă rânduială vizează reconcilierea grupurilor. În general această rânduială urmează pe cea de mai sus, însă lipsește

[468] Peter E. Fink, S.J., **Alternative 2: Liturgy of Reconciliation where unordained ministers receive the confession of sin, pray for forgiveness and reconciliation and together present this for confirmation and completion in the liturgical assembly**, în "Alternative...", vol.4, p.113-115.
[469] **Ibidem**, p.116-121.

rugăciunea de dezlegare. În forma în care apare această rânduială, are caracterul unei slujbe penitențiale[470].

Același sens îl au și celebrările penitențiale din timpul Postului Mare, din Postul Crăciunului (Advent), ca și cele comune pentru diferite categorii de credincioși: copii, tineri, bolnavi[471]. La acestea se adaugă și zile penitențiale, între care Vinerea Sfintelor Patimi ocupă un loc deosebit de important[472].

Ritualul Penitenței, cu toate variantele lui, poate fi adaptat în funcție de necesitățile fiecărei regiuni. Autoritatea competentă care operează modificările este Conferința episcopală a bisericii respective. Noua formă poate fi introdusă în regiunea respectivă numai după ce a fost aprobată de Sfântul Scaun. Aceeași autoritate are calitatea de a hotărî normele referitoare la disciplina sacramentului penitenței, de a fixa locul celebrării sacramentului, ca și semnele de mărturisire pe care credincioșii le vor utiliza la mărturisirea generală, de a pregăti traducerea textelor și de a compune noi rugăciuni, fără a se atinge de formula sacramentală[473].

Privitor la același sacrament, episcopului îi revine datoria de a controla celebrarea penitenței în dieceza sa, potrivit normelor propuse de Conferința episcopală, de a hotărî, de acord cu ceilalți membri ai Conferinței, acordarea dezlegării sacramentale în mod general. Preotul poate să adapteze ritul la împrejurările concrete în care se află penitenții, păstrând structura esențială și formula de dezlegare. Astfel, el poate, din motive de ordin pastoral, să omită unele părți ale slujbei sau poate să le îmbogățească; poate, de asemenea, să aleagă lecturile biblice și rugăciunile din mai multe posibile; să fixeze locul potrivit pentru celebrare; să pregătească celebrări penitențiale în timpul anului, adaptând textele la condiția

[470] **Idem** and Denis J. Woods, **Alternative 4: Liturgy for the reconciliation of groups**, în "Alternative...", vol.4, p.154-163.
[471] **Ritualul Roman...**, p.270-356.
[472] Peter E. Fink, S.J., **Alternative 3: Liturgy for a christian day of atonement**, în "Alternative...", vol.4, p.132-142; Daniel p. Grigarsy, O.F.M., **Penitential days**, în "The New Dictionary...", p.939-940.
[473] Pr.Claudiu Dumea, **op.cit.**, p.109.

și împrejurările specifice comunității sau grupului de credincioși; în caz de strictă necesitate să ceară episcopului să acorde dezlegarea generală sau să-l înștiințeze despre acordarea ei[474].

3. Confesionalul și însemnătatea lui în spiritualitatea catolică

Confesionalul este o cameră special amenajată și destinată săvârșirii Tainei Pocăinței. Originile lui sunt destul de confuze. Se pare că a apărut odată cu pătrunderea în viața Bisericii a spovedaniei particulare. Motivele care au condus la apariția confesionalului sunt multiple: asigurarea secretului mărturisirii, încredere și curaj pentru penitenții care s-ar putea inhiba stând de vorbă cu preotul față în față, dorința de a crea și pentru această taină un cadru propriu, așa cum există în cazul celorlalte taine, încercarea de a pune în evidență cât mai bine scopul și funcția tainei, dorința unor credincioși de a-și păstra anonimatul etc.

Cât privește forma pe care confesionalul sau "camera reconcilierii" a avut-o de-a lungul timpului, ea trebuie pusă în relație cu fluctuațiile pe care arhitectura bisericească le-a cunoscut. Aceasta a variat de la o formă foarte simplă (un grilaj care separa pe penitent de preot) până la a se constitui într-o încăpere în interiorul bisericii care izolează pe preot de penitent. Doar o fereastră perforată sau cu gratii lasă posibilitatea preotului să audă cele mărturisite de penitent. Acest gen de mărturisire poartă denumirea de *mărturisire auriculară*. Generalizarea confesionalului cu gratii s-a făcut prin strădaniile lui Carol Boromeu. Un **Ritual** care prescrie pentru prima dată gratiile este cel din 1614[475].

Atunci când penitentul a dorit să stea față către față, pentru a discuta cu preotul și a se ruga împreună, acest lucru a fost posibil.

[474] **Ibidem**, p.109-110.
[475] **Ibidem**, p.94.

Mișcarea de reformă a Conciliului II Vatican a atins și acest compartiment. Considerând că toți oamenii sunt "păcătoși chemați la convertire", nimeni nu are motiv să se ascundă de ceilalți care sunt la fel ca el. Atâta vreme cât pocăința reconciliază pe penitent cu Dumnezeu și cu Biserica, închiderea în confesional l-ar ajuta mai puțin decât apropierea de preot și de comunitate. În aceste condiții noi, confesionalul poate fi mobilat cu două scaune, pentru preot și pentru penitent și o masă pe care să fie așezată o cruce și Sfânta Scriptură. Catolicii americani recomandă ca locul confesionalului să fie luat de o capelă destinată oficierii mărturisirii[476].

Mai multă reticență decât o dovedește practica transpare din dispozițiile canonice. Iată ce spune canonul 964: "Locul specific pentru ascultarea mărturisirilor sacramentale este biserica sau oratoriul. În ce privește confesionalul, să se stabilească norme de către Conferința episcopilor, prevăzând totuși să existe mereu, într-un loc vizibil, confesionale cu gratie fixă între penitent și confesor, pe care să le poată folosi în mod liber credincioșii care doresc acest lucru. Mărturisirile să nu se asculte în afara confesionalului decât dintr-un motiv just"[477]. Ca normă generală și **Ritualul** menționează că mărturisirea se face în confesionalul stabilit prin normele de drept[478].

4. Formula de administrare a Tainei Mărturisirii

Ca și în Biserica Ortodoxă, în Biserica Romano-Catolică rugăciunea de dezlegare reprezintă un moment esențial în cadrul Tainei Mărturisirii. Dezlegarea, în modul în care se realizează ea în

[476] T.Jerome Overbeck, S.J., **Reconciliation room**, în "The New Dictionary...", p.1042-1043. Vezi și: Walter Kasper, **Confession outside the Confessional**, în "Concilium" IV (1967), n.3, p.19 și urm.; Carletta Dubac, **Confessional**, în "Dictionnaire Pratique des Connaissances Religieuses", tome deuxieme, col.428; A.Villien, **op.cit.**, p.219, 221.

[477] **Codul de drept...**, p.239.

[478] **Ritualul Roman...**, p.23.

prezent, conține trei elemente distincte: așezarea mâinilor preotului peste penitent sau cel puțin întinderea mâinii drepte deasupra lui, ca un semn al invocării Duhului Sfânt[479]; rostirea rugăciunii de dezlegare în forma prevăzută de **Ritual**: "Dumnezeu, Părintele îndurărilor, care a împăcat lumea cu Sine prin moartea și învierea Fiului Său și a trimis pe Sfântul Duh spre iertarea păcatelor, prin puterea acordată Bisericii să-ți dăruiască iertare și pace. Și eu te dezleg de păcatele tale în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh"[480]; facerea semnului Sfintei Cruci deasupra penitentului[481].

Formula de dezlegare este alcătuită din două părți distincte: una deprecatorie și alta declarativă. În situații de urgență preotului îi este permis să rostească asupra penitentului doar partea declarativă.

Încercând să plasăm în timp momentul apariției în uzul liturgic catolic a acestei rugăciuni de dezlegare, vom constata că înainte de secolul al X-lea mărturiile sunt destul de sărace. Operele penitențiale se referă în special la disciplina penitențială și la administratorul ei. Astfel, slujitorul ordinar al iertării este episcopul, iar slujitorul extraordinar este preotul. **Sacramentarul** gregorian conține o rugăciune pentru investirea episcopului cu darul iertării: "Dă-i, Doamne, cheile împărăției cerurilor... Tot ce va lega pe pământ să fie legat și în cer, iar tot ce va dezlega pe pământ să fie dezlegat și în cer"[482]. Episcopul sau preotul poate să acorde dezlegarea, chiar înainte de expirarea perioadei penitențiale, dacă împrejurările o cer[483]. La început dezlegarea nu a fost decât o binecuvântare de încheiere a serviciului religios, însă cu timpul s-a transformat într-o "declarație rituală prin care penitentul era absolvit de obligația de a mai da satisfacție"[484].

[479] Joseph L. Cunningham, **Absolution**, în "The New Dictionary...", p.11.

[480] **Ritualul Roman...**, p.70-71.

[481] Joseph L. Cunningham, **op.cit.**, p.11.

[482] E. Vacendard, "**Absolution dans l'Eglise latine du VII-e au XII-e siecle**, în "Dictionnaire Pratique des Connaissances Religieuses", tome premiere, col.162-163.

[483] **Ibidem**, col.163.

[484] James Dallen, **op.cit.**, p.1056.

Partea declarativă a formulei de dezlegare: "Ego te absolvo a peccatis tuis în nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen" datează abia din secolul al XIII-lea și ea va deveni de timpuriu formula obligatorie în tot Occidentul[485]. Cu toate acestea, au existat și alte formule de dezlegare folosite de Biserică în anumite perioade pentru diferite categorii de credincioși. Spre exemplu, **Ritualul** stabilit de Conciliul Tridentin conținea cinci formule de dezlegare[486].

Dar discuțiile legate de formula de dezlegare nu s-au încheiat în secolul al XIII-lea, odată cu fixarea ei, și nici la Conciliul Tridentin. Ea a continuat să fie o temă în centrul discuțiilor teologice până la Conciliul II Vatican și după aceasta până în zilele noastre. Toate eforturile, însă, de a modifica această formulă nu au avut succes. Teologia catolică rămâne până în zilele noastre tributară teologiei tridentine referitoare la formula de dezlegare. Potrivit acestei teologii, formula unei taine, pentru a-și avea propria semnificație, trebuie în mod necesar să indice *lucrarea slujitorului, subiectul tainei* și *efectul ei*. Cuvântul *iert* arată atât lucrarea slujitorului, cât și efectul tainei, iar cuvântul *te* desemnează subiectul, primitorul tainei. Cuvintele *păcatele tale* pot lipsi din formula de rugăciune întrucât ele sunt incluse în cuvintele **te iert**. Cât privește invocarea Sfintei Treimi, teologii catolici sunt de părere că nu este necesară validității tainei așa cum este necesară în Taina Botezului. De asemenea, punerea mâinilor și facerea semnului Sfintei Cruci pe capul penitentului nu sunt absolut necesare[487].

---

[485] Joseph L. Cunningham, **op.cit.**, p.11.

[486] Claudiu Dumea, **op.cit.**, p.94.

[487] A. Beugnet, **Absolution. Sa forme actuelle dans l'Eglise latine**, în "Dictionnaire Pratique...", col.191-195. Pentru aprofundarea temei: Idem, **Absolution. Doctrine de l'Eglise catholique**, în "Dictionnaire Pratique...", col.196-200, **Ritualul Roman...**, p.27-28; J. Riviere, **Absolution sacramentelle**, în "Dictionnaire Pratique...", tome premiere, col.24-29; F.Cimetier, **Absolution sacramentelle (formule)**, în "Dictionnaire Pratique...", tome premiere, col.29-30; A. Villien, **op.cit.**, p.238-243.

Dincolo, de părerile pro sau contra ale unor teologi, dar și dincolo de spiritul reformator specific romano-catolicismului, datorită unei îndelungate practicări și a unei tradiții liturgice adânc înrădăcinată în teologia catolică, foprmula de dezlegare, într-o uniformitate absolută și rigidă, continuă să-și păstreze locul și importanța în cadrul Tainei Mărturisirii până în prezent.

5. Taina Mărturisirii în Biserica Romano-Catolică: evaluare din perspectivă ortodoxă

O privire de ansamblu asupra Tainei Mărturisirii în Biserica Romano-Catolică ne dă posibilitatea să descoperim atât aspecte pozitive cât și aspecte negative. Datã fiind importanța cunoașterii acestora și din perspectivă ortodoxă, vom încerca o prezentare a lor într-o manieră cât mai clară și cât mai sistematică.

Aspecte pozitive. Un fapt esențial pe care trebuie să-l consemnăm din capul locului este preocuparea constantă în sânul Bisericii Romano-Catolice pentru înnoirea și adaptarea formelor de cult în așa fel încât ele să corespundă contextului în care ea, Biserica, își desfășoară activitatea, dar și pentru a le face accesibile și transparente participanților la oficierea lor. În deplină consonanță cu acestea este și strădania instituțiilor abilitate cu reforma liturgică de a adapta rânduielile de cult, riturile și ceremoniile în așa manieră încât să exprime cât mai clar scopul și funcțiile slujbei sau rânduielii respective. Acest fapt s-a petrecut, dar sub o altă formă, și în Biserica Ortodoxă. În timp ce în Apus reforma a însemnat o lucrare venită de sus în jos, de la autoritatea superioară bisericească și aplicată apoi în viul concret al vieții și experienței bisericești, în Răsărit adaptarea a însemnat un proces lent și îndelungat venit din interiorul Bisericii. Nu decrete și hotărâri exterioare rezolvă problemele, ci necesitățile resimțite în experiența vie și dinamică în spațiul liturgic.

Cultul, în general, și Liturghia și Tainele în special, reprezintă actul de identitate al unei Biserici. Ele spun ce și ce fel este Biserica respectivă. Mai mult decât atât: învățătura de credință este făcută accesibilă tuturor categoriilor de credincioși în spațiul liturgic, formele de cult dând expresie acesteia. Când reforma și adaptarea operează prin trunchierea formelor de cult, integritatea învățăturii de credință exprimată prin ele are de suferit. Astfel, adaptarea poate fi înțeleasă ca strădanie permanentă de a face accesibile și transparente fiecărei generații aceleași adevăruri conținute în rânduielile sfinte consacrate de Biserică. Altfel spus, adaptarea este mai mult *intensivă* și nu extensivă sau prin reducere. Aceasta contribuie mai mult la afirmarea identității Bisericii și elimină pericolul sacrificării ei.

Deosebit de important, și dorim să semnalăm acest lucru, este faptul că Taina Mărturisirii este o Taină comună celor două tradiții creștine, amândouă tradițiile afirmând instituirea ei de către Mântuitorul Hristos. În plus, în primele secole creștine disciplina penitențială a îmbrăcat în general aceleași forme.

Numiri ale Tainei ca: pocăință, mărturisire, împăcare, convertire, iertare, al doilea botez etc. sunt comune Ortodoxiei și Romano-catolicismului până în zilele noastre.

Deși modul în care sunt înțelese urmările păcatului asupra săvârșitorului în teologia catolică comportă nuanțe diferite față de cea ortodoxă, totuși condițiile cerute penitentului: căința, mărturisirea păcatelor, îndestularea (canonul sau epitimia) și hotărârea de a nu mai păcătui sunt elemente esențiale în cadrul Tainei. Este adevărat că unele nuanțe specifice există. Oscilația între căința desăvârșită și cea nedesăvârșită crează confuzii și lasă loc de interpretări. Posibilitatea de a fi și fierbinte și căldicel în același timp nu este în spiritul Sfintei Scripturi. Este mai degrabă o modelare a voinței divine după cea umană și nu invers. Parabola Fiului Risipitor este un răspuns categoric și adânc grăitor dat acestei tendințe duplicitare când este vorba de căință și întoarcere de la păcat. Căința nu poate fi decât desăvârșită. Ea este începutul unui

proces de înnoire interioară. Nu este un act exterior de tipul unui: "îmi pare rău" protocolar, nu este un act de suprafață al cărei singură calitate să fie superficialitatea sau lipsa de consistență, ci este expresia unei înnoiri ce vine din adâncuri și care se revarsă în exterior umplând de lumină chipul păcătosului pocăit.

Menționăm și prezența canonului sau epitimiei (îndestularea), dar acesta nu mai păstrează caracterul pedagogico-formativ și vindecător pe care l-a avut în Biserica primară și care s-a păstrat în spiritualitatea ortodoxă. Această problemă, însă, o vom aborda mai pe larg în partea a doua a capitolului de față.

Cât privește săvârșitorul Tainei Mărturisirii, atât tradiția ortodoxă cât și cea catolică sunt de acord că puterea de a lega și dezlega păcatele o primesc episcopii și preoții prin însuși actul hirotoniei. Preotul, însă, o exercită numai după ce primește hirotesia de duhovnic în Ortodoxie sau în baza mandatului primit de la episcop, în catolicism. În prezent duhovnicul (confesorul) are un rol deosebit în viața penitentului. Pentru reușita lucrării lui în scaunul de spovedanie, pe lângă tactul pastoral, lui i se cer o serie de calități care în esență se apropie de viziunea ortodoxă. Potrivit canonului 969, duhovnicia se acordă numai celor "recunoscuți capabili"; capabilitate înseamnă răbdare, înțelepciune, experiență duhovnicească etc.

În final trebuie să mai remarcăm încă un fapt. Pentru a da un răspuns în fața atacurilor protestante în secolul al XVI-lea, catolicismul nu a găsit o altă soluție decât să apeleze la tezaurul liturgic al Bisericii primare comune Răsăritului și Apusului și păstrat mai apoi cu fidelitate de Ortodoxie. Întrucât Conciliul II Vatican nu înregistrează un progres deosebit față de cel Tridentin, în ce privește reforma Tainei Mărturisirii, și întrucât acesta din urmă, în atitudinea luată față de reformatori, a apelat la tezaurul liturgic comun, explică prezența elementelor semnalate, atât în tradiția răsăriteană cât și în cea apuseană.

Aspecte negative: Dacă există unele aspecte pozitive care se pot constitui în punți de legătură între ortodocși și catolici, nu

putem trece cu vederea că există și aspecte deosebitoare pe care le considerăm abateri de la tradiția autentică specifică Bisericii primare.

În primul rând, existența confesionalului și în strânsă legătură cu el mărturisirea auriculară[488]. Adesea lucrarea săvârșită de preot în scaunul mărturisirii a fost numită chirurgie spirituală. Chiar și teologia catolică numește pe confesor doctor sufletesc. Or, așa cum în planul fizic bolnavul nu poate fi tratat cu maximă eficiență, decât printr-un contact direct al medicului cu pacientul, nici "operația spirituală" nu poate fi făcută de la distanță. Preotul trebuie să cerceteze și să simtă pulsul vieții spirituale a penitentului, să-i simtă frământările și zvâcnirile sufletului, să-l mângâie și să-i dea nădejde sau să-l certe și să-l smerească dacă este cazul, iar toate acestea, ca și alte aspecte abordate în prima parte a studiului nostru, *impun* un dialog nemijlocit, față către față, în prezența lui Hristos Cel căruia îi este făcută mărturisirea.

Necesitatea acestui dialog deschis este resimțită și în catolicism și ca o dovadă în acest sens în anumite zone este permisă și se practică mărturisirea afară de confesional. Acesta este, însă, un pas timid, care nu rezolvă problemele atâta vreme cât nu urmează alți pași mai hotărâți. De altfel, situația pare să fie pecetluită de vreme ce dispozițiile canonice prescriu menținerea confesionalului și obligativitatea mărturisirii numai în interiorul lui.

Confesionalul a atras după sine încă o abatere de la ritualul tradițional și anume neputința punerii mâinilor duhovnicului pe capul penitentului.

Mărturisirea este numită "al doilea botez" sau, altfel spus, este o nouă creație. Am arătat în partea introductivă că prin fiecare taină pe care o primește credinciosul este re-creat, iar viața lui duhovnicească în relație cu Dumnezeu capătă noi dimensiuni. În toate Tainele, prin textele rugăciunilor sau prin acte rituale se

[488] Pr.Prof. Ene Branișteș, **Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine**, în "Ortodoxia", XI(1959), n.4, p.512.

afirmă și se simbolizează prezența mâinii lui Dumnezeu care re-crează făptura umană. Atâta vreme cât prin Taina Mărturisirii credinciosul pocăit este renăscut și re-creat, punerea mâinilor preotului pe capul penitentului, act prin care se arată prezența mâinii lui Dumnezeu, apare ca un act esențial al Tainei. Absența acestui ritual nu este în mod simplu o abatere de la rânduială, ci expresia pierderii sensurilor profunde pe care le comportă Mărturisirea.

Tendința de restaurare a acestui ritual se vede în noile rânduieli ale Sacramentului Penitenței unde se spune că atunci când rostește rugăciunea de dezlegare preotul trebuie să întindă mâinile (sau măcar mâna dreaptă) deasupra penitentului. Acest lucru va fi dificil de realizat, mai ales în cazul spovedaniei particulare, atâta vreme cât confesionalul rămâne locul special pentru mărturisire.

Un alt element deosebitor îl constituie formula de dezlegare. În rânduiala ortodoxă, rugăciunea de dezlegare are caracter deprecativ (de rugăciune), subliniind rolul Mântuitorului în cadrul Tainei ("Domnul și Dumnezeul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos... să te ierte pe tine..."), pe când la catolici ea este indicativă, accentuând rolul preotului în săvârșirea Tainei: ("*Eu te dezleg...*")[489]. Această formulare nu este doar un stadiu de dezvoltare la care a ajuns rânduiala Tainei Mărturisirii, ci expresia învățăturii despre preoția sacramentală și locul acesteia în Biserică. Potrivit *Constituției dogmatice despre Biserică* ("Lumen gentium"), elaborată de Conciliul II Vatican, "prin puterea sacră de care se bucură, preotul hirotonit formează și conduce poporul sacerdotal, celebrează jertfa euharistică *in persona Christi*"[490].

O astfel de afirmație lasă loc să se vadă cât de accentuată este lucrarea preoției sacramentale în Biserică și cât de stearsă și umbrită este prezența și lucrarea lui Hristos în Biserica Sa. În timp ce în Biserica Ortodoxă preotul este "doar un martor" care va mărturisi

[489] **Ibidem**, p.512-513.

[490] **Lumen gentium**, II, 10, în "Conciliul Ecumenic...", p.56.

înainte lui Dumnezeu toate câte va mărturisi penitentul, în Biserica Romano-Catolică preotul "dezleagă" (absolvă), "botează" substituindu-se lui Hristos.

O altă deosebire o constituie *doctrina despre indulgențe și purgatoriu*[491]. Potrivit învățăturii catolice, păcatul atrage după-sine pedepse veșnice care se șterg prin dezlegarea dată de preot și pedepse vremelnice pe care credinciosul trebuie să le "ispășească plătind pentru ele", dând satisfacție aici pe pământ sau în viața de dincolo în purgatoriu. Cei care nu pot ispăși primesc din partea Bisericii indulgențe aflate în tezaurul Bisericii, constituit din meritele prisositoare ale sfinților și din meritele infinite ale Jertfei lui Hristos[492].

Teoria meritelor și practica indulgențelor și mai ales comercializarea acestora au stârnit reacții violente și critici foarte aspre în decursul istoriei mai ales din partea protestantismului[493]. Lucrurile sunt cât se poate de complicate și de eronat înțelese.

Mai întâi reține atenția neputința unei Taine, instituită de Însuși Fiul lui Dumnezeu, de a remedia urmările negative ale unor fapte săvârșite de persoana umană, limitată în posibilitățile ei de manifestare. Înțeleasă astfel, Taina Mărturisirii apare ca ceva nedesăvârșit și trebuie completată, iar completarea se face prin indulgențe. Nu mai puțin adevărat este și faptul că rugăciunea de dezlegare nu are puterea de a anula toate pedepsele, dacă avem în vedere că cel care iartă nu este Hristos, Cel care are puterea "toată în cer și pe pământ" și puterea de a ierta păcatele, cu tot ceea ce decurge din ele, ci preotul care iartă substituindu-se lui Hristos. În favoarea acestei idei din urmă pledează două argumente: modul în care este formulată rugăciunea de dezlegare: "Eu (preotul) te dezleg de toate păcatele tale..."; și faptul că în caz de urgență partea introductivă a rugăciunii de dezlegare: "Dumnezeu, Părintele

[491] Pr.Prof.Ene Branișteș, **op.cit.**, p.513.

[492] **Ibidem**.

[493] O prezentare pe larg a acestor reacții, acuze și controverse o face Pr.I.Felea, **op.cit.**, p.241-271.

îndurărilor, Care a împăcat lumea..." [494] poate fi omisă rostindu-se doar partea esențială a ei: "Eu te dezleg...". Aceasta arată că rolul lui Dumnezeu în actul dezlegării este secundar, atât de secundar încât poate să lipsească. De ce prin mărturisire se iartă anumite urmări ale păcatului, iar altele nu, se înțelege de la sine.

În al doilea rând și în strânsă relație cu cele de mai sus stau urmările păcatelor săvârșite și modul în care acestea se răsfrâng asupra relației omului cu Dumnezeu. Păcatul, susțin catolicii, este ofensă adusă lui Dumnezeu și rană produsă Bisericii[495]. Această învățătură este solidară cu cea despre păcatul strămoșesc și urmările lui. Prin păcat făptura umană nu a fost afectată, ea a pierdut doar darurile supraadăugate, adică ceea ce-i era exterior și nu-i aparținea, continuând să rămână bună[496].

Este adevărat că păcatele unui credincios afectează comunitatea creștină din care face parte, dat fiind faptul că acea comunitate alcătuiește trupul tainic al lui Hristos, Biserica, fiind unii altora mădulare. Când un mădular suferă, tot trupul suferă. În înțelegerea acestei realități, teologia catolică s-a dovedit neputincioasă. Nu suferința trupului, nu "rana" Bisericii apare în primul plan, ci stricăciunea mădularului. Altfel spus, în primul plan nu apare modul în care se propagă în cei din jur răul, păcatul săvârșit de cineva, ci modul în care acesta se manifestă în primul rând în săvârșitor. Ce vrem să spunem? Păcatul afectează mai întâi pe săvârșitorul lui. Aceasta este de altfel și viziunea Sfintei Scripturi. Saul prigonea pe Hristos, sau cel puțin așa credea el, însă această prigonire a lui Hristos și a Bisericii Sale era de fapt luptă împotriva lui însuși. Lovind în țepușă se lovea pe el însuși (Fapte, 8). Înțeles astfel, păcatul nu mai apare ca o ofensă adusă lui Dumnezeu, ci ca o boală a sufletului care pune pe păcătos în imposibilitatea de a se mai deschide iubirii lui Dumnezeu și de a se dărui slujirii Lui și semenilor. În felul acesta Mărturisirea este în

[494] **Ritualul Roman**..., p.70.

[495] **Catehismul Bisericii Catolice**, p.315.

[496] Pr.I.Felea, **op.cit.**, p.261.

primul rând mijloc de vindecare a celui păcătos, ca apoi vindecat să fie reintegrat plenar în trupul tainic al lui Hristos și în comuniune cu Dumnezeu.

Păcatul înțeles ca ofensă adusă lui Dumnezeu a deformat și sensul canonului sau epitimiei în scaunul mărturisirii. El nu mai apare, în viziune catolică, drept normă de viață, medicament care fortifică duhovnicește și depărtează de păcat, ci ca ispășire și pedeapsă pentru cel ce prin păcat a ofensat pe Dumnezeu. Teologia catolică, trăitoare și ea în Legea harului, nu depășește nici aici sensul rigid, rece și distant al relației dintre Dumnezeu, privit ca stăpân, și om înțeles ca rob în sensul strict al cuvântului. De când stăpânul prin întrupare a făcut experiența robului "luând chip de rob" relația Dumnezeu-om este redimensionată și fundamentată pe iubire. Atât tradiția ortodoxă cât și cea catolică recomandă ca îndestulări sau epitimii citirea Sfintei Scripturi, fapte de milostenie, rugăciune, post etc. Ne întrebăm noi: poate fi oare pedeapsă întâlnirea cu Dumnezeu în rugăciune sau bucuria de a ajuta pe cel necăjit sau citirea cuvântului lui Dumnezeu, sau adevărata desfătare duhovnicească trăită în post? Sau Dumnezeu poate privi acestea ca satisfacții aduse Lui?

Neîncrederea în lucrarea Tainei și în puterea vindecătoare a canonului o dovedește și faptul că în anumite perioade în Apus, chiar după expirarea perioadei penitențiale, credinciosul rămânea în ceata penitenților fiind supus anumitor restricții.

În cele din urmă, îndestularea înțeleasă ca pedeapsă a degenerat uneori în pedepse fizice pe care trebuiau să le suporte anumite categorii de penitenți.

Păcatul înțeles ca ofensă adusă lui Dumnezeu și ca rană produsă Bisericii, pedepsele pentru acesta, împărțite în vremelnice și veșnice, îndestularea și satisfacția pe care penitentul trebuie să le aducă lui Dumnezeu pentru păcatele săvârșite, ca și practica indulgențelor sunt obstacole pe care nici Conciliul II Vatican nu le-a depășit. Ele lasă să se vadă spiritul juridic propriu teologiei catolice și care domină relația omului cu Dumnezeu, și nu cel duhovnicesc

așezat de Dumnezeu prin întruparea lui Hristos și perpetuat în Biserica Sa.

O noutate cu totul aparte pe care o aduce Conciliul II Vatican în procesul de reformă a Sacramentului Penitenței este transferul responsabilității individuale pentru faptele săvârșite pe responsabilitatea colectivă. Mai ales după Conciliul II Vatican se vorbește frecvent despre dimensiunea socială și psihologică a reconcilierii[497]. Sigur că psihologicul și socialul influențează starea morală, dar pentru fapte personale nu poate fi făcută responsabilă comunitatea în care trăim sau societatea în general. Vorbind mai mult de reconcilierea grupurilor sau a comunității adunată pentru rugăciune, se ajunge la pierderea identității persoanei într-o masă impersonală.

Este o schimbare a sensurilor fundamentale ale mărturisirii. Ea, ca și celelalte Taine, se administrează personal. Nu se administrează nici comunității impersonale, nici persoanei ruptă de comunitate, ci **persoanei umane integrată în comunitate.**

Toate aceste căutări ale Bisericii Romano-Catolice ne pot determina să ne punem problema în felul următor: romano-catolicismul este probabil în căutarea unei identități pierdute; dorește să fie în acord cu și să se alinieze spiritului novator al societății în care își desfășoară misiunea; formele de cult de până acum nu mai sunt în măsură să satisfacă spiritul credincioșilor ei;

---

[497] Paul J. Roy, **Psychological dimensions of reconciliation**, în "Alternative...", vol.4, p.17-32; Erik H.Erikson, **Childhood and Society**, 2-nd edition, New York, 1963; John R. Gilbert, **The Reconciliation Service: A Reflection on Pastoral Experience as a Theological Source**, în "Worship" 59(1985), nr.1; James Dellon, **Reconciliatio et Poenitentia: The Postsynodal Apostolic Exhortation**, în "Worship", 59(1985), nr.2. Michael Sievernich, **"Social sin" and its acknowlegment**, trad.engleză de J.G.Cumming, în "Concilium", aprilie, 1987; J.C. Nuttall, **"The Holly Spirit and Reconciliation**, în "The Chergy Review", LXVIII (1983), nr.11; Joseph Martos, **The Catholic Sacraments**, Wilmington, Delaware, 1983; Christian Duquoc, **Real Reconciliation and Sacramental Reconciliation**, trad.engleză de Barbara Wall, în "Concilium", aprilie, 1987; James F. McCue, **Penance as a separate sacramental sign**, în "Concilium", aprilie, 1987.

dorește să adapteze formele ei de manifestare la cerințele lumii contemporane.

În primul caz, identitatea pierdută trebuie căutată în primele secole creștine, acolo unde, de altfel, romano-catolicii au căutat și altădată, atunci când ofensiva protestantă a determinat acest lucru. Cât privește dorința de aliniere la spiritul novator al societății, este suficient să ne amintim că ceea ce a instituit Hristos și s-a conturat prin lucrarea Duhului Sfânt în Biserică e o "frumusețe veche și mereu nouă", și de aceea nu are nevoie să se înnoiască vreodată. Când formele de cult nu mai au darul de a satisface cerințele spirituale ale credincioșilor, ele în mod sigur sunt instituții omenești sau și-au pierdut integritatea, fapt posibil atâta timp cât prin adaptare se înțelege reducere prin trunchiere. Adaptarea la cerințele lumii contemporane înseamnă, așa cum am mai spus, efortul de a face accesibil și transparent, pentru fiecare generație, același mesaj dat odată pentru totdeauna. Nu împărăția lui Dumnezeu, spre care trebuie să tindă omul și toată făptura, trebuie să se adapteze la modul de gândire, înțelegere și manifestare al lumii acesteia, ci invers. Motivul frecvent invocat de catolici, ca și de neoprotestanți că "lumea nu mai are timp și răbdare" este o eroare fundamentală, un fel de a zice "răului bine și binelui rău". Nu slujbele sunt prea lungi, ci răbdarea prea scurtă, ceea ce înseamnă că răbdarea trebuie restaurată. În viața duhovnicească nu este loc pentru compromis, și mai ales când este vorba de păcat. Deși Sfântul Pavel s-a făcut tuturor toate, nu s-a făcut incestuos cu incestuosul din Corint. De aceea, într-un context mereu nou, în care Biserca are misiunea de a face cunoscut același mesaj al Evangheliei, se impune un efort sporit, nu pentru a găsi căi mai comode în vederea rezolvării problemelor duhovnicești, ci căi mai eficiente pentru a reînnoi modul de gândire și de manifestare a persoanei umane, în relațiile ei cu sine, cu semenii și cu Dumnezeu.

IV. CONCEPȚIA DESPRE MĂRTURISIRE ÎN PROTESTANTISM ȘI NEOPROTESTANTISM

Când ne referim, sub aspect liturgic, la Bisericile protestante, neoprotestante și la sectele derivate din ele, câteva obstacole fac anevoioasă încercarea de a crea o imagine clară și completă în acest sens. Între aceste obstacole am putea numi: simplificarea radicală a rânduielilor tradiționale de cult și înlocuirea lor cu forme noi improvizate și create sub inspirația de moment; lipsa de unitate și uniformitate de la o regiune la alta, în cadrul fiecăreia dintre aceste Biserici și de la o generație la alta, în cadrul aceleiași regiuni; locul secundar pe care îl ocupă cultul în viața credincioșilor și, direct legat de aceasta, locul secundar care se atribuie laturii lui sacramentale. Din această perspectivă, poziția protestantă față de rânduielile de cult față de cea ortodoxă și catolică este, dacă nu diametral opusă, cel puțin esențial diferită.

Cât privește Tainele, Bisericile protestante s-au individualizat mai întâi în legătură cu numărul lor. De la început ele au oscilat admițând uneori două, alteori trei sau chiar cinci, considerate a fi instituite de Mântuitorul, însă cu timpul au reținut doar două dintre ele: Botezul și Euharistia[498]. În al doilea rând, protestanții s-au deosebit prin concepția lor despre ființa Tainelor. Considerând că mântuirea se dobândește numai prin credință, au considerat Tainele simple semne ale făgăduințelor divine pentru trezirea și întărirea credinței și nu mijloace de împărtășire a harului. Ele sunt semne

[498] Pr.prof. Ene Branișteș, **op.cit.**, p.500.

văzute ale justificării (mântuirii) lăuntrice[499]. În al treilea rând, referitor la lucrarea Tainelor în viața primitorilor lor, dintre protestanți, calvinii susțin că acestea lucrează doar asupra celor predestinați spre mântuire, pentru ceilalți ele sunt doar semne goale[500].

Referindu-ne acum la Taina Pocăinței, trebuie din capul locului să afirmăm că ea a avut în protestantism un statut neclar și oscilatoriu.

În Bisericile Luterane

De la început, Luther (1483-1546) a avut o atitudine oscilatorie în ceea ce privește mărturisirea ca Taină. Mai întâi, el consideră că Pocăința este Taină și afirmă necesitatea ei: "Unde este iertarea păcatelor, acolo este viață și binecuvântare... Chiar prin mandatul ei, întreaga lucrare a Bisericii este să mijlocească și să primească împăcarea cu Dumnezeu și cu semenii prin cuvântul lui Dumnezeu și cu ajutorul Tainelor"[501]. Semnul special al împăcării este Mărturisirea[502]. În viziunea lui Luther, Mărturisirea conținea trei părți principale: părerea de rău sau mustrarea de conștiință, credința în Evanghelie și în iertare din partea lui Hristos și, în al treilea rând, mângâierea și eliberarea conștiinței[503]. Luther nu a susținut obligativitatea mărturisirii, dar a recomandat insistent credincioșilor să se mărturisească în mod regulat în biserică. În 1529, în ediția a doua a **Catehismului Mare**, deși spune că totdeauna a considerat mărturisirea o problemă care ține de libera alegere, el recomandă practica mărturisirii particulare și o numește "scumpa

[499] **Ibidem**, p.501.

[500] **Ibidem**, p.504.

[501] Oltfried Jordahn, **The Practice of Penance in the Lutheran Church**, în "Studia Liturgica", 18(1988), trad. engleză de Robert J. Saly, p.103.

[502] **Ibidem**.

[503] Max Thurian, **Confession in the Evangelical Churches**, în "Concilium" IV (1967), nr. 3, p.13.

noastră mărturisire"[504]. În același an, 1529, în **Catehismul Mic**, Luther prezintă o rânduială pentru mărturisire și dezlegare. El a accentuat în mod deosebit rolul dezlegării în mărturisirea păcatelor. În mila Sa, Dumnezeu, spune Luther, a dat mai multe forme de dezlegare: predicarea cuvântului în care este proclamată iertarea din partea lui Dumnezeu; botezul; taina altarului (Euharistia sau Cina Domnului) și oficiul cheilor (prin care se înțelege mărturisirea - n.ns.). La aceste forme, el mai adaugă "dialogul și consacrarea reciprocă între frați"[505]. Bazându-se pe textul "unde sunt doi sau trei adunați împreună", afirmă că mărturisirea păcatelor și declarația de iertare pot fi practicate între creștini fără să fie necesară prezența unui cleric[506]. Prin aceasta, Luther face începutul trecerii de la mărturisirea particulară și sacramentală la cea comună și nesacramentală.

Influența lui Luther a fost puternică, atât în ceea ce privește disciplina cât și practica liturgică, în decursul secolului al XVI-lea, în Bisericile care au îmbrățișat Reforma. Mărturisirea particulară a fost menținută mai ales ca o formă de "examinare" înainte de primirea împărtășaniei. Cei care doreau să se împărtășească trebuiau să-și anunțe din timp pastorul. Examinarea avea mai ales conținut catehetic. Ei, credincioșii, trebuiau să facă dovada cunoașterii rugăciunii domnești, a ceea ce înseamnă împărtășania și care sunt roadele ei și să recite din memorie cuvintele de instituire. Aici, însă, Luther introduce o diferențiere pe clase sociale: cei educați, "din înalta societate" erau supuși acestei examinări o singură dată în viață, pe când poporul de rând trebuia să facă aceasta cel puțin odată pe an. Toate aceste norme sunt incluse în **Formula Missae et Communionis**, 1523[507].

[504] **Ibidem**.

[505] Frank Senn, **The Confession of sins in the Reformation Churches**, în engleză de Marcus Lefebure, în "Concilium", aprilie, 1987, p.106-107.

[506] **Ibidem**, p.107.

[507] Bard Thompson, **Liturgies of the Western Church**, Fortress Press, Philadelphia, ediția 1980, p.106-122. Vezi și : Frank Sen, **op.cit.**, p.107-108;

INST. FILOLOGIE UNIVERSITARĂ BIBLIOTECA

În 1529 Luther publică **Rânduiala mărturisirii față de preot pentru omul de rând**. Aceasta conține două rânduieli scurte. Le redăm în continuare:

a) - penitentul, adresându-se pastorului: "Vă rog, din dragoste față de Dumnezeu, să-mi dați sfat bun și să-mi liniștiți sufletul";

- pastorul: "Care este dorința ta?"

- penitentul: "Om păcătos ce sunt eu, mărturisesc și mă plâng ție, în fața lui Dumnezeu, că sunt o creatură păcătoasă și slabă. Nu țin poruncile lui Dumnezeu, nu cred cum se cuvine în Evanghelie, nu fac nimic bun, nu suport suferința. În special am făcut (aici enumeră păcatele) care apasă conștiința mea. De aceea, vă rog, în locul lui Dumnezeu, să declarați păcatele mele iertate și să mă mângâiați cu ajutorul cuvântului lui Dumnezeu[508].

b) penitentul: "mărturisesc în fața lui Dumnezeu și a ta că sunt un păcătos mizerabil, vinovat de orice păcat, de necredință și blasfemie. De asemenea, simt că în mine cuvântul lui Dumnezeu nu aduce roade bogate. Eu îl aud, dar nu îl împlinesc. Nu arăt dragoste față de semeni. Sunt plin de mânie, ură și dușmănie împotriva lui. Sunt nerăbdător, lacom și pornit spre orice rău. De aceea, inima și conștiința mea sunt îngreuiate și aș fi fericit să fiu eliberat de păcatele mele. Vă rog să întăriți credința mea și să mângâiați conștiința mea slabă, prin cuvântul și promisiunea divină."

- pastorul: "De ce dorești să primești Taina?"

- penitentul: "Pentru că doresc să-mi întăresc sufletul prin Cuvântul și semnul lui Dumnezeu și să obțin harul".

- pastorul: "Dar nu ai aflat iertarea păcatelor prin dezlegare?"

- penitentul: "Da, dar doresc să adaug semnul lui Dumnezeu la Cuvântul Lui. Să primești Cuvântul lui Dumnezeu pe mai multe căi este mult mai bine."[509].

Yngve Brilioth, **Eucharistic faith and practice Evangelical and Catholic**, London, 1930, p.91-92.

[508] Urrich S.Lempold, **Luther's works: Liturgy and Hymns**, vol.53, Muhlenberg Press, Philadelphia, ediția americană, 1965, p.116-117.

[509] **Ibidem**, p.117-118. Vezi și E.Theodore Bachmann, **Luther's Work: Word and Sacrament. Sacrament of Penance**, Muhlenberg Press, Philadelphia, 1960, p.5-22; Harry Mc Sorley, **Luther and Trent on the faith needed for the Sacrament of Penance**, în "Concilium", ianuarie, 1971, p.89-98; Jean-Jacques von Allmen, **The Forgiveness of Sins as a Sacrament in the Reformed Tradition**, trad.engleză de Robin baird-Smith, în rev.cit., p.112-113.

Această rânduială statornicită de Luther nu va rezista multă vreme în Bisericile luterane. Unul dintre motive a fost și acela că pastorul avea libertatea să decidă cine trebuie să fie "examinat" înainte de primirea împărtășaniei și cine nu. Din secolul XVIII, practica mărturisirii generale se oficializează și se constituie într-o etapă pregătitoare pentru primirea împărtășaniei[510].

În bisericile calvine[511]

Mărturisirea particulară a fost curând abandonată în Bisericile reformate, în locul acesteia ele manifestând interes deosebit pentru mărturisirea publică, asociată cu disciplina eclesială. Cu toate că Jean Calvin (1509-1564) a respins caracterul de taină al pocăinței, el a afirmat valoarea mărturisirii particulare cu caracter facultativ. Modificări în opiniile sale privitoare la mărturisire intervin în lucrarea **Instituțiile religiei creștine** (1536), după experiența pe care a avut-o ca pastor în Strassbourg, unde a fost influențat de Martin Bucer, acesta din urmă fiind influențat, la rândul lui, de Luther. Calvin susține în continuare că "puterea cheilor se exercită prin predicarea Evangheliei" și că botezul este "taina iertării", dar recunoaște și valoarea mărturisirii direct lui Dumnezeu sau unui "frate" sub forma unei "consolări reciproce" sau unui "frate pe care cineva l-a ofensat", cu scopul de a se împăca. Tot în ediția din 1539 el adaugă faptul că "pastorul este persoana cea mai potrivită care să primească mărturisirea și de la care să se primească dezlegarea"[512].

În lucrarea **Forma rugăciunilor Bisericii**, alcătuită pentru Congregația sa din Strassbourg, 1545, prezintă și o rânduială a mărturisirii urmată de o rugăciune de dezlegare. Pe scurt, această

---

[510] Frank Senn, **op.cit.**, p.108.

[511] Pentru reforma liturgică în manieră calvină vezi: Bard Thompson, **op.cit.**, p.185-216.

[512] **Ibidem**. Vezi și A.Raymond George, **The Ministry of Reconciliation in the Evangelical Tradition**, în "Studia Liturgica", 18(1988), p.112.

rânduială constă dintr-un îndemn făcut de pastor tuturor celor prezenți de a-și mărturisi păcatele urmând în taină o rugăciune rostită de pastor. După această rugăciune, pastorul rostește dezlegarea generală: "Tuturor acelora care se pocăiesc și așteaptă de la Iisus Hristos mântuirea, declar că dezlegarea păcatelor este făcută în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh"[513].

Referindu-se în continuare la formula de dezlegare, Calvin spune că pentru a deveni efectivă, ea trebuie să fie primită cu credință și urmată de îndrumare spirituală din partea pastorului[514].

Teologia calvină a fost receptată pe o arie destul de largă, însă, dintre formele de cult propuse de el, unele au fost respinse, iar altele acceptate parțial. Între rânduielile "care nu au făcut carieră în Bisericile reformate" a fost și mărturisirea particulară.

Ulrich Zwingli[515].

Reforma lui Zwingli este radicală, accentul căzând pe propovăduirea cuvântului". În **Liturghia Cuvântului**, lucrare publicată în 1525, apare și o mărturisire generală. Zwingli nu a fost preocupat de alcătuirea unui formular pentru spovedanie. Totul se reduce la un verset luat din parabola Fiului Risipitor: "Părinte, am greșit la cer și înaintea Ta și nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul Tău", după care predicatorul zice: "Atottiitorule, veșnicule Dumnezeu, iartă-ne păcatele și ne călăuzește spre viața cea fără de sfârșit, prin Iisus Hristos, Domnul nostru. Amin"[516].

Situația actuală în Bisericile Protestante

Având în vedere cele de mai sus, putem constata o varietate de forme ale mărturisirii păcatelor în Bisericile rezultate din Reformă. Mărturisirea păcatelor în secret, direct lui Dumnezeu, a fost

[513] Bard Thompson, **op.cit.**, p.197-198; A. Raymond George, **op.cit.**, p.112.
[514] A.Raymond George, **op.cit.**, p.112.
[515] Pentru concepția teologică și reforma liturgică, în manieră zwingliană, vezi Bard Thompson, **op.cit.**, p.141-156.
[516] **Ibidem**, p.148.

totdeauna accentuată în predica și învățăturile protestante. În anumite perioade, acolo unde penitentul a dorit, mărturisirea putea fi făcută în fața unui confesor și era urmată de o formulă de dezlegare.

Mărturisirea comună este mărturisirea uzuală în aproape toate Bisericile protestante și chiar în unele neoprotestante și este urmată de o *"declarație de har" sau de o rugăciune de dezlegare.*

Spre exemplu, în Biserica Presbiteriană a Scoției[517], la începutul Slujbei pentru Celebrarea Sfintei Comuniuni (Cinei Domnului), este prevăzută o formă de mărturisire generală urmată de dezlegare. Iată conținutul acesteia: oficiantul îndeamnă la rugăciune și toți se roagă zicând: "Dumnezeule Atottiitor, căruia îți sunt cunoscute inimile și dorințele și pentru care nimic nu este ascuns, curățește gândurile și inimile noastre prin insuflarea Duhului Tău cel Sfânt, ca noi să te putem iubi în chip deplin și să preamărim numele Tău cel Sfânt, prin Iisus Hristos, Domnul nostru". Sunt apoi amintite cuvintele din I Ioan 1, 8-9, după care urmează mărturisirea comună: "Doamne, Atottiitorule, Tatăl nostru, am păcătuit împotriva Ta și unii împotriva altora, cu gândul, prin cuvânt și cu fapta, prin ceea ce am făcut și prin ceea ce am omis să facem. În mila Ta, iartă-ne nouă toate, ajută-ne să ne îndreptăm și ne arată ce trebuie să fim, prin Iisus Hristos, Domnul nostru". După aceasta, oficiantul (pastorul) rostește absolvirea: "Dumnezeu să vă ierte păcatele voastre, să vă întărească prin Duhul Său și să vă țină în viața veșnică, prin Iisus Hristos, Domnul nostru"[518]. Momentul mărturisirii este plasat de obicei la începutul serviciului religios, urmând predicii sau uneori fiind inclus în "rugăciunea de mijlocire". În Bisericile Lutherane, "anunțarea pentru împărtășire", aflată în uz la început, se practică sporadic. Aceeași soartă o are și practica mărturisirii care preceda împărtășania. Cu toate acestea, în

[517] Despre istoricul acestei Biserici, învățătura de credință, viața cultică și forma de organizare, vezi Pr.asist.Viorel Sava, **Adunarea generală a Bisericii Presbiteriene din Scoția**, în "Teologie și Viață", IV(1994), nr.8-10, p.80-86.
[518] **The Book of Common Order**, The Saint Andrew Press, Edinburgh, 1979.

cărțile oficiale de slujbă se păstrează o rânduială de slujbă în cadrul căreia are loc o mărturisire comună urmată de o dezlegare individuală prin punerea mâinilor pe capul penitentului și rostirea rugăciunii de dezlegare[519].

Alături de mărturisirea comună, în prezent se practică frecvent *disciplina publică*, ca formă de expresie a autorității judecătorești constituționale a Congregației. Pastorii contribuie la realizarea unei *mărturisiri reconciliatorii* atunci când o persoană a păcătuit împotriva aleia[520]. De asemenea, se practică în grupuri mici "conversația și consolarea reciprocă între frați"[521].

Mărturisirea privată sau individuală este din ce în ce mai puțin cunoscută și solicitată în protestantism. Ea se mai practică doar în anglicanism, după cum vom vedea și în unele cercuri lutherane. O mișcare de reînviorare s-a produs în Germania în jurul anilor 50. Aceasta a făcut ca în cărțile de slujbă actuale să-și recapete locul o rânduială de slujbă pentru mărturisirea individuală urmată de rugăciunea de dezlegare[522].

O formă de mărturisire individuală, asemănătoare celei lutherane, ca o tendință de restaurare, apare în practica mănăstirii protestante de la Taizé, Franța[523].

În Biserica Anglicană[524]

Cele două cărți pentru rugăciunea publică a regelui Eduard VI, respectiv 1549 și 1552 conțin și referiri la mărturisirea particulară. În timp ce prima ediție, cea din 1549, susține "neobligativitatea

[519] Frank Senn, **op.cit.**, p.114; vezi și **Lutheran Book of Worship**, Minneapolis and Philadelphia, 1978, p.193-195. Serviciul religios este numit: Mărturisirea comună și iertarea - Corporate confession and forgiveness.

[520] Frank Senn, **op.cit.**, p.114

[521] **Ibidem.**

[522] **Lutheran Book...**, p.196-197.

[523] Frank Senn, **op.cit.**, p.114.Vezi și M.Thurian, **La Confession**, Neuchatel, 1953.

[524] Despre istoria, învățătura de credință, cultul și organizarea Bisericii Anglicane, vezi Bard Thompson, **op.cit.**, p.227-307.

mărturisirii particulare pentru aceia a căror conștiință este îngreuiată sau frământată de ceva", dar nu exclude posibilitatea acesteia, amintește, totuși, despre disciplina penitențială publică din Biserica primară și exprimă speranța restaurării ei[525], în cea de-a doua ediție, 1552, principiul neobligativității mărturisirii particulare este menținut; de asemenea, se menționează dependența ei de serviciul sau slujba îngrijirii celor bolnavi[526].

Un caracter mult mai oficial și larg răspândit dobândește mărturisirea colectivă, inclusă în rânduiala serviciului euharistic înainte de momentul împărtășirii. Ritualul acestei forme de mărturisire cuprinde o invitație adresată de celebrant tuturor păcătoșilor de a se mărturisi, o mărturisire generală în timpul căreia atât celebrantul cât și credincioșii stau în genunchi orientați spre "Masa Domnului" și dezlegarea, urmată de cuvinte de îmbărbătare. Acest ritual al mărturisirii este influențat de cel practicat la acea dată în comunitățile lutherane[527].

Formula de dezlegare generală are următorul conținut: "Dumnezeu Atotțiitorul, cerescul nostru Tată, care, din marea Sa milă, a promis iertarea păcatelor tuturor acelor care cu pocăință din inimă și adevărată credință se întorc la El, să aibă milă de voi, să vă ierte și să vă izbăvească de toate păcatele voastre, să vă întărească în tot binele și să vă dăruiască viața cea fără de sfârșit, prin Iisus Hristos, Domnul nostru"[528].

Această situație avea să domine atitudinea Bisericii Anglicane față de mărturisire timp de aproximativ trei secole. Modificările care au survenit sunt neesențiale. Ele privesc momentul din timpul serviciului euharistic în care să se facă mărturisirea și structura

[525] David R.Holeton, **Penance in the Churches of the Anglican Communion**, în "Studia Liturgica", 18(1988), p.94-95.

[526] **Ibidem.**

[527] **The Book of the common prayer and administration of the Sacraments and other rites and ceremonies of the Church of England, 1549**, la Bard Thompson, **op.cit.**, p.260.

[528] **Ibidem.**

internă a ritualului mărturisirii. Astfel, chiar de la începutul secolului al XVII-lea, momentul mărturisirii se deplasează în partea de început, după lecturile biblice. Cât privește structura internă a ritualului mărturisirii acesteia i se adaugă o serie de noi texte biblice, menite să accentueze nota penitențială specifică momentului, dar și să mângâie și să încurajeze pe penitenți[529].

Sfârșitul secolului XIX și mai ales secolul XX aduce noi orientări în ce privește locul mărturisirii în viața credincioșilor. Păcatul și trebuința mărturisirii sunt privite într-o nouă lumină. Se pune accent pe dimensiunea socială a reconcilierii, ca și în romano-catolicism, și pe relația ce există între păcat și comunitate. Mărturisirea depășește granițele serviciului euharistic, de care fusese legată până acum, și ia forma unui serviciu divin de sine stătător care poate fi oficiat oricând. Acest nou ritual constă din lecturi scripturistice, rugăciune, mărturisire comună și dezlegare[530] și poate fi săvârșit în timpul Postului Mare sau în alte perioade ale anului.

Odată, însă, cu procesul de reînviorare a practicii mărturisirii publice, un suflu înnoitor trece și peste mărturisirea particulară. Sub influența mișcării de înnoire a vieții liturgice în romano-catolicism, în secolul XIX, mărturisirea auriculară capătă simpatie tot mai mult și în anglicanism. Ideea care stă la baza acestei noi orientări a fost că "mărturisirea generală absolvă păcatele generale (comune), pe când păcatele noastre sunt particulare"[531]. Frecvența cu care preotul trebuie să asculte mărturisirea este în continuă creștere și odată cu aceasta și numărul acelora doritori de a se mărturisi. O contribuție substanțială au avut-o clericii în conștientizarea enoriașilor despre necesitatea actului mărturisirii. În același timp, reînviorarea mărturisirii particulare este un răspuns dat deopotrivă "redescoperirii necesității pentru credincioși de a auzi personal faptul că păcatele

[529] **The Westminster directory for the publique worship of God**, 1644, la Bard Thompson, **op.cit.**, p.359-360.
[530] David R. Holeton, **op.cit.**, p.98.
[531] **Ibidem**, p.97.

lor au fost iertate", dar și literaturii despre "vindecarea amintirilor" în care suferințele psihologice, ce-și au originea adesea într-un trecut îndepărtat, devin obiectul mărturisirii.

Motivele menționate au determinat ca, pe lângă serviciul mărturisirii individuale, inclus în serviciul divin pentru cei bolnavi, în ultimii ani să se înregistreze o tendință crescândă de alcătuire a unor ritualuri speciale și de sine-stătătoare pentru reconcilierea particulară. Astfel de rânduieli au fost incluse în unele ediții foarte recente ale cărților care conțin rânduieli de rugăciune ale cultului divin public. Și mai interesant este faptul că unele dintre aceste ediții așează rânduiala mărturisirii între cea a Botezului și Euharistie "nu pentru a arăta că pocăința este necesară înainte de prima împărtășire, ci pentru a se afirma că pocăința este al doilea botez"[532].

Rânduiala mărturisirii individuale cuprinde două forme: una mai scurtă, apropiată tradiției post-tridentine și care constă în: cererea binecuvântării de către penitent, binecuvântarea dată de preot, mărturisirea amănunțită a păcatelor, sfătuirea penitentului, impunerea penitenței (epitimiei), dezlegarea și concedierea[533].

O altă formă mai dezvoltată care cuprinde, înainte de mărturisirea păcatelor, recitarea Psalmului 50 și uneori a Psalmului 103 și a unor pasaje din Noul Testament. Al doilea element specific acestei rânduieli îl constituie două întrebări adresate penitentului în legătură cu hotărârea lui de a se reîntoarce la Hristos și de a ierta pe cei ce i-au greșit[534].

În final consemnăm încă două aspecte legate de noile direcții în care sunt orientate ritualurile actuale ale mărturisirii.

Mai întâi îngăduința ca alte persoane decât episcopul sau preotul să asculte mărturisirea. Această nouă situație este creată de faptul că "grija pastorală a trecut în mâinile diaconilor și ale laicilor..." În timp ce îndrumările tipiconale spun că numai

[532] **Ibidem**, p.98.
[533] **Ibidem**.
[534] **Ibidem**, nota 7, p.98.

episcopul și preotul rostesc rugăciunea de dezlegare, ritualul american din 1979 și cel canadian din 1980 prescriu o "declarație de iertare" pe care o poate rosti diaconul sau laicul care a ascultat mărturisirea[535]. Indiferent cine este persoana care ascultă mărturisirea, nu are voie sub nici un motiv să divulge secretul mărturisirii.

A doua direcție este în legătură cu formula de dezlegare. Cea tradițională care a rezistat secole de-a rândul, începând din anul 1529[536], trece în prezent printr-un proces de readaptare și reformulare. Mai ales în Statele Unite și în Irlanda, începând din secolul al XVIII-lea, expresia "eu te dezleg" a fost aspru criticată, fiind considerată "o tendință excesivă de a individualiza și privatiza ceea ce de fapt este o acțiune a întregii Biserici". Astfel, în Statele Unite, în **Cartea pentru rugăciunea comună**, ediția 1979 și Canada, în ediția din 1985, se propune o altă formulă de dezlegare care să țină echilibrul între dimensiunea personală și cea eclesială în actul dezlegării. Această formulă este: "Domnul nostru Iisus Hristos, care S-a oferit să fie jertfit pentru noi, ca jertfă perfectă Tatălui și care a conferit Bisericii Sale puterea de a ierta păcatele, să te dezlege pe tine prin slujirea mea cu harul Duhului Sfânt și să te restaureze pe tine în pacea perfectă a Bisericii"[537].

Privind prin prisma celor de mai sus, putem conchide că mărturisirea individuală trece printr-un proces de reînviorare și

[535] În ritualul american această declarație are următorul conținut: "Domnul nostru Isus Hristos, care S-a oferit pe Sine însuși să fie jertfit pentru noi Tatălui, să-ți ierte păcatele tale cu harul Sfântului Duh", iar în cel canadian: "Domnul nostru Iisus Hristos, care S-a oferit pe sine ca jertfă perfectă Tatălui, să ne ierte păcatele și să ne dăruiască harul și mângâierea Duhului Sfânt". Vezi David R. Holeton, **op.cit.**, nota 8, p.99.

[536] Ea avea următorul conținut: "Domnul nostru, Iisus Hristos, care a lăsat Bisericii Sale puterea de a dezlega pe toți păcătoșii care se căiesc și cred în El, din marea Sa milă să-ți ierte ție ofensele; și prin puterea sa încredințată mie, eu te dezleg de toate păcatele, în numele Tatălui...". Vezi David R.Holeton, **op.cit.**, nota 10, p.99.

[537] David R.Holeton, **op.cit.**, nota 12, p.99.

consolidare fără precedent, stare de lucruri care are ecouri pozitive în rândul credincioșilor. Însă, cu toate că în Biserica Anglicană s-au făcut pași mari spre restaurarea caracterului particular al mărturisirii, formula de mărturisire comună în cadrul rugăciunii euharistice rămâne în continuare în mare respect[538] și are aceeași structură pe care a avut-o începând din secolul al XVI-lea.

Atitudinea protestantă și neoprotestantă față de mărturisire: evaluare din punct de vedere ortodox

O evaluare din punct de vedere ortodox a concepțiilor protestante despre mărturisire este lesne de făcut având în vedere realitatea de la care se pornește, anume negarea caracterului ei sacramental. Pozițiile sunt radical opuse.

Atitudinea protestantă față de mărturisire, spune un teolog occidental, este asemenea scandalului provocat de cărturari atunci când Hristos a iertat păcatele slăbănogului (Matei 9,1-8)[539].

Oscilațiile între a considera mărturisirea necesară sau nu, în a afirma sau nu caracterul ei de taină sau între caracterul particular, privat al ei și cel comun au la bază două motive majore:

- aversiunea reformatorilor față de abuzurile existente în Biserica Romano-Catolică și ne referim aici la teoria meritelor prisositoare și a indulgențelor[540]. Această aversiune a atras după ea o reformă radicală care a mers până la tăgăduirea caracterului de taină al Mărturisirii sau chiar până la renunțarea totală la ea. Dacă protestantismul ar fi păstrat ceea ce există bun în practica romano-

[538] **The Alternative Service Book, 1980, with the liturgical psalter**, Oxford University Press, ediția a III-a, 1993, p.126-127 și 165-166.

[539] Max Thurian, **Confession in the Evangelical...**, p.14.

[540] Luther a criticat foarte aspru această teorie în cele 95 de teze ale sale contra indulgențelor, teze afișate la 31 octombrie 1517 pe ușa bisericii din Wittemberg. Pe larg despre aceasta la Pr.Ilarion Felea, **op.cit.**, p.273-278.

catolică și ar fi restaurat acest dat, în lumina tradiției Bisericii primare, nu s-ar fi aflat într-o continuă căutare până astăzi;

- în al doilea rând, în interpretarea Sfintei Scripturi, făcând abstracție de experiența multiseculară a Bisericii și lăsând loc interpretării libere făcută de fiecare individ "luminat în mod direct de Duhul", mesajul dumnezeiesc, ca răspuns la necesitățile spirituale ale omului doritor de viață sfântă și de mântuire, nu a mai fost suficient de transparent.

O notă dominantă specifică protestantismului și neoprotestantismului de la origini și până în prezent și cu accente pozitive în același timp este prezența mărturisirii, indiferent de formele pe care le-a cunoscut de-a lungul timpului, de atitudinea teologilor față de ea și de modul în care ea s-a exprimat în cadrul cultului. Acest lucru ne ajută să tragem câteva concluzii:

- mai întâi, prezența mărturisirii, chiar în formele ei atât de variate, este expresia strigătului de durere al omului împovărat de păcat; strigăt care impune necesitatea mărturisirii;

- în al doilea rând, în pofida faptului că reformatorii și urmașii lor, ofensați de abuzurile catolicismului în cadrul mărturisirii, au încercat permanent să facă abstracție de această realitate, ea a continuat să existe. A existat pentru că este voită de Dumnezeu Cel care a și instituit-o. Considerăm că nu ar fi prea mult să afirmăm, fără a aduce o acuză protestantismului, neoprotestantismului și sectelor, că tendința de a elimina mărturisirea din viața personală, prin transformarea ei într-o problemă a comunității sau prin renunțarea totală la ea, este și o reacție la faptul că mărturisirea ne amintește că va trebui să dăm seamă în fața lui Dumnezeu de faptele săvârșite;

- în al treilea rând, transformările prin care a trecut atât concepția despre mărturisire cât și rânduiala ei în protestantism, de la originile lui până în prezent, pot fi considerate încercări, nereușite deocamdată, de restaurare a mărturisirii în locul pe care ea l-a avut odinioară în viața Bisericii și a credincioșilor ei.

Un reviriment aparte, deosebit de catolici ca și de protestanți, se înregistrează în prezent în comunitățile anglicane. După mai multe secole de peregrinări, timp în care s-a alimentat fie din experiența protestantă, fie din cea catolică, anglicanismul pare să manifeste mai mult curaj în încercarea de redescoperire a sensurilor mărturisirii și a locului ei în Biserică. De la afirmația potrivit căreia mărturisirea particulară nu este obligatorie și până la a recunoaște că păcatul personal cere mărturisire personală, progresul este de netăgăduit. Nu mai puțin important este faptul că în prezent sunt propuneri pentru o formulă de dezlegare care se apropie mai mult decât oricare alta de conținutul și spiritul celei ortodoxe. Transferul puterii de a dezlega, de la preotul săvârșitor asupra Bisericii, acolo unde îi este locul, este un fapt adânc grăitor în acest sens. Mai adăugăm și faptul că după căutări îndelungate, după formulare mereu înnoite și adaptate, în Biserica Anglicană se conturează și rânduieli pentru mărturisire individuală de sine stătătoare, independente de serviciul euharistic.

Având în vedere cele de mai sus, putem afirma că Biserica Anglicană este singura în care procesul de restaurare a Tainei Mărturisirii oferă perspectiva unui dialog constructiv pe această temă cu Biserica Ortodoxă.

V. PUNCTE DE CONVERGENȚĂ PRIVITOARE LA TAINA MĂRTURISIRII ÎN BISERICILE CREȘTINE DE AZI ÎN PERSPECTIVA DIALOGULUI TEOLOGIC ECUMENIST

Dialogul teologic ecumenist are deja o istorie a sa care a determinat reacții și atitudini din partea diferitelor Biserici și a numeroși teologi, reacții și atitudini concretizate adesea în studii și lucrări de profunzime teologică și înaltă ținută științifică.

Dialogul este un dat ontologic al persoanei umane, ea fiind creată în urma "sfatului" treimic și chemată la un "sfat" continuu, un dialog cu Dumnezeu și cu semenii. Dialogul creator sporește cunoașterea și adâncește relațiile dintre purtătorii lui. Însă mișcarea poate fi și inversă: cunoașterea să genereze dialogul. În acest sens cunoașterea atitudinilor, convingerilor și practicilor liturgice pe care Bisericile actuale le au față de Taina Mărturisirii se poate constitui într-un dialog pe această temă, menit să contribuie la apropierea și aprofundarea relațiilor inter-bisericești.

Privit la modul general, dialogul inter-teologic și inter-bisericesc intră în preocupările fiecărei Biserici, însă el a înregistrat oscilații mari în ceea ce privește importanța care i s-a acordat și intensitatea pe care a cunoscut-o.

Astfel, cu Biserica Romano-Catolică, dialogul teologic a cunoscut o oarecare îmbunătățire, mai ales după Conciliul II Vatican[541], însă obstacole, în primul rând de ordin dogmatic, ca și

[541] Cezar Vasiliu, **op.cit.** - face, printre altele, și o prezentare a dialogului Bisericii Romano-Catolice cu Biserica Ortodoxă în general, dar și cu fiecare

prozelitismul greco-catolic, continuă să facă anevoioase relațiile dintre cele două Biserici.

Cât privește relațiile Bisericii Ortodoxe cu Bisericile Vechi Orientale, aici lucrurile stau altfel.

Încercările de unire a celor două grupe de Biserici au început chiar după Sinodul de la Calcedon[542]. Aceste încercări au avut la bază uneori inițiative venite din partea autorității imperiale, alteori din interiorul uneia sau alteia dintre cele două grupe de Biserici. Dialogul, purtat de-a lungul timpului în vederea apropierii dintre Biserici, a avut atât caracter general, vizând întreaga Ortodoxie și Bisericile Vechi Orientale privite ca un tot unitar[543], dar și bilateral[544].

După tatonări reciproce și numeroase întruniri interbisericești, care au vizat în primul rând posibilitatea reconcilierii dogmatice[545], s-a ajuns ca în prezent Ortodoxia să găsească în Bisericile Vechi Orientale cei mai buni parteneri de dialog. Evoluția acestui dialog a cunoscut apogeul în cadrul ultimei întâlniri a Comisiei mixte pentru dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi Orientale, care a avut loc în perioada 1-6 noiembrie 1993, la Centrul ortodox de la Chambésy, Geneva. Concluzia la care s-a ajuns, în urma discuțiilor purtate, a fost aceea că formularele de credință ale celor două Biserici sunt ortodoxe, motiv pentru care s-a purces la semnarea unui "document de unitate". S-a hotărât acum să se procedeze la ridicarea anatemelor pronunțate în timpul Sinodului

Biserică Ortodoxă în parte, a stadiului în care se află acest dialog și a rezultatelor la care s-a ajuns.

[542] Diacon Lector I.Pulpea, **op.cit.**, p.629-636.

[543] Pr.Dr.Milan Șesan, **Despre bisericile orientale necalcedoniene**, în "Mitropolia Ardealului", XIV (1969), notele 7-8, p.494-498; Prof. N.Chițescu, **op.cit.**, p.483-554.

[544] Doctorand Mihai Colibă, **Cultul Bisericii Etiopiene**, p.444-447; idem, **Cultul Bisericii Monofizite Copte**, p.352-353; Pr.Prof. Ene Branișteș, **Baze liturgice...**, p.261-263; Magistrand Cezar Vasiliu, **Biserica Monofizită Iacobită a Siriei**, în rev.cit., XVII (1965), nota 1, p.144-145.

[545] Pr. Prof. D.Stăniloae, **op.cit.**, p.5-27; Pr. Prof.Ioan G. Coman, **op.cit.**, p.44-82.

al IV-lea ecumenic, fapt ce se va realiza printr-un act solemn care se va citi în toate Bisericile. Tot atunci s-a hotărât constituirea unei comisii liturgice speciale care să armonizeze modul de slujire împreună și ordinea pomenirilor la Sfânta Liturghie (dipticele). Întâlnirea aceasta este de importanță covârșitoare întrucât împlinește aspirațiile spre unitate ale celor două Biserici, iar pe plan ecumenic este prima refacere a unității dintre două familii mari creștine[546].

Rezultate mai puțin îmbucurătoare înregistrează dialogul purtat de Biserica Ortodoxă cu Bisericile Protestante și cu cea Anglicană, stagnat momentan datorită practicii hirotoniei femeilor.

Din perspectiva dialogului purtat de Biserica Ortodoxă cu diferite confesiuni creștine și a rezultatului la care s-a ajuns, vom face câteva referiri la asemănările și deosebirile în ceea ce privește Taina Mărturisirii în riturile liturgice de care ne ocupăm.

a) Mai întâi ne vom referi la Bisericile Vechi Orientale unde învățătura de credință privitoare la Taina Mărturisirii este în liniile ei generale aceeași cu cea mărturisită de Biserica Ortodoxă. Posibilitatea iertării păcatelor pentru creștinii botezați și necesitatea mărturisirii atât înainte de primirea Sfintei Împărtășanii, dar și ca etapă în procesul creșterii duhovnicești, sunt elemente esențiale comune celor două grupe de biserici.

Cât privește condițiile unei adevărate mărturisiri, acestea sunt: căința sau părerea de rău pentru păcatele săvârșite, hotărârea de a nu mai păcătui, mărturisirea amănunțită a păcatelor și împlinirea canonului. Mărturisirea amănunțită presupune divulgarea nu numai a faptelor văzute, ci și a cuvintelor și a gândurilor, iar aceasta este în deplină consonanță cu gândirea și experiența Sfinților Părinți

[546] **Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi Orientale se unesc**, interviu cu Î.P.S. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, realizat de Aurel Nae, în "Vestitorul Ortodoxiei", V (1993), p.1.
Din partea Bisericii Ortodoxe Române în comisia liturgică a fost desemnat P.C. Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, prodecanul Facultății de Teologie Ortodoxă din București.

care, în preocupările lor duhovnicești, s-au aplecat și asupra aspectelor legate de mărturisire. Canonul, în Bisericile Vechi Orientale, este considerat o "prescripție medicală", un medicament menit să ajute la îndreptarea și vindecarea penitentului. Ca și în Biserica Ortodoxă, și în Bisericile Vechi Orientale prevederile canonice au o flexibilitate deosebită, lăsându-se libertatea duhovnicului de a le aplica, ținând cont și de gravitatea păcatelor, dar și de dorința de îndreptare a penitentului, de posibilitățile lui de a împlini canonul rânduit, de vârstă, stare socială etc.

Dat fiind rolul important pe care canonul îl are în vindecarea credinciosului, împlinirea lui este obligatorie.

Duhovnicul este "doctorul spiritual" rânduit în această slujire de Însuși Dumnezeu. Calitățile lui, ca și obligațiile pe care le are față de fiii săi duhovnicești, sunt formulate în spirit ortodox.

Alte asemănări între Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi Orientale sunt legate de rânduiala Tainei. Locul săvârșirii ei este în mod normal Sfânta Biserică. Rugăciunile care compun ritualul Tainei, chiar dacă uneori diferă atât ca număr cât și ca formă, sunt formulate în același duh și urmăresc, și într-o parte și în cealaltă, crearea cadrului adecvat mărturisirii. Forma rugăciunii de dezlegare, ca și în Ortodoxie, scoate în evidență scopul și efectele Tainei, ca și rolul pe care preotul îl are în administrarea ei, acela de martor în fața lui Dumnezeu la judecata cea din urmă.

Deosebirile care vizează forma și nu fondul Tainei Mărturisirii sunt și ele justificate de contextul în care aceste Biserici au apărut și s-au dezvoltat. Între aceste deosebiri putem menționa: prezența unei rugăciuni de dezlegare înainte de împlinirea canonului și alta după aceasta. Astfel de rugăciuni au existat și în unele ediții mai vechi ale **Molitfelnicului** românesc. În Biserica Armeană apare o rugăciune sub forma unei liste în care sunt menționate păcatele ce pot fi săvârșite de credincioși. Scopul ei principal este acela de a aminti celor ce vin la mărturisire păcatele pe care le-au săvârșit. O astfel de rugăciune, după cum am amintit, apare și în **Molitfelnicul** românesc, dar nu ca parte integrantă a rânduielii Tainei Mărturisirii,

ci este inclusă într-un alt capitol intitulat **Dezlegări**. Se adaugă aici poziția preotului (stând turcește) în rânduiala unora dintre Bisericile Vechi din Orient. Două gesturi liturgice care apar în rânduiala Bisericii Iacobite sunt și ele note specifice deosebitoare, anume suflarea asupra penitentului și însemnarea lui la frunte cu semnul Sfintei Cruci. Cel dintâi, întâlnit în ritul bizantin în rânduiala Botezului la începutul rânduielii catehumenatului, arată că Taina Sfântului Botez este o nouă creație[547]. Însă anumite texte liturgice, ca și unele gesturi pe care preotul slujitor le săvârșește, arată că fiecare Taină în felul ei este o nouă creație. Cel de-al doilea se deosebește de practica ortodoxă atât prin locul în care este așezat, cât și prin modul săvârșirii lui: în timp ce în Bisericile de rit bizantin acest gest liturgic apare în partea finală în momentul rostirii rugăciunii de dezlegare, când duhovnicul face semnul Sfintei Cruci pe capul penitentului, în rânduiala unora dintre Bisericile Vechi Orientale el apare în partea de început a rânduielii Tainei Mărturisirii și constă în facerea semnului Sfintei Cruci pe fruntea penitentului.

O preocupare aparte pentru eliberarea credinciosului de sub stăpânirea păcatelor săvârșite și pentru vindecarea lui se remarcă în Biserica Siriană Iacobită, unde, pentru fiecare păcat, rânduiala prevede o rugăciune specială.

Deosebiri semnificative, atât în ceea ce privește concepția despre mărturisire cât și în ceea ce privește rânduiala, apar în Bisericile Vechi Orientale unite cu Roma. Ele și-au pierdut în general identitatea însușind-o pe cea specifică Bisericii Romano-Catolice.

O situație aparte se înregistrează în Biserica Nestoriană, unde interesul pentru primirea Tainei Mărturisirii a scăzut aproape până la desființarea lui totală.

Având în vedere mai ales aspectele pozitive semnalate în dialogul interbisericesc ortodox - vechi oriental, Taina Mărturisirii, în forma și sensurile ei, apare ca un element unificator. Acesta se

[547] Pr.Asist. Liviu Streza, **Botezul...**, p.93.

încadrează într-un plan mult mai larg în care este cuprinsă originea comună a creștinismului celor două grupe de biserici, aceeași credință în punctele ei fundamentale, aceeași Jertfă Euharistică, aceleași Sfinte Taine și aceleași tradiții religioase și liturgice[548]. Reprezentanții Bisericilor Ortodoxe și ai Bisericilor Vechi Orientale, în cadrul dialogului ce vizează refacerea văzută a unității creștinătății răsăritene, au avut în vedere mai multe obiective de importanță majoră, dintre care unele deja s-au realizat sau sunt în curs de realizare. Acestea sunt: "alcătuirea neîntârziată a **formulei concordiae**, care să aducă renunțarea la vechea terminologie..., ridicarea anatemelor din cărțile liturgice de către ambele grupuri de Biserici..., recunoașterea validității Tainelor celor două grupuri de Biserici și recunoașterea calității de membru al Bisericii pentru orice credincios și preot al celor două grupuri de Biserici"[549].

b) Evaluând într-o viziune ortodoxă aspectele teologiei și experienței liturgico-pastorale romano-catolice legate de Taina Mărturisirii, vom constata că avem de-a face cu stări de lucruri mult mai complexe.

Este îmbucurător să știm că Taina Mărturisirii are un loc bine determinat și că i se acordă o cinste deosebită, atât în planul teologiei speculative cât și pe tărâm practic, în spațiul liturgic. Instituirea ei de Însuși Fiul lui Dumnezeu întrupat, folosul ei în procesul desăvârșirii personale, puterea ei regeneratoare, ca și locul și rostul duhovnicului în administrarea ei, dar și în viața celor ce se mărturisesc, sunt aspecte comune tradiției ortodoxe și celei romano-catolice. Semnalăm între aspectele pozitive, parte din ele comune ambelor tradiții, citirea din Sfânta Scriptură în cadrul rânduielii Tainei Mărturisirii, practică întâlnită până nu demult și în Biserica Ortodoxă, prezența rugăciunilor cu caracter penitențial, gestul punerii mâinilor peste penitent, atunci când mărturisirea se face afară de confesional, rolul canonului în îndreptarea penitentului etc.

[548] Pr.Prof. Ene Branișteș, **Cultul Bisericilor vechi din Orient...**, p.131.
[549] Pr.Asist. Nicolae D. Necula, **Doctrina și viața religioasă...**, p.608-609.

Pe de altă parte, în încercarea ei de a adapta cultul pentru a corespunde spiritului generației care participă la desfășurarea lui, Biserica Romano-Catolică nu a găsit forma de exprimare cea mai bună și care să dureze în timp. Adevăruri revelate, care au menirea să înveșnicească făptura umană nu pot fi exprimate în forme de cult a căror identitate este supusă mereu schimbării. Concepția despre pedepse veșnice și pedepse vremelnice, merite și satisfacție, indulgențe și purgatoriu transformă relația dintre Dumnezeu și om într-o relație juridică, fundamentată mai mult pe dreptate oarbă decât pe dreptate izvorâtă din iubire. Relația dintre Dumnezeu și om este o relație duhovnicească atâta vreme cât omul devine fiu al lui Dumnezeu prin har. Preotul este numit părinte duhovnicesc, motiv pentru care comuniunea cu Dumnezeu, pe care penitentul o redobândește în scaunul mărturisirii prin intermediul duhovnicului, nu poate fi una juridică.

Conciliul II Vatican, cu toate eforturile făcute, nu a reușit nici el să depășească impasul în care s-a aflat teologia romano-catolică secole de-a rândul. El continuă să vorbească despre aceleași realități pe care deja le-am menționat. Nici în ceea ce privește confesionalul și rolul preotului în administrarea Tainei nu se înregistrează progrese.

Două aspecte noi, aduse de Conciliul II Vatican pot fi totuși sesizate: mai întâi încercarea de a determina și de a crea posibilități pentru participarea mai activă a penitentului în desfășurarea rânduielii Tainei Mărturisirii. El nu participă numai prin mărturisirea păcatelor, așteptând apoi să primească absolvirea, ci trebuie să rostească și o serie de formule, părți componente ale ritualului, prin care își exprimă mai clar și în mod nemijlocit dorința de a se mărturisi și de a primi iertarea.

În al doilea rând ne vom referi la noile posibilități de administrare a Tainei Mărturisirii. Pe lângă mărturisirea individuală urmată de dezlegare, considerate cândva inovații, Conciliul II Vatican propune noi ritualuri de administrare a acestei Taine și

anume: ritualul reconcilierii mai multor penitenți, în care este inclusă și mărturisirea urmată de dezlegarea individuală; ritualul reconcilierii mai multor penitenți cu mărturisire și dezlegare generală, în care se adaugă un ritual care se referă la posibilitatea primirii mărturisirii de către un slujitor nehirotonit.

Câteva precizări se impun de la sine.

Primul ritual are oarecum corespondent în experiența Bisericii primare, când unii membri ai Bisericii, care s-au făcut vinovați de păcate mari, după ce parcurgeau perioada de penitență, erau împăcați din nou cu Biserica, în prezența episcopului, într-un cadru solemn, de obicei la marile sărbători de peste an (Paști, Rusalii). Rânduiala prezentă, însă, nu degajă nimic din realitățile prezente în Biserica primară, ci ea ne apare doar ca o altă formă, mai solemnă, de administrare a Tainei Mărturisirii.

Al doilea ritual poate fi considerat o abatere și o îndepărtare de la tradiția autentică a Bisericii. Oricând și oriunde s-a practicat un astfel de mod de mărturisire, el a fost aspru sancționat de Biserică. Dacă acest ritual poartă girul unui conciliu considerat ecumenic de Biserica Romano-Catolică, el nu poartă și girul voinței lui Dumnezeu exprimată în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. Este mai degrabă o ascundere a individului, vinovat de păcate mari, în spatele comunității din care fac parte și creștini care nu s-au făcut vinovați de aceleași păcate. Mântuirea nu este generală, colectivă, fapt pentru care nici mărturisirea, nici dezlegarea nu pot fi colective, ci personale, cum personal este și păcatul.

Cel din urmă ritual este deja o alunecare vădită spre protestantism. Acolo mărturisirea poate fi făcută direct lui Dumnezeu sau unei persoane umane oarecare. Aceasta nu înseamnă altceva decât pierderea caracterului de Taină al Mărturisirii. Preoția lui Hristos se continuă prin slujitorii sfințiți în spațiul pe care El l-a câștigat cu însuși scump Sângele Său (Fapte 20, 28). Acest spațiu este Biserica. Biserica își păstrează identitatea și întrucât în ea Hristos, prin slujitorii sfințiți, continuă să săvârșească Tainele pe care El Însuși le-a instituit. Abaterea de la aceste rânduieli înseamnă căderea într-o

stare pe care însăși Biserica Romano-Catolică a condamnat-o în secolul al XVI-lea. Este stadiul în care răul a început să ia chipul binelui.

În această situație, eforturile în vederea închegării unui dialog interteologic ortodox - romano-catolic, care să aibă în centru Taina Mărturisirii, trebuie sporite de ambele părți și orientate spre experiența Bisericii primare și spre teologia Sfinților Părinți. În același timp, în experiența Bisericii Ortodoxe, romano-catolicismul poate descoperi nu numai un tezaur pe care Biserica Apuseană l-a pierdut, , ci și unul pe care Ortodoxia l-a păstrat, tezaur care reflectă spiritul Scripturii și al Tradiției și care a fost mereu "adaptat" prin pătrunderea sensurilor profunde pe care le conține.

c) În Bisericile protestante situația este mult mai clară, dar nu și mai bună. Deși unii reformatori au manifestat oarecare admirație față de Mărturisire, în cele din urmă au încetat să o mai recunoască drept Taină. Rugăciunile cu caracter penitențial, numite de protestanți cu atâta ușurință "mărturisire", sunt doar expresii ale spiritului uman, doritor de eliberare de sub robia păcatului, aflat în continuă căutare. În prezent se înregistrează unele tendințe de restaurare a Tainei Mărturisirii mai ales în Bisericile Lutherane, acolo unde acestea sunt în contact nemijlocit cu Biserica Ortodoxă[550].

Mai multă atenție acordă mărturisirii, chiar dacă nu afirmă caracterul ei de Taină, comunitățile anglicane. Conturarea unei rânduieli de sine-stătătoare, prezența unei rugăciuni de dezlegare, care se apropie ca formă de cea ortodoxă, arată o preocupare mai intensă față de mărturisire din partea acelei Biserici.

---

[550] În perioada 6-13 iunie 1997 am participat la Conferința capelanilor universitari europeni, care a avut loc în Trondheim - Norvegia. Unii pastori din Finlanda au afirmat că o parte dintre credincioșii luterani sunt atrași de Ortodoxie datorită Sfintei Liturghii și Tainei Mărturisirii, motiv pentru care în anumite zone autoritățile bisericești luterane afirmă caracterul de Taină al Mărturisirii și recomandă practicarea ei.

Luând în considerare cele de mai sus, putem spune că Bisericile protestante ar trebui să fie mai întâi familiarizate cu ceea ce înseamnă Taina Mărturisirii, ca apoi să și-o poată însuși și practica. Puntea de dialog în acest sens o constituie tocmai formele în care Mărturisirea a supraviețuit în cadrul acestor biserici și care sunt de fapt manifestări ale omului apăsat de păcat, aflat în căutarea căilor de împăcare cu Dumnezeu, cu semenii și cu sine însuși.

În concluzie nu dorim să reluăm constatările și evaluările pe care le-am făcut la sfârșitul fiecărui capitol și nici să adăugăm altele. Vom spune doar că atâta vreme cât persoana umană este supusă păcatului, iar păcatul produce dezordine în relațiile omului cu Dumnezeu, cu semenii și cu sine, Taina Mărturisirii apare atât ca Taină vindecătoare, cât și ca element unificator. Pe umerii fiecăruia apasă responsabilitatea mântuirii celorlalți, de aceea redescoperirea sensurilor adânci ale acestei Taine, instituită de Hristos spre iertarea păcatelor, conștientizarea permanentă a locului pe care ea îl ocupă în viața Bisericii și a fiecăruia dintre membrii ei sunt probleme care, alături de altele de aceeași importanță, trebuie să preocupe creștinătatea zilelor noastre.

Studiul de față dorim să fie nu doar un mijloc de a arăta ceea ce o biserică are și alta sau altele nu au, ci și ceea ce o biserică poate oferi spre zidire celorlalte. În timp ce necunoașterea realităților din viața celuilalt separă și ține la distanță, cunoașterea apropie și zidește. Cu atât mai mult zidește cunoașterea sensurilor Tainei Mărturisirii, care are în centrul ei iertarea fundamentată pe iubire. Prin acestea numai, persoana umană integrată în comunitate, își poate găsi unitatea dorită de Hristos (Ioan 17, 22), în jurul lui Hristos Însuși.

C. BIBLIOGRAFIE

1. Scrieri biblice

Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1972;

Noul Testament, ediție revizuită și comentată de Bartolomeu Valeriu Anania, București, 1987.

2. Scrieri patristice

Calist și Ignatie Xanthopol, **Metoda sau cele 100 de capete**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. VIII, București, 1978;

Diadoh, Episcopul Foticeii, **Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească, împărțite în 100 de capete**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. I, ediția a II-a, Editura "Harisma", București, 1992;

Ilie Ecdicul, **Capete morale**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a II-a, Editura "Harisma", București, 1994.

Ioan Carpatinul, Sfântul, **Cuvânt ascetic și foarte mângâietor, către monahii care l-au îndemnat din India, întregind numărul celor o sută de capete**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a II-a, București, 1994.

Ioan Gură de Aur, Sfântul, **Tratatul despre preoție**, trad. de Pr. D. Fecioru, E.I.B.M.O.B.O.R., București, 1987.

Idem, **Cele două omilii despre pocăință**, trad. de Pr. Victor I. Diaconescu, Botoșani, 1911.

Ioan Scărarul, Sfântul, **Scara dumnezeiescului urcuș**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, București, 1981.

Isaac Sirul, Sfântul, **Cuvânt despre sfintele nevoințe**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, București, 1981.

Isaia Pustnicul, **Douăzeci și nouă de cuvinte**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. XII, Editura "Harisma", București, 1991.

Idem, **Despre păzirea minții în 27 capete**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. I, ediția a II-a, Editura "Harisma", București, 1992.

Isihie Savaitul, **Către Teodul: Scurt cuvânt de folos sufletului și mîntuitor despre trezire și virtute**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a II-a, Editura "Harisma", București, 1994.

Maxim Mărturisitorul, Sfântul, **Răspunsuri către Talarie**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. III, ediția a II-a, Editura "Harisma", București, 1994.

Idem, **Cuvânt ascetic prin întrebări și răspunsuri**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. II, ediția a II-a, București, 1993.

Petru Damaschin, **Învățături duhovnicești**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. V, București, 1976.

Scrierile Părinților Apostolici dimpreună cu Așezămintele și Canoanele Apostolice, trad. de Preot Irineu Mihălcescu, Econom Matei Pâslaru și Econom G. N. Nitu, vol. II, Chișinău, 1928.

Simeon Metafrastul, **Parafrază la Macarie Egipteanul**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. V, București, 1976.

Simeon al Tesalonicului, Sfântul, **Răspunsuri la întrebările unui arhiereu, în «Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe, după adevăratele principii puse de Domnul**

nostru Iisus Hristos și urmașii săi», trad. de Toma Teodorescu, București, 1865.

Talasie Libianul și Africanul, **Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte, către Pavel Presbiterul**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a VI-a, Editura "Harisma", București, 1994.

Teodor al Edesei, **Una sută de capete foarte folositoare**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a II-a, Editura "Harisma", București, 1994.

Teognost, Cuviosul, **Despre făptuire, contemplație și preoție**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. IV, ediția a II-a, Editura "Harisma", București, 1994.

Teolipt, Mitropolitul Philadelphiei, **Cuvânt despre ostenelile vieții călugărești**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. VII, București, 1977.

Tertulian, **Treatises on Penance**, trad. engleză de Wiliiam P. Le Saint, Westminster, 1959.

The Didascalia Apostolorum, trad. engleză de Margaret Dunlop Gibron, în "Horae Semiticae", II, Londra, 1903.

Varsanufie și Ioan, Sfinții, **Scrisori duhovnicești**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în "Filocalia", vol. XI, Roman, 1990.

3. Cărți de cult

Arhieraticon, București, 1993.
Ceaslov, ediția a II-a, București, 1990.
Liturghier, București, 1995.
Μικρόν Ευχολογιόν, ediția a XI-a, Atena, 1992.
Molitfelnic, ediția a III-a, București, 1992.
Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie, București, 1996.

Slujba Învierii, ediția a III-a, București, 1987.
Trebnic în două părți, Moscova, 1966.
Trebnic în două părți; Chișinău, 1989.
Triod, ediția a VII-a, București, 1970.

4. Lucrări și studii

Alternative Futures for Worship, 7 volume, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1987.

Allmen, Jean Jaques, **The forgiveness of sins as a sacrament in the reformed tradition**, trad. engleză de Robert Baird Smith, în "Concilium", ianuarie, 1971.

Amann, E., **Rites Malabares**", în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome IX, II, col. 1704-1745.

Andre, Pierre, **Pénitence (repentir et sacrament)**, în "Dictionnaire de Spiritualité", tome XII, I, Beauchesme, Paris, 1984, col. 955-959.

Idem, **Vatican II. Assessment and perspectives: twenty five years after (1962-1987) Penance and Reconciliation**, trad. engleză de Leslie Wearne, Paulist Press, New York, Mahwat, 1988.

Baronian, Arhim. Zareh, **Slujba Botezului și a Mirungerii în Biserica Armeană**, în "Mitropolia Banatului", XIX (1969), nr. 4-6, p.236-257.

Idem, **Despre imnele liturgice ale Bisericii Armene**, în "Ortodoxia", XIX (1969), nr.4, p. 524-536.

Idem, **Liturghia Bisericii Armene în cadrul liturghiilor celorlalte rituri liturgice răsăritene** (studiu comparativ), în "Ortodoxia", XXIII (1971), nr. 1, p.15-171.

Idem, **Rânduiala hirotesiilor și hirotoniilor în Biserica Armeană**, în "Ortodoxia", XXV (1973), nr.1, p.68-81.

Barry, William, A.S.J., **Reconciliation and Therapy**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", editat de Peter E. Fink, S.J., The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990, p.1039-1042.

Baumgartner, Konrad, **The proces of conversion and its ministries**, trad. engleză de Margaret Kohl, în "Concilium", aprilie, 1987.

Bănescu, Prot. Dr. Marcu, **Simțul pastoral și bunul simț al duhovnicului**, în "Mitropolia Banatului", XXXI (1981), nr. 1-3, p.100-103.

Belea, Prot. Nicodim, **Funcția soteriologică a Tainei Spovedaniei**, în "Biserica Ortodoxă Română", C (1982), nr. 5-6, p.479-493.

Bejan, D., **Editiile românești ale Molitfelnicului**, București, 1937, extras din revista "Biserica Ortodoxă Română", L IV (1936), nr. 11-12, p.688-692.

Bernard, P., **Confession du Concile de Latran au concile de Trente**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome III, I, col. 894-926.

Bergsten, Gote, **Pastoral psychology. A study in the case of souls**, Londra, 1951.

Betiffol, Mgr., **Le discipline dans l'eglise primitive; les origines de la penance**, în "Etudes d'histoire et de théologie positive", tome I, 1904.

Beugnet, A., **Absolution sa forme actualle dans l'Eglise latin**, în "Dictionnaire Pratique des Connaissances Religieuses", tome I, col. 191-195.

Idem, **Absolution Doctrine de l'Eglise Catholique**, în "Dictionnaire Pratique des Connaissances Religieuses", tome I, col. 24-29.

Bezdechi, P. Stefan, **Predici despre pocăință și despre Sfântul Vasile**, Sibiu, 1938, p.158.

Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi Orientale se unesc, interviu cu I.P.S. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, realizat de Aurel Nae, în "Vestitorul Ortodoxiei", V (1993), nr. 105, p.1.

Bondinlon, Mgr., **Revue de clergé**, 1897-1898.

Borobio, Dionisio, **The Tridentine Model of Confession in its Historical context**, trad. engleză de Paul Burus, în "Concilium", aprilie, 1987.

Braniște, Pr. Prof. Ene, **Cultul Bisericilor creștine vechi din Orient, Liturghiile riturilor orientale**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr. 1, p.83-131.

Idem, **Sfaturi și îndemnuri pentru duhovnici în vechile cărți românești de învățătură pentru preoți**, în "Mitropolia Olteniei" VIII (1956), n.10-12.

Idem, **Liturgica specială**, București, 1980.

Idem, **Unitate și varietate în cultul liturgic ortodox**, în "Studii Teologice", VII (1955), nr. 7-8, p.423-444.

Idem, **Uniformizarea Tipicului și a textelor liturgice în cult și în săvârșirea tainelor**, în "Ortodoxia", XV (1963), nr. 2, p.216-221.

Idem, **Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine**,în "Ortodoxia", XI (1959), nr. 4, p.419-517.

Idem, **Baze liturgice între Biserica Armeană și Biserica Ortodoxă Română**, în "Ortodoxia", XXV (1973), nr. 2, p.253-263.

Idem, **Din înțelepciunea și experiența duhovnicilor de odinioară**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXVIII (1960), nr. 1-2, p.141-161.

Idem, **Schisma și cultul creștin**, în "Ortodoxia", VI (1954), nr. 2-3, p.260-299.

Bria, Pr. Prof. Dr. Ioan, **Dicționar de Teologie Ortodoxă, A-Z**, București, 1981.

Idem, **Liturghia după Liturghie, o tipologie a misiunii apostolice și mărturiei creștine azi**, Editura Athena, București, 1996.

Idem, **Teologia romano-catolică și Conciliul II de la Vatican**, în "Ortodoxia", XVI (1961), nr. 1, p.128-140.

Brien, John J.O., **Children and Eucharist**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Brilioth, Yngve, **Eucharistic faith and practice Evanghelical and Catholic**, Londra, 1930.

Buchmann, Theodore E., **Luther's Work, Word and Sacrament. Sacrament of Penance**, vol. 35, Muhlenberg Press, Philadelphia, 1960.

Buckley, Theodore Alois, **The Catechism of the Concil of Trent**, Londra, 1852.

Bugmini, Archbishop Annibale, **The Reform of the Liturgy**, 1948-1975, trad. engleză de Matthew J. O'Conell, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Buzatu, Pr. D., **Din istoria Molitfelnicului ortodox**, în "Mitropolia Olteniei", XVIII (1966), nr. 1-2, p.16-46.

Cabasila, Nicolae, **Tâlcuirea Dumnezeiestii Liturghii și Despre viață în Hristos**, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște și Pr. Prof. Teodor Bodogae, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, ediția a II-a, București, 1989.

Calinic Botoșăneanul, Episcop, vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, **Biblia în Filocalie, Antologie de texte biblice tâlcuite în Filocalia românească**, 2 vol., Editura "Trinitas", Iași, 1995.

Cândea, Pr. Prof. Spiridon, **Taina Sfintei Mărturisiri privită din punct de vedere pastoral și metodologic**, în "Mitropolia Banatului", XVII (1966), nr. 4-6, p.427-440.

Idem, **Examenul de conștiință - element important în pregătirea penitentului pentru mărturisire**, în "Mitropolia Banatului", XII (1962), nr. 9-12, p.711-716.

Idem, **Taina Sfintei Mărturisiri - mijloc de pastorație individuală**, în "Mitropolia Olteniei", VIII (1956), nr. 6-7, p.315-323.

Cimetier, F., **Absolution sacramentelle (formule)**, în "Dictionnaire Pratique des Connaissances Religious", tome I, col. 23-24.

Ciuhandu, Protopresbiter Dr. Gh., **Rânduiala Sfintei Mărturisiri la români**, Cernăuți, 1933.

Chitescu, Prof. N., **Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici**, în "Ortodoxia", XIII (1960), nr. 4, p.383-454.

Chițu, Magistrand Viorel I., **Rânduiala Mărturisirii în Molitfelnicele românești și slavo-ruse**, în "Ortodoxia", XII (1960), nr. 3, p.431-447.

Clebsch, A. William and Charles R. Jackle, **Pastoral care in historical perspective**, New York, 1975.

Codul de drept canonic, trad. de Pr. Ioan Tamaș, Tipografia "Presa Bună", Iași, 1995.

Colibă, Diac. Asist. Mihai, **Cultul Bisericii Etiopiene**, în "Ortodoxia", XVIII (1966), nr. 3, p.423-447.

Idem, **Cultul Bisericii Nestoriene**, în "Ortodoxia", XVIII (1965), nr. 2, p.533-551.

Idem, **Cultul Bisericii Monofizite Copte**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr. 2, p.338-353.

Colotelo, Drd. Dumitru, **Hirotonia preotului în riturile orientale**, în "Studii Teologice", XXVIII (1976), nr. 7-10, p.573-582.

Idem, **Mișcarea liturgică în creștinismul apusean**, teză de doctorat, în "Ortodoxia", XXXVII (1985), nr. 1-2, p.1-111 și 3-4, p.165-244.

Idem, **Epicleza în liturghiile răsăritene și liturghia catolică azi**, în "Glasul Bisericii", XXVIII (1976), nr. 1-2, p.130-139.

Coman, Pr. Prof. Ioan G., **Sfinții Părinți ca îndrumători ai duhovniciei**, în "Mitropolia Banatului", XVI (1966), nr. 4-6, p.191-200.

Idem, **Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr. 1, p.44-82.

Cornescu, C., **Sfintele Taine în Molitfelnicul slav și român**, în "Mitropolia Olteniei", XIV (1962), nr. 10-12, p.602-623.

Costin, Magistrand Vasile, **Liturghia Sfântului Iacob din ritul sirienilor iacobiți**, în "Ortodoxia", XVIII (1966), nr. 1, p.99-114.

Idem, **Cultul Bisericii Monofiziților Iacobiți**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr. 2, p.354-366.

Coulbeaux, E., **Ethiopie**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome V, col. 922-923.

Crăciunaș, Magistrand Irineu, **Îndrumătorul duhovnicesc și ucenicul, după Sfinții Părinți**, în "Studii Teologice", VIII (1956), nr. 9-10, p.222-240.

Crichton, J.D., **The Ministery of Reconciliation: A commentary on the Order of Penance**, Champman, Londra, 1974.

Cuenin, H. Walter, Alternative 1: **Communal Celebration of the Sacrament of Reconciliation with individual presentation of sins and individual absolution**, în "Alternatives Futures for Worship, Reconciliation", vol. 4, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1987.

Cunningham, L. Joseph, **Absolution**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Idem, **Confession of sins**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Idem, **Contrition**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1930.

Dallen, James, **Church authority and the Sacrament of Penance: The Sinod of Bishops**, în "Worship", 58 (19844), nr. 3.

Idem, **Reconciliation et Paenitentia: The Postsinodal Apostolic Exhortation**, în "Worship", 59 (1984), nr. 2

Idem, **The Sacrament of Reconciliation**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990

Dalmais, Irenée - Henri, **The Eastern Liturgies**, Londra, 1960.

Idem, **Le sacrement de penitence chez les Orientaux**, în "La maisson Dieu", 56 (1958).

Davies, J.G., **A select liturgical lexicon**, Londra, 1965.

De Clerck, Paul, **Celebrer la penitence ou la reconciliation**; în "Revue Théologique de Louvain" 13 (1982), trad. engleză de Fr.

John C. Nuttall, Celebrating Penance or Reconciliation, în "The Clergy Review", LXVIII (1983).

Denzinger, H., **Ritus Orientalium in administrandis sacramentis**, 2 vol., Wursbourg, 1863-1864.

Donnelly, Doris, Ministers of Reconciliation, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Dragomir, Pr. Drd. Neculai, **Liturghiile Bisericii Copte și ale Bisericii Etiopiene (ritul alexandrin) în comparație cu cele ortodoxe**, în "Studii teologice", XXXVI (1984), nr. 3-4, p.233-247.

Dubac, Carletta, **Confessional**, în "Dictionnaire Pratique des Connaissances Religieuses". tome II, col. 428.

Dumea, Pr. Claudiu, **Semnele mântuirii. Liturgia creștină catolică**, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 1996.

Idem, **Sacramentele**, Iași, 1995.

Dură, Pr. asist. Nicolae V., **Biserica Coptă în lumina mărturiilor istorice și aghiografice,** în "Studii Teologice", XXXIV (1982), nr. 3-4, p.592-605.

Idem, **Anaforele Bisericii Etiopiene. Procesul aparitiei și dezvoltării lor**, în "Studii Teologice", XXVIII (1976), nr. 7-10, p.589-599.

Duquoc, Christian, **Real Reconciliation and sacramental reconciliation**, trad. engleză de Barbera Wall, în "Concilium", aprilie 1987.

Elchaninov, Alexander, **The Diary of a Russian Priest**, trad. engleză de Helen Iswalsky, ediție pregătită de Kallistas Timothy Ware, Editura "Faber and Faber", London, 1967.

Erikson, H. Erik, **Childhood and society**, ediția a II-a, New York, 1963.

Ermonie, V., **Confession chez les captes**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome III, col. 929-930.

Evdokimov, Paul, **Ortodoxia**, trad. de Dr. Irineu, Ioan Popa, Arhiereu vicar, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.

Idem, **Iubirea nebună a lui Dumnezeu,** traducere a lui Teodor Baconsky, Editura "Anastasia", București.

Felea, Pr. V. Ilarion, **Pocăința**, Sibiu, 1939.

Fink, E. Peter, S.J., Alternative 2: **Liturgy of reconciliation where unordained ministries receive the confession of sin, pray for forgeveness, and reconciliation, and together present this for confirmation and completion in the liturgical assembly**, în "Alternatives Futures for Worship, Reconciliation", vol. 4, Collegeville, Minnesota, 1987.

Idem, **Alternative 4: Liturgy for the reconciliation of groups**, în "Alternatives Futures for Worship, Reconciliation", vol. 4, Collegeville, Minnesota, The Liturgical Press, 1987.

Idem, **Alternative 3: Liturgy for a christian day of atamment**, în "Alternative Futures for Worship, Reconciliation", vol. 4, The Liturgical Press, Collegevile, Minnesota, 1987.

Idem, **Reconciliation and forgiveness: A Theological Reflection**, în "Alternatives Futures for Worship, Reconciliation", vol. 4, Collegeville, Minnesota, 1987.

Idem, **History of the sacrament of Reconciliation**, în "Alternative Futures for Worship, Reconciliation", vol. 4, Collegeville, Minnesota, 1987.

Firmilian, Mitropolitul Olteniei, **Duhovnicul**, în "Mitropolia Olteniei", VIII (1956) nr. 1-3, p.3-4.

Flamingo, C. Davis, S.J., **Reconciliation and Spiritual Direction**, în "The New Dictionary and Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Idem, **The Christian Ministry of Spiritual direction**, în "Review for Religious", St. Louis, 1988.

Flannery, Austin, O.P., **Roman Liturgical documents since Vatican II**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Floca, Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N., **Canoanele Bisericii Ortodoxe**, 1991.

Idem, **Drept Canonic Ortodox**, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, vol. II, București, 1990.

Foskett, John, **Meaning in madness, the pastor and the mentally ill**, London, ed. II, 1987.

Freud, Sigmund, **Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză și psihopatologia vieții umane**, trad., studiu introductiv și note de Dr. Leonard Gavriliu, București, 1980.

Ganoczy, Alexandre, **An introduction on Catholic Sacramental Theology**, Durmstadt, 1979, ediția engleză de William Tomas, New York, 1984.

Galeriu, Pr. Constantin, **Sensul creștin al pocăinței**, în "Studii Teologice", XIX (1967), nr. 9-10, p. 674-690.

Galtier, Pere, **De Poenitentia, tractatus dogmatico-historicus**, Paris, 1923.

Gaupin, Linda, **Let those who have faith not be Lensty: Penance and Children**, editat de Robert J. Kennedy, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1987.

Gheevarghis, Diac. Drd. Aruppala, **Slujba Botezului și a mirungerii în Biserica Ortodoxă Siriană din India, în comparație cu cea din ritul bizantin**, în "Ortodoxia", XXVIII (1971), nr. 1, p. 57-67.

Idem, **Grija pentru cei morți în cultul Bisericii Ortodoxe de rit sirian din India (Malabar) în comparație cu cel al Bisericilor Ortodoxe de rit bizantin**, în "Ortodoxia", XXIII (1971), nr. 3, p. 415-428.

Idem, **Liturghia Bisericii Ortodoxe Siriene din India în comparație cu liturghia bizantină**, în "Ortodoxia", XXII (1970), nr. 4, p. 553-568.

Gilbert, R. John, **The Reconciliation service: A reflection on pastoral experience as a theological source**, în "Worship", 59 (1985), nr. 1.

Girando; Cesare, **Confession of Sins in the Old Testament**, trad. engleză de Oinah Livingstone, în "Concilium", aprilie, 1987, p. 85-95.

Grigassy, P. Daniel, O.F.M., **Penitantial Days**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Colleville, Minnesota, 1990.

Idem, **Children and first Penance**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Gula, Rivhard M., **To Walk Together again, The Sacrament of Reconciliation**, New York, Paulist Press, 1984.

Halton, David R., **Penance in the Churcher of the Anglican Communion**, în "Studia Liturgica", 18 (1988).

Hortbridge, L.W., **Psychology and Pastoral practice**, London, 1938.

Huels, John M., O.S.M., **Liturgical Law**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Idem, **Disputed questions in the Liturgy today**, Chicago, Liturgy Training Publications, 1988.

Hyvernat, H., **Absolution chez les coptes**, în "Dictionnaire Pratique", tome I, col. 211-214.

Iliescu, Victor-Emil, **Pogorământul a fost duhovnicesc**, în "Mitropolia Banatului", XXVI (1976), nr. 1-4, p. 214-219.

Iliescu, Lector Victor, **Semnificațiile duhovnicești ale Metanoei**, în "Mitropolia Ardealului", XXIV (1979), nr. 7-9, p.626-631.

Învățătură de credință creștină ortodoxă, București, 1952.

Ionescu, Pr. Alexandru, **O vizită făcută Bisericii Ortodoxe de rit sirian din Malabar**, în "Biserica Ortodoxă Română", XXX (1962), nr. 5-6, p. 453-466.

Idem, **Liturghia Sfântului Iacob a Bisericii Ortodoxe de rit sirian din Malabar, India**, în "Glasul Bisericii", XXII (1963), nr. 5-6, p. 653-682.

Ionescu, Pr. Gr. Barbu, **Conciliul II de la Vatican. Dezbaterile și hotărârile primei sesiuni**, în "Ortodoxia", XXVIII (1964), nr. 1, p. 3-46 și nr.2, p.187-219.

Iordache, D., **Călăuză bunului creștin în Sfânta Scriptură**, București, 1983.

Iordăchescu, Pr. Magistrand Gh., **Sfânta Liturghie și Sfintele Taine, ca mijloace de păstorire**, în "Studii Teologice", X (1958), nr. 3-4, p. 485-493.

Janin, Raymond, **Les Eglises orientales et les Retis orientaux**, ediția a II-a, Paris, 1925.

Johnson, E. Paul, **Psychology and Pastoral Care**; New York, Nashville, 1953.

Jordhan, Ottfried, **The practice of Penance in the Lutheran Church**, trad. engleză de Robert J. Doly, în "Studia Liturgica", 18 (1988).

Jungmann, A. Jesef, **The Early Liturgy, to the time of Gregory the Great**, Indiana, USA, 1960.

Juravle, Pr. Drd. Vasile, **Constituția despre cultul divin a Conciliului II Vatican, privită din punct de vedere ortodox**, în "Studii Teologice", XXXVII (1980), nr. 3-6, p. 517-534.

Kasper, Walter, **Confession outside the Confessional?**, în "Concilium", IV (1967), nr. 3

Lamy, J., **Absolution des les Syriens**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome I, col. 206.

Last, C., **Remembering the Future. Vatican II and Tomorrow's Agenda**, New York, 1983.

Lattey, Rev. C., **Six Sacraments**, London, 1930.

Lauler, G. Michael, **Symbol and Sacraments, a contemporan sacramental theology**, New Jresey, 1987.

Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1953.

Lompold, Urvich, **Luther's Work. Liturgy and Hymns**, vol. 53, Muhlensberg Press, Philadelphia, ediție americană, 1960.

Lightfoot, J.B., **The Apostolic Fathers**, Grand Rapids, Baker, 1974.

Ligier, L., S.J., **Dimension personelle et dimension communitaire de la pénitance en Orient**, în "La Maison Dieu", 90 (1967).

Idem, **Le Sacrament de pénitence selon la tradition orientale**, în "Nouveau Revue Théologique", 89 (1967).

Lossky, Vladimir, **In the Image and Likeness of God**, New York, St. Vladimir's Seminary Press, 1974.

Lumen Gentium, în "Conciliul Ecumenic Vatican II", traducerea Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, editat de Organizația Internațională de Ajutorare "Kirche in Not", Nyiregyhaza, 1990.

Lutheran Book of Worship, Minneapolis and Philadelphia, 1978.

Mangenot, E., **Confession dans la Bible**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome troisieme, premiere partie, col.828-838.

Martos, Joseph, **The Catholic Sacraments**, Wilmington, Delavare, 1983.

Mayendorff, Paul, **Penance in the Orthodox Church Today**, în "Studia Liturgica", an international ecumenical review for Liturgical research and renwal, vol.18, 1988.

Mălinaș, Marin, **Manuscrise liturgice din Bihor. Molitfelnicul de la Valea Mare din 1705**, în "Biserica Ortodoxă Română", XLIII (1975), nr.9-10, p. 286-289.

Mc Cue, F.James, **Penance as a separate sacramental sign**, în "Concilium", Aprilie, 1987.

Mc Manus, R. Frederich, **Liturgical reform of Vatican II**, in the New Dictionary of Sacramental Worship, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1990.

Mc Sorley, Harry, **Luther and Trent of the faith needed for the Sacraments of Penance**, în "Concilium", ianuarie, 1971.

Michel, P., **Absolution chez les grecs**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome premiere, premiere partie, col.200-205.

Mette, Norbert, **Children's Confession - A plea for a child - centered practice of Penance and Reconciliation**, trad. engleză

de Graham Harrison, **The fate of Confession**, în "Concilium", nr.190, Edinburgh, 1987.

Milas, Dr. Nicodim, **Canoanele Bisericii Ortodoxe Române însoțite de comentarii**, vol.I și II, trad. de Uros Kovinciei și Dr. Nicolae Popovici, Arad, 1936.

Mitrofanovici, Dr. V., **Disciplina penitențială în Biserica Ortodoxă din cele mai vechi timpuri până în ziua de astăzi**, în "Candela", 1884, nr.1, p. 26-37; nr.2, p. 83-94;nr.3, p. 149-160; nr.4, p. 180-187.

Moca, Pr. Dumitru, **Instituția duhovniciei în tradiția răsăriteană**, în "Mitropolia Banatului", XXXVIII (1988), nr. 4, p. 37-48.

Moisiu, Pr. Prof. Al. - **Obligația postului și a spovedaniei înainte de împărtășire**, în "Biserica Ortodoxă Română", XCIV (1976), nr.7-8, p. 704-710.

Idem, **Despre spovedanie**, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", XVI (1971), nr.3-4, p. 285-288.

Moldovan, Pr. Conf. ILIE, **Preotul duhovnic și darul iertării păcatelor**, în "Ortodoxia", XXXIV (1982), nr.4, p. 570-585.

Morozanu, Pr.F.Serafim, **Taina Pocăinței la Sfântul Ioan Gură de Aur**, în "Mitropolia Olteniei", VIII (1956), nr.8-9, p. 490-507.

Mortimer, R.C., **The Origins of Private Penance**, London, 1939.

Mueller, M. Mary, **The Fathers of the Church**, 31, New York, 1956.

Munteanu, Magistrand C. Armand, **Chestiuni de cult în Sfintele Canoane**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXVIII (1960), nr.3-4, p.258-285.

Necula, Pr. Prof. Dr. Nicolae, **Biserică și cult pe înțelesul tuturor**, Editura Europartner, București, 1996.

Idem, **Tradiție și înnoire în slujirea liturgică**, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996.

Idem, **Cât timp trebuie să postim înainte de primirea Sfintei Împărtășanii?**, în "Vestitorul Ortodoxiei", IX(1997), nr.193-194, decembrie, p.7.

Idem, **Cum trebuie să ne pregătim pentru primirea Sfintei Împărtășanii?**, în "Vestitorul Ortodoxiei, VIII(1996), nr.153, 1-15 aprilie, p.7.

Idem, **Este bine și folositor să oprim pe credincioși de la Sfânta Împărtășanie pe perioade lungi?**, în "Vestitorul Ortodoxiei", V(1995), nr.147, decembrie, p.7.

Idem, **Se poate da Sfânta Împărtășanie tuturor credincioșilor care iau parte la Sfânta Liturghie?**, în "Vestitorul Ortodoxiei", VIII(1997), nr.171, 1-15 ianuarie, p.7.

Idem, **Doctrina și viața religioasă a Bisericii copte reflectată în textele ei liturgice (imne și rugăciuni)**, teză de doctorat, în "Ortodoxia", XXVIII (1976), nr.4, p.473-626.

Idem, **Cultul Maicii Domnului și Biserica Coptă**, în "Ortodoxia", XXVI (1974), nr.1, p.107-118.

Idem, **Rânduiala laudelor bisericești din Biserica Coptă în comparație cu rânduiala din ritul bizantin**, în "Glasul Bisericii", XLI (1982), nr.4-6, p.391-397.

Idem, **Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene**, în "Glasul Bisericii", XXX (1971), nr.9-10, p.828-846.

Idem, **Cântarea cultică în Biserica Coptă Ortodoxă**, în "Glasul Bisericii", XXXII, (1973) nr.7-8, p.773-780.

Idem, **Anafora Sfântului Vasile cel Mare din ritul liturgic copt (introducere, traducere și note)**, în "Glasul Bisericii", XXXVIII (1979), nr.11-12, p.1141-1156.

Idem, **Scurtă privire asupra literaturii religioase a Bisericii Copte și îndeosebi asupra cărților ei de cult**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXXIX(1971), n.5-6, p.644-659.

Nelson, L. Andrew, **Conversion from sin**, in "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegewille, Minnesota, 1990.

Nicólash, Franz, **The Sacrament of Penance: Learning from East**, trad.engleză de Paul Burns, în "Concilium", ianuarie, 1971.

Orsy, Ladislas, **The Evolving Church and The Sacrament of Penance**, Denville, New Jersey, New York, 1978.

Ortolan, T., **Confession. Question morales et pratiques**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome troisieme, premiere partie, col.942-960.

Overbeck, T. Jerome, S.J., **Reconciliation room**, in "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegewille, Minnesota, 1990.

Papacostas, Arhimandrit Seraphim, **Repentance**, ediția a III-a, Atena, 1987.

Pare, Ales, **De Sacramento Poenitentiae**, Lion, 1926.

Patrulescu, Drd Grigorie, **Epitimiile canonice și ascetice în general**, în "Studii Teologice", XXXII (1980), nr.3-6, p. 535-550.

Pelikan, Jan Jaloslav, **The History of Christianity**, în "The New Enciclopedia Britanica, vol.16, ediția 15, de Peter B.Norton și Joseph J.Esposito, Chicago, Auchland, London, Madrid, Manila, Paris, Rame, Seoul, Sydney, Tokio, Toronto, 1915.

Pelt, J.B., **Absolution d'apres l'Ecriture Sancte, în "Dictionnaire de Théologie Catholique"**, tome premiere, premiere partie, col.145-161.

Peter, Carl, **Integral Confession and the Council of Trent**, în "Concilium", ianuarie, 1971.

Petit, L., **Arménie**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome I, 2 col. 1945-1967.

Philipon, M.M., **The Sacrements in the Christian life**, London, 1954.

Plămădeala, Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, **Tradiții și libertate în spiritualitatea ortodoxă**, Sibiu, 1983.

Pop, Pr.Vasile, **Sfintele Taine: temeiuri scripturistice**, în "Glasul Bisericii", XXXIV (1975), nr.1-2, p. 41- 47.

Popescu, Gabriel, **Cultul Bisericii Armene**, în "Glasul Bisericii", XXI, (1962), nr.5-6, p.608-617.

Popescu, M. Teodor, **Importanța istorică a Sinodului al IV-lea ecumenic**, în "Ortodoxia", VII (1951), nr.1, p. 188-2944.

Idem, **Condițiile istorice ale formării vechilor Biserici orientale**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr.1, p. 28-43.

Popescu, Pr.Victor, **Molitfelnicul - cartea de evlavie a poporului**, București, 1937 - extras din revista "Biserica Ortodoxă Română", LV (1937), nr.7-10, p. 518-522.

Pufulete, Pr. Silviu-Petre, **Hotărâri privitoare la cult în canoanele apostolice**, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", LI (1975), nr.9-12, p. 705-715.

Pulpea, Diacon Lector I., **Posibilitatea întoarcerii Bisericilor Monofizite la Ortodoxie**, în "Ortodoxia", III (1951), nr.4, p. 566-638.

Radu, Pr.Prof.Dr. Dumitru, **Preotul ca săvârșitor al Tainei Spovedaniei și puterea lui de a dezlega păcatele, după învățătura ortodoxă**, în "Biserica Ortodoxă Română", C (1982), nr.9-10, p.817-833.

Idem și colaboratorii, **Îndrumări Misionare**, București, 1986.

Radu, Drd. Mihai, **Hirotonirea episcopului în ritul liturgic ortodox și în cel armean - studiu comparativ**, în "Studiu Teologic", XXIX (1977), nr.5-8, p. 542-551.

Radu, Simion, **Despre sensul ortodox al canonului în Taina Sfintei Pocăințe**, în "Mitropolia Ardealului", VIII (1963), nr.3-4, p. 392-401.

Ray, Paul J., **Psychological dimension of Reconciliation**, în "Alternatives Futures for Worship, Reconciliation", vol.4, Collegeville, Minnesota, 1987.

Raymond, George A., **The Ministry of Reconciliation in the Evangelical Tradition**, în "Studia Liturgica", 18 (1988).

Rădulescu, Pr. Cornel, **Câteva cuvinte despre Sfânta Liturghie a Bisericii Armene**, în "Glasul Bisericii", XXXIV (1973), nr.9-10, p.917-938.

Regidor, Jose Ramas, **Reconciliation in the Primitive Church and its Lessons for Theology and Pastoral Practice**

Today, trad.engleză de Mark Hollebone, în "Concilium", ianuarie 1971.

Richter, Klemens, **Was die sakramentalm Zeichen bedeuten. Zu Frogen der Gemeinde von Beaute**, Verlag, Herder, 1988, trad.engleză de Lendo M. Maloney.

Ritualul Roman. Rânduiala Penitenței, București, 1977.

Riviere, J, **Absolution sacramentelle,** în "Dictionnaire Pratique des Connaissances Religieuses", tome premiere, col.24-29.

Sachelarie, Arhimandrit Nicodim, **Pravila Bisericească**, ediția a II-a, Valea Plopului, 1996.

Sacrosanctum Concilium, în "Conciliul Ecumenic Vatican II", traducerea Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, editat de Organizația catolică internațională de ajutorare "Kirche in Not", Nyiregyhaza, 1990.

Sava, Pr.asistent Viorel, **Popas în spațiul liturgic**, în "Candela Moldovei", IV (1995) nr.9-10, p. 8.

Idem, **Preotul duhovnic și Taina Spovedaniei**, în "Teologie și viață", III (LXIX), 1993, nr.1-3, p.25-38.

Idem, **Adunarea generală a Bisericii Presbiteriene din Scoția**, în "Teologie și viață", V (1994), nr.8-10, p.79-88.

Idem, **Duhovnicul - părinte pentru fiii săi duhovnicești**, în "Candela Moldovei", III (1994), nr.11-12, p.12.

Idem, **Taina Nunții - aspecte liturgice, duhovnicești și pastoral - misionare**, în "Teologie și viață", IV-LXX (1994), nr.11-12, p.44-51.

Schmemann, Alexander, **Liturgy and Life: Christian Developement though Liturgical Experience**, New York, 1983.

Idem, **Din apă și din duh**, trad.de Pr.Prof. Ion Buga, Editura Symbol, București, 1992.

Idem, **Postul cel Mare**, trad. de Andreea și Laurențiu Constantin, Editura Doris, București, 1998.

Senn, Frank, **The Confession of sins in the Reformation Churches**, trad.engleză de Marcus Lefebure, în "Concilium", aprilie 1987.

Sievernich, Michael, **"Social sin" and it acknowledgement**, în engleză de J.G. Cumming, în "Concilium", aprilie 1987.

Sister Magdalena, **Reflexion on children in the Orthodox Church today**, Essex, Angleterae, 1988.

Sîrbu, Dr.Prof. Corneliu, **Duhovnicul cunoscător de suflete**, în "Mitropolia Olteniei", IX (1959), nr.3-4, p.139-148.

Speyr, Adrianne, **Confession**, Einsudalu, Switzerland, 1960, trad.engleză de Douglas W.Statt, San Francesco, 1985.

Stan, Pr.Prof. Liviu, **O nouă patriarhie: Biserica din Etiopia**, în "Ortodoxia", XII (1960), nr.1, p. 34-73.

Stăniloae, Pr. Prof.Dr. Dumitru, **Mărturisirea, mijloc de creștere duhovnicească**, în "Mitropolia Olteniei", VIII (1956), nr.4-5, p.168-176.

Idem, **Din aspectul sacramental al Bisericii**, în "Studii Teologice", XVIII (1966), nr.9-10, p.531-562.

Idem, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, vol.3, București, 1978.

Idem, **Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXIII (1955), nr.3-4, p.218-250.

Idem, **Definiția dogmatică de la Calcedon**, în "Ortodoxia", III (1951), nr.2-3, p. 240-278.

Idem, **Posibilitatea reconcilierii dogmatice între Biserica Ortodoxă și vechile Biserici orientale**, în "Ortodoxia", III (1951), nr.2-3, p.295-440.

Stoleru, Drd. Nicolae, **Rolul pocăinței pentru promovarea moralității creștine**, în "Studii Teologice", XXV (1973), nr.1-2, p.58-68.

Stolz, R. Karl, **The Church and Psychoteraphy**, New York, Nashville, 1953.

Streza, Pr.asist. Liviu, **Botezul în diferite rituri liturgice creștine**, teză de doctorat, partea I, în "Ortodoxia", XXXVII (1985), nr.1, p.17-186.

Idem, **Preotul în scaunul spovedaniei**, în "Îndrumător Bisericesc", anul 130, Sibiu, 1982.

Idem, **Taina Mirungerii în Biserica Ortodoxă și în Bisericile Vechi Orientale**, în "Ortodoxia" XXXIX (1987), nr.2, p. 62-83.

Sweete, H.B., **Penitential discipline in the first three centuries**, în "The Journal of Theological Studies", vol.IV, London, 1903.

Șesan, Pr.Dr. Milan, **Despre Bisericile Orientale Necalcedoniene**, în "Mitropolia Banatului", XIV (1969), nr. 7-8, p. 480-498.

Tentler, Thomas N., **Sin and Confession on the Eve of the Reformation**, Princeton, New Jersey, 1977.

Teofil, Episcopul Romanului, **Spovedania clericilor**, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", XXXI (1955), nr.10-11, p.692-702.

The Alternative Service Book, 1980, with the liturgical psalter, Oxford University Press, ediția a III-a, 1993.

The Book of Common Order, The Saint Andrew Press, Edinburgh, 1979.

The Egiptean or Coptie Church, Courier, 1967.

Thompson, Bard, **Liturgies of the Western Church**, Fartness Press, Philadelphia, ediția 1980.

Thurian, Max, **La confession**, Neuchatel, 1953.

Idem, **Confession in the Evanghelical Churches**, în "Concilium", IV (1967), nr.3.

Tolstoy, N., **Absolution dans l'Eglise ruse**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome premiere, premiere partie, col.205.

Vacandard, E., **Confession de I-er au XIII-eme siecle**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome III, partie I, col.838-894.

Idem, **Absolution aux temps des Peres**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome I-e, premiere partie, col.145-161.

Idem, **Absolution dans l'Eglise latine du VII-eme au XII-eme siecle**, în "Dictionnaire Pratique de Connaissances Religieuses", tome premiere, col.191-195.

Vacant, A., **Absolution sans forme déprécatoire**, în "Dictionnaire de Théologie Catholique", tome premiere, premiere partie, col.205.

Vacek, Collins Edward, S.J., **Confidentiality**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegewille, Minnesota, 1990.

Vasiliu, Magistrand Cezar, **Biserica Monofizită Iacobită a Siriei**, în "Ortodoxia", XVII (1965), nr.1, p. 132-148.

Idem, **Relațiile Bisericii Ortodoxe cu Biserica Romano-Catolică după Vatican II**, în "Ortodoxia", XXVIII (1976), nr.1, p.31-235.

Idem, **Relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă de la anunțarea Conciliului Vatican II (ianuarie 1959) până în decembrie 1970**, teză de doctorat, în "Ortodoxia", XXVIII (1976), nr.1.

Villien, A., **The History and Liturgy of the Sacraments**, London, 1932.

Idem, **Les sacrements, histoire et liturgie**, ediția a III-a, Paris, 1931.

Vintilescu, Pr. Petre, **Spovedania și duhovnicia**, ediția a II-a, Alba Iulia, 1995.

Idem, **Liturghierul explicat**, București, 1972.

Idem, **Cultul și ereziile**, Pitești, 1926.

Idem, **Sfânta Împărtășanie în spiritualitatea creștină: Deasă ori rară împărtășire?**, în "Studii Teologice", IV(1953), nr.5-6, p.382-406.

Idem, **Împărtășirea la Sfânta Liturghie privită sub aspectul spiritualității creștine**, în "Biserica Ortodoxă Română", LXXXI(1963), nr.9-10, p.962-976.

Vorgrimler, Herbert, **Commentary on the Documents of Vatican II**, vol.I, Freiburg, 1966, trad.engleză de Salit Adolphus, Kevin Smith, Richard Streichman, ediția a III-a, Londra, 1969.

Idem, **Sacramental Theology**, Patmas Verlog, 1987, trad.engleză de Linda M. Malomy, Collegewille, Minnesota, 1992.

Walter, Woods J., **Reconciliation and Priesthood**, în "The New Dictionary of Sacramental Worship", The Liturgical Press, Collegewille, Minnesota, 1990.

Wolde-Kirkos, Doctorand Gârma, **Slujba (rânduiala) Botezului în Biserica Stignană Ortodoxă și în Bisericile Ortodoxe de rit bizantin, studii comparative**, în "Studii Teologice", XXIV (1972), nr.9-10, p.711-722.

Idem, **Rânduielile Bisericii Etiopiene privitoare la slujba Botezului, Mirungerii și a Împărtășaniei**, în "Studii Teologice", XXVIII (1976) nr.1-2, p.140-161.

Idem, **Slujba Mirungerii în ritul liturgic etiopian și în cel bizantin**, în "Ortodoxia", XXIV (1972), nr.2, p.560-577.

Idem, **Limbile liturgice în Biserica Coptă și în Biserica Etiopiei**, în "Ortodoxia", XXIV (1972), nr.2, p.218-227.

Idem, **Liturghia Bisericii Etiopiene în comparație cu liturghia ritului liturgic bizantin**, în "Ortodoxia", XXIV (1972), nr.1, p.38-51.

Ziade, I., **Eglise Syrienne. Théologie sacramentaire**, în "Dictionnaire Théologique Catholique", tome I, col.206.

CUPRINS

A. INTRODUCERE 1

1. Însemnătatea Sfintelor Taine în viața credincioșilor 5

2. Locul Tainei Mărturisirii în cadrul celorlalte Taine și în spiritualitatea creștină (Identitatea Tainei Mărturisirii) 15

B. TRATARE 21

I. Sfânta taină a mărturisirii în Biserica Ortodoxă 23

1. Noțiuni generale despre Sfânta Taină a Mărturisirii - repere dogmatice 23

2. Taina Mărturisirii - perspectivă scripturistică și patristică 30

3. Rânduiala Tainei Mărturisirii: evoluția și starea actuală a ritualului ei 50

a) Evoluția ritualului Tainei Mărturisirii în diferite ediții ale Moitfelnicului românesc 56

b) Asemănări și deosebiri ale ritualului Tainei Mărturisirii în Bisericile Ortodoxe autocefale 72

c) Forme de administrare ale Tainei Mărturisirii în trecut și astăzi 87

d) Canonul sau epitimia 100

e) Persoana duhovnicului în administrarea Tainei Mărturisirii 110

Considerații generale 110

CAPITOLUL II 131

II. Taina Mărturisirii în Bisericile Vechi Orientale 131

a) Mărturisirea în Biserica Sirienilor monofiziți (Biserica Iacobită) 135

b) Mărturisirea în Biserica Ortodoxă Siriană din Malabar 143

c) Taina Mărturisirii în Biserica Nestoriană 145
d) Taina Mărturisirii în Biserica Maronită 147
e) Taina Mărturisirii în Biserica Coptă 148
f) Taina Mărturisirii în Biserica Etiopiană 154
g) Taina Mărturisirii în Biserica Armeană 156
1. Taina Mărturisirii în Bisericile Vechi Orientale, evaluare din punct de vedere ortodox 159
III. Taina Mărturisirii în Biserica Romano-Catolică 161
1. Sacramentul Pocăinței - aspecte dogmatice 162
Elementele esențiale ale Sacramentului Pocăinței 165
Pocăința - prevederi canonice 170
2. Evoluția și dezvoltarea ritualului Tainei Mărturisirii în Biserica Romano-Catolică 173
a) În primele cinci secole creștine 173
b) În Evul Mediu 176
c) Perioada modernă 180
d) Câteva referiri la Constituția despre cult a Conciliului II Vatican 184
e) Sacramentul Pocăinței după Conciliul II Vatican..... 187
f. Rânduiala actuală a Tainei Pocăinței 192
3.Confesionalul și însemnătatea lui în spiritualitatea catolică 201
4. Formula de administrare a Tainei Mărturisirii 202
5. Taina Mărturisirii în Biserica Romano-Catolică: evaluare din perspectivă ortodoxă 205
IV. Concepția despre Mărturisire în protestantism și neoprotestantism 215
2. Atitudinea protestantă și neoprotestantă față de mărturisire: evaluare din punct de vedere ortodox 227
V. Puncte de convergență privitoare la Taina Mărturisirii în Bisericile Creștine de azi în perspectiva dialogului teologic ecumenist 231
BIBLIOGRAFIE 241

La Editura TRINITAS au mai apărut:

- Acatistul Preasfintei Treimi
- Viața Mariei Egipteanca
- Viața Cuviosului Paisie de la Neamț (mss. 154 din Biblioteca Mănăstirii Neamț)
- Sfântul Ioan Iacob Hozevitul - Dor de pustie, dor de cer
- Gh. Macarie - Între literatură și artele plastice
- I.P.S. Damaskinos Papandreou - Biserică, societate, lume - Sfântul și marele Sinod al Ortodoxiei
- Arhim. Ioanichie Bălan - Convorbiri duhovnicești cu teologi ortodocși din străinătate
- Nichifor Crainic - Sfințenia - împlinirea umanului (curs de mistică ortodoxă)
- I.P.S. Daniel, Acad. Virgil Cândea, Pr. Elia Citterio etc. - Românii în reînnoirea isihastă (volum închinat Cuviosului Paisie de la Neamț)
- Arhim. Ilie Cleopa - Urcuș spre înviere (predici)
- Vasile Filip - Tropare
- Acatistul Maicii Domnului "Izbăvitoarea"
- Deniile din Postul Mare
- Canonul cel Mare al Sf. Andrei Criteanul
- Arhim. Ioanichie Bălan - Viața Părintelui Cleopa

În curs de apariție:

- Iubi-Te-voi, Doamne (carte de rugăciuni)
- Liturghierul Mic
- Prohodul Maicii Domnului
- Panihida
- Iustin Moisescu - Evagrie Ponticul. Viața. Scrierile. Doctrina (trad. din limba greacă în românește de Pr. Nicolae Donos)
- Sf. Ciprian - Despre unitatea Bisericii și Despre fapta bună și milostenie (trad. Ilie T. Lungu)
- Fer. Augustin - Despre moarte și transmiterea ei omenirii și despre nemurirea sufletului (trad. și coment. N.I. Popescu)
- Ierom. Natanail eclisiarhul - Canonul sufletului către Născătoarea de Dumnezeu
- Alexandru Elian - Studii și articole
- Pan M. Vizirescu - Păcătoasa (roman)